This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

YC144851

THE LIBRARY
OF
THE UNIVERSITY
OF CALIFORNIA

GIFT OF

ERIK HENNING NELSON

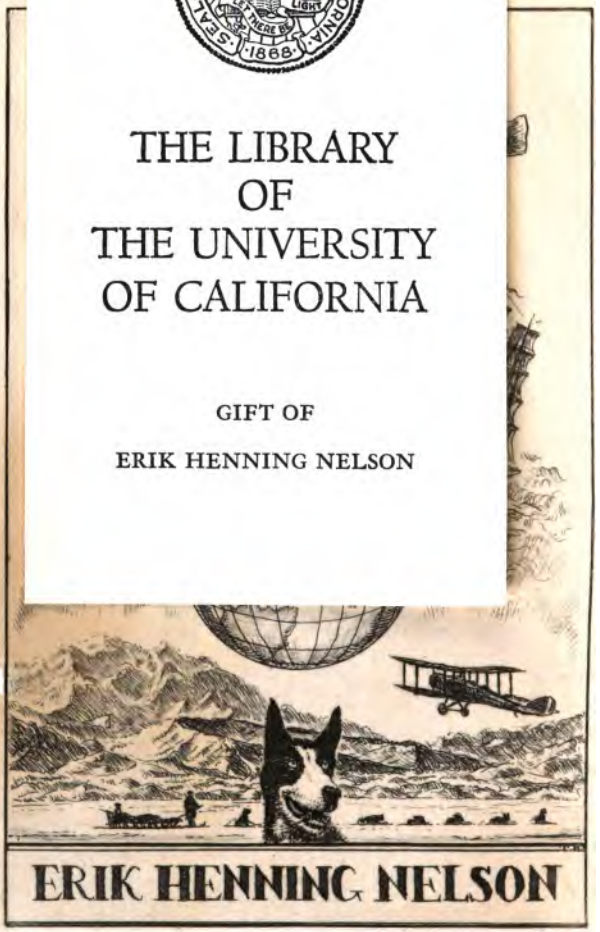

Om
Omgänget med Menniskor,

af

ADOLPH Friherre KNIGGE.

I TRE DELAR.

Efter sjunde förbättrade Original-Upplagan
Öfversättning
af
C. E. RADEMIN.

Andra Upplagan.

STOCKHOLM,
Tryckt hos CARL FR. MARQUARD, 1808.

LOAN STACK

GIFT

BJ1563
K697
1808

FÖRSTA DELEN.

Första Delens Innehåll.

Inledning.

1) Hvarföre man med stora och lysande egenskaper ej alltid gör lycka i verlden. — Om *esprit de conduite.* Mången vill ej foga sig efter andras seder. Mången kan det ej, af brist på nödig verldskännedom; mången gör sig för vidsträckta anspråk. Men äfven med bästa villja och goda anlag lyckas det ej för hvarje; hvarföre? 2) I Tyskland är det svårt att i sällskap tillvinna sig allmänt tycke och bifall; hvarföre målningar på skillnaden emellan sällskapstonen i några provinser af Tyskland, samt teckning af särskillda ståndS seder. 3) Om min kallelse att skrifva öfver detta ämne. 4) Min egen erfarenhet.

Första Kapitlet.

Allmänna anmärkningar och föreskrifter rörande omgänget med menniskor.

1) Hvarje menniska måste sjelf stämpla sitt värde i sammanlefnaden. Tillämpning af denna satts. 2) Sträfva efter fullkomlighet, men icke efter sken af fullkomlighet! 3) Var icke slaf af andras omdömen! 4) Förlora icke modet! 5) Tillegna dig icke främmande förtjenst! 6) Dölj dina bekymmer! 7) Skryt icke af din lycka! 8) Blotta icke dina medmenniskors svagheter! 9) Gif andra tillfällen att lysa! 10) Vänj dig vid att vara fintlig och rådig! 11) Önskar du någon slags förmån i verlden, så måste du bedja derom. 12) Emottag så sällan som möjligt välgerningar af andra! 13) Gränsor för tjenstfärdigheten. 14) Var ordhållig och sann! 15) Var precis, ordentlig och flitig! 16) Interessera dig för andra, om du vill att andra skola interessera sig för dig! 17) Blanda icke in någon i dina enskillda tvister, och sätt dig alltid i tankarna i andras ställe! 18) Låt hvar och en sjelf svara för sina företag, så framt du icke är hans förmyndare! 19) Handla blott alltid snörrätt sjelf! 20) Bibehåll ett ostördt

godt samvete! 21) Var alltid densamme! 22) Skillnad i yttre bemötande. 23) Var icke för öppenhjertig! 24) Sök aldrig att förlöjliga någon! 25) Förskräck icke, reta icke, oroa icke och drif icke gäck med någon! 26) Alla menniskor villja blifva roade: om konsten att skämta. 27) Säg hvar och en något nyttigt eller angenämt! 28) Om persiflage och medisance. 29) Om anekdoter. 30) För icke underrättelser ur det ena huset i det andra! 31) Var försigtig i klander och motsägelser! 32) Tala icke förmycket och undvik att vara tråkig! 33) Tala icke eller om saker, som interessera dig ensamt! 34 Om egoismen. 35) Motsäg dig icke! 36) Kom icke fram med samma och samma, och skärp ditt minne! 37) Undvik tvetydigheter, 38) Sentenser och ordspråk, 39) Onyttiga frågor! 40) Lär dig att fördraga motsägelser! 41) Tala icke om affärer i sådana sällskap, der man samlats blott för sitt nöje! 42) Om samtal i religionsämnen. 43) Var försigtig, då talet faller på andras brister! 44) Andra försigtighetsreglor. 45) Väck icke hos någon åtankan på oangenäma saker! 46) Deltag icke i det gäckeri, som drabbar tredje man! 47) Om benägen-

het för tvister. 48) Om tystlåtenhet. 49) Om behag i tal och yttre anständighet. 50) Om smärre förseelser mot den goda sällskapstonen. 51) Huru man bör uppföra sig, då ett tal väcker vår ledsnad. 52) Lätthet i omgänge. 53) Man göre sig icke större fordringar, än man har rätt till! 54) Klädsel. 55) Skall man mycket eller litet bivista sällskap? 56) Det gifves intet sällskap, hvari man icke kan lära något. 57) Med hvilka skall man omgås? 58) Om omgänget i stora städer, i smärre, och på landet; 59) På främmande orter. 60) Brefväxlingsreglor. 61) Huru man bör bedöma menniskor. 62) Om dessa reglor passa för alla. 63) Huruvida äfven fruntimmer kunna handla efter dessa reglor.

Andra Kapitlet.

Om omgänget med sig sjelf.

1) Det är nyttigt och interessant att ej för omgänget med andra åsidosätta sällskapet med sig sjelf. 2) Ögnablick gifvas, då vi äre af största vigt för oss sjelfva. 3) Omgås med lika försigtighet, anständighet, redlighet och rättvisa, med dig sjelf, som med andra! 4) Sörj för din helsa, men klema icke med dig!

5) Haf aktning och förtroende till dig sjelf! 6) Låt icke medvetandet af bristande fullkomligheter, eller svårigheten att blifva en stor man, nedslå ditt sinne! 7) Var dig sjelf ett angenämt sällskap! 8) Men var icke din egen smickrare, utan var upprigtig och opartisk! Var lika sträng emot dig sjelf, som emot andra! 9) Huru man bör beräkna sin egen moralitet.

Tredje Kapitlet.

Om omgänget med folk af särskillda karakterer och temperament, samt olika förstånds och hjertas odling.

1) Om de fyra hufvud-temperamenten och föreningarna dem emellan. 2) Om herrsklystna menniskor. 3) Om äregiriga, 4) Fåfänga, 5) Högmodiga, i motsatts emot stolta. 6) Om tyckmyckna personer. 7) Om omgänget med envisa. 8) Med trätgiriga, stridlystna, och sådana som älska paradoxer. 9) Med snarstickna. 10) Med hämndgiriga. 11) Med rådlösa, lata och phlegmatiska personer. 12) Med menniskofiender, misstrogna, misstänksamma, knarriga och förbehållsamma personer. 13) Med afundsjuka, nitska, bakdantare,

missunsamma, svartsjuka och sådana som glädja sig åt andras fall. 14) Om girighet och slöseri. 15) Om uppförandet emot otacksamma. 16) Emot bedragare och lögnare. 17. Emot vindspelare. 18) Emot oförskämda, dagdrifvare, tallrikslickare, smickrare och efterhängsna personer. 19) Emot skurkar. 20) Emot blyga och rädda personer. 21) Emot oförsigtiga och pratsjuka, förvetna och nyfikna, tankspridda och glömska. 22) Emot underliga, besynnerliga och nyckfulla. 23) Om omgänget med dumma, svaga, öfverdrifvet godhjertade, lättrogna, och sådana personer, som af vana eller fördomar fäst sig vid vissa saker. 24) Med muntra och satiriska personer. 25) Med dryckeskämpar, grofva vällustingar och dylika lastfulla personer. 26) Med enthusiaster, öfverspända, romaneska, bålsnillen *) och excentriska personer. 27) Något om andaktskrämare, skrymtare och vidskepliga personer. 28) Om deister, fritänkare och religions-försmädare. 29) Om sättet, huru man bör behandla svårmodiga, galna och rasande. Tvenne vansinnigas historia.

---

*) Kraftgenien.

Inledning.

1.

Vi se de klokaste, förståndigaste menniskor i allmänna lefvernet begå saker, hvaröfver vi nödgas skaka på hufvudet.

Vi se män med den finaste theoretiska menniskokännedom blifva offer för de plumpaste bedrägerier.

Vi se de mest erfarna och skickligaste män i hvardags-händelser betjena sig af oläinpliga medel; se, att det misslyckas för dem att verka på andra; att de, med ett öfverlägset, odladt förnuft, likväl ofta bero af främmande dårskaper, griller och svagare personers envishet; att de måste låta styra och misshandla sig af vridna hufvuden, som ej äro värda att ställas i jemförelse med dem; då deremot veklingar och på vanliga själsförmögenheter blottställde personer drifva igenom saker, som den vise knappt vågar önska.

Vi se mången redlig man nästan allmänt misskänd.

Vi se de qvickaste, mest upplysta snillen i sällskap, der allas blickar äro rigtade på dem, der hvar och en begärigt lyssnar till hvarje ord, som kommer från deras mund, spela en ingalunda fördelaktig role; se huru de tvär-

tystna, eller ock komma fram med ganska triviala saker, under det en annan, högst okunnig menniska, förstår att så omblanda och utstoffera det lilla qvantum af begrep, dem han här och der uppsnappat, att han väcker uppmärksamhet, och till och med hos män af insigter vinner ett slags anseende.

Vi se, att de mest lysande skönheter ej alltid och öfverallt behaga, då emedlertid personer utrustade med vida mindre behag allmänt interessera.

Korrt sagdt, vi blifve dageligen varse, huru de klokaste och lärdaste män stundom äro, om ej just de oskickligaste till alla förrättningar i staten, dock åtmindstone olyckliga nog att i saknad af en viss slags smidighet blifva förbigångne, och att de snillrikaste, af naturen med alla inre och yttre förmåner bäst utrustade, ofta mindst förstå att vinna bifall och beundran.

Många tro, att större egenskaper berättiga dem att ej akta på de finare reglorna för ett anständigt och belefvadt omgänge, dem försigtighet och höflighet föreskrifva. Deri göra de ej väl. Stora egenskaper komma oss att förlåta stora fel, ur det skälet, att menniskor med ovanliga talanger och finare känsloförmåga gemenligen regeras af häftiga lidelser. Men vid de tillfällen, då ingen lidelse verkar, bör ock den ädlare handla visare än hvardags-menniskan; och det är icke vist handladt, att förakta oskyldiga sällskapsplägseder, om man vill lefva och verka i sällskap.

Jag talar dock icke här om den vises frivilliga försakande af alla anspråk å så väl den förnämare, som ringare pöbelns beundran. Att den upplystare mannen, innesluten i sig sjelf, tiger, då han finner sig ej blifva förstådd; att den qvicke och snillrike ej nedlåter sig till skämt och munterhet i en cirkel af dumhufvuden; att en man af stadga och karakter hyser förmycken stolthet, för att forma sitt hela väsende efter hvart och ett honom ovigtigt sällskap, eller antaga en ton, som de unga narrarne i hans fädernesstad infört och medbragt från sina resor, eller som en mägtig coquettes infall och nycker upphöjt till allmän conversations- och kammarton; att det kläder en yngling vida bättre att vara sedig, blygsam och stilla, än att, enligt de flesta våra nu varande ynglingars sed, utmärka sig som högljudd, sjelfkär och sladdrande; att en ädel man, ju mera insigter han äger, ju blygsammare är han, och ju mindre visar han sig känna värdet af sina kunskaper, och ju mindre tilltagsna äro hans fordringar; eller, att ju större inre sann förtjenst någon vet sig äga, ju mindre konst lärer han använda, för att visa sina öfverträffande talanger; likasom en verklig skönhet försmår alla små lockande, ovärdiga toilettknep, hvarigenom man vanligen söker att göra uppseende. — Allt detta är väl så naturligt, att jag ej behöfver vidlöftigare tala derom!

Äfven så öfverflödigt vore det väl att nämna om den förolämpade fåfängan hos en

man, full af omåttliga fordringar, som oupphörligen begär att blifva dyrkad, smickrad och upphöjd, och der det ej sker, gör en ängslig figur; eller om det kränkta högmodet hos en orimlig pedant, som blifver misslynt, om han har den olyckan att ej på alla ställen våra känd och bemött som ett stort ljus i verlden, och om icke hvar och en illfänas att få tända sin lampa vid denna stora upplysningsfacklan. Om en stel Professor, som är van att ifrån sin dammiga tripod, med sin lärobok i handen, timtals predika visdom och djup lärdom för Apollos skägglösa söner, och då se, huru till och med hans platta, hvart halft år idislade infall sorgfälligt antecknas; huru hvar student vördsamt tar af sig hatten för honom, och mången, som sedermera stiftar lagar för sitt fädernesland, om söndagen kläder på sig sin grannaste frack, för att uppvakta honom; om en sådan Professor någon gång reser till residenset, eller någon annan stor stad, och olyckan så fogar, att man der knappt känner honom till namnet, att i ett förnämt sällskap om några och tjugu personer ingen blifver honom varse, eller någon af gästerna tar honom för kammartjenaren i huset och kallar honom min kära ni, och han då förgrymmar sig deröfver, och visar sig stött; eller, om en kammar-philosoph, utan uppfostran, utan mennisko-kännedom, och för hvilken verlden är alldeles främmande, för en gång sträfvar fram ur labyrinthen af sina bokskåp, och han då, ytterst förlägen om sin

figur, brokigt och gammalmodigt klädd, i sin för trettio år sedan efter nyaste modet tillskurna brudgumsråck, sitter på en stol utan att kunna taga del i något af det som säges, utan att kunna finna någon anledning att blanda sig i discoursen; så hör allt detta på intet sätt hit.

Äfven så litet ämnar jag tala om den plumpa Cynicus, som enligt sitt hottentottsystem föraktar alla reglor, hvilka öfverenskommelse och inbördes artighet föreskrifvit menniskorna i borgerliga sammanlefnaden, eller om det bålsnille, som tror sig hafva ett särskildt fribref att sätta sig öfver seder, anständighet och förnuft.

Då jag säger, att de visaste och klokaste menniskor i verlden, då frågan är om sällskapsvett, erhållande af yttre aktning, borgerliga och andra förmåner, som oftast förfela ändamålet och skada sin egen lycka; så sätter jag härvid ingalunda i fråga, att icke ett vidrigt öde stundom förföljer den bästa, eller att icke de bästa och ädlaste talanger ofta fördunklas af ett olyckligt, omtåligt, nyckfullt eller trumpet lynne.

Nej! min anmärkning angår personer, hvilka förena en verkligt god villja och pålitlig rättskaffenhet med mångfaldiga utmärkt goda egenskaper, samt ett ifrigt bemödande att komma fort i verlden och grundlägga egen och andras välfärd, och som oaktadt allt detta blifva misskände, förbigångne, utan att uppnå ett enda af sina syftemål. Hvaraf kom-

mer detta? Hvad är det väl, som felas dessa, och som finnes hos andra, hvilka trotts bristande sanna förtjenster obehindradt stiga upp igenom alla graderna af mensklig och jordisk lycksalighet? Hvad Fransoserne kalla *esprit de conduite*, se det är det som saknas hos de förstnämnda; *konsten att omgås med menniskor.* — En konst, som det svaga hufvudet, utan att studera derpå, ofta mycket lättare och bättre lär sig, än det förståndiga, visa och snillrika; konsten att göra sig märkt, gällande och aktad, utan att derföre väcka afund; att rätta sig efter olika folks temperament, insigter och böjelser, utan att vara falsk; att otvunget kunna stämma in i hvad sällskapston som häldst, utan att hvarken förlora det egna i sin karakter; eller nedlåta sig till lågt smicker. Den, hvilken naturen icke låtit födas med dessa lyckliga anlag, bör studera menniskor och förvärfva sig en viss slags smidighet, sällskapslikhet, eftergifvenhet, fördrag, vederbörlig försakelse, välde öfver häftiga böjelser, vaksamhet på sig sjelf och ett jemnt och alltid muntert lynne; och han skall snart hafva konsten inne. Man bör dock akta sig för att bortblanda densamma med den skamliga, nedriga tjenstaktigheten hos en föraktlig slaf, som låter missbruka sig af hvem som häldst; som för en måltid mat låter använda sig till hvad som behagas; som hyllar skurken, och för att erhålla en beställning, tiger med orättvisan, bjuder villiga

händer

händer till bedrägeriets tjenst, och förgudar sjelfva dumheten.

Men då jag ämnar tala om nämnda *esprit de conduite*, som skall leda oss i vårt omgänge med menniskor af alla slag, är det ej min mening att skrifva en komplimenterbok, utan blott att draga några resultat ur de erfarenhetsrön jag samlat, under en icke så kort sträcka af år, dem jag genomvankat ibland menniskor af alla slag och stånd, dem jag under tiden ofta obemärkt med forskande uppmärksamhet betraktat. — Man vänte icke ett fullständigt system, men väl fragment, och torde hända ej så alldeles förkastliga materialier och ämnen till vidare eftersinnande.

2.

I intet land i Europa är det kanske så svårt, som i Tyskland, att i omgänge med menniskor af alla klasser, orter och stånd, skörda allmänt bifall, att blifva hemmastadd i hvar och en sällskapskrets, att fritt och upprigtigt, utan att göra sig misstänkt och utan att sjelf lida deraf, efter behag verka, så väl på Förstén, som på Adelsmannen och Borgaren, så väl på Köpmannen, som på den Andeliga mannen: ty ingenstädes råder till äfventyrs på samma tid en så stor mångfalldighet i conversations-ton, uppfostringssätt, religions- och andra meningar, en så stor

skiljaktighet emellan föremålen för särskillda folkklassers uppmärksamhet och verkningskrets i särskillda provinser. Detta härrör af den mångfalldighet i interesse, som råder de Tyska Staterna emellan, så väl hvar emot annan, som emot utländningen; af det olika förhållande, hvari de stå med den eller den utländska nationen; och af det ganska märkbara afstånd, som skiljer klasserna i Tyskland ifrån hvarandra, emellan hvilka till gammal häfd blifna fördomar, uppfostran och till en del sjelfva statsförfattningen, uppdragit en vida bestämdare gränslinie, än i andra länder. Hvar har väl idéen om Adelns sexton anor ett mera väsendtligt moraliskt och politiskt inflytande på tänkesätt och bildning, än i Tyskland? Hvar lefver väl köpmanna-corpsen i mindre samband med de öfriga klasserna, än hos oss? (med undantag månne af riksstäderna?) Hvar utgör väl, mera tydligt än här, Hoffolket en alldeles egen corporation, dit, likasom till de flesta Förstars person, endast folk af en viss börd och en viss rang kunna tränga sig? Hvar löpa väl flera slag af interessen härs och tvärs om hvarandra? — Och dessa träffa ej in tillsammans på någon viss, för hela folkmassan märkbar, punkt, syfta ej på några allmänna nationalbehof, ej till något för folket vigtigt, eller fäderneslandet nyttigt mål, som i England, der constitutionens upprätthållande, nationens frihet och lycka och fäderneslandets välmagt äro den punkt, hvari så många originella

karakterers bemödande, diktan och traktan förena sig; eller som i nästan alla öfriga Europeiska Stater, hvilka antingen stå under ett enda öfverhufvud, eller der ett enda, för alla medlemmar lika vigtigt, interesse råder, som i Schweitz; eller der en ensamt rådande religion, eller ett hårdt klimat, har ett oemotståndligt välde öfver tänkeförmåga, ton och nationallynne. Att vår Tyska riksförfattning, så sammansatt den ock är, i det hela medför ganska stora, väsendtliga förmåner, det kan ej vara tvifvelsmål underkastadt; men det är ej mindre säkert, att den har det mägtigaste inflytande på olikheten af folks ton i särskillda provinser och stater, och på skilljaktigheten i tänkesätten emellan de flerahanda, ifrån hvarandra afskillda, ständen. Just häraf kommer det, att våra acteurer, theaterförfattare och romanskrifvare, hafva ett vida svårare studium af nöden, för att lära känna och bearbeta alla dessa nuancer, och det oaktadt villja låta ett tycke af originell national-karakter framskimra: det blifver dem mycket svårare, än i Frankrike, der sederne i särskillda stånd och provinser ej sticka så mycket af emot hvarandra. Häraf kommer det ock, att man så sällan hör allmänheten fälla ett odeladt fördelaktigt omdöme om något litterärt arbete, att öfver hufvud taget så få af våra verk öfvergå som national-monument till efterverlden, och häraf kommer ändteligen, att det är så svårt att omgås med folk af alla stånd och orter i Tyskland, och

af alla blifva lika väl liden, och vaka lika fördelaktigt på alla.

Den godtrogne, naive, stundom litet ohyfsade, materielle Bayraren försättes i ytterste förlägenhet, då han skall svara på alla de förbindande artigheter, dem den belefvade Öfversachsaren, utan att ens emellanåt hemta andan, likasom öser på honom; den tröga Westphalaren förefaller allt det som hebraiska, hvad Österrikaren med sin för den förra helt och hållet främmande dialekt frammumlar; den genom grannskapet med Frankrike hyfsade Rhenländarens förekommande höflighet och artighet skulle i flera mindre städer af Nedersachsen blifva ansedd som en nedrig efterhängsenhet., Man tror der, att en man som är så utomordentligt ödmjuk och eftergifvande måste antingen hysa farliga och nedriga afsigter, eller ock vara falsk, eller ganska fattig och nödställd; och ofta behöfs ej mera, än en litet för långt drifven höflighet, för att göra samma man, som vid Rhen dermed skulle tillvunnit sig allmän kärlek, föraktad vid Leinströmmen. Deremot skall åter den ingalunda kallare, blott mindre flygtige, mindre förtrolige, ej så mycket i trängseln af främmande, eller på resor, till kropp och själ slipade och glättade, utan alfvarsamme Nedersachsaren, som, då man första gången gör hans bekantskap, långt ifrån att vara förekommande, snarare visar sig något brydd, vid ett hof in i sjelfva riket, till äf-

ventyrs blifva hållen för en blyg menniska utan seder och verld.

Det fordras således både studium och konst, för att antaga olika form, allt efter som tid, ort och omständigheter fordra det, och att afskudda sig åldriga vanor.

I de orter, hvarifrån hvarken missnöje med fäderneslandet, eller sysslolöshet, eller sedeförderf, eller en obestämd och orolig verksamhet, eller jagt efter anekdoter, eller förveten nyfikenhet, föranleder folket att hoptals utvandra, och drifver hvart och ett dumhufvud ut på resor; der äro invånarena så hjerteligen nöjda med sitt hem, att de icke göra sig begrep om något bättre, ej ens villja lära känna något bättre, än det som de i sitt fädernesland ifrån ungdomen betraktat, och redan som pojkar beundrat, eller sett stiftas, byggas och anläggas, af deras slägtingar och vänner. För dem äro de små årlige, eller andre dylike, högtider alltid nye, alltid lika lysande och märkvärdige. — Lyckliga okunnighet! Du bör ej bortbytas emot den vämjelse och ledsnad, hvaraf den plågas, som i sin lifstid öfverlefvat, erfarit och sett, så oräkneliga saker, på alla ställen sett så mycket byggas och förstöras, så att han sluteligen icke finner något, som kan väcka hans glädje eller beundran, utan åskådar allt med klander och ledsnad! Jag reste för några år sedan i ett det svåraste väder, i angelägna ärender, fyratio mil bort ifrån * * * till * * *. Det hände sig, att vid

min ankomst till sistnämnda stad man samma dag skulle begrafva en General, med de vid dylika tillfällen på alla ställen mer eller mindre vanliga ceremonier. Hela staden, som sällan sett något dylikt, var redan bittida om morgonen i rörelse: alla talade om Generalens begrafning. En af mina gamla bekanta, en Officer, träffade mig på gästgifvaregården: "Ack se, hvarifrån kommer ni?" ropade han; jag sade honom det. Den gode mannen glömde för ögonblicket, att * * * låg fyratio mil bort, och att jag svårligen kunde skatta en högtidlighet af förenämnda slag värd en så lång resa i ett så elakt väder: "Aha!" sade han, ni kommer säkert hit, för att se vår Generals begrafning; ja! den blir, som jag tror, förträfflig". — Nå! sådant kan jag knappt le åt; det vore önskligt, att alla menniskor funne det skönast, *som de äga!* Jag medger likväl, att detta ofta leder till intolerans, att oinskränkt tycke för inhemska seder stundom gör en obillig och obelefvad emot personer, som oskyldigtvis utmärka sig för små olikheter ifrån vår klädsel, vår sällskapston, vår dialekt, våra åtbörder och vårt sätt att vara.

I riksstäder är denna envisa tillgifvenhet för urfädrens seder, klädedrägt, o s. v. ganska påtaglig, och har ej sällan inflytande på regementsförfattningen, religionsfrihet och andra saker af mycken eller ringa vigt. Således anlägga t. e. alle calvinistiske köpmän i * * * sina trägårdar i holländsk smak. Jag

hörde derföre en gång en sådan säga om en handlande af samma troslära, hvilken i sin trägård företagit sig några den reformerta församlingen ovanliga och stötande förändringar: "den mannen har i sin trägård begått en hel hop *lutherska galenskaper.*" Denne olikhet i seder och ton, tror jag, gör det mycket svårt, att utom sin fosterbygd, i främmande provinser, vinna tycke i sällskap, knyta vänskapsband, finna smak för omgänget och intaga andra för sig, eller verka på andra.

Men desse svårigheter blifva än större emellan personer af olika stånd och uppfostran. Hvem har väl icke flera gånger erfarit, i hvilken förlägenhet man kan komma, och huru olidlig den ledsnad är, som tär oss sjelfva, eller som vi väcke hos andra, då vi råke i ett sällskap, hvars ton är oss alldeles främmande; der alla, äfven de lifligaste, samtal halka öfver vårt hjerta; der sjelfva formen af tidsfördrifven, alla plägseder och yttre maner hos närvarande personer ligga vida utom vårt system och ej passa in med våra vanor; der minuter synas oss som dagar; och der tvång och afsky för vår pinsamma belägenhet stå afmålade på vår panna.

Man betrakte endast en ärlig landt-adelsman, som, för att fullgöra sin underdåniga länspligt, efter många års förlopp, ändteligen åter visar sig vid sin landsherres hof! Han har redan tidigt på morgonen utsmyckat sig på bästa vis, och förnekat sig den äljest så kära tobakspipan, för att icke lukta rök. Allt

var ännu öde och tyst på stadens gator, då han redan vankade rundtom i sitt qvarter och satte alla i rörelse för att vara honom behjelpliga vid det svåra företaget att kläda sig modernt och hofmässigt. Nu är han ändteligen färdig; sitt friserade och pudrade hår, som annars sällan visar sig utan att vara skyddadt af nattmössan, har han nu lemnat till sköflings åt fria luften, och han lider af en gruflig hufvudvärk; de tunna silkesstrumporna svara på långt när icke emot den nytta och beqvämlighet de för i dag aflaggde stöflarne vanligen medföra; han fryser fasligt om benen, och de förefalla honom som nakna. Den galonerade fracken är ej så vid och beqväm öfver axlarna, som hans gamla, trogna och varma öfverrock; värjan slinter i hvart ögonblick emellan benen; han vet ej hvar han skall taga sig för den lilla platta hatten; det kostar odrägligt på honom att stå så länge. — I denna ömkliga författning visar han sig nu i förmaket. Rundt omkring honom vimlar en mängd af hofsvatsare, hvilka, ehuru de säkert tillsammanstagne ej äro så mycket värde, som denne ärlige, nyttige mannen, och i själ och hjerta lika mycket plågas af ledsnad, som han, likväl här, der de tyckas vara i sitt element, sätta näsan i vädret och flina åt honom med förakt. Han märker deras åtlöje, ömkar sig deröfver, men måste det oaktadt låta förödmjuka sig af dem. De nalkas honom, göra honom några frågor med en tankspridd och vigtig mine; frågor, dem hjertat ej tager nå-

gon del i, och på hvilka de ej heller afvakta svar. Han tror sig upptäcka en ibland dem, som synes mera deltagande, än de öfrige; med denna börjar han ett samtal om saker, som för honom och torde hända äfven för fäderneslandet äro af mycken vigt, om sina hushålls-ärender, om välmågan i den provinsen, der han bor; han talar med värma; allt hvad han säger bär stämpel af redlighet — men snart märker han, huru mycket han bedragit sig i sitt hopp. Den putsade figuren lyssnar blott med halfva örat till det som säges, yttrar några få platta ord till svar, och vänder derpå ryggen till den redliga husfadren. Nu närmar han sig till en flock, som tyckes tala med interesse och liflighet. Han önskar att taga del i samtalet; men allt hvad han hör, ämnet, språket, uttrycken, vändningarne, allt är honom främmande. I halft tyska, halft fransyska ord afhandlas här ett ämne, hvarpå han aldrig skärpt sin eftertanka, och som han aldrig trott det möjligt för tyska män att sysselsätta sig med. Hans förlägenhet, hans otålighet stiger med hvart ögonblick, till dess han ändteligen ser det fördömda slottet långt bakom sig.

Och nu, å andra sidan, låt en verkeligen ädel hofman komma ut på landet, i ett sällskap af ideliga okonstlade, ärliga tjenstemän och landtjunkare; — här råder oinskränkt glädtighet, upprigtighet och frihet; man talar om det som närmast rör landtmannen; man väger ej orden; deras skämt är okonstladt,

träffande, kryddadt, men ej bitande, ej studeradt. Vår hofman bjuder till att arbeta sig in i samqvämets maner; han blandar sig i samtalen; men det öppna och oförställda i åtbörder och uttryck felas honom. Det som hos dem är naivt, blifver förolämpande hos honom. Han märker det snart, och vill nu småningom ändra tonen till mera likhet med stadens. I staden gäller han för en ganska angenäm sällskapsman; han spänner upp alla segel, för att glänsa äfven här; men de små anekdoter, de fina allusioner han åsyftar, äro här alldeles okände och gå förlorade. Man finner honom medisant, då likväl i staden ingen skyller honom för elakhet eller förtal. Hans komplimenter, med hvilka han verkeligen menar väl, håller man för falskhet; de små artigheter han säger fruntimren, och hvarmed han söker att vara höflig och förbindande, upptagas som gäckeri. — Så stor är skillnaden i ton emellan dessa tvenne klasser af menniskor!

En Professor, som spelar en icke oansenlig role i den litterära verlden, tror, i sin lärda enfalldighet, det universitetet, der han vistas, vara medelpunkten för allt hvad vigtigt kan kallas, och den lärdomsgren, hvari han förvärfvat sig kunskaper, vara den enda menniskor nyttiga, den enda flit och bemödande värda vetenskap. Han kallar hvar och en, som ej laggt sig på densamma, föraktligtvis en bellettrist. Åt ett fruntimmer, som vid genomresan önskar lära känna den berömda

mannen, och derföre besöker honom, skänker han sin nyaste, på latin författade, dissertation, hvaraf hon ej förstår ett enda ord; för att vara rätt roande och nöjsam för ett sällskap, som gladt sig åt att få njuta hans sällskap, går han vid aftonmåltiden in i en kritisk analys af grunderna till det nyaste akademiska kredit-edictet, eller ock upprepar han, sedan vinet gjort den hedersmannen jovial och skämtsam, en och annan berättelse om några lustiga putsstrek under hans student-år.

Jag spisade en gång vid hofvet i H*** med Benedictiner-prelaten ifrån I***. Man hade lemnat den tjocka högvördiga herren hederplatsen bredevid hennes Durchlaucht Förstinnan; framför honom låg en stor ragoutsked, till att lägga för med; men han trodde, att denne större skeden var ditlaggd för hans räkning, och som ett synnerligt bevis af aktning: för att nu visa, att han väl visste, hvad höfligheten fordrade, bad han Prinsessan i ödmjukhet att i hans ställe betjena sig af skeden, som dock visst var mycket för stor, för att passa in i hennes lilla mund.

I hvilken förlägenhet är icke stundom en man, som ej läser mycket journaler och mode-skrifter, då han råkar i ett sällskap af vitterlekande herrar och damer.

En så kallad profan, som befinner sig i en samling af några hemliga ordensbröder, är i en ställning, som vore han såld och förrådd.

Det gifves sannerligen intet mer obelefvadt, mera stridande emot de sanna begrep-

pen om ett fint omgängessätt, än när ett antal af personer, som i ofvannämnda afseende sins emellan förstå hvarandra, berófva en främmande, som välvilligt träder ibland dem, för att njuta omgängets behag, allt tillfälle att deltaga i samtalet, derigenom att de oupphörligen rigta det på sådana ämnen, hvarom han icke äger något begrep. Sålunda har jag stundom i min ungdom plågats af en dödande ledsnad, då jag befunnit mig i en famille-cirkel, der conversation beständigt uppblandades med allusioner på en hop för mig alldeles okända anekdoter, och speckades med vissa mig främmande talesätt och bonmots, vid hvilka jag ej kunde binda mindsta begrep. Man borde likväl visa mer eftertanka: men rätt sällan är ett helt sällskap så billigt, att det rättar sig efter en eller annan person: man har ej heller alltid rätt att fordra det. Det är derföre angeläget för hvar och en, som vill lefva med menniskor i verlden, att studera konsten att lämpa sig efter andras seder, ton och odling.

3.

Det är denne konst, hvarom jag här ämnar säga ett och annat. — Men har jag väl ock rättighet att författa en bok om *esprit de conduite*, jag, som i min lefnad kan hända röjt ganska litet af denna esprit? Passar det mig att pråla med menniskokännedom, sedan

jag så ofta varit ett offer för den oförsigtigaste, en nyläring knappt förlåtliga, efterlåtenhet? Skall man väl vara benägen att lära verldsvett och omgänges-reglor af en man, som lefver nästan skild ifrån allt mensklig omgänge? Tålamod! låt se, mina vänner, huru dessa frågor stå att besvaras!

Om jag af en flerfalldig vidrig erfarenhet blifvit öfvertygad om min egen oskickhet, — desto bättre! Hvem kan bättre varna för faran, än den som varit i henne? Om temperament och lättrördhet, — eller får jag ej kalla det ett för alla öppet och ömt hjertas villiga förtroende? — Om längtan efter andras kärlek och vänskap, åtrån efter tillfällen att tjena andra och väcka sympathiserande känslor, ofta kommit mig att handla oförsigtigt, ofta lemnat det kalla, öfverläggande förnuftet långt efter sig; så var det dock ingalunda ett svagt, inskränkt och med menniskorna obekant förstånd, som vilseförde mig; utan behofvet att älska och att blifva älskad, begäret att verka och verka det goda. För öfrigt lära tilläfventyrs få menniskor inom en så kort tidrymd råka i så många besynnerliga förhållanden och förbindelser med andra menniskor af alla slag, som jag, på ungefär 20 år; och då har man nog tillfälle, så framt man ej blifvit helt och hållet vårdslösad af natur och uppfostran, att göra anmärkningar och varna för faror, dem man ej sjelf kunnat undvika. Att jag nu dragit mig undan sällskapsverlden och lefver i enslighet, sker

hvarken af verldsförakt, eller blödighet; jag har ganska vigtiga skäl dertill; men att här vidlöftigt förklara dem, vore att tala förmycket om mig sjelf, i synnerhet som jag dessutom måste sluta denna inledning med anförande af ett och annat af mina egna erfarenhetsrön, innan jag kommer till hufvudsaken. — Alltså blott detta till.

4.

Jag trädde som yngling, ja snarare som barn, redan in i stora verlden och på hofvets skådeplats. Mitt temperament var lifligt, oroligt, förligt, mitt blod varmt, frön till flera häftiga lidelser lågo dolda inom mig. Man hade uppfostrat mig något klemigt i mina barnår, och genom den stora uppmärksamhet, hvarmed man tidigt bevärdigade min lilla person, vant mig vid att fordra nog mycket af andra. Uppväxt i ett land, der smicker, förställning och ett visst krypande väsende ej synnerligen äro hemma, hade man naturligtvis ej förberedt mig till den smidighet, som jag behöfde, för att komma fort och högt upp ibland för mig helt och hållet främmande folk, i despotiska stater; också kan man sällan med framgång, och ej alltid utan fara, meddela ungdomen en theoretisk undervisning i den sanna verldsklokheten: egen erfarenhet är i den vägen den bäste läromästaren. Dessa lectioner äro, så framt man

har den lyckan att icke för dyrt betala dem, af helsosammaste verkan och prägla sig djupt in. Jag påminner mig än i dag en liten scen af det slaget, som gjorde mig ganska försigtig en tid bortåt. Jag var på Italienska operan i C * * * och satt i förstaliga logen: jag hade kommit tidigare än hofvet, emedan jag icke spisat till middagen på slottet, utan i staden. Der var ännu ganska litet folk; på hela första raden satt endast Landt-Commendören Grefve I * * *, en vördnadsvärd gubbe. Han hade, som det tycktes, äfven missräknat sig på tiden, och trott det vara senare, än det verkeligen var; då han nu hade ledsamt, och såg mig likaledes sitta ensam, så steg han in till mig och begynte ett samtal med mig. Han syntes ganska nöjd med det jag sade honom öfver åtskilliga ämnen, om hvilka jag ej var alldeles okunnig; gubben blef mer och mer vänlig och nedlåtande, detta retade min egenkärlek till den grad, att jag begynte göra allahanda snedsprång i min discours, och sluteligen blef något medisant. Ändteligen undslapp mig ett högst oförsigtigt uttryck, som jag nu ej mera kan påminna mig; Grefven gaf mig en ganska alfvarsam blick, och utan att förlora ett enda ord vidare, lät han mig stå, och geck tillbaka i sin loge. Jag kände hela styrkan af denna lära, men läkemedlet var ej af långvarig nytta. Min liflighet förledde mig till stora inconseqvencer; jag förhastade mig i allt, gjorde endera för

mycket eller för litet, kom städse antingen för tidigt eller för sent, emedan jag gemenligen var i begrep att begå en dårskap, eller hade någon sådan att godtgöra. Häraf alstrades otaliga motsägelser i mina handlingar, och jag förfelade nästan alltid det ändamål jag sträfvade till, för det jag aldrig följde någon enkel och viss plan. I början var jag förmycket sorglös, för upprigtig, let oförsigtigtvis förmycket på andra och skadade mig sjelf; sedermera föresatte jag mig att blifva en fin hofman. Mitt uppförande blef konstladt, och nu förlorade jag de ädlares förtroende; jag blef ödmjuk och krypande, och förlorade derigenom yttre aktning och inre värde, sjelfständighet och anseende. Förbittrad emot mig sjelf, slet jag mig lös från alla yttre anständighets-reglor och blef bizarr. Dermed väckte jag uppseende; menniskorna uppsökte mig, som de vanligen uppsöka allt besynnerligt. Men derigenom vaknade åter min böjelse för sällskapslefnaden; jag gaf efter, närmade mig å nyo till deras seder, och nu försvann den nimbus, som endast mitt aflägsnande ifrån verldslefnaden dragit om min hjessa. En annan period kom, då jag med mitt satiriska lynne blottade dårskaperna, och det stundom ganska träffande; man blef rädd för mig, men man älskade mig ej; detta smärtade mig: för att godtgöra hvad jag brutit, var jag nu mera ingen till förfång, visade småningom ett kärleksfullt, välvilligt

villigt hjerta, på intet sätt i stånd att förfördela eller förfölja andra — och verkan häraf blef den, att hvar och en som ännu hade någon rest af groll till mig för något bitande infall, som han skrifvit på sin räkning, nu spelade mig på näsan, så snart han märkte, att jag ej vidare fäktade med svärd, utan blott med floretter, och att mina vapen icke vidare voro slipade till mord. Om åter mitt satiriska lynne väcktes af ett muntert lags medhåll och bifall, så häcklade jag både små och stora dårar; spefoglarne skrattade deråt, men de förståndigare skakade på hufvudet och blefvo kalle emot mig. För att visa, huru litet ondt jag menade med mina infall, upphörde jag att tadla, och ursägtade deremot alla fel; nu höllo några mig för att vara en mes, och andra för en hycklare. Valde jag mitt sällskap ibland de utvaldaste och mest upplysta män, så väntade jag förgäfves beskydd af ett eller annat vid styret stående dumhufvud; öfverlemnade jag mig åt föraktliga och ömkansvärda personer, så räknade man mig till samma klass med dem. Menniskor utan uppfostran och af lägre stånd missbrukade mig, då jag förmycket närmade mig till dem; med de förnämare stötte jag mig alltid, så snart de trädde min fåfänga för nära. Än lät jag den dumma för starkt känna min öfverlägsenhet, och han förföljde mig; än var jag för blygsam, och han såg mig öfver axeln. Än rättade jag mig efter

folkets bruk och seder, efter ton, äfven i de ringaste samqväm, och lopp öfverallt utan urskillning; jag förspillde den gyldene tiden, förlorade de visares aktning, och blef missnöjd med mig sjelf; derpå antog jag ett för enkelt väsende, och spelade, af bristande förtroende till mig sjelf, en tafatt och dålig role på de ställen, der jag kunnat och bort lysa. En tid geck jag för sällan ut; man ansåg mig för att vara inbildsk, eller folkskygg; en annan tid visade jag mig öfverallt, och man kallade mig ett hvardags-ansigte. I mina första ungdomsår öfverlemnade jag obetänksamt och oinskränkt mitt hela hjerta och förtroende åt hvar och en som kallade sig min vän och bevisade mig en slags tillgifvenhet; jag blef ofta skamligt bedragen och besviken i mina ljufvaste förhoppningar; sedermera var jag allas vän, beredd att tjena hvar och en; och då omfattade ingen mig med fullkomlig vänskap och förtroende, emedan ingen ville hålla till godo med ett i så många partiklar sönderdeladt hjerta. När jag väntade mig förmycket, blef jag bedragen, när jag utan mindsta lit till menniskors tro och redlighet surrade rundtom ibland dem, var jag utan all slags njutning, fann allsintet värdt mitt deltagande. Det är ej obekant för publiken, hvilken verksam andel jag tagit i de så kallade illuminaternas samfund, hvarföre jag i en särskilld skrift (Philo's Erklärung etc.) aflaggt redo. Detta samfund, å spetsen för hvilket stodo personer, af hvilka

en del, i afseende på deras börd, deras ämbeten i staten och deras talanger, hörde till Tysklands mest betydande män, hade ock framför annat valt menniskokännedomen till ett föremål för sina forskningar. Den, genom hvars händer, (som det en tid bortåt hände mig) nästan alla ett så vidsträckt sällskaps ärenden gingo, hade visserligen ibland ordens medlemmar mångfalldiga anledningar att lära känna personer af alla stånd och af ganska olika förstånds och hjertas odling, och att betrakta dem i allahanda förhållanden och ur många synpunkter; men då man med större delen af dessa personer ej underhöll någon annan, än blott skriftlig, bekantskap, så vann min practiska erfarenhet ej stort dervid i det hela. Rikhalltigare byte har jag dragit ifrån de mångfalldiga hof, som jag bivistat. Likväl, månne jag bör anse det för en skam, eller för en ära? — Nog af! äfven på denna skådeplats har jag mera betraktat och undersökt, än lärt mig använda mina undersökningar mig till fördel, och aldrig har jag förmått råda så mycket på mitt häftiga temperament, att jag kunnat dölja mina svaga sidor så sorgfälligt, som jag bort göra det. — Och så förflöto de år, i hvilka jag kunnat göra min lycka, som man vanligen kallar det. Nu, då jag bättre känner menniskorna, då erfarenheten öppnat mina ögon, gjort mig försigtig och kan hända lärt mig konsten att verka på andra; nu är det för sent för mig att bringa denna vetenskap i utöfning. Min

rygg kröker sig med möda till en reverence; jag har ej nog mycken tid ledig, för att onyttigtvis bortslösa den; det obetydliga, som jag under det återstående af min lefnad kunde skörda på dylika vägar, lönar ej det besvär och bemödande, som det skulle kosta mig; och det passar en man, hvars grundsattser ålder och erfarenhet stadgat, lika så litet att då först begynna att få hofseder, som att spela sprätt. — Det är för sent, säger jag, att begynna utöfningen, men ej för sent att visa ynglingar, hvilken väg de böra vandra: och så låtom oss då göra försöket och skrida närmare till saken!

Första Kapitlet.

Allmänna Anmärkningar och föreskrifter rörande omgänget med menniskor.

Hvar och en vinner här i verlden jämnt så mycket anseende, som han sjelf ger sig.

Detta är ett gyldene ordspråk, ett rikt thema till en foliant om *esprit de conduite* och om medlen att vinna sitt syftemål i verlden; en satts, hvars sannfärdighet stödjer sig på alla tidehvarfs erfarenhet. Denna erfarenhet lär äfventyraren och storprataren att gifva sig ut hos mängden för att vara en man af vigt, att tala om sina förbindelser med förstar och statsmän, med personer, hvilka ej en gång veta af hans existence, i en ton, som, om intet mera, åtminstone förskaffar honom mången fri måltid och tillträde i de största hus. Jag har känt en man, som på detta sättet talade om den förtrolighet, hvari han stod med Kejsaren Joseph och Fursten Kauniz, ehuru jag ganska säkert visste, att desse knappt kände honom till namnet, och det på köpet som ett oroligt hufvud och en pasqvillant. Emedlertid hade han härigenom, då ingen nogare underrättade sig om rätta förhållandet, inom en korrt tid satt sig i ett så stort anseende, att personer som hade något att söka hos Hans Majestät Kejsaren verkeligen vände sig till honom. Derpå var han så oförskämd,

att han skref till en viss förnäm herre i Wien, och nämnde i brefvet om sina öfriga förnäma vänner derstädes, hvarigenom han väl ej ernådde sitt hufvudändamål, men dock narrade sig till ett och annat svar, hvarmed han sedan vidare ockrade.

Denna erfarenhet inger den fräcka halflärda dristigheten att dömma i saker, om hvilka han först för en timme sedan läst eller hört det första ordet i sin lifstid, och dömma med en så afgörande ton, att till och med den i sällskapet närvarande modeste litteratören ej vågar motsäga honom, eller framställa frågor, hvilka kunde komma storskräflaren att göra hafveri på öppna hafvet.

Denna erfarenhet är det, hvarigenom det framfusa dumhufvudet arbetar sig upp till de första ämbeten i staten, trampar de förtjentaste män till marken, och finner ingen, som visar honom tillbaka inom sina skrankor.

Det är den, genom hvilken de odugligaste, förryktaste genier, menniskor utan talanger och kunskaper, rimsnidare och vindspelare, förstå att göra sig oumbärliga för de stora på jorden.

Det är den, som till största delen bestämmer det rykte, som lärde, musici och målare, förvärfva sig.

Stödd på denna erfarenhet, begär den främmande konstnären hundrade Louisd'or för ett stycke, som den inhemske, tio gånger bättre arbetadt, skulle sälja för femtio riksdaler, men man rifs och slits om utländin-

gens arbeten: han hinner ej förfärdiga så mycket, som man beställer hos honom, och slutligen låter han den inhemska arbeta åt sig, och säljer det sedan för utländsk vara.

I stöd af denna erfarenhet stjäl en författare sig till en fördelaktig recension, när han i företalet till andra delen af sin torra och ledsamma bok med skamlös fräckhet talar om det bifall, hvarmed kännare och lärde, hvars vänskap han berömmer sig af, hedrat hans första del.

Denna erfarenhet skänker den förnäma bankrottören, som vill låna penningar, men vet sig aldrig kunna betala dem, mod att begära lånet i sådana uttryck, att den rike ockraren anser det för en ära att låta bedraga sig af honom.

Nästan all slags anhållan om skydd och befordran vinner framgång och blifver ej afslagen, så snart den framställes i denna ton; då deremot förakt, glömska och ej uppfyllda billiga önskningar meränd els äro den belöning, som väntar den blygsamma och försagda clienten. Denna erfarenhet lär tjenaren och den som undfått välgerningar att göra sig så oumbärliga, den förre för sin herre och den sednare för sin välgörare, att den, som egenteligen har erkänsla att fordra, räknar det för en lycka, att vara närmare förbunden med en sådan man.

Korrt sagdt, den sattsen, *att hvar och en gäller hvarken mer eller mindre, än han sjelf vill och bemödar sig att gälla*, är den helsosamma

panacée, som hjelper äfventyrare, storskrytare, charlatanер och svaga hufvuden, fram i verlden, — jag ger således ej en rutten nöt för hela det förträffliga universalmedlet; — dock håll! skulle väl denna satts ej vara af något slags värde för oss? Jo, mine vänner, den kan lära oss att aldrig onödigtvis och i otid blotta våra œconomiska, physiska, moraliska eller intellectuella, svagheter och brister. Således, utan att nedlåta sig till skryt och nedriga osanningar, bör man ej försumma tillfället att visa sig på sin fördelaktiga sida.

Detta får dock icke ske på ett groft, alltför synbart, fåfängt och stötande vis, ty eljest förlore vi snarare dervid; utan man måste låta sina medmenniskor gissa sig till och sjelfva falla på den tanken, att våra talanger väl äro flere och större, än de vid första anblicken synas vara. Hänger man ut en för grann skylt, så väcker man derigenom en så mycket noggrannare uppmärksamhet; andra spåra då upp sådana smärre fel, för hvilka ingen dödlig är fri; och straxt är det förbi med vår härlighet. Låt derföre alltid ett blygsamt medvetande af inre värde och kärlek för sanning och dygd tydligt och klart visa sig i dina åtbörder och på din öppna panna; visa förstånd och kunskaper, när anledning dertill gifves, dock hvarken i så hög grad, att du dermed retar afunden, eller röjer någon fordran på högaktning och beundran, eller i så ringa, at man misskänner och öfverröstar dig; var sjelf.

ständig och egen, utan att blifva ansedd för besynnerlig, folkskygg och högmodig.

2.

Sträfva efter fullkomlighet, men ej efter skenet af fullkomlighet och ofelbarhet. Menniskorna dömma och bedömma dig efter storleken af dina egna fordringar, och kunna räknas för billiga, om de inskränka sig inom dem, om de ej påbörda dig fordringar. Då heter det, så snart du gör dig skyldig till det mindsta fel: "af en *sådan man* är dylikt alldeles oförlåtligt;" och då svaga menniskor utomdess räkna för en högtid, att upptäcka brister hos den som fördunklar dem, så tillräknar man dig ett enda felsteg långt högre, än ett helt register af bofstrek och uselheter hos andra.

3.

Var dock icke *förmycket* slaf af andras omdöme öfver dig! Var sjelfständig! Hvad rör hela verldens omdöme dig, *blott du gör hvad du bör göra?* och hvad värde äger väl hela den prålande massan af dina yttre fullkomligheter, om du under denna glittrande drägt döljer ett svagt och elakt hjerta, för att ostraffad kunna lysa i sammanlefnaden?

4.

Var för all del uppmärksam derpå, att du aldrig förlorar det inre förtroendet till dig sjelf, förtröstan på Gud, på goda menni-

skor och på ödet! Så snart din nabo ser misströstan och förtviflan målade på din panna, — så är allt förbi. Likväl gör man ibland under olyckan sina medmenniskor ganska orätt. Det mindsta elaka lynne, hvarje obetydlig mine af köld, tyder man på sig; man tror, att hvar och en ser på oss att vi lide, och derföre drager sig undan för den begäran vi kunde ämna göra honom.

5.

Skrif ej heller på din räkning det, som tillhör främmande förtjenst! Om man af vördnad för någon ädel man, med hvilken du är slägt, eller äger närmare befattning, visar dig aktning och höflighet, så brösta dig ej deröfver, utan var anspråkslös nog för att inse, att all denna artighet kanske skulle förfalla, om man hade afseende på din blotta person! Men sök sjelf att göra dig förtjent af att blifva hedrad endast för din egen skuld! Var hälldre en liten obetydlig lampa, som med eget sken upplyser en dunkel vrå, än en stor måne åt en främmande sol, eller, det som vore än sämre, drabant åt en planet!

6.

Felas dig något, är du bekymrad eller olycklig, lider du brist, förmå hvarken ditt förnuft, dina grundsattser, eller din goda vilja hjelpa dig; så klaga ej din nöd, ditt lidande för någon annan, än den, som kan

rädda dig derur, ej en gång för din hustru! Få äro de, som hjelpa en att bära bördan; snart sagdt alla tynga henne; ja, ganska många stiga ett steg tillbaka, så snart de se att lyckan ej ler emot dig. Men taga de för afgjordt, att du är utan alla medel att hjelpa dig upp, att du ej äger något hemligt försvar, ingen som antager sig ditt väl, — o! räkna då ej vidare på någons deltagande! Hvem hyser väl nog mod att ensamt och manligt uppträda såsom stöd för den af hela verlden öfvergifna? Hvem har nog mod att säga: "jag "känner mannen, han är min vän; han är "mera värd, än J alle, som smäden honom!" och funne du ock en sådan, så vore det kanhända endast en lika så ömkansvärd stackare, som, sjelf stadd i dåliga omständigheter, af förtviflan vill knyta sitt öde vid ditt, och hvars omvårdnad vore dig mera skadlig, än nyttig.

7.

Prisa ej heller för högljudt din lyckliga belägenhet! Sök ej att framställa din pragt, din rikedom, eller dina talanger, i en för lysande dager! Mennisкorna fördraga sällan denna slags öfverlägsenhet, utan missnöje och afund. Undvik ur samma skäl att göra andra dig förbundna! Gör ej förmycket för dina medmenniskor! de fly för den outtröttliga välgöraren, likasom man flyr undan en borgenär, som man ej kan betala. Akta dig derföre för att blifva för stor i dina bröders

ögon! Hvar och en fordrar då förmycket af dig, och en enda nekad välgerning kommer tusende verkeligen bevisade i ögonblicket att förgätas.

8.

Blotta aldrig på ett oädelt sätt dina medmenniskors svagheter, för att upphöja dig sjelf! Drag ej deras fel och villfarelser fram i dagsljuset, för att lysa på deras bekostnad!

9.

Sök mindre att sjelf glänsa, än att gifva andra tillfälle att visa sig från sina fördelaktiga sidor, så framt du vill blifva berömd och omtyckt. Högst få menniskor tåla sina likars öfverlägsenhet i talanger. De förlåta oss hälldre en tvetydig gerning, ja till och med ett brott, än ett företag, hvarigenom de fördunklas. Likväl låta de tilläfventyrs vederfaras dig rättvisa, endast du befinner dig på afstånd och utom deras verkningskrets. Äfven i dagliga omgänget bör man taga sig till vara för att villja utmärka sig. Jag har ofta tillvunnit mig namn för att vara en förnuftig och qvick man, i sällskap, der sannerligen ej ett enda klokt ord gått af min mund, och der jag ej gjort något vidare, än med ett mönstervärdt tålamod afhört förnämt och halflärdt snack, eller då och då bragt en man på ett ämne, som han älskat att tala om. Huru mången uppvaktar mig icke med den ödmjuka förklaran, hvaråt jag ofta ej kan hindra

mig ifrån att skratta), att han kommer för att betyga den vördnad han hyser för min djupa lärdom och mina ovanliga talanger som författare! Han sätter sig nu ned och börjar tala, och det utan att låta mig, som han påstår sig beundra, få säga ett enda ord, och går ändteligen bort, förtjust af det lärorika och angenäma samtalet, hvartill jag ej bidragit med tjugu ord, och känner sig innerligen tillfredsställd deraf, att jag varit så förståndig och — hört på hans prat. Haf tålamod med alla dylika svagheter! Om derföre någon kommer fram med en händelse, eller något annat, som han synes *road* af att berätta, och du redan flera gånger hört densamma, eller det till och med vore en historia, som *du sjelf* fordom meddelat honom, så undvik att på något oangenämt sätt låta honom förstå, att den förefaller dig gammal och ledsam, så framt den berättande annars förtjenar skonsamhet! Hvad kan vara oskyldigare, än att befordra sådana sinneslättningar, häldst om man derigenom förskaffar andra ett nöje och sig sjelf ett godt rykte?. Likaledes, om vissa personer fattat ett oskyldigt tycke för vissa saker, t. e. gerna tala om hästar, gerna se att man röker en pipa och dricker ett glas med dem; så bör man visa dem denna lilla höflighet, om det eljest kan låta sig göra utan stor obekvämlighet och utan falskhet. Jag har ur det skälet aldrig kunnat gilla den vanan visse hofkarlar af lägre slaget tagit sig, att så till sägandes med halft öra och tank-

spridd mine lyssna till andras tal; ja, till och med utan att afakta slutet af en annans tal, afbryta och falla in midt i en discours, hvartill de sjelfve gifvit första anledningen.

10.

Qvickhet och rådighet äro sällsynta gåfvor af Försynen, och hafva ett ganska fördelaktigt inflytande på vårt anseende i sällskapsverlden. Dessa förmåner stå väl ej att ernå med konst; men man kan dock genom odling och uppmärksamhet på sig sjelf hinna så långt, att fast dessa snillegåfvor felas oss, vi åtmindstone ej af öfverilning försätte oss och andra i förlägenhet. Personer af mycket lifligt temperament böra i synnerhet vara måne härom. Mitt råd är fördenskull, när en väntad fråga, ett ovanligt föremål, eller något annat, öfverraskar oss, att tiga en minut, och lemna eftertankan tid att råda oss hvad parti vi böre taga. Likasom ett enda förhastadt, oförsigtigt ord, eller ett i förvirring taget steg kunna verka en sen ånger och olyckliga följder, äfvenså kan ett hastigt, på stället fattadt och raskt utfördt beslut, i ett afgörande ögonblick, då man eljest så lätt förlorar modet, medföra lycka, räddning och tröst.

11.

Önskar du timmeliga förmåner, understöd, medel att anständigt försörja dig i borgerliga sammanlefnaden; traktar du efter en

syssla, i hvilken du kunde vara ditt fäderneland nyttig; så måste du bedja, ja meränddels tigga derom. Räkna för ingen del derpå, att menniskorna, så framt du ej är dem rent af oumbärlig, tillbjuda dig något, eller oombudna lägga sig ut för dig, om ock dina gerningar tala aldrig så högt för dig, och fastän hvar och en vet, att du behöfver och förtjenar understöd! Hvar och en sörjer för sig och de sina, utan att bekymra sig om den blygsamma mannen, och låter honom fritt, efter behag, i sin mörka vrå nedgräfva sitt pund, eller dö af svält.

12.

Låtom oss emedlertid så litet som möjligt begära och emottaga välgerningar! Man träffar sällan sådana personer, som icke förr eller senare fordra stora uppoffringar för små tjenster: härigenom upphäfves då jämnvigten i omgänget, friheten försvinner, sjelfständigheten inskränkes, och om det ock knappt en gång ibland tio inträffar, att vi sålunda råke i förlägenhet eller förargelse, så är det likväl visligen handladt, att undvika detta möjliga en gång, och häldre vara gifmild och tjenstaktig emot hvar och en, än emottaga tjenster eller skänker af någon. Också ges det få menniskor, som förstå att utöfva välgerningar på ett fint och förbindande sätt. Försöken sjelfve, mine vänner, huru många af edra bekanta, just midt under det de äro som muntrast och mest fallne för att visa eder ar-

tigheter, i en hast rynka pannan och antaga en sträf och högtidlig uppsyn, om J begynnen ert tal till dem på följande sätt: "skulle jag våga be eder om en vigtig tjenst? jag är i en högst ledsam belägenhet." Deremot pläga menniskorna vara ganska benägna att tillbjuda oss sådana tjenster, som vi ej äre i behof af, eller ock sådana, som de sjelfva icke ens äro i stånd att uppfylla. Slösären är alltid beredvillig att tjena oss med penningar, och dumhufvudet med goda råd.

Framför allt akte man sig för att anlita någons godhet, när man i förhand inser, att han ej gerna, om han ock ville det, kan afslå vår begäran! (t. ex. om han är oss förbunden för något eller eljest beror af oss.)

Att emottaga välgerningar af andra, gör en beroende af dem, och man vet ej huru långt detta kan sträcka sig. Man stadnar då ofta i trångmål emellan nödvändigheten att antingen förmycket öfverse med elaka menniskor, eller synas otacksam.

För att nu kunna umbära främmande hjelp, dertill är det bästa medlet, att hafva få behof, vara måttlig och inskränka sina begär; men den, hvars sinnen oupphörligen kastas af och an emellan otaliga lidelser, som fiker, än efter hederställen, än efter ocker, än efter förmåner, än efter någon vällustig njutning; den som, smittad af tidehvarfvets luxe, åtrår allt hvad hans ögon skåda; den som af förveten nyfikenhet och en oroligsjäl drifves att

blanda

blanda sig i alla onyttiga företag: den kan visserligen icke umbära andra menniskors hjelp och understöd till vinnande af sina oräkneliga önskningar.

13.

Då jag yttrat den sattsen, att man häldre bör vara *gifmild* emot alla, än *emottaga* något af någon, så upphäfves ej deraf det påståendet, att man ej bör göra förmycket för andra. Var i allmänhet tjenstfärdig, men ej fjäskig: truga ej vänskap och förtroende på hvar man! framför allt rätta och moralisera ej menniskorna, meddela dem inga råd, utan att vara förpligtad dertill! mindsta delen tackar dig derföre, och till och med, när de fråga dig till råds, hafva de vanligtvis redan tagit det beslut, som mest behagar dem. Man besväre ej sina bekanta med små, obetydliga commissioner, t. ex. att upphandla något åt oss, och dylikt mera, så framt man på annat sätt kan skaffa råd derföre; äfvenledes söke man att undandraga sig dylika omsorger; man sätter gemenligen till både penningar och tid dervid, och skördar det oaktadt sällan tack och tillfredsställelse deraf. Blanda dig aldrig in i familjetvister! Jag har ett par gånger, ehuru med bästa uppsåt, ådragit mig mycken ledsamhet deraf. Framför allt akta dig för att villja bilägga tvistigheter och stifta förlikningar! (om de tvistande icke eljest äro dina förtrogna vänner.) Merändels förena båda partierna sig och vända sig emot dig.

om det, om man bemötte *dig* så, fordrade det af *dig*? — denna tjenst, detta bemödande, detta tråkiga arbete, denna förklaring?

18.

Bekymra dig ej om dina medmenniskors handlingar, så vida de ej hafva inflytande på dig, eller så mycket på sedligheten i allmänhet, att det vore ett brott att tiga dertill. Men om någon går fort eller långsamt, sofver mycket eller litet, är ofta eller sällan hemma, prägtigt eller simpelt klädd, dricker vin eller dricka, gör skulder eller samlar kapital, har en älskarinna eller ej, — hvad angår det dig, om du ej är hans förmyndare? Facta deremot, som man ovilkorligen bör känna, blifver man som oftast bäst underrättad om af dumt folk, emedan dessa, utan inblandande af några infall, hårdragna slutsatser, sidoblickar, tillägg eller sinnesrörelser, rätt och slätt förtälja saken.

19.

Vik aldrig ifrån dina grundsattser, så länge du erkänner dem för rigtiga! Att göra undantag är ganska farligt, och leder allt vidare och vidare ifrån smått till stort. Har du således en gång ur goda skäl föresatt dig att icke låna ut några böcker, icke dricka vin o. s. v., så bör ingen dödlig kunna förmå dig att afvika ifrån din föresatts, så länge som

grundanledningen dertill ej förfallit! Var stadig och fast i dina beslut; men akta dig för att för hastigt antaga något till grundsatts, innan du öfverwägt dess lämplighet till alla möjliga händelser, och ifra ej envist för småsaker! Framför allt handla vid alla tillfällen conseqvent! Föreskrif dig en lefnadsplan; och vik ej en hårsmån derifrån, om den ock vore i flera afseenden stridande emot allmänna bruket! — Du skall väl en tid bortåt tjena till ämne för sällskapssladdret och förtalet; men slutteligen skola de tystna, lemna dig i fred och ej kunna neka dig sin högaktning. Öfver hufvud taget vinner man alltid på att vara ståndaktig och med försigtighet och mod följa den plan man utstakat för sitt förhållande. Det förhåller sig med grundsattser, som med hvart och ett annat ämne, hvaraf något förfärdigas, att det bästa beviset för deras godhet är det: om de äro varaktiga; och i sanning; om man rätt noga vill utforska orsakerna, hvarföre rättvisa ej vederfares många menniskors ädlaste handlingar, så skall man ofta finna, att publiken derföre fattat misstroende till renheten och ändamålet af dessa handlingar, emedan de ej tyckas instämma med den mannens system, som utöfvar dem, och ej öfverens komma med hans öfriga företag.

20.

Men ännu en heligare föreskrift, än den föregående: — Bibehåll alltid ett godt sam-

vete! Måtte vid intet af dina steg ditt hjerta kunna göra dig förebråelser i afseende på afsigt eller medel! Gå inga otillåtna vägar: och du kan säkert bygga på en lycklig utgång, på Försynens bistånd och dina medmenniskors hjelp i nöden. Men skulle du ock någon tid förföljas af ett vidrigt öde — o! så skall dock den ljufva öfvertygelsen om ditt hjertas oskuld, dina afsigters redlighet, skänka dig ovanlig styrka och munterhet, ditt sorgfulla anlete skall i sällskapslefnaden väcka vida mera interesse, än den leende, flinande, skenbart lyckliga hidingens skråbuk.

21.

Var, det du är, *helt och hållet*, och alltid densamme! icke i dag varm, i morgon kall; i dag plump, i morgon höflig och sockersöt; i dag glädtig och sällskapslik, i morgon trög och stum som en bildstod! Det är obehagligt att omgås med sådane folk; när de för ögonblicket äro vid godt lynne, eller icke hafva någon nära sig, som är förnämare än vi, eller roligare, eller större smickrare, då öfverhopa de oss med alla tecken af en hjertlig och förtrolig vänskap. Vi bygge häruppå, och villje få dagar derefter förnya vårt besök hos denna mannen, som så gerna ser oss hos sig, som så vänligt budit oss att komma tidt och ofta till sig. Vi gå dit, och blifve nu ganska kallt och tvärt emottagne, eller man låter oss sitta i en vrå, utan att ens vända sitt tal till oss, och svarar oss vårdslöst och med

halfva ord, emedan man just nu är omgifven af kreatur, som frikostigare utdela rökelse och beröm, än vi. Sådana personer måste man småningom draga sig ifrån, och när de sedermera, i ett ögonblick af ledsnad, åter uppsöka oss, visa sig kallsinnig och halka undan händerna på dem.

22.

Iakttag någon åtskillnad i ditt yttre uppförande emot de personer, med hvilka du omgås, i de vänskapsbetygelser du visar dem! räck ej handen åt hvem som hälst! omfamna ej hvar och en! tryck ej alla intill ditt hjerta! Hvad har du väl då öfrigt för den ädlare och älskade, och hvem skall väl sätta lit till dina vänskapsbetygelser, eller tillägga dem något värde, när du så slösaktigt utdelar dem.

23.

Det är hufvudsakligen ur tvenne skäl, som vi böre taga oss till vara för förmycken öppenhjertighet emot menniskor: först af farhåga att derigenom blotta vår svaga sida och blifva missbrukade, och sedan af öfvertygelse, att menniskorna, blott man en gång vant dem vid att ej förtiga något för dem, sluteligen fordra reda af oss för våra mindsta steg, villja veta allt och i allt blifva rådfrågade. Lika så litet bör man vara öfverdrifvet förbehållsam, ty då tro de under allt hvad vi göre något vigtigt, eller, det som värre vore, något farligt vara fördoldt, och detta kan ih-

veckla oss i högst brydsamma affärer, och gifva anledning dertill, att vi blifve misskände, i synnerhet i främmande länder, på resor och vid många andra tillfällen, och kan i allmänna lefvernet, ja till och med i omgänge med vänner, vara oss skadligt.

24.

Sök ej att förlöjliga någon menniska i sammanlefnaden, om hon ock vore aldrig så svag! Är hon dum, så har du föga heder af de qvickheter du slösar på henne; är hon det mindre, än du tror, så kan du kanske sjelf blifva ett mål för hennes skämt; är hon godsint och känslofull, så sårar du henne; och är hon dolsk och hämndgirig, så håller hon dig torde hända räkning derföre, och du får, förr eller senare, på ett eller annat sätt betalá den. — Och huru ofta kan man icke, om publiken aktar på vårt omdöme öfver personer, tillfoga en god man i samhället verklig skada, eller ock så kufva en svag, att all känsla för heder utslocknar hos honom, och alla frön till bättre anlag qväfvas deraf, att man, genom ett omildt framställande af de löjligheter vi hos honom trott oss finna, blottställer honom för föraktet.

25.

Förskräck, reta och oroa ej någon, ej en gång dina vänner, med falska underrättelser, stickord eller mera dylikt, som för ögonblicket smärtar eller bryr en! de verkligt led-

samma, oangenäma och ängsliga ögonblicken äro så många här i verlden, att det väl kan räknas för en broderlig pligt, att undanröja allt, som på mindsta vis kan öka tyngden af våra verkliga eller inbillade plågor. Lika så illa passande anser jag den vanan flere tagit sig, att på narri för en korrt stund väcka en väns glädje medelst några diktade fägnesamma nyheter, för att sedan göra honom så mycket mera misslynt. Detta allt är att drifva gäck, och omgängets behag blifver derigenom ej kryddadt, utan förbittradt. Man bör ej heller reta folks nyfikenhet, eller plåga dem med, som man kallar det, halfqvädna visor, utan häldre rent af tiga, då man ej vill eller kan tala till punkt. Menniskor gifvas, hvilkas vana det är att kasta fram åt sina vänner sådana mystiska varningar, som t. ex. "Det går ett elakt rykte omkring om er, "men jag kan, jag törs ej ännu säga er något "deraf." Sådant har ingen nytta med sig, och oroar endast.

Öfver hufvud taget måste man så litet som möjligt sätta folk i förlägenhet, utan snarare, om någon är i begrep att begå en oförsigtighet, (t. ex. tala illa om en bok, hvars författare är närvarande), eller eljest på vägen att blifva flat, bjuda till att spara honom detta bryderi, eller på ett eller annat sätt ställa saken åter till rätta. Om någon af oaktsamhet slagit sönder eller låtit något falla i golfvet, eller eljest gjort sig skyldig till en liten oförsigtighet, så bör man icke kasta ögonen dităt,

åtmindstone icke le deråt, eller visa sig misslynt eller bestört, för att ej öka hans förvirring.

26.

Man förgäte i synnerhet aldrig, att menniskorna villja blifva roade, att det mest instructiva samtal i längden förefaller dem tröttsamt, om det ej emellanåt kryddas med qvicka och lustiga infall; att, vidare, intet i verlden synes dem så vettigt, så klokt och så nöjsamt, som att man berömmer dem, eller säger dem något smickrande; men att det är under en förståndig mans värdighet att spela narr, och en redlig man ovärdigt att nedlåta sig till smicker. Men det gifves en viss medelväg; denna råder jag att följa, och då ingen menniska finnes så alldeles utan goda egenskaper, att hon ej i något afseende kan vinna vårt bifall, och detta bifall, då det ej öfverdrifves, i en förståndig mans mund kan uppmuntra henne till att sträfva efter högre fullkomlighet, så är denna vink tillräcklig för den som vill förstå mig.

Visa, så mycket i din förmåga står, alltid ett öppet och gladt ansigte! Intet är mera intagande och älskvärdt, än ett visst förnöjdt och muntert sinnelag, som framströmmar ur källan af ett obrottsligt och af inga häftiga lidelser sköfladt hjerta. Den som oupphörligt fiker efter att säga infall, hvilken man kan se på, att han studerat på att vara sällskapsrolig: den behagar blott för en korrt tid och väcker interesse hos ganska få. Han

skall visst icke uppsökas af sådana, hvilkas hjerta och förstånd längta efter ett ädlare omgänge och socratiska samtal.

Den som alltid vill vara qvick och tokas uttömmer sig icke allenast ganska snart och förfaller till platthet, utan är äfven blotställd för den obehagligheten, att hans bekante ganska onådigt upptaga det, om han någon gång är mindre fallen för att krama ut sitt förråd af lustiga småsaker. Vid hvarje måltid, hvartill han bjudes, vid hvarje höflighet man bevisar honom, tyckes det vilkoret hårdt trycka honom, att han med sina putslustigheter skall göra sig förtjent af denna ära; och om han någon gång skulle våga att höja ton och säga något alfvarsamt, så skrattar man honom midt upp i synen, innan han hunnit framföra hälften af sitt tal. Sann glädtighet och ägta qvickhet stå ej att vinna genom tvång eller förställning; men de verka likasom det högre geniets allt omfattande kraft, förtjusa, uppelda och väcka vördnad. Har du några qvicka infall att anföra, så betänk först väl i hurudant sällskap du befinner dig! Det som personer af en viss uppfostran anse som ganska roligt, kan förefalla andra som högst ledsamt och oskickligt; och det fria skämt, som man tillåter sig i en krets af karlar, skulle vara ganska illa passande i ett fruntimmerssällskap.

27.

Gå ej ifrån någon och låt ingen gå bort ifrån dig, utan att vid afskedstagandet säga

honom något nyttigt eller angenämt; men båda delarna på ett sådant sätt, att det fägnar honom, ej stöter hans blygsamhet och ej synes öfverläst, på det han icke måtte räkna den timmen han hos dig tillbragt som förlorad, utan med öfvertygelse känna, att du interesserar dig för hans person: din artighet bör gå af hjertat: den bör ej, som en förlegad handelsvara, trugas på hvar och en förbigående utan åtskillnad! Man fatte endast min mening rätt! Jag såge gerna, om det vore möjligt, att allt fåfängt prat förvistes ur omgänget, och önskade, att man, likväl utan pedanteri eller flepighet, toge sig till vara för att någonsin säga något, hvaraf den, som måste höra det, hvarken kan draga nytta, eller finna *verkligt* nöje i, och som hvarken sysslosätter förståndet eller hjertat. Jag är således vida skilld ifrån att recommendera det system sådane personer följa, hvilka öfverhopa hvem som häldst de träffa med fadda complimenter, lismeri och låford, och derigenom försätta en i den ledsamma belägenheten, att på tusende saker ej kunna lemna dem *ett enda* svar. För öfrigt tadlar jag dock ej en välment höflighet, ett förtjent, passande och till vidare framsteg i det goda uppmuntrande beröm. Ett exempel skall tydligare ådagalägga min sanna princip häri. Jag satt en gång vid ett främmande bord, emellan en vacker, vettig, ung dame, och en liten, ful, omtrent fyratioårig fröken. Jag begeck den ohöfligheten, att under hela måltiden endast

vända mig till den förra, utan att tala ett enda ord med den sednare. Vid desserten kom jag först ihåg min oartighet; och nu godtgjorde jag mitt fel emot höfligheten med ett annat emot upprigtigheten och sanningen. Jag vände mig till henne, och talade om en händelse, som tilldragit sig för tjugu år sedan. — Hon kände intet deraf. — "Det är icke underligt," sade jag; "ni var då bara barnet ännu." Den lilla varelsen gladde sig innerligen deråt, att jag höll henne för så ung, och detta enda ord förvärfvade mig hennes ynnestfulla benägenhet. — Hon hade bort förakta mig för detta låga smicker. Huru lätt hade jag icke kunnat finna anledning till ett samtal, som på något sätt varit interessant för henne! och det var ju min skyldighet att tänka deruppå, och ej unde ren hel middagsmåltid beröfva henne tillfälle att deltaga i sällskapsnöjet. Det anförda eländiga smickret var deremot ett ovärdigt sätt att öfverskyla det första felet.

Det händer emedlertid ofta nog, att man gör sig sjelf ganska illa anskrifven, just då man menar sig hafva sagt menniskor något rätt förbindligt. Så ges t. e. personer, som skulle taga det ganska illa, om man betygade, att man ansåge dem för godsinta, och andra, som känna sig förolämpade deraf, att man försäkrar, det de hafva ett friskt utseende.

28.

Den som är mån om att förvärfva sig varaktig aktning, och som vill befläta sig om,

digare, än de; i alla fall är denna öfvertygelse ganska äfventyrlig att lita på. En förståndig man har merändels mera naturlig eld, än andra, häftigare lidelser att öfvervinna, bekymrar sig mindre om den stora hopens omdöme, och anser det mindre mödan värdt att med vidlyftiga apologier rättfärdiga sitt goda samvete. För öfrigt bör man endast fråga: "på hvad sätt gagnar denne mannen si-"na medmenniskor?"; och om han det gör, bör man för detta godas skuld glömma de små utbrott af lidelser, hvilka ensamt skada honom sjelf, eller till det högsta förorsaka en obetydlig, snart öfvervunnen skada. Tilltro dig för all del icke att kunna afväga grunderna till hvarje god gerning! många af dina egna lysande företag skulle kanske vid en sådan granskning blifva stämplade som förtvifladt små. Allt godt bör bedömmas efter den nytta det medför i verlden.

32.

Tag dig till vara för att i ditt omgänge trötta igenom ett matt och långt föreställningssätt. En viss laconism — så framt den icke urartar till ett pinsamt bemödande att väga hvarje ord på guldvigt och endast tala igenom sentencer och aphorismer, — en viss laconism, säger jag, det vill säga: den gåfvan, att med få kärnfulla ord säga mycket, genom utelemnande af smärre obetydligare detaljer hålla uppmärksamheten vaken hos dem som

hörа

höra oss; och, tvärtom, vid ett annat tillfälle veta att medelst ett lifligt föreställningssätt göra en lapprissak interessant — se der den sanna konsten att med sitt tal behaga i omgänget. Var icke för talträngd eller mångordig! Slösa icke med dina kunskaper, på det talämne ej måtte tryta dig i förtid, eller du måtte råka att säga något, som du bort och velat förtiga, och på det man ej måtte ledsna vid dig! Låt andra också komma till tals och få lemna sin gärd till det allmänna sällskapsglammet! Det ges menniskor, som, utan att sjelfva märka det, allestädes föra ordet, och som, om det ock vore i en cirkel af femtio personer, snart skulle tillvälla sig hela talrättigheten, med uteslutande af alla de öfriga.

Så oangenämt detta är för omgänget i sällskap, lika så vidriga, glädjeförstörande intryck gör den seden många hafva, att sitta likasom målstulna, och med en spänd uppmärksamhet lyssna och lura på hvart ord, som säges, så att man lätt kan hålla dem för farliga spioner, hvilkas hela diktan och traktan det synes vara, att uppsnappa hvar och en oförsigtig eller mindre passande utlåtelse man i en lifflig discours obetänksamt fäller, för att sedan använda den till något skadligt och illskt ändamål.

33.

Det gifves menniskor, hvilka (likasom många tro sig *fruges consumere natos*) äfven i

sällskapslefnaden endast villja få och njuta, men aldrig gifva; hvilka fordra att blifva roade, underrättade, betjenade, berömda, födda och gödda, af hela den öfriga publiken, utan att göra det mindsta derföre; hvilka klaga öfver ledsnad, utan att sätta i fråga, om de ej sjelfva väckt den hos andra; hvilka i all maklighet sitta på sin stol och emottaga med begärlighet hvad andra hafva att meddela dem, men aldrig falla på den tankan, att bidraga till underhållandet af det allmänna sällskapsnöjet. — Men detta uppförande är lika så obilligt, som förargligt.

Andra finnas åter, hvilka alltid göra sin egen värda person, sina husliga omständigheter, sina förbindelser, sina företag och ämbetsgöromål, till ämne för samtalet, och förstå att vrida allt derhän, och låna hvarje liknelse, hvarje exempel derifrån. Bjud till att så litet som möjligt, i blandade sällskap, följa det maner, den ton, som din speciella uppfostran, ditt yrke och ditt enskillda lefnadssätt gifvit dig! tala ej om sådana saker, som svårligen kunna interessera någon utom dig sjelf! Akta dig för att falla på den dårskapen att persiflera dig sjelf och frivilligt ge dig till pris för åtlöje! Man sätter derigenom de närvarande i förlägenhet, och förråder en fåfäng egoism. Kom ej fram med allusioner på anekdoter, som äro obekante för den du talar med. Hänvisa ej heller på ställen i böcker, dem han förmodligen ej läst! Tala ej ett främmande språk, som det är troligt att ej hvar och en

af dem som omgifva dig förstår! Lär dig att antaga det sällskapets ton, hvari du befinner dig! Intet kan vara orimligare, än en medicus, som, för att roa ett sällskap af unga damer, beskrifver sin samling af anatomiska preparater; en jurist, som undervisar en hofman om Edictum Divi Martii; och en gammal skröplig lärd, som för en ung coqvette noga beskrifver sin öppna benskada.

Ofta inträffar den händelsen, att man råkar i ett sällskap, der det är svårt att hitta på något, som väcker uppmärksamhet. När en förståndig man ser sig omgifven af tanklösa, ömkliga menniskor, som ej äga den ringaste känsla för något bättre och ädlare; nå, så är det icke hans skuld, om ingen förstår honom. Han må då trösta sig med att hafva talat om sådana saker, som billigtvis *bort interessera*.

34.

Tala således icke förmycket om dig sjelf, så framt du icke är i en krets af förtrogna vänner, om hvilka du är öfvertygad, att hvarje enskillds angelägenheter räknas som röran-de alla i gemen; men äfven då bör du se dig före, att du ej visar egoism; undvik äfven då att tala förmycket om dig sjelf, när goda vänner, som det många gånger sker, af höflighet leda samtalet på din person, dina skrifter och dylikt mera! Blygsamhet är en af de mest älskvärda egenskaper, och gör så mycket fördelaktigare intryck, ju sällsyntare denna dygd i våra dagar blifver. Var derföre ej

heller för benägen att oombedd uppläsa dina arbeten för hvar och en, att utbreda dina anlag och upprepa dina berömvärda gerningar, eller på fint sätt gifva anledning åt andra att bedja dig derom! *Krossa* ej heller någon med ditt omgängessätt, det vill säga: visa ej i något sällskap en så stark öfverlägsenhet, att andra nödgas tvärtystna, eller flatna för sina ringare talanger!

35.

Motsäg dig icke sjelf i dina discourser, så att du förfäktar en satts, hvaråf du någon gång förut försvarat motsattsen! Man kan ändra öfvertygelse om vissa saker, men man gör dock väl, om man icke fäller ett afgörande omdöme i allmänna sammanlefnaden, förrän man behörigen öfvervägt alla skäl för och emot saken.

36.

Akta dig för det felet, somlige äga, som af brist på minne eller uppmärksamhet på sig sjelfva, eller ock af kärlek till sina egna infall, vid hvarje tillfälle upprepa samma historier, samma anekdoter, skämt, ordlekar, småqvicka liknelser, och så vidare! Det är i allmänhet, och äfven i synnerhet för sällskapslefnaden, vigtigt att skärpa minnet, och således ej förmycket vänja sig vid att skrifteligen uppteckna allt det, som man behöfver erinra sig.

37.

Inblanda ej i ditt tal tvetydigheter och allusioner på saker, som antingen väcka äckel, eller komma kyska kinder att rodna: skänk ej heller bifall åt andra, som hafva denna oseden! En förståndig man kan icke finna nöje i dylika samtal. Om ock sällskapet utgöres af endast manspersoner, så bör man dock icke öfverträda blygsamhetens och sedlighetens reglor, eller med liknöjdhet anse dylikt smutsigt skämt.

38.

Inflicka ej några platta tänkespråk i det du säger; som t. ex. att helsan är en ovärderlig Guds gåfva; att slädpartier äro kalla tidsfördrif; att hvar och en är sig sjelf närmast; att det som varar länge sluteligen blifver godt, hvaraf jag åtager mig att bevisa motsattsen; att man af skadan blifver vis, hvilket beklageligen sällan inträffar; eller att tiden löper snällt — hvilket, i förbigående sagdt, är alldeles osannt; ty som tiden beräknas efter en viss bestämd måttstock, så förgår den icke hastigare, än den precist bör göra, och den, hvilken ett år förekommer korrtare, än det är, måste under dess lopp hafva sofvit öfver höfvan, eller eljest icke varit sina sinnen mägtig — eller: att med ett enda undantag *stärka* en regel — liksom en enskilld nekande satts kunde tjena till bevis för sanningen af en allmän jakande, eller tvärtom: då det fastmera genom undantaget blifver klart,

att regeln icke är allmän. Sådana ordspråk äro ledsamma och icke sällan osanna och oförnuftiga.

Det gifves vissa mechaniska menniskor, hvilkas tal till hälften består af vissa formulär, hvilka de frampladdra, utan att fästa något begrepp dervid. De träffa dig till sängs och dödssjuk, och gläda sig att finna dig så munter och rask. Visar du dem ditt porträt, så finna de det väl vara ganska likt, men mycket för åldrigt. Om alla barn säga de: att de äro stora för sin ålder, och att de likna sin far; med mera dylikt tanklöst joller. Ett lika så ömkligt tidsfördrif vinnes af gåtor, pantlekar, o. m. d.

39.

Besvära icke med onyttiga frågor dem du omgås med! Man finner personer, som, icke just af spioneri eller nyfikenhet, utan derföre, att de en gång vant sig vid att inrätta alla sina samtal i catechesform, så öfverhopa oss med frågor, att det blifver alldeles omöjligt att underhålla någon sammanhängande eller vanlig discours med dem.

40.

Lär dig att fördraga motsägelser! Var icke barnsligt intagen af din egen mening! Blif icke het eller grof vid ordväxlingar, icke en gång om man besvarar dina grundliga skäl med gäckeri och persiflage! Du har, om din sak vore aldrig så god, redan till hälften för-

lorat den, om du ej bibehåller din köld, och skall åtminstone aldrig på det sättet öfvertyga någon.

41.

På ställen, der man samlats för att roa sig: på baler, spektakler, o. s. v. bör man icke tala med någon om oeconomiska affärer, ännu mindre om ledsamma saker! Man går på sådana ställen för att vederqvicka och hvila sig efter arbetet, och för att afskudda sig så större som smärre bekymmer; det är således obeskedligt att villja med våld föra en tillbaka midt i det vanliga hvardagsoket.

42.

Att en redlig och förståndig man icke tillåter sig något skämt öfver vigtiga religionsläror, om han ock skulle vara nog olycklig för att tvifla på deras sanning, det menar jag förstås af sig sjelft. Men äfven kyrkoförfattningar och stadgar, hvilka en del secter hålla för trosläror; ceremonier, dem många anse för ganska väsendtliga, och dylikt mera, böra icke göras till mål för åtlöje i sällskapslefnaden. Man bör respectera det, som andra hålla för vördnadsvärdt? Man lemne hvar och en den tankefrihet, som man sjelf fordrar! Man glömme ej, att det som vi kalle upplysning torde hända synes andra vara en förmörkelse! Man skone sådana fördomar, som utgöra andras tillfredsställelse! Man beröfve ingen något, utan att lemna honom

ett bättre i stället för det man tagit ifrån honom! Man komme ihog, att åtlöje aldrig förbättrar, att vårt här på jorden ännu icke utvecklade förnuft lätt kan misstaga sig i så vigtiga saker; att ett felaktigt system, hvarpå likväl grunden till en god moral hvilar, ej lätteligen kan förstöras, utan att i och med detsamma omkullstörta hela byggnaden; och ändteligen, att dylika saker alldeles icke äro af den egenskapen, att kunna afgöras i ett vanligt lag af menniskor samlade blott för nöjet.

Å andra sidan tyckes mig, att man nu för tiden ofta nog uppsåteligen undviker all anledning att tala i religionsämnen. En del skämmes för att visa nit för Gudsdyrkan, af fruktan för att ej blifva ansedde nog upplyste, och andra åter affektera religiösa sinnesrörelser, och sky för att tala det mindsta emot svärmeri, för att ställa sig in hos hycklare och andaktskrämare.

43.

Så ofta du talar om kroppslyten, förstånds eller moraliska fel, eller berättar anekdoter, som förlöjliga vissa grundsattser och fördomar, visa vissa stånd ur en mindre behaglig synpunkt: så se dig först väl om, att ingen är närvarande, som kan taga det illa, och lämpa ditt tadel och åtlöje på sig och sina anhöriga.

Visa icke misshag till någons gestalt, växt eller anletsdrag! Det står icke i menni-

skans magt att ändra dessa. Intet är mera förolämpande, mera förnedrande och uppretande för en person, som olyckligtvis har en något stötande ansigtesbildning eller figur, än om han märker, att han derföre blifver mål för begabberi eller förundran. Folk, som äro något så nära kännare af stora verlden, och som lefvat med personer af allahanda yttre bildning och utseende, borde man billigtvis icke behöfva erinra något i den vägen; men beklageligen finner man här och der, till och med bland förnäma personer, i synnerhet bland damerna, dem, hvilka äga så litet välde öfver sig sjelfva, så ringa begrepp om anständighet och billighet, att de ej kunna dölja det intryck en ovanlig åsyn af *ofvannämnda* slag gör på dem. — Detta är svagt, och när man härtill besinnar, huru relativa och hvars och ens tycke underkastade begreppen om skönhet och fulhet äro, på huru osäkra grunder all physiognomisk kunskap stöder sig, och huru ofta under en synbart ful masque ett skönt, ädelt, varmt och stort hjerta, jämte ett fint och djupsinnigt förstånd, gömmer sig: så ser man lätt, att man ganska sällan har rätt att draga några mindre fördelaktiga slutsattser af en menniskas yttre, och att man aldrig kan äga fog att till någons förfång, medelst skrattande, eller på annat sätt, yppa det intryck detta yttre gör på oss.

Utom en besynnerlig figur, kunna äfven andra saker hos en och annan person

förefalla oss underliga, till exempel: löjliga, phantastiska och orimliga åthäfvor, tvungna maner, kropps-vanställningar, okunnighet om vissa seder och bruk, oaktsamhet i uppförandet, ovanlig eller gammalmodig klädsel, o. d. m. I alla dessa fall hör det äfven till den goda tonen och belefvenheten att ej genom leende, eller några till någon i sällskapet gifna tecken, tillkännagifva sin förundran, och derigenom ännu mera bry den stackars mannen, som gjort sig skyldig till dessa förseelser.

44.

Om du i ett sällskap vill säga din vän något om en af de närvarande, (ehuruväl detta, likasom viskandet, alltid är oanständigt) så iakttag åtmindstone den försigtigheten och belefvenheten, att icke derunder fästa dina ögon på den person du talar om. Är du åter mån att höra något, som talas på något afstånd ifrån dig, så kasta icke heller dina blickar ditåt; man blifver eljest uppmärksam på dig; och dessutom hör man ju blott med öronen, och icke med ögonen.

45.

Man akte sig för att oombedd och utan skäl erinra dem man omgås med om oangenäma saker! Ofta föranledas menniskor af ett slags oklokt deltagande att fråga oss om tillståndet af våra oeconomiska och andra led-

samma omständigheter, och det, ehuru de på intet sätt kunna hjelpa oss; de tvinga derigenom vår inbildning att oupphörligen fästa sig vid föremål, dem vi i sällskap, der man ämnar muntra sinnet, så gerna glömme. Man måste äga så mycket menniskokännedom, att man vet urskillja, om den person vi hafve för oss, enligt sitt temperament, sin belägenhet och beskaffenheten af hans bekymmer, kan af ett dylikt samtal vinna lindring i sitt lidande, eller om han ej kan hända deraf känner det dubbelt tyngre.

Man afhålle sig äfven ifrån att väcka folks leda för det som de äga, och ej vidare kunna göra sig af med, äfvensom ifrån att genom obehagliga målningar väcka hos dem vidriga känslor för den belägenhet, hvari de nödgas lefva. Det gifves sådane oombudne sannings-predikanter, som göra sig en pligt af att med konstlade raisonnementer betaga oss den oskyldigaste villa, så snart de märka att den behagar oss.

46.

Om någon säger tredje man obehagliga saker, eller söker att göra honom flat; så tag icke del deri, skänk ej ditt bifall deråt, låtsa snarare, som hörde du alldeles intet deraf. Det fina i ett dylikt uppförande sentéras, och belönas ofta med tacksamhet.

47.

Om den vanan att ifra för paradoxer, om motsägelseanda, disputersjuka, anförande

och åberopande af andras meningar och påståenden, kommer jag framdeles, i tredje kapitlet, att yttra mig, och hänvisar jag Läsaren dit.

48.

En af de första dygder i allmänna sammanlefnaden, som verkeligen med hvar dag blifvet allt mer och mer sällsynt, är tystlåtenheten. Svek och bedrägeri i löften, bedyranden och eder tilltaga så med hvar dag, att man nu mera utan försyn samvetslöst utsprider en hemlighet, som blifvit oss anförtrodd under tysthetslöfte. Andra åter, som äro mindre pligtförgätne, men högst lättsinnige, kunna ej styra sin talträngdhet. De glömma, att man ålaggt dem tystlåtenhet, och röja af en oförlåtlig ovårsamhet sina vänners vigtigaste hemligheter på publika spisqvarter, eller ock bedragas de, af sitt tryckande behof att berätta, att anse hvar och en för en trogen vän, som under tiden kommer dem i vägen; och anförtro således saker, dem de ej äga rätt att betrakta som sig tillhöriga, åt personer, lika lättsinniga, som de sjelfva äro. Så beskaffade menniskor omgås icke mindre oklokt med sina *egna* hemligheter, planer och händelser, och förstöra derigenom rätt ofta sin timmeliga välfärd och tillintetgöra sina afsigter.

Hvilken skada en slik vårdslöshet i bevarandet af främmande och egna hemligheter medför, det behöfver väl icke vidlyftigt

bevisas. Men det gifves en mängd af andra saker, som väl icke egenteligen kunna räknas för hemligheter, men dem förnuftet dock lärer oss vara bäst att förtiga; och andra åter, hvilkas utspridande åtminstone för ingen kan vara nyttigt eller nöjsamt, och der det likväl vore möjligt, att vårt sqvaller kunde blifva af elaka följder. — Jag recommenderar derföre en försigtig tystlåtenhet, (som dock ej får urarta till en löjlig mysteriösitet) såsom en bland de vigtigaste sällskapsdygder. För öfrigt får man finna den anmärkningen sann, att menniskorna, i det hela taget, i despotiska stater äro mera tystlåtna, än der, hvarest en större frihet råder. Der göra fruktan och misstroende folket inbundet och förbehållsamt; här deremot följer hvar och en sitt hjertas drift, och yttrar frimodigt sina tankar.

Om man är nödsakad att lemna förtroende af sin hemlighet åt flera på en gång, så bör man ålägga hvar för sig en ovilkorlig tystlåtenhet, på det hvar af dem måtte tro sig ensam veta deraf och ensam vara ansvarig för dess bevarande.

Många hafva den högst oartiga seden, att då någon i förhand utber sig deras tystlåtenhet i någon sak, som man för dem vill upptäcka, att icke bestämdt förklara sig, ej lofva något. På god tro yppar man då sin hemlighet utan mindsta förbehållsamhet, under förutsättande af vilkoret att tiga. Detta uppförande förtjenar ej att härmas; en hederlig och upprigtig man yttrar sig utan förbehåll,

och afhör icke något, förrän han utlåtit sig, huruvida han kan förbinda sig till tystnad, eller ej.

49.

Hvad Fransoserne kalla contenance, stadga och harmoni i yttre uppförande, jämnhet, undvikande af all häftighet, alla passionsutbrott och öfverilningar, se der hvad en man isynnerhet bör befläta sig om.

En stor talang, som igenom bemödande och uppmärksamhet på sig sjelf kan vinnas, är konsten att uttrycka sig bestämdt, fint, rigtigt, kärnfullt och utan onödig vidlyftighet; att otvunget och med ledighet framföra sina tankar, att alltid lämpa sig efter de personers förståndsodling, med hvilka man råkar i samtal; ej trötta dem; att berätta qvickt och med smak; ej skratta åt sina egna infall; att efter omständigheterna framställa sitt föremål korrt eller lustigt, alfvarsamt eller comiskt, men alltid måla det naturligt. Härvid måste man studera sitt yttre, vara herre öfver sitt ansigte, icke grimacera, och om vi vete att vissa miner, t. e. då vi skratte, gifva oss ett vidrigt utseende, söka att lägga af dem. Våra åtbörder och miner böra vara ädla; man bör icke under likgilltiga, affectlösa samtal (som personer ur de lägsta folkklasserna pläga det) fara af och an med hufvudet, eller fäkta med händer och fötter; man bör se folk midt i synen, likväl vänligt och höfligt, icke rycka

dem vid armen, hålla sig fast vid rockknappen, o. s. v. Korrt sagdt, allt det som tillkännagifver en god uppfostran, uppmärksamhet på sig sjelf och andra, det är ock nödvändigt att iakttaga för den som vill vara angenäm i sällskap, och det är af vigt att ej öfverse med sig sjelf i dylika saker, utan till och med i kretsen af sin familj på det nogaste följa anständighetens reglor, för att dymedelst göra belefvenheten till andra naturen; häldst vi så ofta fele emot densamma, och den gemenligen alltid synes oss vara ett tvång, så snart det blifvit en vana hos oss att förlåta oss sjelfva små förseelser i den vägen. För öfrigt är här ej stället att vidlyftigt utföra detta ämnet, eller att anföra särskillda reglor för belefvenheten, som t. ex. att man ej bör falla folk i talet; att man alltid bör taga mot en talrik, eller hvad annat som bjudes oss, fastän vi icke villje behålla något deraf, på det en annan ej måtte vara besvärad af att för vår skuld länge hålla det i hand; att man så sällan som möjligt i ett sällskap bör vända ryggen åt andra; ej taga miste om titlar och namn; att man hos sådana personer, som äro nogräknade häri, alltid bör lemna högra handen åt den förnämare, och då tre följas åt, låta honom gå midt emellan; att man, om någon går förbi vårt hus, då vi stå i fenstret, och han helsar på oss, bör öppna litet på fenstret, eller åtmindstone låtsa som ville man göra det; att detta äfven bör iakttagas, då man i vagn far förbi någon; att man, då man ta-

lar med någon, bör fritt och öppet, men derföre ej stindt och fräckt, se honom i synen, kunna böja sin röst, skicka talet tydligt och klart, bibehålla anständighet i gång och åtbörder, ej öfverallt tillvälla sig högsta ordet; att man, då man leder ett fruntimmer, bör lämpa sin gång efter hennes, för att icke komma att knuffa henne, bjuda till att stiga med samma fot, äfven stundom räcka henne vänstra armen, då hon icke med beqvämlighet kan gå på den högra sidan; att man utföre *branta* trappor bör låta fruntimren gå före, men uppföre deremot låta dem gå efter; att om man ej förstår oss, och vi förutse att en vidare förklaring skulle tjena till intet, eller ämnet är af så ringa vigt, att det ej förtjenar vidlyftigt detaljeras, man då låter hela discoursen falla; att förnämt folk, så framt de icke äro öfver fördomar, gemenligen taga det illa, om en ringare person i sitt tal blandar dem ihop med sig sjelf, (t. ex. om han säger: "då *vi* i går spasserade tillsammans," "*vi* vunno i går aftons, och *våra* motspelare tappade,") och att de gerna fordra, att man skall ställa sitt tal så, som vore de ensamme här i verlden värde att nämnas: "Hans Excellens, hennes Nåd vann (på sin högd kunde man lägga till: "och jag med"); att man ej bör lägga en sked, hvarmed man nyss ätit, framför sig på bordet, som så många göra; att man ej bör lemna en tandpetare, som man lånat, tillbaka åt sin ägare, utan att först torr-

ka

ka af den; att, om man blifver nödsakad att ligga i samma säng med någon, (jag vet intet vedervärdigare och osnyggare, än att ligga sjelf annan under ett täcke) man bör så litet som möjligt besvära sin granne; att man ej tio gånger kallar folk tillbaka, för att säga dem ett lappri, eller ropa hundrade gånger efter dem, när de en gång gått ifrån oss, på våra rum, eller på gatan, redan stå med dörren i hand och tagit afsked af oss; att det är en oartig vana, att beständigt hafva något emellan fingrarna att leka med, eller att bita på, som man derigenom krossar och förstör, det må vara brukbart eller ej, tillhöra oss eller andra; att man först bör bedja om lof, innan man i främmande personers närvaro läser ett bref, eller företager sig något annat dylikt; att det är belefvadt, när man i förbigående vill helsa på någon, att taga af sig hatten på den sidan, der den främmande *icke* går, på det man ej måtte komma att röra vid honom med hatten, eller dölja sitt ansigte för honom; att om man bjuder något åt en annan, man, så vida det står att undvika, icke ger honom det med bara handen; att det icke passar sig att hviska i sällskap, sitta lutad öfver bordet, göra oanständiga miner; eller tillåta att ett fruntimmer, eller någon som är förnämare än vi, lägger före af en rätt, som står framför oss; att det är oartigt att fördärfva ett oskyldigt skämt för en annan, t. ex. om han visar kortkonster, och vi

vete, huru han bär sig åt, att då upptäcka det lilla underverket, o. s. v. Folk af visst stånd och något nära uppfostran hafva redan i första barnåren blifvit undervisade om allt detta; jag vill blott här påminna, att dessa småsaker i många personers ögon ej äro *småsaker*, och att vår timmeliga välfärd ofta ligger i sådana personers händer.

50.

Det gifves ännu andra små inconseqvencer och fel emot den goda tonen, dem man bör undvika, och hvarvid man alltid bör betänka, huru det väl skulle se ut, om hvar och en af de närvarande ville tillåta sig samma frihet; till exempel: att sofva under predikan; att sqvallra på en concert; att bakom en annans rygg hviska något åt en vän, eller gifva honom vinkar, som den förre kunde tyda på sig; om man dansar illa och löjligt, eller spelar dåligt på ett instrument, att då låta se eller höra sig, och derigenom reta de närvarande att gäspa eller göra narr af oss; att, om folk vill gå undan oss, tio gånger löpa emot dem på alla håll, såsom Yorick gjorde med Marqvisinnan F**** i Milano; att ehuru vi antingen ej förstå ett visst kortspel, eller ock spele det högst långsamt, det oaktadt sätta oss vid spelbordet, ställa våra motspelares tålamod på prof, och genom vår oskicklighet komma vår motspelare att tappa; att under det man dansar tralla efter musiken; att på spektakler ställa sig så, att man hin-

drar dem, som stå bakom oss, att se något; att öfverallt komma senare, gå bort förr, eller dröja längre qvar, än alla andra i sällskapet. Sådana oskickligheter böra undvikas! Titta ej i andras papper; många tåla ej heller att man, under det de läsa, arbeta, och så vidare, ligger öfver dem och ser dem på fingrarna. Stadna ej ensam qvar i ett rum, der handlingar eller penningar ligga kringspridde! När två personer gå framför mig, som sakta tala med hvarandra, utan att blifva mig varse, så plägar jag göra litet buller, för att fria dem ifrån förlägenhet, och mig ifrån den misstanken att hafva velat lyssna på dem. Så obetydliga dylika små prof af aktsamhet och synas vara, så bidraga de dock till att göra omgänget angenämt och lätt.

51.

Ofta händer det, att en i sällskapet öppnad discours väcker vår ledsnad. Förnuft, försigtighet och menniskokärlek bjuda oss då, så framt man ej kan skilja sig derifrån, att med tålamod afhöra den, och ej igenom något förolämpande uppförande röja vår ledsnad. Dessutom, ju plattare discoursen är, och ju pratsammare den är, som underhåller honom, desto friare kunne vi vända våra tankar på andra ämnen; och skulle detta icke inträffa — nå, så går ju så mången bort-drömd stund utomdess, förlorad i menskliga lefvernet! Är man då ej skyldig att uppoffra något för det sällskapet man umgås med? —

Och händer det ej kanske stundom, att äfven vi, ehuru stor inbildning vi ock måge hysa om vigtigheten af våra discourser, likafullt kunne trötta andra med vår språksamhet.

52.

Lätthet i omgänget, och den gåfvan att fort göra bekantskaper och blifva omtyckt, är likasom medfödd hos vissa personer; vid andra åter häftar allt ifrån ungdomen en viss försagdhet och blyghet, som de icke förmå öfvervinna, änskönt de dageligen se främmande folk af alla slag omkring sig. Denna svaghet är utan tvifvel ofta följden af en felaktig uppfostran, och stundom äfven verkan af en hemlig fåfänga, som råkar i förlägenhet af fruktan att ej blifva beundrad. Hos många menniskor synes likväl denna blyghet för helt obekanta personer verkeligen vara naturlig och dem egen, och all möda de göra sig att öfvervinna densamma är förlorad. En viss regerande Förste, en af de ädlaste och förståndigaste män jag känner, och som derjämte visserligen icke behöfver hvarken skämmas för sitt utseende, eller befara att med sitt yttre göra mindre fördelaktiga intryck på andra, har försäkrat mig, att ehuruväl han igenom sitt stånd ifrån barndomen varit försatt i den belägenheten, att dageligen se mycket folk och många främmande ansigten, han det oaktadt ingen dag träder ut i sitt förmak, der det församlade hofvet väntar honom, utan att af förlägenhet på ett par ögon-

blick blifva likasom blind. Blygheten öfvergifver dock denna älskvärda Herren, så snart han fått hämta sig litet, och han talar då vänligt och öppet med hvar man, och säger mycket bättre saker, än Förstar vid dylika tillfällen pläga, som gemenligen ej veta tala om annat, än elakt väder, elaka vägar, hästar eller hundar.

En viss lätthet i omgänge således, den gåfvan att straxt vid första bekantskapen visa sig i en fördelaktig dager, att otvunget inlåta sig i samtal med personer af alla slag, och snart märka hvem man har för sig, och hvarom man kan och bör tala med hvar och en; se der de egenskaper man bör trakta efter att förvärfva och odla hos sig. Jag önskar likväl, att dessa talanger ej måtte urarta till den äfventyrare så egna oförskämdhet och tilltagsenhet, som inom mindre än en timmes tid, på ett allmänt spisqvarter, genom frågande letat ur hela det okända sällskapet deras lefnadsöden, och deremot berättat sina egna, utbudit sina tjenster och vänskapsbetygelser, och utbedt sig hjelp, tjenster och recommendation. Hufvudsaken består deri, att lätt stämma in i den rådande tonen, och icke villja pråla med något, eller göra något gällande, som sällskapet icke begriper, eller icke aktar.

53.

Man undvike äfven att hvart man kommer medföra stora fordringar på anseende,

att villja vara allt i allom för alla, med våld tillvälla sig beundran och aktning framför andra; att begära, att allas ögon skola rigtas endast på oss, allas öron ensamt lyssna till vårt tal; ty eljest skole vi säkert tro oss öfverallt vara försummade, spela en ömkelig röle, väcka vår egen och andras ledsnad, blifva folkskygga och bittra, och sluteligen fly sällskapslefnaden, och flys af densamma. Jag känner flera personer af det slaget, hvilka nödvändigt, om de skola visa sig i en fördelaktig dager, måste vara den medelpunkten, omkring hvilken allt vänder sig; likasom i gemen många menniskor i allmänna lefvernet icke fördraga någon bredevid sig, som kunde jämföras med dem. De handla förträffligt, stort, ädelt, nyttigt, välgörande, klokt och förståndigt, så snart de äro de enda, till hvilka man vänder sig, af hvilka man begär, väntar eller hoppas, något; men dåligt, nedrigt, hämndgirigt och svagt, så snart de skola rådfråga andra, eller dela äran af företaget, och förstöra hvarje byggnad, hvartill de icke gifvit plan, eller åtmindstone laggt sidsta handen vid; ja, de nedrifva sin egen byggnad, endast en annan derå anbragt en obetydlig zirat. Detta är en olycklig, enstödig sinnesförfattning. I allmänhet råder jag hvar och en, som sjelf vill lefva lycklig och göra andra lyckliga, att inskränka sina fordringar och vänta så litet som möjligt af andra i verlden.

54.

Och härmed nog om anständighet, skickliga maner, höflighet och moderation: och blott ännu något om klädseln. Kläd dig ej *under* och ej *öfver* ditt stånd, ej *under* och ej *öfver* din förmögenhet, ej phantastiskt, ej brokigt, ej onödigtvis präktigt, lysande eller kostbart; men renligt, med smak, och när du nödgas göra påkostnad, så spar intet; men laga tillika, att din drägt blifver lika så vald och vacker, som rik. Utmärk dig icke hvarken genom en gammalmodig klädnad, eller genom efterapande af hvarje nymodig dårskap. Var mera noga i valet af din drägt, när du vill visa dig i stora verlden. Man blifver gemenligen modstulen och flat, när man träder i ett sällskap, och vet med sig sjelf, att ens drägt är vårdslös, eller mindre passande.

Bär aldrig lånta kläder! Detta har ifrån mera än en sida elakt inflytande på caracteren.

55.

Om den frågan uppstår; om det är godt att mycket eller litet söka större sällskap; så måste svaret visserligen falla olika ut hos olika personer, allt efter deras individuella ställning, behof och oräkneliga smärre omständigheter och hänseenden. Men i det hela kan man antaga den sattsen till rättesnöre: att man icke bör tränga sig på folk, icke ligga jämnt öfver dem, och att det är bättre, efter man icke kan göra alla menniskor i lag,

att man frågar oss, hvarföre vi äre så sällsynta, än att man klagar öfver oss, att vi för ofta och allestädes infinne oss. Man kan, (så framt en öfverdrifven fåfänga och egenkärlek icke förblindar ögonen) förvärfva sig en viss finare skarpsynthet, som visar oss, om vi äre välkomna, eller till besvär, om det är tid att gå bort, eller om vi skole stadna qvar. Af det sättet, hvarpå vi blifve bemötte af barnen och betjeningen i ett hus, pläge vi lättast kunna sluta till, huru herrskapet eller föräldrarna anse oss.

I öfrigt råder jag, om man beror så mycket af sig sjelf, att *förtroligt* omgås med så få menniskor som möjligt, endast lefva i en liten krets af vänner, och endast med ytterста varsamhet utvidga densamma. Menniskorna missbruka och vårdslösa oss alltför lätt, så snart vi blifve förtroliga med dem. För att lefva med nöje, måste man nästan för beständigt vara *främmande* för folk. Man blifver då skonad, hedrad och uppsökt. — Det är derföre lefnaden i stora städer är så behaglig, der man hvar dag kan se andra personer. För den, som ej är blyg af naturen, är det ett nöje att sitta ibland *obekanta*. Man hör då saker, dem man eljest icke skulle få höra; ingen gifver akt på en, och man kan i all tysthet göra sina betraktelser.

56.

Äfvenledes råder jag, så för ens egen, som för andras skull, att ingalunda tro något

sällskap vara så rent af dåligt, eller någon persons tal af så alldeles ringa hallt, att man icke kan lära något deraf, rikta sin erfarenhet, eller samla ämnen att sysslosätta vår eftertanka. Men man skall icke på alla ställen fordra lärdom och fin cultur, utan skänka bifall och aktning åt ett sundt naturligt förstånd och ett okonstladt uppförande, och låta folk tala och handla på sitt sätt; äfvenledes bör man gifva sig i sällskap med folk af allahanda stånd: man lär härigenom efterhand antaga den särskillda ton och det sätt att vara, som tid och omständigheter fordra.

57.

Med hvilka skall man hälst och mest omgås? Naturligtvis kan denna fråga endast besvaras enligt hvars och ens särskillda belägenhet. Har man fritt val (och det har man verkeligen oftare, än man sjelf tror) så söke man de visares och sådana personers omgänge, af hvilka man kan lära något, och som hvarken smickra, eller se oss öfver axeln. Men gemenligen behagar det oss mera att samla en cirkel af mindre upplysta och hvardagsmenniskor omkring oss, hvilka dansa i ringlar, så ofta vår högre genius svänger sin trollstaf. Derigenom förblifve vi emedlertid alltid sådane, som vi äre, och komme aldrig vidare, hvarken på visheten's eller dygdens bana. Det gifves visserligen tillfällen, då det är både nyttigt och lärorikt att lefva med folk af olika förstånds-odling och talanger,

ja, då det till och med är en pligt att ej endast omgås med sådana personer, af hvilka vi kunne lära något, utan äfven med sådana, som kunna lära något *af oss*, och som hafva rättighet att fordra detta. Men denna höflighet får aldrig sträcka sig så långt, att den redogörelse, som vi äre skyldige oss sjelfva för användandet af den gyldene tiden och fullkomnandet af våra förmögenheter, dervid löper någon fara.

58.

Det förhåller sig ofta högst besynnerligt med den ton, som råder i sällskapslefnaden. Fördomar, fåfänga, slentrian, autoritet, efterhärmningssjuka, och hvem vet hvad annat mera, stämma stundom denna ton så, att personer, som lefva på ett ställe tillsammans, år in, år ut, samlas och fördrifva tiden på ett och samma vis, företaga sig saker och tala med hvarannan om ämnen, hvarvid alla i gemen och hvar och en i synnerhet långledes. Det oaktadt anse de det för en skyldighet att underkasta sig detta tvång och fortfara med detta lefnadssätt. Skänka väl de vanliga tidsfördrifven i de flesta stora societeter sannt nöje åt en enda af de närvarande? Kan man väl ibland femtio personer, hvilka hvar afton handtera kort, räkna tio, som göra det af ren böjelse? Desto ömkansvärdare är det, när fria menniskor i smärre städer eller på landet, der de kunna lefva otvunget, med en pinsam noggrannhet böja sig under detta

ok af ledsnad, för att härma hufvudsfadens seder. Har man något inflytande på sina medborgare och grannar, så är det en pligt att bidraga allt hvad man kan till vinnande af en förnuftigare sällskapston. Men i fall man icke det kan, och man råkar i ett sådant sällskap, så bör man icke genom ett afvigt, tyst eller tvärt uppförande hos gästerna och värden öka deras förlägenhet att dölja för hvarandra, att de samteligen önska sig långt derifrån; utan snarare visa sig som en mästare i konsten att tala mycket och säga intet, och åtminstone göra sig en förtjenst af att hafva med oskyldigt prat utestängt förtalet, som eljest vanligen i dylika sällskap intager främsta platsen.

I folkrika stora städer kan man lefva mest obemärkt och alldeles efter egen böjelse. Der förfalla en mängd smärre hänseenden; man blifver ej utspanad, controllerad, granskad, de interessanta underrättelserna gå icke så ur mund i mund; t. ex, huru många gånger i veckan jag äter stek; om jag går ofta, eller sällan, ut, och hvarthän; hvem som går till mig; huru mycket jag gifver min hushållerska i lön, och om jag nyligen trätt med henne; mina kläder blifva icke mönstrade; man frågar icke min piga, hvar gång hon i kryddboden köper för fyra styfver peppar, för hvem det skall vara och hvartill den skall nyttjas. En obetydlig anekdot sysslosätter icke der alla tungor i hela sex veckorna; man vandrar obemärkt, fredligt och

ohäcklad, midt igenom den stora hopen, sköter sina göromål, och väljer sig det lefnadssätt man finner för sig lämpligast. I smärre städer är man dömd att i en bestämd ordning uppvakta och emottaga besök af ett antal, ofta ganska tråkiga, magnater; dessa visiter taga gemenligen sin början strax efter middagen och fortfara till tio på aftonen, under hvilken tid samtalen vanligen hvälfva sig omkring de nyheter tidningarne med sednaste post medfört, och konungars och förstars företag mönstras och bedömmas. Desse discourser äro visserligen högst tröttsamme; dock gifves äfven här medel att småningom förfina omgängestonen, eller att vänja den svaga publiken vid att, sedan de ett fjerdedels år smädat oss, ändteligen låta oss lefva på vårt vis, endast man i öfrigt uppför sig redligt, menniskokärt, tjenstaktigt och sällskapslikt. Värst plägar man vara deran i de medelmåttiga städerna, antingen de nu äro riksstäder af ringare klassen, eller smärre residensstäder. Der herrska gemenligen, utom en öfverdrifven luxe och ett sedefördärf, som täflar med corruption i de största städer, alla småstäderna tillhöriga brister och oseder, sqvaller, envishet för slentrian, för gamla vanor och familjebruk, de orimligaste fordringar och den löjligaste classification af stånd. Sålunda har jag sett en stad, der en viss man, derigenom att han nyligen erhållit en syssla, som tillförene icke existerat der på orten, befanns så skilld ifrån alla öfriga, en gång be-

stämda, rangordningar, att han, som en elefant i ett menageri, alltid måste spassera ensam för sig sjelf, utan att kunna finna sin like, hvarken herre eller fruntimmer, att följa med. Torde hända är jag partisk för min fädernestad, men jag tror, (och äfven andre kunnigare män låta henne vederfaras den rätvisan) att ehuru Hannover icke hör till de största städer i Tyskland, man det oaktadt kan lefva här lika så fritt och obemärkt, som någonstädes. Förmodeligen har vår förbindelse med England, der många af de anförda fördomarna föraktas, bidragit mycket härtill. Men då denna lyckliga ton förgäfves sökes i största delen af Tyska småstäder, så måste man lära sig att rätta sig efter de rådande sederna; och intet kan vara oförståndigare och af skadligare följder för ändamålet, än när en individu, som icke står i särdeles anseende, uppträder för att reformera sederna i sin hemort. Ingenstädes råkar likväl en sådan declamator värre ut, än i riksstäderna, der urgamla seder och slentrian äro skråaktigt förenade med regeringsformen och alla öfriga borgerliga förhållanden. Der kan stundom blotta snitten af en rock, eller litet mera eller mindre guldbrodering, hvarigenom t. ex. en köpman skiljer sig ifrån sina kamrater, bringa honom om hela hans credit, och en peruk enligt forntidens costume, som döljer en hjernlös skalle, vid ett rådsherreval segra öfver ett klokt hufvud, men hvilket betäckes af sitt eget slätkammade hår.

I bondbyar och på sin landtgård lefver man i sjelfva verket mest otvunget; och för den som har håg för att vara verksam och bidraga till likars väl finnas der mångfaldiga tillfällen till välgörande emot det nyttigaste, men tillika mest kufvade och vårdslösade, af alla stånd. Sällskapsnöjen deremot äro på landet icke så lätta att förskaffa. I de ögonblick, då man just som lifligast känner behof af att utsträcka sina armar efter en trogen vän, är denna vän kanhända på flera mils afstånd ifrån oss; eller ock borde man vara rik nog, för att samla en hel hofstat af främmande omkring sig, men äfven detta har sin obehagliga sida; och mycket rika personer känna ju sällan detta behof. För att här kunna lefva lyckligt och nöjdt, utan att vara så synnerligen välmående, bör man derföre förstå den konsten, att njuta och känna det goda i de personers omgänge, dem man kan se hos sig, icke tröttna vid enformigheten af nöjen, utan hushålla med dem, och på ett uppfinningsrikt sätt mångfalldiga dem. Emedan man på landet plägar se sin hustru, sina barn och vänner, inom hus oafbrutet samlade omkring sig, så blifver deras sällskap i längden tröttsamt, och en viss tomhet i omgänget uppkommer. Detta kan dock undvikas, dels igenom ett förråd af goda böcker, som gifva nya ämnen att discourera om, dels igenom en interessant brefväxling med frånvarande vänner, dels ock derigenom, att man klokt indelar sin tid, och tillbringar fle-

ra stunder af dagen ensam på sin kammare; intet är angenämare på landet, än när, efter en nyttigt använd dag, på hvilken hvar och en besörjt om sina göromål, hela det lilla sällskapet om aftonen samlas, för att anställa en liten promenad, eller fördrifva tiden med munterhet, skämt och okonstlade samtal. Det gifves till och med förstar, som känna värdet af dessa nöjen, och jag har fordom vid foten af de Vogesiska bergen, vid en god och vis förstes hof, på detta sättet ganska lyckligt tillbragt några veckor.

Intet är likväl fasligare, men inträffar det oaktadt oftare, än att personer, i småstäder och, det som värre är, på landet, der de ej kunna undgå att dageligen träffa hvarandra, lefva i beständig oenighet sinsemellan, utan att derföre vara nog rika, för att hvar för sig kunna lefva oberoende af andra och dana sig sin egen omgängesverld. De skapa sig ett helfvete på jorden. Ingenstädes är det af så mycken vigt, som här, att vara skonsam, eftergifven och artig, och att uppföra sig klokt, och i omgänget iakttaga ett slags coqvetterie, för att dymedelst förebygga allt missförstånd, äckel och ledsnad. Men också har man ingenstädes mera skäl att vara försigtig i tal och uppförande, än i småstäder, och der, hvarest en småstadston råder, emedan menniskorna der äga få tidsfördrif, och icke veta annat att roa sig med, än att prata efter allt hvad de höra och lägga sig i främmandes ärenden.

59.

I främmande städer och länder är förnöjtighet i omgänge att recommendera, och det i flera afseenden. Vi må der villja rikta vårt förstånd och vår erfarenhet, eller söka oeconomiska och politiska fördelar, eller endast nöje, så är det i alla fall nödvändigt att icke förakta vissa klokhetsreglor. I den första händelsen, nämligen om vi rese för att vinna kännedom af vissa saker, är det framförallt förståndigt, att vi väl öfverlägge i hvad land vi äre, och om man der utan fara och förtret törs tala och fråga om allt. Det gifves, ty värr, äfven i Tyskland stater, der regeringen illa anser och strängt beifrar det, om vissa mörksens gerningar blifva framhafde i ljuset. Der är varsamhet nödig, så väl i samtal och undersökningar, som i valet af de personer, med hvilka man inlåter sig i samband. För öfrigt måste jag tillika erinra, att ganska få resande egenteligen äro befogade att bekymra sig om främmande länders inre författningar; men en dåraktig nyfikenhet, förvetenhet, eller orolig verkningsdrift, jagar nu för tiden menniskorna hoptals ut, för att i främmande värdshus, posthus, klubbar och hypochondriska lärdas svettbadstugor, samla osäkra anekdoter till ett litet verk, under det de på sin hemort skulle funnit oändliga föremål för sin verksamhet och vetgi-

vetgirighet, om de eljest varit måne om eget och andras väl.

Att denna försigtighet dubbelt bör iakttagas, så snart man på en främmande ort har någon ansökning eller fordran, det förstås väl af sig sjelft. Emedan mångas blickar då äro rigtade på oss, så måste vi undvika allt omgänge med sådana personer, som, missnöjde med regeringen, så gerna truga sig på alla resande, ur det skälet, att de igenom sitt okloka uppförande gjort sig illa berygtade ibland sina medborgare, och dymedelst sjelfva för sig stängt alla utvägar att vinna borgerliga förmåner, hvilka de dock låtsa förakta, likasom räfven ratade vindrufvorna. Denne klass af menniskor bjuder gemenligen till att litet höja sig öfver sitt förtjenta missöde, derigenom att de på värdshus och dylika ställen uppsnoka resande, och sedan löpa staden omkring med dem, för att inbilla andra, det de äga förbindelser på främmande orter. En resande, som blott några få dagar ämnar uppehålla sig på ett ställe, kan utan skada efter behag löpa omkring med dessa, merändels pratsamma och med lustiga och förargliga dikter af alla slag fullproppade, ciceroni, och ingen förståndig man skall förtyda det. Men den, som vill stadna qvar i en stad för längre tid och vinna tillträde i bättre hus, och ännu mera den, som har några affärer att afsluta, bör, enligt mitt råd, i valet af sitt sällskap vörda och följa publikens röst.

Det gifves nästan i hvarje stad ett parti dylika missnöjda, antingen med regeringen, eller med sällskapstonen. Dessa bör man icke sälla sig till, icke välja sitt omgänge ibland dem. Desse frondörer-tro sig antingen icke nog hedrade, eller äro de oroliga hufvuden, försmädare, menniskor fulla af oförnuftiga fordringar, svekfulle och osedlige personer. Då de nu, för någon af nämnda orsakers skull, skys af deras medborgare, så söka de att sinsemellan upprätta ett förbund, i hvilket de, så ofta tillfället medgifver, till sin förstärkning indraga en och annan förståndig och bra man, som de genom smicker narrat till sig. Man bör hvarken inlåta sig i dylika samfund, eller i gemen i något, som kan kallas parti eller faction, så framt man vill lefva nöjsamt.

60.

Brefväxling är skriftligt omgänge. Nästan allt det jag sagt om personligt omgänge med menniskor kan användas på brefväxlingen. Utvidga således din brefväxling, likasom ditt omgänge, icke öfver höfvan! Det tjenar till intet, kostar penningar, och är blott tidsförderf. Var lika försigtig i valet af dem, med hvilka du börjar en förtrolig brefväxling, som i valet af ditt dagliga sällskap och din lecture! Föresätt dig äfven att aldrig någonsin skrifva ett fåfängt bref, i hvilket ej åtminstone något står, som kan vara nyttigt eller nöjsamt för den det är addresseradt till.

Försigtighet i skrift är af vida större vigt, än försigtighet i tal; och lika så angeläget är det att varsamt omgås med de bref man erhåller. Man kan knappt föreställa sig hvad förtret, oenighet och missförstånd, kan uppkomma deraf, att man försummar denna klokhetsregel. Ett enda lösligen skrifvet, outplånligt ord, en enda af oaktsamhet framme liggande papperslapp, har förstört mången menniskas lugn, och ofta för alltid rubbat en hel familjs sällhet. Brefsqvaller, förhastade, skriftteligen meddelade ogrundade berättelser, kunna stifta oändlig skada och göra en redlig man misskänd och misstänkt hos flera tusende.

Jag kan derföre icke nog recommendera försigtighet i bref och skrift i allmänhet. Än en gång, ett förhastadt mundteligt ord blifver glömdt; men ett skrifvet kan ännu efter femtio års förlopp i efterkommandes händer vålla ofärd.

Bref, hvars rigtiga och snara besörjande är i något afseende magtpåliggande, måste man alltid afsända på det vanliga viset med posten, eller med eget bud, men aldrig, för att tillfventyrs bespara sig postporto, lemna dem åt resande, eller eljest med någon lägenhet skicka dem i andras paket. Man kan alltför litet lita på menniskors noggrannhet.

Läs icke dina bref, om du kan undgå det, i andras närvaro, utan i ensamhet för dig sjelf; dels emedan höfligheten fordrar det, dels ock af försigtighet, på det dina miner icke måtte förråda innehållet.

Det gifves personer, isynnerhet ibland damerna, hvilka af de obetydligaste anledningar bestorma alla, som lefva med dem på samma ställe, med små bref och biljetter, och derigenom röfva bort tiden för den, som har vigtigare saker att sysslosätta sig med, än att läsa och besvara onyttiga biljetter.

61.

Tro alltid, (och det skall bekomma dig väl) att de flesta menniskor ej äro hälften så goda, som deras vänner afmåla dem, och icke hälften så elaka, som deras fiender utskrika dem.

Döm menniskorna icke efter det som de *säga*, utan efter det som de *göra!* Men välj till dina betraktelser sådana ögonblick, i hvilka de tro sig vara obemärkta af dig! Rigta din uppmärksamhet på smärre företag, ej på hufvudhandlingar, till hvilka sednares utförande hvar och en ikläder sig helgdagsrocken. Gif akt på det lynne, hvarvid en frisk man är vid uppvaknandet ur sömnen, på hans humeur, när han om morgonen nyss stigit upp ur sängen, då kropp och själ gemenligen visa sig i sin nattdrägt; — på det som han häldst äter och dricker; om stadiga och enkla, eller utsökt fina, kryddade och sammansatte rätter mest behaga honom; på hans gång och ställning; om han häldre går sin väg fram helt allena, eller om han alltid hänger sig vid en annans arm; om han skrider fram i en rät linea, eller korrsvis genom

skär gatorna, ofta stöter emot andra gående, eller trampar dem på hälarna; om han omöjligt kan göra ett enda steg ensam, utan beständigt måste vara åtföljd af någon, och hafva någon att hylla sig till, i de mindsta småsaker först behöfver rådfråga andra, underrätta sig om, huru hans granne, hans collega gör; om han tycker om att hafva dörrar eller fenster öppna, ljus dager, och att man talar högt och tydligt, eller tvärtom; om, när han faller något, han strax tager upp det igen, eller låter det ligga, till dess han tillfälligtvis med maklighet kan lyfta upp det; om han gerna faller andra i talet, sällan låter någon annan hafva ordet; om han gerna agerar hemlighetsfull, ropar folk å sido, för att hviska fram saker af ingen betydenhet; om han gerna vill afdömma allt o. s. v. Folks handstilar bära gemenligen äfven en stämpel af deras caracter. Alla barn, med hvilkas uppfostran jag varit sysslosatt, hafva lärt skrifva efter min föreskrift; men i den mån deras sinnelag efter hand utvecklade sig, tillade hvart för sig några drag af egen uppfinning. Vid första påseende tycktes de alla hafva en och samma stil; men den som gaf nogare akt derpå, och som kände deras lynnen, fann i den enas maner tröghet, i den andras åter småaktighet, obestämdhet, flygtighet, stadga, absurditet, regelbundenhet, eller någon annan individualitet. — Alla dessa observationer tillsammantagna leda till en tämmelig säker slutsatts dock bör man icke vara så obillig,

att af ett och annat dylikt ensamt drag vilja dömma till caracteren i det hela.

Var icke för partiskt intagen för menniskor, hvilka bemöta dig vänligare än andra!

Bygg icke med säkerhet på tro och redlighet, på orygglig vänskap och tillgifvenhet, förr än du först rönt sådana prof deraf, som kosta någon uppoffring! De flesta menniskor, hvilka synas oss vara med själ och hjerta tillgifna, draga sig tillbaka, så snart det kommer derpå an, att för vår fördels skull afstå ifrån någon favoritböjelse. Detta bör man alltid väl betänka, när man vill *öfvertyga* sig om, af huru stort värde någon viss, eller den person är för oss. Det är ingen konst att göra allt, hvad man kan önska sig, af oss; endast det undantagande, som fordrar någon seger öfver oss sjelfva.

62.

Alla dessa allmänna, äfvensom följande enskillda, reglor, och ännu många flera, dem jag, för att undvika en otillbörlig vidlyftighet, lemnar åt läsaren att sjelf inse, syfta derhän, att göra sammanlefnaden fri, lätt och behaglig. Mången kan likväl hafva sina särskillda skäl att sätta sig öfver en och annan af dessa reglor, och i thy fall är det visserligen ganska billigt att tillåta hvar och en att efter egen smak söka sin tillfredsställelse. Vi höre icke truga våra specifica på någon sådan, som hvarken söker de störas ynnest, eller fiker efter allmänt beröm, ett lysande

rygte, eller högljudande bifall; som hvarken af sin politiska eller oeconomiska ställning, eller i andra afseenden föranlåtes att utvidga kretsen af sina bekantskaper. Den, som för ålderdom eller bräcklighets skull flyr menniskors sällskap, den behöfver inga reglor för omgänget. Vi böre derföre vara så billiga, och icke fordra af någon, att han skall rätta sig efter våra seder, utan låta hvar och en gå sin gång; ty då hvarje menniskas sällhet beror af de begrepp hon gör sig om sällhet, så är det grymt att villja tvinga någon att vara lycklig på ett sätt, som ej öfverensstämmer med hans villja och öfvertygelse. Det är ofta löjligt att se, huru en hop dumhufvuden sinsemellan begabba en ganska förståndig man, som icke finner sig skyldig eller vid lynne att antaga deras sällskapston, utan tillräcklig, för sig sjelf och tillfredsställd af att ej likna den stora hopen, icke vill lemna sin dyrbara tid till sköflings åt kommande och gående narrar. Om vi icke rent af villje slafviskt underkasta oss den antagna sällskapstonen, så skola säkert alla sådane sysslolöse personer, som icke veta något bättre att företaga sig, än att flytta sig ur sängen för spegeln, derifrån till bords, derifrån till spelbordet, derifrån åter till bordet, och derifrån ändteligen till sängs, taga det ganska illa, att vi icke lefve som de, icke villje uppoffra våra högre pligter för att vara sällskapslike. — Dessa fordringar äro oförnuftiga, och man bör afhålla sig ifrån att hysa dem. Man

kan icke skyllas för att vara egen och besynnerlig, derföre att man håller sig hemma, för att göra det man bör göra och som man skall lemna andra redo för.

63.

Och nu vidare till omgängesreglorna för särskillda tillfällen; dock förut ännu en erinran: om jag skrefve endast eller förnämligast för fruntimmer, så skulle jag vara nödsakad att dels alldeles förbigå en mängd af de redan gifna och härefter följande föreskrifter, dels modifiera dem, dels sätta sådana i deras ställe, som skulle vara mindre passande och tjenlige för det manliga könet. — Detta är emedlertid icke ändamålet med min bok. Förståndiga fruntimmer kunna ensamt bäst meddela personer af deras kön reglor för deras uppförande i sällskapslefnaden; af en karl vore det ett misslyckadt företag. Skulle likväl det vackra könet finna ett och annat för sig tjenligt i dessa blad, så skall detta ganska mycket öka min tillfredsställelse med mitt egna arbete. Fruntimren hafva för öfrigt af nöden att i omgänget iakttaga vissa grannlaga reglor, hvilka på intet sätt binda oss. De bero mera än vi af rygten och andras omdömen, och få icke visa så mycken förekommande artighet, som vi. Man är mindre benägen att förlåta dem oförsigheter, än nycker; deras företag blifva tidigare af vigt för dem, då man deremot hos en gosse eller yngling öfverser med mången oförsigtighet;

deras existence inskränker sig inom den hus-liga sammanlefnaden, då mannens bestämmelse deremot egenteligen fäster honom vid staten och det borgerliga samhället. Häraf kommer, att det gifves dygder och laster, handlingar och uraktlåtanden, som hos det ena könet äro af helt olika följder, än hos det andra. - - - - Dock om allt detta har man i andra böcker sagt damerna så mycket nyttigt och godt, att allt vidare detaljerande af detta ämne här stode på orätt ställe.

Andra Kapitlet.

Om omgänget med sig sjelf.

1.

Våra pligter emot oss sjelfva äro de vigtigaste och första, och i följe deraf omgänget med vår egen person visserligen hvarken det onyttigaste, eller mindst interessanta. Det är derföre oförlåtligt, när man alltid drifver omkring hos andra personer, för att hålla andra sällskap, vårdslösar omgänget med sig sjelf, likasom tyckes fly sin egen varelse, ej bryr sig om odlingen af sitt eget jag, men likväl ständigt bekymrar sig om främmande ärenden. Den som dageligen löper ur hus i hus blifver främmande i sitt eget; den som oafbrutet jagas af nöjen och förströelser blifver obekant för sitt eget hjerta, nödsakad att i trängslen af

sysslolösa personer bjuda till att döda sin inre ledsnad, förlorar han helt och hållet förtroendet till sig sjelf, och råkar i förlägenhet, om han någon gång befinner sig ensam. Den som ej söker andra sällskapskretsar, än sådana, der man smickrar honom, förlorar småningom så tycket för sanningens röst, att han slutligen ej kan fördraga denna röst ifrån sitt eget hjerta. Han flyr då gerna, så ofta hans samvete säger honom något obehagligt, till sällskapssorlet, der denna välgörande röst snart blifver öfverskallad.

2.

Akta dig således för att så vårdslösa din pålitligaste vän, dig sjelf, att denne trogne vän vänder dig ryggen, när du som mest hafver honom af nöden. Ack! ögonblick inträffa, i hvilka du ej får öfvergifva dig sjelf, om ock hela menskligheten skulle öfvergifva dig; ögonblick, i hvilka omgänget med ditt jag är det enda, som kan skänka dig tröst. — Hvad skall väl i ett sådant ögonblick blifva af dig, om du ej har fred med ditt eget hjerta, och äfven ifrån denna sidan all tröst, all hjelp förnekas dig?

3.

Önskar du deremot att i omgänge med dig sjelf finna tröst, lycka och tillfredsställelse, så måste du omgås lika så försigtigt, redligt, grannlaga och rättvist, med dig sjelf, som med andra, så att du hvarken igenom

misshandlande upphetsar eller nedslår ditt sinne, eller igenom vårdslösande blottställer dig för förakt, eller igenom smicker förderfvar dig.

4.

Drag omsorg om att bibehålla ett lugnt sinne och en frisk kropp; men klema ej med någotdera! Den som stormar löst på sin helsa bortslöser en förmån, som ofta ensam är tillräcklig för att höja honom öfver menniskor och öden, och utan hvilken alla jordens skatter äro idel lappriskram. Den åter, som fruktar för hvarje väderpust, som skyr hvarje användande af sina krafter, hvarje kroppsöfning, den lefver ett ängsligt, känslolöst ostronlif, och bemödar sig förgäfves att bringa de förrostade fjädrarna i gång, när han råkar i den för honom olyckliga belägenheten, att behöfva anlita sina naturliga krafter. Den som oupphörligen lemnar sitt sinne till ett rof för stormande lidelser, eller håller sin tankekrafts segel beständigt spända, den löper sluteligen på strand, eller ock nödgas han lofvera hem sitt utnötta fartyg, i det ögonblicket, då just den lämpligaste årstiden för nya upptäckter inträder. Den åter, som låter sina minnes- och förstånds-förmögenheter hvila under en beständig slummer, som med bäfvan drager sig undan för hvarje liten svårighet, för hvarje slags mindre angenämt bemödande, den kan ej sägas njuta lifvet rätt, och är utan räddning förlorad, vid alla tillfällen, der styrka, mod och rådighet fordras,

Akta dig för inbillade kropps- eller själsplågor! Duka ej genast under för hvarje vidrig händelse, hvarje obehaglig känsla! Fatta mod! var oförfärad! allt har en öfvergång här i verlden; med ståndaktighet kan man öfvervinna allt; allt låter glömma sig, endast man fäster uppmärksamheten på andra föremål.

5.

Haf aktning för dig sjelf, så framt du vill att andra skola hysa den för dig! Företag dig icke något i löndom, för hvilket du skulle skämmas, i fall en främmande såge det! Handla beskedligt och anständigt, mindre för att behaga andra, än för att ej förspilla ditt goda rygte! Äfven ditt yttre, din klädsel bör du ej vårdslösa, när du är ensam! gå ej smutsigt, ej trasigt, ej bakvändt klädd, var ej obelefvad eller plump i dina maner, när ingen observerar dig! Misskänn ej ditt eget värde; förlora aldrig förtröstan till dig sjelf, känslan af ditt värde som menniska, medvetandet deraf, att om du ock icke skulle vara alldeles så vis och skicklig, som många andra, du dock hvarken eftergifver någon i ifver att blifva det, eller redlighet och hjertats godhet.

6.

Blif icke försagd eller misslynt, om du ej kan hinna den moraliska eller intellectuella högd, på hvilken en annan står; och var icke så obillig, att ej vårda gifva akt på andra

goda egenskaper, dem du till äfventyrs äger i högre grad, än han! Och om ock vi skulle förlora vid jämförelsen, är det då nödvändigt, att alla skola vara utmärkte för stora talanger?

Kufva hos dig hvarje begär att herrska, att spela en glänsande hufvudrole! Du vet ju, huru dyrt man ofta måste köpa sig denna rättighet? Jag inser det rätt väl: denna häftiga åtrå att vinna rygtbarhet som stor man är svår att öfvervinna, då vår inre känsla öfvertygar oss om ägandet af ovanlig själsstyrka och verkligt värde. Om man nu på köpet lefver i ett samhälle af ganska medelmåttiga varelser, och ser huru litet desse erkänna och akta våra goda egenskaper, huru litet vi kunne verka på dem, huru de ömkligaste stackare, som under sömnen erhållit allt hvad de äga, ifrån sina härlighetssäten nedblicka på oss - - - Ja, visst är det hårdt! - - - - Du försöker alla möjliga utvägar; på ämbetsmanna-vägen kommer du ej fort; du vill föra en anständig lefnad inom ditt hus och utmärka dig som god värd; men dig felas penningar, din hustru understödjer ej ditt företag; husliga omsorger nedtrycka ditt sinnes munterhet, och allt återtager sin vanliga obemärkta gång: du känner lifligt och med smärta, huru allt ditt, huru du sjelf sjunker i värde och påskyndar din undergång; du kan ej förmå dig till det beslutet att blifva en dagsverksträl, att framträka på arbetsmannavägen. - - - Jag känner allt detta lika med dig; men råder dig att derföre ej förlora modet, att ej miss-

trösta på din egen styrka, på Försynen: måtte himlen bevara dig för en dylik olycklig och förderflig sinnesförfattning! Det gifves en viss själsstorhet - - - och den, som uppnår denna, står på en för alla andra oupphinnlig högd - - - en storhet, som ej beror af menniskor, af öden, eller yttre anseende. Den grundar sig på inre medvetande; och denna moraliska känsla vinner i styrka, ju mindre den blifver erkänd af publiken.

7.

Bjud till att vara dig sjelf tillräcklig och angenäm som sällskap, gör icke ensamheten ledsam för dig; det vill säga: var aldrig helt och hållet sysslolös! studera icke dig sjelf så noga, att du deraf ledes till egoism och pedanteri; utan samla ur böcker och andra menniskors uppförande nya ideer. Man kan ej föreställa sig, till hvilket enformigt väsende man öfvergår, när man oupphörligt vänder sig i en cirkel af egna favorit-begrepp, och huru benägen man då är att förkasta allt, som ej är stämpladt med vårt insegel.

Utan tvifvel finner man sitt eget sällskap mest odrägligt och ledsamt då, när man står i misscredit hos sitt eget hjerta, hos sitt samvete. Den, som härom vill öfvertyga sig sjelf, gifve endast akt på olikheten af sitt eget lynne. Huru dedsen, huru tankspridd, huru mycket är man icke sig sjelf till last, efter en mängd otjenligt, kanske, som än värre vore, skamligt använda timmar; och huru

munter, huru tillfredsställd inom sig sjelf deremot, vid aftonen af en nyttigt framlefvad dag!

8.

Men det är icke nog, att du är dig kär, angenäm och roande, som sällskap; du bör äfven, såsom din egen, trognaste och upprigtigaste vän, undfly allt sjelfgjordt smicker; och om du å ena sidan hyser lika mycket välvillja för din egen person, som för en främmande, så är det å andra sidan din pligt att vara lika sträng emot dig sjelf, som emot andra. Vanligtvis tillåter man sig sjelf allt, och andra intet; tillskrifver ödet egna felsteg, om man icke kan undgå att erkänna dem, eller skjuter skulden dertill på någon oemotståndlig natursdrift, då man likväl är mindre skonsam i bedömmandet af sina likars villfarelser. — Detta är icke ädelt gjordt.

9.

Stämpla ej heller värdet af din egen förtjenst dermed, att du säger: jag är bättre än den och den, af samma ålder, stånd, och så vidare; utan afmät det efter den grad af medfödda egenskaper och anlag, den uppfostran och de tillfällen du haft att blifva visare och bättre än många andra. Anställ häröfver ofta, vid dina ensliga stunder, undersökning med dig sjelf, och fråga dig med all en sträng domares noggrannhet, om du tillbörligen följt och användt dessa anledningar till högre odling?

Tredje Kapitlet.

Om omgänget med personer af särskillda lynnen, temperament, förstånds och hjertas egenskaper.

1.

Man plägar vanligen antaga fyra hufvudarter af temperament, och påstå, att en menniska är antingen cholerisk, phlegmatisk, sanguinisk, eller melancholisk. Ehuruväl nu svårligen någon af nämnda sinnesförfattningar så enväldigt beherrskar vårt humeur, att den ej är modifierad genom en liten tillsatts ifrån någon af de öfriga, igenom hvilken oändliga blandning af temperament dessa fina nuancer och denna mångfalldighet af lynnen uppstår; så hviner dock (om man så får uttrycka sig) merändels någon af dessa fyra hufvudvindar emellan seglen, och visar sig framför de andra verksam i rigtandet af den kosa hvars och ens lefnadsjulle har att taga på lifvets ocean.

Rent af choleriska personer flyr billigtvis hvar och en, som är mån om stillhet och lugn. Deras eld brinner oupphörligt, tänder och förtär, utan att värma.

Rent af sanguiniska äro opålitliga veklingar, utan stadga i beslut, utan drift vid utföranden.

Rent af melancholiska äro sig sjelfva till en plåga, och *rent af phlegmatiska* odrägliga och besvärliga för andra.

Cholc-

Choleriskt-sanguiniske personer äro gemenligen de, som mest utmärka sig och göra sig fruktade i verlden, som göra epoch, äro kraftigast verksamme i att styra, förstöra, eller grundlägga, samhällets öden och hvälfningar; choleriskt-sanguinisk är således den egentlige beherrskare- (despot) caracteren; lägg härtill en enda grad af melancholi — och tyrannen är bildad.

Sanguiniskt-phlegmatiske lefva väl lyckligast, förnöjdast och lugnast; de njuta med vällust, missbruka ej sina krafter, förolämpa ingen, men fullbarda ej heller något stort; denne caracter, drifven till högsta grad, urartar dock till en osmaklig, dum och grof sinnlighet.

Choleriskt-melancholiske komma mycken olärd å bane; blodtörst, hämnd, förödelse, oskyldigas afrättande och sjelfmord, äro ej sällan följder af denna sinnesförfattning.

Melancholiskt-sanguiniske fatta meränd̈els eld från alla sidor på en gång, och upplösas af sig sjelfva till både kropp och själ.

Choleriskt-phlegmatiske personer träffas sällan; denna slags sammansättning synes vara naturstridig; det oaktadt finnas menniskor, hos hvilka dessa båda extrema omskifta med hvarannan, liksom ebb och flod, och äro sådane personer alldeles oskicklige till alla företag, vid hvilka sundt förnuft och kallsinnig öfverläggning erfordras. Man får använda yttersta möda, för att sätta dem i verksamhet,

och när man ändteligen bragt dem derhän, då rusa de på, likasom vilda djur, falla med dörren in i huset, och förderfva alltsammans med deras ostyriga häftighet.

Melancholiskt-phlegmatiske personer äro väl säkert de odrägligaste af alla, och att lefva med dem, är för hvarje förnuftig och god man ett helfvete på jorden.

Jag erinrar än en gång, att dessa blandningar omskifta på oräkneliga sätt; men der man tydligen märker ett af dessa temperament råda, der finner man ock, i följe deraf, vissa detta temperament isynnerhet egna dygder och laster. Således äro t. ex. sanguiniske personer, meränd els fåfänge, men tillika välmenande, medlidande, deltaga otvunget å allt, och det med liflighet och passion; choleriske pläga vara äregirige; melancholiske äro misstrogne och ej sällan girige; och phlegmatiske hålla sig envist till sina en gång fattade principer, för att spara sig den mödan att tänka. — Man måste studera menniskornas lynnen, så vida man under omgänget vill verka på dem. Jag nödgas här, så framt min bok ej skall blifva öfver hofvan vidlyftig, inskränka mig inom meddelandet af endast strödda reglor och anledningar.

2.

Herrsklystne personer äro svåre att behandla, och passa icke för det vänliga och sällskapslika omgänget. De villja med allt våld öfverallt spela hufvudrolen; allt skall gå

efter deras hufvud. De förakta icke allenast, nej, de tillintetgöra, så framt det står i deras magt, allt det, som de ej inrättat, som de ej styra. Tvärtom åter, om de stå i spetsen för något, eller man åtmindstone kan inbilla dem, att saken beror af dem, så arbeta de med en outtröttlig ifver, och nedstörta och kullkasta allt, som på mindsta vis står i vägen för vinnandet af deras ändamål. Tvenne herrsklystne personer, ställde inom en gemensam verkningskrets, duga till alls intet i verlden, och sprida af egenkärlek och ordning och förödelse rundt om sig. Häraf är lätt att inse, huru man bör uppföra sig emot dylika menniskor, om man nödgas lefva med dem; och jag tror mig icke behöfva undervisa härom.

3.

Äregirige personer böra behandlas nästan på samma sätt. Den herrsklystne är alltid äregirig tillika; men den äregirige deremot icke alltid herrsklysten, utan åtnöjer sig stundom med en mindre betydlig rolle, endast han kan hoppas att få visa sig deri med någon slags glans; ja, det kan till och med gifvas tillfällen, då han söker en ära i att blottställa sig för mindre aktning; likväl förlåter han ingenting mindre, än om man sårar denna hans svaga sida.

4.

Den *fåfänge* vill blifva smickrad; berömbehagar honom outsägligt, och blott man skän-

ker honom uppmärksamhet, tillgifvenhet och beundran, så behöfver man just ej derjämte visa honom några utmärkta vördnadsbetygelser. Då nu hvar menniska hyser mer eller mindre af detta begär att behaga och göra fördelaktiga intryck på andra, så kan man, utan att synda, då och då, i vissa fall, öfverse med en eljest beskedlig man, hvilken denna lilla svaghet vidlåder; låta undfalla sig en och annan utlåtelse, som han gerna hör; tillåta honom att vederqvicka sig af de låford han skördar, eller att sjelf efter tid och omständigheter undfägna sig dermed. Det nesligaste af alla handtverk är det, som drifves af dessa nedriga smickrare, hvilke med oupphörliga rökverk så fylla fåfänga personers hufvuden, att desse sluteligen icke tåla vid att höra annat än beröm, att deras öron tillslutas för sanningens röst, och att de undfly och förringa hvarje god och rättskaffens man, som icke kan förnedra sig så långt, eller ock anser det för en slags oanständighet och plumphet, att midt upp i synen säga folk smekord. Lärde och fruntimmer pläga af alla mest vara af ofvannämnda kinkiga beskaffenhet, och jag har känt några ibland dem, med hvilka en okonstlad hederlig man ur det skälet snart sagdt platt intet kunnat omgås. Likasom barn snegla åt främmandes fickor, för att utforska, om man bragt med sig några sockersaker åt dem; äfven så lyssna de förra till hvart och ett ord, som du säger, för att förnimma, om ej der ligger något dem angenämt och smickrande.

och blifva vid elakt lynne, så snart de finna sig bedragna i sitt hopp. Högsta graden af denna fåfänga öfvergår i en egoism, som gör en oskicklig till alla, så sällskaps-, som vänskaps-, förbindelser, och som blifver lika så besvärlig för den fåfänga sjelf, som vedervärdig för dem, hvilka nödgas lefva med honom.

Nu ehuruväl man icke bör smickra sådana fåfänga personer, så är ej derföre hvar och en skyldig, och ännu mindre berättigad, att rätta dem, att upphäfva sig till en pedagog för dem, i synnerhet om personerne äro sådane, som på intet sätt stå i förbindelse med honom; äfven så litet skulle det i dylika fall passa sig att på ett ohyfsadt sätt fara ut emot dem, att förödmjuka dem, eller visa dem mindre höflighet och tjenstaktighet, än man i allmänhet skulle visa hvem som häldst annars; och det är obilligt gjordt, om de, hvilka dageligen måste lefva med dem, begära något dylikt af oss; om de fordra, att vi skole biträda dem i att omskapa deras igenom uppfostran bortskämda vänner.

Fåfänge personer pläga gerna smickra andra, för att i sin ordning blifva återbetalde med rökelseoffer, och emedan de anse detta som den enda värdiga vördnadsbetygelse, som det enda fullvigtiga mynt i den bättre sällskapsverlden.

3.

Högmod är en egenskap af en helt annan beskaffenhet, än herrskfvatnad, äregirighet och

fåfänga; den är ej heller detsamma, som *Stolthet*. Jag ville gerna, att man ansåge stolthet för en af själens ädla bojelser, för ett medvetande af verkligt inre värde, för en säker öfvertygelse om att icke kunna begå någon oädel gerning. Denna stolthet alstrar stora, ädla företag; den blifver ett stöd för den redliga, när alla öfvergifva honom; den höjer en öfver ödet och elaka människor, och aftvingar sjelfva den mägtiga nidingen den gärd af beundran, som han mot sin villja måste skatta till den förtryckta philosophen. Högmodet deremot bröstar sig med talanger, dem det ej besitter, gör sig höga tankar, och fordrar att andra skola göra det, om saker, som äro af allsintet värde. Det är högmodet, som gör den ömkliga pysslingen med sina sexton anor så uppblåst, att han tillräknar sig sina förfäders — hvilka ofta icke en gång äro hans äkta förfäder, och ofta sjelfva varit utan verkliga förtjenster — att han tillräknar sig deras förtjenster; likasom dygderna hörde till inventarierna i ett gammalt slott! Det är högmodet, som gör den rika borgaren så plump, så stel och enstödig. Och i sanning, detta pöbelaktiga högmod är, då det meränd els åtföljes af obelefvenhet och sjelftagna oskicklliga maner, vida mera stötande, än bördens mest öfverspända fordringar. Det är högmodet, som ingjuter i konstnärens själ det innerliga välbehag, hvarmed han hyllar sina talanger, hvilka, om ock ingen annan erkände dem, det oaktadt försätta honom i sin egen inbild-

ning vida öfver alla andra jordens söner. Han skall säkert, om ingen beundrar honom, snarare skymfa hela verlden, såsom varande utan smak, än falla på den naturliga tanken, att det icke måste stå så alldeles förträffligt till med hans konstsnille.

När nu, till all olycka, detta högmod uppstiger och yttrar sig hos ett dåligt och föraktadt subject, då blifver det ett föremål för medömkan, och plägar just ej åstadkomma någon förargelse, eller ofärd. Det är för öfrigt nästan alltid förenadt med dumhet, och står således icke att ändra eller öfvervinna igenom förnuftiga raisonnementer, och är ej värdt något skönsamt bemötande. Här är ingen annan hjelp, än att möta öfvermod med öfvermod, eller låtsa som man icke insåge detta högmodiga uppförande, eller ock att icke ens bevärdiga sådana menniskor med mindsta uppmärksamhet, hvilka förhäfva sig; betrakta dem på samma sätt, som man kastar ögonen på en tom plats, och det äfven då, när man behöfver deras biträde; ty det är visst, — jag har sjelf ofta erfarit det — att ju mera eftergifven man är, desto mera fordra de, desto öfvermodigare blifva de. Betalar man dem deremot med samma mynt, så veta de ej i sin dumhet, huru de skola tyda det, och antaga gemenligen en annan ton.

6.

Med mycket *ömtåliga*, snarstickna personer är det för ingen del angenämt att omgås.

Men denna ömtålighet kan leda sitt ursprung ur ganska olika källor. Har man derföre noga undersökt, om den mannen, med hvilken man står i förbindelse, och som så lätt förolämpas och finner sig stött af ett ringa, oskyldigt ord, eller af en tvetydig mine, eller en försummad artighet, om denne mannen, säger jag, visar sig sådan af fåfänga, som det vanligast plägar vara, eller af äregirighet, eller af det skälet, att han ofta blifvit af elaka menniskor bedragen och retad, eller om han derföre är så lätt förolämpad, emedan hans hjerta är för känslofullt, emedan han fordrar lika så mycket af andra, som han sjelf meddelar dem; så måste man rätta sitt uppförande derefter, och söka att undvika hvarje anledning till förargelse, hvilket dock plägar vara rätt svårt. Är han för öfrigt redlig och förståndig, så blifver hans vresighet ej långvarig; han skall snart blifva sagtmodig, endast man upprigtigt och vänligt föreställer honom hans ofog; han skall småningom fatta förtroende till sina bästa vänner, och kan hända sluteligen, om man alltid på ett ädelt och öppet vis handterar honom, öfvergifva sin svaghet.

Ibland mängden af dessa lättrörda äro de sannerligen svårast att tillfredsställa och för sällskapslefnaden besvärligast, hvilka i hvartenda ögonblick tro sig vårdslösade, föraktade, eller icke nog hedrade. Man akte sig derföre att göra sig skyldig till dessa fel, hvarige-

nom man ådrager sig sjelf harm och andra en obehaglig möda.

7.

Envisa menniskor äro ännu svårare att omgås med, än de ömtåliga; likväl reder man sig väl ifrån dem, om de för öfrigt äro förståndiga. De pläga då, så vida man endast i de första ögonblicken låtsar gifva efter för dem, snart af sig sjelfva lyssna till förnuftets röst, och åtminstone en liten tid bortåt blifva fogligare. Ett olidligt missöde är utan tvifvel det, att träffa och nödgas lefva med sådana, som förena treskhet med dumhet. Der hjelpa hvarken förnuftsskäl eller skonsamhet. Man har häremot merändels intet annat medel att tillgripa, än att låta en dylik styfsint stackare blindt följa sin egen villja, men tillika så intrassla honom i hans egna ideer, planer och företag, att han igenom sina förhastade okloka steg råkar i trångmål, och sjelf nödgas anlita vårt bistånd. Man lemne honom då ännu för en korrt tid hjelplös och åt sitt öde; hvaraf icke sällan följer, att han blifver ödmjuk och lydig, och känner sitt behof af att låta leda sig af andra. Har åter ett svagt, envist hufvud, af en slump, blott en enda gång haft rätt på sin sida emot oss, eller öfverraskat oss i begående af ett litet fel; så bör man alldeles slå ur hågen all befattning med hans handledning. Han skall vid alla tillfällen tro sig sjelf bättre än vi, aldrig hysa förtroende till våra insigter, vår

ärlighet; och detta är en högst ledsam belägenhet.

Hos båda dessa menniskoklasser tjena vidlyftiga föreställningar, i de första ögonblicken, till intet, emedan de deraf blifva ännu mera förhärdade. Bero vi af dem, och de uppdraga åt oss några göromål, hvilka vi med säkerhet inse, att de sedermera sjelfva skola ogilla; så gör man försigtigast, om man utan motsägelse lofvar dem åtlydnad, men antingen uppskjuter med utförandet, till dess de hinna bättre besinna sig, eller i tysthet uträttar ärendet enligt egen öfvertygelse, hvilket sednare de vanligtvis i mera lugna ögonblick pläga gilla, endast man låtsar, som hade man så fattat meningen af deras befallning, och framför allt aldrig berömmer sig af att bättre och med mera köld hafva insett följderna deraf. Endast i ganska få, eller eljest högst vigtiga, fall kan det vara nyttigt och nödvändigt att mota envishet med envishet, och att på intet vilkor gifva efter. Dock går verkan af detta medel alldeles förlorad, om man använder det för ofta och vid saker af mindre vigt, eller, som än värre vore, vid sådana tillfällen, då man har orätt på sin sida. Den som beständigt träter väcker den misstanken emot sig, att han alltid har orätt; det är således klokt handladt, att försätta sin motpart i den ställningen.

8.

Trätgirighet är en egen sinnesförfattning, som meränd els härleder sitt ursprung ifrån

envishet, men stundom äfven kommer af nyckfullhet, enstödighet, eller ock af en elak vana. Menniskor gifvas, hvilka villja anses för att veta allt bättre än andra, och derföre motsäga allt det som säges, ofta bestrida en sak emot sin egen öfvertygelse, blott för att hafva det nöjet att få träta. Andra sätta en ära i att försvara paradoxer, att påstå vissa saker, dem ingen med sundt förnuft någonsin kan på alfvare förfäkta, och det endast i den afsigt, att få anledning till en ordvexling. Ändteligen finnas ock andra, dem man kallar *Querelleurs* (gnatare), hvilka med flit söka tillfällen att få träta, för att vinna en slags triumf öfver försagda menniskor och sådana personer, som åtmindstone äro fegare än de sjelfve; desse, om de förstå att handtera värja, äro då genast färdige att blotta sin falska tapperhet i en dåraktig duell.

I omgänge med alla dessa personer råder jag till en oöfvervinnlig sinnesköld, och att, försöken må vara så retande som häldst, aldrig blifva het. Med dem af det förstnämnda slaget inlåte man sig icke i någon slags strid, utan afbryte genast samtalet, så snart de af kittslighet begynna att disputera. Detta är det enda medlet att åtmindstone för egen del sätta sig i säkerhet för deras trätgirighet och att spara sig mycken ordspillan. Dem af det andra slaget i ordningen kan man för någon gång göra det nöjet, att lösligen bestrida deras paradoxer, eller, som än bättre är, på fint sätt göra narr af dem. Det sist-

hämnda, slaget åter måste behandlas med mycken alfvarsamhet. Om man icke kan undvika deras sällskap, icke igenom ett liknöjdt och främmande uppförande hålla dem ifrån lifvet på sig, icke undslippa deras grofheter, så råder jag till, att en gång för alla så dugtigt reda af dem, att lusten förgår dem att ytterligare falla oss besvärliga med sin oförskämdhet. Säg dem på stället er mening rent ut och i kraftiga uttryck, och låt deras stortalighet icke förvilla er! Man lär, förmodar jag, vara öfvertygad om, att jag anser en duell så, som hvar förnuftig man gör det, nämligen som en omoralisk och oförnuftig handling. Skulle likväl en eller annan, igenom sin ställning i borgerliga samhället, till exempel en officer, se sig tvungen att åtlyda den fördomen att utplåna brott med brott och öfva personlig hämnd, så kan han likväl aldrig anse sig skyldig dertill då, när han utan minsta vållande å sin sida, på ett obilligt och illskt sätt blifver angripen; och den begår en dubbel orättvisa, som tuktar en försmädare med andra vapen, än med förakt, eller, om oförskämdheten öfverskrider alla gränsor, annorlunda, än med en smidig spansk rör; och han har ännu vidare orätt, om han sedermera ger honom revenge, som man plägar kalla det.

I allmänhet innebor hos många menniskor en alldeles besynnerlig motsägelse-anda. De åtrå beständigt det, som de omöjligt kunna erhålla; äro aldrig nöjda med andras uppförande; knota på allt, så snart de icke an-

stalltat derom, om det ock vore aldrig så bra. Det är bekant, att man oftast kan leda sådana personer derigenom, att man antingen föreslår dem motsattsen af det, som man är mån om att få fram, eller på något annat sätt ställer så till, att de i öfvertygelse om att göra oss emot utföra våra egna ideer.

9.

Snarstickne personer förolämpa aldrig med föresatts. De äro endast icke mästare öfver sitt temperaments häftighet, och förgå sig derigenom i ett oroligt ögonblick, till och med emot sina bästa vänner, och ångra sedan sin öfverilning, när det är för sent. Jag behöfver väl icke erinra, att eftergifvenhet - - välförstående, om nämnde personer, i anseende till sina öfriga goda egenskaper, synas värde skonsamhet, ty i vidrigt fall bör man rent af fly dem - - att en klok eftergifvenhet och sagtmod äro de enda medel, hvarigenom en snarsticken kan återföras till förnuftet. Härvid måste jag dock erinra, att en förtörnad vida mera uppretas af en phlegmatisk köld, än af de häftigaste motsägelser; ty han tror sig då vara föraktad, och blifver dubbelt argare deraf.

10.

Då den snarstickne felar endast af öfverilning, och vid mindsta sken till förolämpning straxt förifrar sig, men sedan äfven lika så hastigt ångrar sitt obilliga förhållande och söker försoning; så döljer den *hämndgiri-*

ge deremot sin illska inom sig, till dess han finner tillfälle att låta den tygellöst rasa. Han förgäter aldrig, förlåter aldrig, icke då en gång, när man tillbjuder honom förlikning, när man använder allt, undantagande nedriga medel, för att återvinna hans ynnest. Han vedergäller så väl det honom tillfogade verkliga, som förmenta onda, och det är icke i mån af dess större eller mindre betydenhet, utan tusenfallt små påtsstrek betalar han med verkliga förföljelser; ett obetänksamt, i öfverilning fälldt ord, med den ifrigaste hämnd; för en emellan fyra ögon bevisad ohöflighet fordrar han offentlig afbön; och om någon råkat att störa hans äregirighet, så hvilar hans hat icke förr, än han i grund förstört sin motparts timmeliga välfärd. Hans hämndlystnad drabbar icke ensamt den skyldiges blotta person, utan sträcker sig äfven till hans familj, till hans borgerliga existence och till alla dem, som bekänna sig vara hans vänner. Att nödgas lefva med en sådan man, är i sanning en högst beklaglig belägenhet, och jag vet intet annat råd att gifva i dylikt fall; än att man så mycket som möjligt är undviker att förolämpa honom, och derjämte injagar hos honom en slags aktning och farhåga för ens person, hvilket är det enda verksamma medel att tygla elakt folk med.

11.

Lata och *phlegmatiska* menniskor måste utan återvända manas och pådrifvas; och då

nästan hvarje menniska har någon hos sig framför andra rådande lidelse, så finner man stundom tillfälle att medelst upprörande af denna lidelse sätta sådana sömniga varelser i gång.

Ibland dessa finnas några, som blott af tveksamhet låta de obetydligaste arbeten ligga i flera år ofullbordade. Att besvara ett bref, att skrifva en qvittence, att genomse en räkning - - ja! det är en högmålssak, hvartill obeskrifliga förberedelser äro af nöden. Emot dessa måste man stundom rigtigt nyttja våld; och gemenligen pläga de då, sedan det svåra arbetet är öfverståndet, visa oss sin erkänsla, ehuru illa de i början upptagit vår enträgenhet.

12.

Misstrogne, *misstänksamme*, *knarrige* och *inbundne* personer äro väl af alla de, i hvilkas omgänge en hederlig och redlig man mindst njuter sällskapslefnadens behag. När man måste på guldvigt afväga hvarje ord man yttrar, med yttersta noggrannhet afmäta sina obetydligaste steg, för att icke gifva anledning till någon vanhedrande misstanke; när ingen enda gnista af vederqvickande glädje öfvergår ifrån vårt hjerta till deras; när de aldrig deltaga med oss i någon glad njutning; när de icke allenast, med sin köld och likgilltighet, förbittra vällusten af de få glada ögonblick, dem ödet unnar oss, utan till och med på ett ovänligt sätt störa oss midt under vårt

bästa lynne, och med någon förtretlighet väcka oss ur våra ljufvaste drömmar; när de aldrig svara emot vår öppenhjertighet, utan alltid äro på sin vakt, och tro sig i sin ömmaste vän se en niding, i sin trognaste tjenare upptäcka en bedragare och förrädare: då erfordras sannerligen en hög grad af sinnesstyrka och heder, för att icke sjelf blifva förledd till låga och menniskofiendtliga tänkesätt. I den händelsen åter, då ett jämnt och redligt uppförande på intet sätt äktas, och således förgäfves iakttages; då det allsintet gagnar, att häfva hvarje svårighet, så snart man märker den; så är icke annat att göra, än att för ingen del bry sig i deras misstroende och knarriga väsende, utan modigt och muntert följa den väg, som förstånd och samvete föreskrifva. Dessa slags menniskor äro för öfrigt hjertligen beklagansvärda; de lefva sig sjelfva och andra till plåga. Det är icke alltid elakhet, som ligger till grund för deras ofog; nej, en olycklig sinnesförfattning, tjock blod, ofta äfven ödets inflytande, när de t. ex. alltför ofta blifvit bedragna - - se der de källor, ur hvilka denna sinnessjukdom upprinner. Denna sjukdom är likväl i de yngre åren icke rent af obotlig, om de, som omgifva en sådan person, beständigt handla ädelt och upprigtigt emot honom, utan att bekymra sig om hans griller och nycker, så att han ändteligen blifver öfvertygad om, att ärlighet och vänskap ännu finnas på jorden. Hos

gamla

gamlå personer deremot slår detta onda alltid djupare rötter, och måste fördragas med tålamod.

Mest äro de att beklaga, hos hvilka detta misstroende stigit ända till *menniskohat*. Författaren till *Verldsförakt och Ånger* låter i nämnda piece Majorn säga: "att jag förgätit att gifva några reglor för omgänget med detta slags menniskor." Det är sannt, jag har här sagt nog litet derom, men det är ock omöjligt att föreslå några allmänna reglor i den vägen, häldst det vid hvart och ett enskilldt tillfälle är nödvändigt att vara noga bekant med källorna till det onda.

13.

Missundsamme, *åt andras ofärd sig fägnande*, *afundsjuke* och *svartsjuke* caracterer borde väl endast vara ondskefulla, nedrigt sinnade menniskors arflott; men man träffar dock beklagligen en olycklig tillsatts af dessa elaka egenskaper i sådana personers hjertan, som för öfrigt hafva många berömvärda talanger. - - Så svag är menniskans natur! - - Äregirighet och fåfänga kunna hos oss väcka ett begär att missunna andra en lycka, hvilken vi framför allt annat eftersträfve, det vare sig förmögenhet, pragt, beröm, skönhet, lärdom, magt, en vän, en älskarinna, eller hvad det ock må vara; och så snart detta begär väckt inom oss en viss vedervillja för den person, som trotts vår missundsamhet,

trotts vår afund, förblifver i besittning af detta sitt missunnade goda; så kunne vi icke motstå en slags hemlig skadefägnad, om en eller annan liten vidrighet drabbar denna person, och Försynen (i synnerhet om vi varit svaga nog för att yppa våra tänkesätt) likasom rättfärdigar våra fiendtliga önskningar. Jag skall framdeles, när talet blifver om konstnärers, de lärdas och handtverkares afund, om missundsamhet emellan förstar, förnäma, rika och folk som lefver i stora verlden, om svartsjuka emellan äkta makar, vänner och kära, säga mycket, som äfven nu skulle vara lämpligt, men som vore öfverflödigt att oftare upprepa. Nu har jag verkeligen intet mera att tillägga, än att den, som vill undvika all afund i verlden, aldrig bör visa sig känna sina goda talanger, eller att han räknar på lycka och framgång i sina företag, utan om det kommer derpå an, lefva midt i svärmen af afundsjuka personer, och det oaktadt så litet som möjligt gifva föda åt deras illska, snarare dölja, än uppdaga sina förtjenster, sina kunskaper och sina talanger, icke visa någon slags öfverlägsenhet, yttra ringa anspråk på heder och belöning, och vara verksam med måtta.

Det är afunden, som alstrar dessa skändliga rygten, detta låga förtal, för hvilket den ädlaste man kan blifva ett mål. Man kan icke stadga några allmänt gällande reglor för, huru man bör förhålla sig, när man blifver baktalad. Ofta fordra redlighet och klokhet,

att man, utan uppskof och omsvep, uppenbart framställer saken i sitt sanna skick; ofta åter är det under en rättskaffens mans värdighet att inlåta sig i någon förklaring. Pöbeln upphör icke att reta oss, om den finner, att vi deraf såras, och tiden plägar, förr eller senare, draga sanningen fram i dagen.

14.

Girighet är en af de oädlaste och skamligaste böjelser. Man kan icke tänka sig någon nedrighet, som en girig icke är i stånd att begå, så snart hans begär efter rikedom på mindsta sätt kan tillfredsställas; och ingen ädlare böjelse, hvarken vänskap, medlidande eller välvillja, förmår röra hans hjerta, så framt den icke medför någon penningvinst; ja, han unnar sig icke sjelf det oskyldigaste nöje, så vida han icke får njuta det gratis. I hvarje främmande ser han en tjuf, och i sig sjelf en snyltegäst, som närer sig på hans bättre jags, hans mammons, bekostnad.

Dock i nuvarande tider, då luxen så öfverdrifvet tilltager, då äfven den mest tarfliga mans behof, så snart han nödgas lefva med verlden och underhålla familj, äro så stora; då priset på nödvändighetsvaror stiger med hvarje dag; då penningars inflytande är så afgörande; då den rike äger ett så betydligt företräde framför den fattiga; då å den ena sidan bedrägeri och falskhet, och å den andra misstroende och brist på broderlig kärlek, utbreda sig i alla stånd, och förtröstan till

medmenniskors bistånd blifvit ett osäkert kapital; i sådana tider tror jag man gör orätt, om man ovilkorligt förklarar en sparsam och försigtig man för en smulgrå, innan man närmare pröfvat hans omständigheter och de bevekande skäl, som föranleda hans handlingssätt.

Ibland de verkeligen giriga menniskorna gifvas vidare äfven de, som, jämte denna snikenhet efter penningar, tillika regeras af någon annan rådande lidelse. Dessa skrapa då tillsamman, spara, bedraga andra och vägra sig sjelfva allt, utom vid de tillfällen, då det kommer an på att förnöja denna lidelse; det må nu vara vällust, frasseri, äregirighet, fåfänga, nyfikenhet, spelsjuka, eller hvad annat som häldst. Sålunda har jag känt personer, hvilke, för att vinna en louisd'or, förrådt bröder och vänner, och gerna skulle hafva utsatt sig för offentlig vanära; och deremot ansett hundrade för njutande af ett enda ögonblicks sinnlig vällust bortkastade gyllen som ett väl användt kapital.

Ännu andra finnas, hvilka räkna så illa, att de gnida på ett rundstycke, och vräka bort riksdalrar. De älska penningar, men förstå icke att handtera dem. För att derföre återvinna de summor, hvilka skälmar, äfventyrare och smickrare, lurat af dem, svälta de sina tjenstehjon; och för att indrifva tusende riksdaler, dem de bortslösat, växla de till sig hvarje underhalltig gyllen de kunna komma öfver, för att på hvarje piece tilläfventyrs vinna en styfver i agio.

Ändteligen gifves det ock andra, som i allt äro frikostiga och icke akta penningar för något; men i en enda artikel, hvilken de sätta värde uppå, äro giriga ända till löjlighet. Mine vänner hafva till exempel ofta på skämt förebrått mig, att jag vore njugg om skrifmaterialier, och jag tillstår mig äga denna svaghet. Så ringa min förmögenhet ock är, så kostar det likväl mindre på mig att skilja mig vid en half gyllen, än vid ett ark holländskt postpapper, ehuru man kanske kan för tolf groschen få köpa en hel bok af det finaste. Ja, jag har känt rika och frikostiga personer, som icke kunnat emotstå den frestelsen att snatta sådana småsaker, på hvilka de satt ett synnerligt värde, och det hvar som häldst de kommit öfver.

En allmänt gällande regel för omgänget med giriga menniskor är utan tvifvel den, att, så framt man vill bibehålla deras ynnest, man icke bör begära något af dem. Men då detta icke just alltid står att undvika, så synes det vara enligt med försigtigheten, att man först undersöker, till hvilken af ofvanföre skildrade arter den person hörer, med hvilken vi hafve att göra, för att derefter kunna rätta sitt uppförande.

Om omgänget med *Slösare* behöfver jag icke säga mera, än att en förståndig man icke låter af deras exempel förföra sig till dåraktiga utgifter, och att en hederlig karl, hvarken för sig sjelf, eller för andra, drager någon fördel af deras illa beräknade frikostighet.

15.

Låtom oss nu tala om, huru man bör bemöta *Otacksamma!* Jag har på flera ställen erinrat, att man här på jorden, äfven vid utöfvandet af de ädlaste och visaste handlingar, icke får räkna hvarken på framgång eller erkänsla. Denna grundsatts bör man, enligt min tanka, aldrig förlora ur sigtet, så framt man icke vill löpa fara att blifva njugg i sin tjenstaktighet emot andra, hätsk emot sina medmenniskor, eller knotande emot Försynen och ödet. Detta obestridt måste man dock hafva afklädt sig sin menskliga natur, om man icke skulle härmas deröfver, att menniskor, dem vi troget, ifrigt och oegennyttigt hjelpt och understödt, dem vi räddat ur nöden, till hvilkas bästa vi användt vår tid och tilläfventyrs uppoffrat vårt eget väl - - att dessa vårdslösa oss, så snart de icke vidare behöfva oss, eller till och med förråda, förfölja och misshandla oss, om de derigenom kunna vinna timmeliga fördelar, eller ställa sig in hos våra fiender. Häraf lärer dock en förständig menniskokännare och sann vän af det goda icke låta afskräcka sig ifrån att handla ädelmodigt. Med hänvisandet till det, som jag redan härom yttrat i andra delens tionde kapitel, och i femte afdelningens tredje dels andra kapitel, erinrar jag än en gång, att hvarje god gerning belönar sig sjelf, att den redlige förstår att af menniskors otacksamhet skapa sig nya och större anledningar

till inre tillfredsställelse, nämligen den tillfredsställelsen, att på sitt samvete veta sig hafva gjort godt, utan egennytta och af ren kärlek för det goda; i synnerhet som han förut vet, att han icke kan räkna på någon erkänsla. Han beklagar deras oförstånd, som äro i stånd att glömma sina välgörare, och låter detta icke hindra sig ifrån att tjena dessa menniskor, som hafva hans hjelp så mycket mera af nöden, ju svagare de sjelfva äro, och ju mindre sällhet de äga inom sig och i sina hjertan. Klaga således aldrig deröfver, att man lönar dina välgerningar med otacksamhet; gör icke den några förebråelser, som så bemöter dig; fortfar att visa honom ädelmod; återgif honom din ynnest, om han å nyo vänder sig till dig! Torde hända, att han sent omsider inser sitt ofog, känner hela värdet och det fina af ditt förhållande, och deraf förbättras; - - - hvarom icke: så besinna, att straffet följer lasten i spåren, och att nidingens eget hjerta och de ifrån hans nedrighet oåtskilljaktiga följder säkert skola hämnas på hans orättvisa. - - Ack! hvilket långt kapitel kunde jag icke skrifva öfver menniskors otacksamhet, om jag icke af skonsamhet emot dem, hvilka på det sättet försyndat sig emot mig, hällre valde att förtiga min mångfalldigt bedröfliga erfarenhet i den vägen.

59.

För många menniskor är det rent af omöjligt att någonsin gå rätta vägar till vin-

nande af sina ändamål. *Ränker*, *undanflygter* och *knep*, inblanda sig i alla deras företag, utan att de derföre äro i botten elaka. En olycklig sinnesförfattning, jämte det inflytande, som lefnadssätt och händelser hafva på dem, dana som oftast en sådan vidrig caracter. Så ser man, till exempel, en mycket misstrogen menniska iakttaga ett hemlighetsfullt uppförande vid de oskyldigaste företag, förställa sig och draga ett mörkt täckelse öfver sina afsigter. En oordentlig och vid valet af sin verkningskrets obetänksam man, eller en som af naturen är häftig och otålig, - - ett listigt och tilltagset hufvud, som råkar i en belägenhet, der han tycker allt tillgå för enformigt, der tillfälle felas honom att utveckla sina talanger, skall säkert våga allahanda konster och snedsprång, för att derigenom utvidga sin verkningskrets, eller göra scenen mera interessant för sig; och lärer i thy fall icke alltid vara så noggrann i valet af sina medel. En mycket fåfäng menniska skall i många fall handla förtäckt, för att dölja sin svaga sida. En man som länge lefvat vid hofvet, som blifvit van vid att icke se sig omgifven af annat än förställning, intriger, cabaler och factioner, och sjelf aldrig erhållit något på rätta vägar, finner ett lif, som framskrider utan inveckling, alltför enformigt; han skall så ställa sina obetydligaste steg, att man ej kan komma honom på spåren, och gifva sina oskyldigaste företag ett gåtlikt utseende. En jurist, som oupphörligen omgåtts,

med spetsfundigheter och chicaner, finner en innerlig hjertats glädje deri, att i sina ord och gerningar inblanda allahanda cauteler och knep. Den som öfverspänt sin hjerna och sina nerver medelst romanläsning och andra phantastiska drömbilder, eller igenom ett yppigt, sysslolöst lefverne, igenom elakt sällskap och dylikt mera, förlorat all känsla för enfald, okonstlad naturlighet och sanning, den kan icke existera utan intriger, - - det gifves sålunda en mängd menniskor, hvilka icke hälften så ifrigt åtrå det, som de kunde ernå på rätta vägen, som det, hvilket de hoppas att kunna i löndom smyga sig till. Man kan likväl äfven, i synnerhet i yngre åren, förleda den ädlaste, mest öppenhjertiga menniska till afvägar och ränker, om man utan återvända visar henne misstroende, eller behandlar henne med så mycken strängt het, håller henne på ett så stort afstånd ifrån oss, att hon icke kan fatta förtroende till oss.

Hvad som häldst nu ock må hafva bidragit dertill, att göra ränker och undanflygter till en vana hos många menniskor, så är väl följande sätt att bemöta dem det bästa man kan välja.

Man handle alltid så öppet och oförställdt, och vise sig för dem i ord och gerningar som en så afsvuren fiende till allt det, som kan få namn af snedspång, intrig och förställning, och som så högeligen hvarje redlig och upprigtig man tillgifven, att de åt-

mindstone känna inom sig, huru mycket de i våra ögon skulle förlora, om vi ertappade dem i deras listiga anläggningar!

Man betyge för dem, så länge de icke ännu bedragit oss, ett oinskränkt förtroende, låtse, som kunne man icke ens misstänka möjligheten af att de skulle svika oss. Äro de då måne om att bibehålla vår aktning, så skola de nog taga sig till vara för det mindsta oss misshagande steg.

Man vise sig så öfverseende med små svagheter, och så beredvillig att förlåta och ursägta begångna fel, så vida endast ingen dolskhet varit med i spelet, att de icke finna nödigt att sky och gömma sig för oss, som för stränga moralister.

Man spane aldrig efter dem, smyge sig aldrig oförväntandes på dem, tillåte sig inga lönliga vägar, utan fråge, om man eljest har rättighet dertill, och det är oss angeläget att få upplysning om något, som icke synes oss tydligt nog, utan omsvep, i en alfvarsam ton och med en genomträngande blick, hurudant sakens verkliga sammanhang är. Stamma de, söka de undanflygter, så bryte man antingen genast af samtalet, för att låta dem förstå, att man vill skona dem ifrån att skämmas för sitt bedrägeri, men antage sedan ett kallare uppförande emot dem, eller ock varne man dem på ett vänligt, men dock alfvarsamt sätt, för att icke handla sig sjelfva ovärdigt. Skulle de likafullt våga att bedraga oss, så bör man icke skämta med saken, el-

ler taga den alltför lätt; man bör tvärtom visa sig ganska uppbragt öfver detta första falska uppförande, icke genast vara benägen att förlåta detsamma; och i fall allt detta icke skulle hjelpa något, utan att de fortfara att gäcka oss med sina undanflygter och knep: så bör man straffa dem med förakt och ett orygglig misstroende till allt hvad de säga och göra, ända till dess de bättra sig; likväl återkommer den sällan på sanningens stråt, som vant sig vid snedsprång och illfundigheter.

Allt det häröfver sagda är äfven lämpligt att iakttaga emot *Lögnare.*

17.

Ett helt annat slag af menniskor äro åter de, dem man i allmänna lefvernet kallar *Vindspelare, Storskrytare* och *Skräflare.* Desse hafva icke för afsigt att egentligen bedraga någon. För att visa sig i större glans, för att göra sig bemärkta, för att bibringa andra en lika så hög tanka om sig, som de sjelfve hysa, för att väcka uppmärksamhet igenom berättandet af underbara händelser, eller för att gälla för angenäme och roande sällskapspersoner, uppdikta de saker, som aldrig existerat, eller förstora det, som åtminstone på intet sätt förhållit sig så, som de föregifva; och hafva de en gång vunnit den färdigheten, att på sanningens bekostnad utsmycka en målning, en satts, så börja de stundom att sätta tro till sina egna fabler, att betrak-

ta alla föremål igenom förstoringsglas, och derpå flytta dessa jättebilder på papperet.

En sådan storskräflares berättelser och beskrifningar äro stundom rätt lustiga att höra; och endast man förut är bekant med hans förblommerade talsätt, så vet man redan, huru mycket man bör afdraga af hans historier, för att antaga resten för gångbart mynt. Skulle han dock brodera för starkt, så kan det icke skada, om man medelst en mängd frågor angående de närmaste detaljerna så snärjer honom i sin egen väfnad, att han kommer hvarken fram eller tillbaka, och nödgas flatna; eller ock kan man på ett comiskt sätt betala hvarje hans osanning med en ännu gröfre och påtagligare, för att derigenom göra honom begripligt, att man icke varit nog enfalldig för att tro honom: eller ock, så snart han begynner sladdra, prompt sluta samtalet och draga sig undan, hvarigenom han merändels, i synnerhet om det sker oftare och af flera förståndiga män, plägar blifva varsammare.

Oförskämda lättingar, *snyltegäster*, *ögontjenare* och *efterhängsna personer*, råder jag att man håller på behörigt afstånd, ej inlåter sig i närmare bekantskap med dem, utan igenom ett höfligt, men alltid kallt och alfvarsamt bemötande gifver dem tillkänna, att deras sällskap och förtrolighet är oss vidrig. En af mina bekanta berättade mig en gång, att han i Holland, öfver dörren till en viss lärd mans arbetsrum, funnit följande ord skrifna

med stora bokstäfver: "Det är öfver måttan besvärligt för en man, som har något bestämdt att göra, att blifva öfverlupen af folk, som har allsintet att göra." — Infallet är godt nog. Dem, hvilka gerna villja göda och föda sig på vår bekostnad, jagar man lättast ifrån sig derigenom, att man låter dem gå sina färde, utan att bjuda dem något; men emot ögontjenare, i synnerhet dem af det finare slaget, bör man af omvårdnad för sin egen sedlighet vara på sin vakt. De förderfva oss till själ och hjerta, om vi vänje våra öron vid deras sirensång. Vi villje då oupphörligen firas och smekas, finne icke sanningens välgörande röst nog harmonisk, och vårdslöse och försumme våra trognaste och bästa vänner, så snart de villja göra oss uppmärksamma på våra fel. För att nu icke falla så djupt, bör man beväpna sig med liknöjdhet emot smickrets retande behag; man bör fly för smickraren, som för sjelfva hin onde; det är dock icke så lätt, som man skulle tro: ty det gifves ett sätt att smickra, som har fullkomligt utseende af okonstlad ärlighet. Den listige smickraren, som känner din svaga sida, skall, om han anser dig vara nog förståndig att kunna märka de gröfre anlaggda försåten, icke alltid gifva dig rätt; han skall snarare tadla ditt uppförande; han skall säga: "att han icke kan begripa, huru en så hederlig och klok man, som du är, till och med för ett enda ögonblick, kunnat så mycket glömma sig; han hade trott, att sådant endast kunnat

hända vanliga menniskor af *hans* klass." Han skall klandra fel i dina skrifter, dem du genast vid första åsynen skall finna obetydliga, och dem han endast anmärker för att få tillfälle att så mycket oförskämdare berömma de ställen, som han vet, att du sjelf anser för goda. "Det är skada," skall han utropa, "att edra symphonier — jag smickrar alldeles icke, jag säger alltid min mening rent ut - - det är skada, att dessa vackra symphonier, som visserligen i allt afseende kunna kallas ett klassiskt verk, äro så utomordentligt svåra att spela. Hvar finner man väl mästare, som äro värdige att uppföra en sådan concert? och likväl är detta ett väsendtligt fel, som ni, förlåt min upprigtighet! bort undvika." Han skall upptäcka fel hos dig, och med en förställd ifver declamera emot dem, - - fel och brister, dem din fåfänga yfves öfver att äga. Han skall beskylla dig för att vara en misanthrop, om han vet, att du gerna ser, att ditt indragna lefnadssätt väcker uppseende; han skall förebrå dig att du är intrigant, om han känner, att det behagar dig att blifva ansedd som en fin hofman. På detta sättet skall han af dig och andra lika korrtsynta blifva recommenderad som en opartisk, sanningsälskande man; hans honungssöta vänskapsdryck skall med begärlighet nedsväljas, och ditt hjerta och din penningpung under ruset stå öppna för den baksluga bespottaren. Jag har, i synnerhet vid hof, träffat oräkneligt många sådana personer, som, under sken af

bonhommie och berygtade för att osminkadt och torrt säga förstén samningen, varit de argaste lismare.

19.

Låtom oss nu tala litet i allmänhet om uppförandet emot *skurkar*; det vill säga sådane personer, som äro i botten elake, ehuru jag håller före, att - - något litet arfsynd oberäknad - - egenteligen ingen är i grund elak, men väl igenom felaktig uppfostran, eftergifvenhet för sina böjelser, eller igenom ödets skickelser, ställningar och förhållanden, kan blifva så vanställd, att nästan intet enda spår af hans naturliga goda anlag vidare igenfinnes, Här är dock icke frågan derom, huru någon blifvit en skurk, utan huru han, som varande sådan, bör behandlas. Jag åberopar mig härvid först på det, som jag kommer att säga om omgänget med ovänner och uppförandet emot fallna och vilseförda, och anför här endast följande anmärkningar.

Att man, om möjligt är, bör undvika all gemenskap med nedriga menniskor, så framt vårt lugn och vårt moraliska fullkomnande ligger oss om hjertat, - - det förstås väl af sig sjelft. Om ock en man med fasta grundsattser icke egenteligen kan af dem blifva bortskämd, så vänjer han sig dock efter hand vid åsynen af illgerningar, och förlorar sin stränga vedervillja för allt som är oädelt; en vedervillja, som ofta ensam är tillräcklig att i förförande ögonblick bevara oss

för mindre förseelser. Beklageligen finnas vi dock stundom af vår belägenhet tvungne att lefva midt ibland skurkar och att drifva gemensamma göromål med dem; och då är det nödigt att icke försumma iakttagandet af vissa försigtighetsmått.

Tro icke, om du ock besitter förtjenster på snillets och hjertats vägnar — tro icke dig derföre kunna bringa det derhän, att du för alltid helt och hållet skall lemnas ofredad af elaka menniskor, eller kunna lefva i sämja med dem. Emellan skurkar och usslingar råder ett evigt förbund emot alla förståndiga och hederliga menniskor; detta bröderskap är af så synnerlig art, att de igenkänna och urskillja hvarandra ibland hela den öfriga menskligheten, och beredvilligt gifva hvarandra handen, om de ock igenom yttre omständigheter vore aldrig så vida åtskillde, så snart saken går derpå ut, att förfölja och nedtrampa den sanna förtjensten. Då båtar ingen slags försigtighet eller omtänksamhet; då hjelper icke oskuld, icke upprigtighet, då tjenar hvarken skonsamhet eller moderation, då hjelper det ej att dölja sina goda egenskaper, att villja synas medelmåttig. Ingen inser så lätt det goda, som bor inom dig, som den, hvilken detta goda felar. Ingen gör inom sig mera rättvisa åt förtjensten, än nidingen gör det; men han bäfvar för densamma, likasom satan för evangelium, och arbetar emot den med både händer och fötter. Detta vidsträckta

bröderskap

bröderskap skall oupphörligen bry dig, än tasta ditt goda namn och rygte, stundom ta la tvetydigt, stundom illa om dig, arglistigt uttyda dina oskyldigaste ord och gerningar. Men låt icke detta oroa dig! Ty blifver du ock en tid bortåt verkeligen förtryckt af skurkar, så skall dock dina handlingars rättskaffenhet och consequence sluteligen segra, och packet vid något annat tillfälle gräfva grop åt sig sjelfva. Dessutom äro skälmarne blott så länge ense sinsemellan, som det icke är fråga om manlig ståndaktighet, så länge som de kunna fäkta i mörkret. Ljus in, och de skola genast skingras! Ginge det nu fyllest så långt, att fråga om någon delning af bytet uppstode, så skulle de säkert råka i lufven på hvarandra, och under tiden lemna dig rådrum att tryggt vandra undan med din egendom. Gå i all trygghet din väg rätt fram! Tillåt dig aldrig några knep, aldrig smygvägar för att stänga smygvägar, aldrig ränker för att tillintetgöra ränker; gör aldrig gemensam sak med nidingar emot nidingar; handla ädelt! Ett oädelt uppförande och för vida drifvet misstroende kunde tvinga den, som redan är på halfva vägen att blifva skälm, att ej stadna förr, än han uppnått målet: ädelmod deremot kan torde hända, åtminstone för en tid, förbättra en icke rent af förstockad bedragare, och väcka samvetets röst hos honom. Härvid bör han dock känna, att du endast af omsorg för hans väl, och icke af

fruktan, sålunda uppför dig. Han bör känna inom sig, att när en orättvisa drifves till det yttersta, när en oförskräckt och redlig mans harm bryter löst, att den dristige och dygdige verldsvise, om ock af ödet försatt i det lägsta stånd, alltid är mägtigare än den purpurbemantlade skurken; att en stor själ, dygd, klokhet och mod, äro af vida större betydenhet, än legde härar, anförde af en slok. För hvad kan väl den frukta, som icke har något annat att förlora, än hvad ingen dödlig kan beröfva honom? Betrakta å andra sidan denna fega Sultan, denna orättvisa despot, plågad och tärd af sitt onda samvete, som oupphörligt faller honom i flanqven, hvad förmår han väl emot den lägsta af sina undersåtare, som har ett rent samvete, ett upplyst förstånd, oförskräckthet och friska armar till bundsförvandter?

Det är omöjligt att göra sig älskad af visst folk: i thy fall kan det icke skada, om dessa åtmindstone frukta för oss.

Det gifves menniskor, hvilka söka att förleda oss till förtrolighet, till vissa upptäckter, för att sedermera äga vapen i händerna att kunna hota oss med, om vi icke villje lyda deras befallningar. Klokheten fordrar att vara på sin vakt emot dessa tilltag.

Gif skänker åt den, som du befarar skulle *stjäla* af dig, så vida du tror, att ädelmod kan verka något godt på honom. Uppmuntra och visa yttre aktning för sådana personer, hos hvilka du finner någon rigtning till

det goda! Bringa dem icke onödigtvis ur credit! Det gifves menniskor, hvilka *säga* mycket godt, men i *sjelfva verket* äro hemlige skalkar; äfvensom andra finnas fulla af inconsequencer, lättsinnighet och lidelser. Ryck icke larfven af dessa, så framt det icke är nödvändigt till någon olyckas afböjande. De verka mycket godt med sitt tal, och detta går alldeles förloradt, om man gör dem misstänkta. Man borde låta dem äga fritt spel, ty någon gång kunna goda ändamål derigenom befordras; men tillika borde man tillse, att de icke för länge finge agera på ett ställe, på det de icke måtte förråda sig sjelfva, och med sitt exempel förderfva det goda deras läror kunnat verka.

20.

Öfverdrifvet *blygsamma* och *försagda* menniskor bör man uppmuntra och bjuda till att bibringa större förtroende till sig sjelfva. Så föraktansvärda plumphet och inbilskhet äro, äfven så omanlig är en för långt drifven blygshet. En bra karl bör känna sitt eget värde, och göra sig sjelf lika mycken rättvisa, som han gör andra. Den blygsamme finner sig likväl alltid förolämpad deraf, att man öfverdrifvet berömmer honom, eller lemnar honom ett företräde, vida öfver det han äger rätt att vänta sig. Man bör derföre gifva honom sin högaktning tillkänna, mindre med ord, än igenom oskrymtade, sann tillgifvenhet förrådande gerningar.

21.

Åt *obetänksamma* och *sqvalleraktiga* personer får man naturligtvis icke anförtro några hemligheter. Bäst vore väl, att inga hemligheter alls funnos i verlden, att man alltid kunde handla fritt och öppet, och låta hvar man se hvad i hjertat föregår; att man aldrig tänkte eller talade annat, än det som man kunde uppenbart tänka och tala. Då detta emedlertid icke är möjligt, och i synnerhet vore obilligt att begära af dem, som innehafva publika ämbeten, eller eljest fått främmande hemligheter att bevara; så måste man visserligen iakttaga all försigtighet i meddelandet af sina hemligheter.

Menniskor finnas, för hvilka det är rent af omöjligt att tiga med något. Man kan tydeligen märka på dem, när de bekymmerfulla löpa af och an, att de uppsnappat någon nyhet, och att de plågas, till dess de träffat någon annan nyhetskrämare, åt hvilken de fått meddela sin berättelse. Hos andra felas väl icke den goda villjan att tiga, men de äro ej nog kloka, för att icke genom vinkar, blickar, eller på något annat sätt, förråda sig; eller ock äga de icke nog styrka att emotstå en envis frågare; eller hysa de för stort förtroende till deras ärlighet och tystlåtenhet, åt hvilka de förtro sig. — Emot alla dessa måste man vara förbehållsam.

Stundom kan det äfven icke skada, om man vid det första tillfället, då dylike tillträngde personer utspridt något sqvaller om

oss, injagar en sådan fruktan hos dem, att de icke ens, hvarken i god eller ond afsigt, våga nämna vårt namn i vår frånvaro. Dem åter, hvilke allmänt äro kände som nyhetspostilloner, och hvaraf nästan i hvar stad finnas några, kan man betjena sig af, när man vill hafva en löjlig osanning utspridd ibland allmänheten. Man måste då likväl icke underlåta att bedja dem hålla saken hemlig, ty eljest anse de det kanske icke mödan värdt att sqvallra derom. *Beställsamma* och *nyfikna* personer bör man efter omständigheterna, antingen bemöta med alfvarsamhet, eller ock drifva gäck med. I det förra fallet måste man, så snart man märker, att de på mindsta sätt bekymra sig om våra angelägenheter, lura på oss, hemligen lyssna på vårt tal, blanda sig i våra göromål, eller villja utforska våra planer och företag, genast mundteligen, skrifteligen, eller med gerningar, så kraftigt förklara dem sin mening, på ett sådant sätt afvisa dem, att lusten förgår dem att till och med på afstånd våga nalkas oss. Vill man åter drifva gäck med dem, så kan man immerfort lemna deras nyfikenhet så många nya ämnen att sysslosätta sig med, att de för dessa barnsligheters skull, hvarpå man rigtar deras uppmärksamhet, ej få tid att bekymra sig om de saker, som vi äre måne om att de ej skola fästa sin uppmärksamhet vid.

Tankspridde och *glömske* personer äro oskicklige till sådana göromål, som fordra noggrannhet och vaksamhet. Ungt folk kan man

stundom vänja ifrån dessa fel, och bringa dem derhän, att de hafva reda och ordning på sina tankar. Många, som af ett förmycket lifligt temperament lätt glömma allting, och aldrig sysslosätta sig med det som de för ögonblicket borde göra, öfvervinna denna svaghet, när de med åren blifva af ett svalare och sedigare humeur. Andre affectera att vara tankspridde, emedan de inbilla sig, att det ser förnämt eller lärdt ut; åt sådana dårar bör man endast rycka på axlarna, och noga akta sig för att finna deras distractioner artiga. Om dessa gäller detsamma, som jag säger om dem, som ställa sig sjukliga, för att väcka andras interesse för sig. Dem åter, hvilkas minne verkeligen är svagt, och icke igenom öfning efterhand kan stärkas, bör man råda att anteckna allt det, som de vilja minnas, och sedan dageligen, eller åtminstone en gång i veckan, igenomögna denna förteckning; ty intet är förargligare, än om någon lofvar oss att bestyra om en sak, som är af någon vigt för oss, och vi i följe häraf lite på honom, men han sedan rent af glömmer, hvarom talet varit.

Med mycket tankspridda personer bör man för öfrigt icke vara alltför nogräknad, om de stundom utan föresatts råka att fela i den aktning och höflighet vi vänte oss, eller uraktlåta ett eller annat af det som vanligen fordras i ett förtroligt och belefvadt sällskap.

22.

Det gifves ett slags menniskor, som man kallar *underliga hufvuden* (difficiles). De äro icke ondskefulla, icke buttra och trätgiriga; men det oaktadt är det icke lätt att fullkomligt göra dem till villjes. De häfva, till exempel, vant sig vid en pedantisk ordentlighet, hvars reglor icke hvar och en kan vara underrättad om, och än mindre af sig sjelf inse; sålunda kan det lätt hända, att man ställer en stol i deras rum på en helt annat plats, än de villja hafva den; (om detta misstag härrör af en sann kärlek till ordentlighet, så har jag visst intet att klandra å sjelfva saken) andra åter regeras af vissa fördomar, dem man måste underkasta sig, om man vill äga något värde i deras ögon; till exempel: i valet af klädsel, i sättet att tala hårdt eller sagta, att skrifva en grof eller fin stil, och dylikt mera. Man kunde väl påstå, att en förnuftig man borde sätta sig öfver sådana småsaker; emedlertid träffar man dock personer, som tänka både förståndigt och billigt i andra mål, men endast då förifra sig, när frågan uppstår om en eller annan *dylik* lapprissak; och det som är af ännu mera vigt för oss är det, att dessa personers bevågenhet kan vara oss högst oumbärlig. När nu händelsen är den, som i sistnämnda fall, så råder jag, att i saker af mindre betydenhet, der man med ringa möda så lätt kan följa deras griller, göra dem till villjes. Andra åter, med hvilka man icke står i någon när-

mare förbindelse, lemne man, så framt de för öfrigt äro hederlige män; orubbade i sina phantasier, och glömme icke, att vi alla hafve svagheter, dem vi böre broderligen fördraga! Menniskor finnas, som lägga en slags vigt deri, att i obetydliga fall i sitt uppförande skillja sig ifrån andra; (icke egenteligen i den öfvertygelsen, att detta verkeligen är bättre, utan hufvudsakligen derföre, att de föredraga att uppföra sig helt olikt alla andra) sådana personer kallar man *enstödingar*. De se alltför gerna, att man skänker uppmärksamhet åt deras besynnerligheter; och en förståndig man måste i sitt uppförande emot dem noga öfverväga, om deras nycker äro af ingen skadlig följd, och om de äro sådane män, som i något afseende förtjena skonsamhet, för att derefter rätta sitt omgänge med dem, och så bemöta dem, som förnuft och tolerance fordra.

Hvad åndteligen sådana personer beträffar, som regeras af nycker, så att man den ena dagen är dem det mest välkomna, den andra åter det mest odrägliga sällskap, så råder jag, — förutsatt, att desse nycker ej härleda sig ifrån något hemligt lidande — (ty om så är, bör man hafva medlidande med den olyckliga) att för ingen del ställa sig, som märkte man en sådan ebb och flod, utan omgås med dem på ett alltid lika försigtigt sätt.

23.

Dumma personer, som känna sin svaghet, som låta leda sig af förnuftiga menni-

skor, bör man ingalunda förakta, i synnerhet om de af naturen äro fromme, välmenande och af ett böjligt temperament. Alla menniskor kunna icke lyfta sig med snillets högre flygt, och verlden skulle sannerligen icke vinna deruppå, att det så förhölle sig. Det är nödvändigt, att ibland jordens söner finnas flera subalterna, än lägstiftande snillen, så framt alla icke skola lefva i en evig fejd med hvarandra. Att en viss högre grad af dygd, hvartill styrka, mod, ståndaktighet, eller ett finare omdöme fordras, icke kan äga bestånd i förening med sinnesslöhet, är ostridigt sannt; men det hör ju icke hit. Endast det goda, i det hela, äger framgång, och de dumma menniskorna låta förmå sig att hiträda till vinnandet deraf; så uppfylla de sin bestämmelse på ett vida nyttigare sätt, än de öfversvinneliga, flammande genierna med sina härs och tvärs löpande oupphörliga planer och projecter.

Odräglig är deremot ens belägenhet, när man har att göra med en perukstock, som anser sig sjelf för en halfgud; med en fåfäng, envis, misstrogen stackare; med ett vurmigt, förklemadt, förnämt får, som har att deltaga i folks och länders styrande, och ensamt vill föra rodret. Jag skall framdeles, när tillfället så medgifver, lemna speciella reglor för uppförandet emot sådana personer.

Det gifves ett visst slag af godlynta, men svaga och plumpa, menniskor, som till och med i ungdomen äro svåra att hyfsa. Iro-

niens språk begripa de icke. Är det för fint, så taga de det för contant. Den allvarsamme tonen strandar antingen i deras öra, eller förolämpas de af densamma. Varma och ömma föreställningar verka platt intet.

Ofta begår man dock en stor orättvisa emot vissa personer deri, att man håller sådana för svaga, dumma, känslolösa, eller okunniga, som i sjelfva verket ej äro det. Hvar och en har ej den gåfvan att tydligen yttra och ådagalägga sina tankar och känslor, aldramindst på vårt maner. Man måste bedömma honom efter hans gerningar; men äfven dervid göra billigt afseende på hans belägenhet, och på de tillfällen han haft eller saknat att utmärka sig. Man betänker sällan, att den redan har mycket värde, som icke gör något ondt här i verlden, och att summan af detta negativa goda ofta mera bidrager till det helas väl, än en verksam mans hela lefnadslopp, hvars häftiga lidelser äro i en beständig strid med hans stora och ädla afsigter. Dessutom äro lärdom, cultur och sundt förnuft, ganska skillda och olika egenskaper. Ibland menniskor af en viss uppfostran och odling råder så mycken convention, och vi bortblande oftast alltför lätt de grundsattser, hvilka bero af öfverenskommelse och antagna seder, med det rena förnuftets oföränderliga lagar. Vi äre nu en gång för alla vane vid att betjena oss af en gifven måttstock för våra tankar, eller snarare att efterjollra vissa ordvändningar, hvars tvetydiga mening vi

skulle hafva möda att förklara för en rent af rå vilde; och derföre hålle vi den för ett fårhufvud, som icke känner någon af dessa utanläxor, och som helt enkelt talar efter sin näbb. Huru ofta hafva icke de omdömen vanligt folk utan mindsta cultur fällt öfver konstarbeten, omdömen, hvilka skulle förekomma en så kallad kännare högst orimliga, ryckt mig ur förtjusningen af en falsk och bedräglig sinnenas förvillelse, och hos mig väckt känslan för naturens sanna och äkta behag! Huru ofta har jag icke på spectaclet afaktat galleriets ohyfsade omdöme, längtat att erfara hvad intryck den eller den scenen skulle göra på den omutade delen af åskådare, som vi kalle pöbel, — har jag icke afbidat, om ett rörande uppträde skulle förorsaka en allmän tystnad, eller ett högljudt skratt för att derefter bestämma min öfvertygelse derom, huru vida författaren och skådespelaren copierat naturen, eller förfelat henne. På mig verkar illusion, emedan jag allt ifrån barndomen vandrat i en verld full af förvillelser; de förstnämnde denemot lyda endast den enkla och sanna naturen. Stor är den konstnär, som igenom sin lekande phantasi, igenom sina naturen härmande bilder, kan komma sjelfva den ocultiverade menniskan att taga de irrbilder man visar henne för verkliga. Stor är vidare den man, som icke qväft känslan för den osminkade sånningen i detta haf af bi-ideer, fördomar och conventioner. Dock huru sällan träffar man

konst och sanning, cultur och enfald, arm om arm förenade. Låtom oss således icke förakta den, som räddat den ädlare delen på den sämres bekostnad, och låtom oss för all del icke upplysa honom, utan häldre ge oss i skola hos sådana enfaldiga och okonstlade personer.

Beskedliga men *enfaldiga* personer bör man söka att leda till det bästa — bör man, om man kan, förskaffa ädla och upprigtiga vänner, som ej missbruka dem, utan vända deras verksamhet på sådana föremål, som äro ett välmenande hjerta värdiga. Personer gifvas, som aldrig kunna afslå någon begäran, åtmindstone, icke mundteligen; häraf händer då, att de, för att icke göra någon emot, eller på det man icke måtte tro, att det felas dem god villja, lofva mera än de kunna hålla; eftergifva mera, åtaga sig större arbete för andra, än de med rätta borde. Andra åter äro så lättrogna, att de lita på hvem som häldst, uppoffra och gifva sig till pris åt den förstkommande, anse hvar och en för en trogen vän, endast han i det yttre visar sig som en redlig och menniskoälskande man. Andra äro icke i stånd att anhålla om det mindsta för sig sjelfva, om de ock skulle gå miste om allt det, som de billigtvis kunna göra anspråk uppå. Jag behöfver väl icke säga, huru mycket alla dessa svagheter blifva misshandlade; huru man stormar löst på de förras godhjertenhet och tjenstfärdighet, och huru oförskämdheten rycker allt undan

munnen på de sednare, emedan de icke hafva mod att gripa till. Missbruka ej någon menniskas svaghet! Betjena dig aldrig af någons godhjertenhet till erhållande af fördelar, skänker eller handräckning, så framt du icke enligt strängaste billighet och rättvisa, och utan att göra honom besvär eller kostnad, kan fordra dem af honom; uppmuntra den försagda till mod och oförtrutenhet; lägg dig ut för honom, tala till hans fördel, när han af sin egen räddhoga afhålles ifrån att vara sin egen förespråkare!

Många menniskor hafva den svagheten, att med hela sin själ och sitt hjerta *öfverlemna sig åt vissa favorittycken* (Liebhabereien). Dessa må nu bestå i en slags noblare passion: t. e. för jagt, hästar, hundar, kattor, dans, musik, teckning; eller i en vetenskaps- och konst-yrsla, som: att samla kopparstick, naturalier, fjärilar, sigill, piphufvuden, och dylikt mera; eller rasa inom philosophiens och æsthetikens område, som: håg för att bygga, att anlägga trägårdar, att gifva planer till barnauppfostran, att agera mecenat, att göra physiska försök — eller hvilka favoritnycker de ock för öfrigt må hafva, så hvälfver sig dock hela deras tankespher omkring denna punkt; de tala om ingen sak så gerna, som om detta sitt favoritämne; de veta att i hvad discours som häldst leda talet derpå. De förgäta då, att den, med hvilken de tala, tilläfventyrs af alla saker i verlden mindst förstår sig på denna; begära derföre icke just heller,

att han skall yttra sig derom med mycken kännedom, utan endast, att han skall hafva tålamod att höra på dem, att han skall skänka uppmärksamhet åt deras småsaker, beundra, och låtsa, som funne han de vidunderliga saker, dem de prisa och recommendera, högst interessanta. Hvilken skulle väl ock vara nog hårdhjertad, för att icke unna en i allt öfrigt redlig och förståndig man denna lilla fröjd? I synnerhet råder jag hvar och en, som är mån om att bibehålla de storas ynnest, att lämpa sig efter deras tycken, och deltaga i deras nöjen, så framt de eljest äro oskyldiga; ty enligt hvad Tristram Shandy anmärker, så upptages en piskspång, gifven åt en dylik käpphäst (Hobbyhorse), mycket mera illa, och smärtar mera, än ett slag åt sjelfva ryttaren.

24.

Med *muntra*, *qvicka* personer, som äro lifvade af äkta glädtighet, är det lätt och angenämt att omgås. Jag säger, de måste vara lifvade af *äkta* glädtighet; deras munterhet måste komma ifrån hjertat, icke vara tillgjord, icke yttra sig i dårskaper och narrstrek, icke bestå i ett oafbrutet fikande efter infall och logomachier. Den som ännu kan skratta af själ och hjerta, som kan öfverlemna sig åt yrslan af en liflig glädje, den är icke någon fullkomligt elak menniska. Illparighet och arghet göra menniskorna tankspridda, trump-

na, fundersamma, inbundna; mais un homme qui rit, ne sera jamais dangereux. Häraf följer dock icke, att hvar och en som icke är munter och glad till sinnes, derföre förer något ondt i skölden. Humeuret beror af temperamentet, äfvensom af helsans tillstånd och andra inre eller yttre förhållanden. Äkta muntert, godt lynne plägar vara smittsamt, och denna epidemi är verkligen välgörande; det är en så sann sällhetskänsla, att få skämta bort alla verldsliga sorger och bekymmer, att jag på det högsta tillstyrker att muntra sinnet och åt anständiga nöjen egna åtminstone ett par timmar i veckan.

Det är emedlertid svårt att vid ett glädt lynne, då man lemnar skämtet fria tyglar, icke falla in i en *satirisk* ton. Hvad tillbjuder oss väl ett rikare ämne till åtlöje, än den otaliga häfven af menskliga dårskaper? Dessa dårskaper falla oss alltid lifligast i ögonen, när vi tillika föreställe oss de original, som hysa dem. Skratte vi nu åt dårskapen, så är det nästan oundvikligt att äfven skratta åt sjelfva narren, och ett dylikt åtlöje kan då hafva ganska alfvarsamma och ledsamma följder. Vidare, om våra sarcasmer vinna bifall, så förledas vi deraf att allt finare och finare skärpa våra infall, och andre, hvilke utom detta tilläfventyrs skulle sakna ämnen till muntra samtal, öka, förförde af vårt exempel, sin uppmärksamhet på sina medmenniskors brister: hvad ondt häraf kan uppstå, är dels tillräckligen bekant, dels har jag redan i för-

ita kapitlet yttrat ett och annat derom. Jag håller det derföre för en pligt, att i omgänget med mycket satiriska personer vara på sin vakt. Min mening är dock icke den, att man för egen person bör frukta deras hvassa tungа eller penna, ty detta röjer verkeligen högsta graden af inre medvetande af egen uselhet; utan att man icke af dem bör låta bedraga sig till att deltaga i deras smädelser, på det man icke derigenom måtte skada sig sjelf och andra, och komma mildhet och tolerance att vika ur våra hjertan. Man lemne derföre icke för högljudt bifall åt satiriska personer, stärke dem icke i den vanan att öfva sin qvickhet på andra menniskors bekostnad, och skratte icke deråt, när de förlöjliga eller smäda någon.

Jag säger, att man har alldeles intet skäl att egenteligen frukta satiriska personer; ty om de för öfrigt äro ädelt sinnade, så skola de, om de ock icke kunna afhålla sig ifrån att skratta åt dårskaper, dock skona en redlig mans caracter. Härleder åter deras bitterhet sig af ett elakt hjerta, så skada de dermed mera sig sjelfva, än andra. - - - En man af erkänd förtjenst vågar dessutom en sådan spefogel icke gerna angripa, åtminstone försöker han det icke mer än en gång.

25.

Drinkare, grofva *vällustingar* och alla andra slag af *lastfulla personer* bör man väl i all-

män-

månhet fly, och, om man kan, undvika allt omgänge med dem; är detta åter rent af omöjligt, så behöfves väl ingen erinran derom, att man bör taga sig till vara för att blifva af dem förledd till lasten. Härmed är dock icke nog. Det är äfven en pligt att icke se igenom fingren med deras utsväfningar, om de ock skyla dem under det mest behagliga täckelse; utan fast mera, om det eljest kan förenas med klokket, betyga en ööfvervinnlig afsky derför, och derjämte afhålla sig ifrån att frivilligt deltaga i otuktiga och smutsiga discourser. Man ser i den stora verlden de så kallade agréables débauchés merändels spela de mest glänsande roler, och i många, i synnerhet karlsällskap, finner man samtalen rigtade på oanständiga och tvetydiga föremål, hvarigenom inbildningskraften hos ungt folk upphetsas och uppfylles med lättfärdiga bilder, hvaraf förderfvet allt vidare och vidare utbredes. Till ett dylikt allmänt sedeförderf, i följe hvaraf kyskhet, nykterhet, måttlighet och blygsamhet undertryckes eller föraktas, får ingen redlig man på mindsta vis bidraga. Han bör fast mera, så mycket hos honom står, utan anseende till personen, bestämdt yttra sitt missnöje dermed, och, om han hvarken igenom vänliga varningar, eller igenom vändandet af deras verksamhet till värdigare föremål, förmår återföra dylika menniskor ifrån lastens stråt, så bör han åtminstone visa dem, att *han* icke förlorat kän-

slan för oskuld och dygd, och att man i hans närvaro icke onäpst får öfverträda ärbarhetens glaar.

26.

Enthusiaster, *öfverspända*, *romaneska menniskor*, *bålsnillen* och *excentriske personer*, förtjena att i en egen afdelning omnämnas. De lefva och röra sig i en atmospher af phantasier, som fisken i sitt våta element, och äro afsvurne fiender till all kall öfverläggning. Mode-lecture, romaner, spectacler, ordenssällskap, brist på grundliga vetenskapliga kunskaper och sysslolöshet omskapa en stor del af vår tids ynglingar till sådana villhjernor; likväl träffar man äfven gråhåriga svärmare. De sträfva oupphörligen efter det utomordentliga och öfvernaturliga; förakta det nära liggande goda, för att gripa efter aflägsna phantomer; försumma det nödvändiga och nyttiga, för att uppgöra planer för det umbärliga; lägga armarna i kors, då det vore deras pligt att vara verksamme, och blanda sig i upptåg, som alldeles icke angå dem; reformera verlden, och vårdslösa sina husliga angelägenheter; finna saker af högsta vigt små, och de orimligaste galenskaper sublima; förstå icke det tydliga, och predika det obegripliga. Förgäfves föreställer du dem det sunda förnuftets föreskrifter; de skola handtera dig som en högst vanlig menniska, utan känsla, utan sinne för det höga och stora, förakta dig, hysa medlidande med din visdom, och häldre

förbinda sig med ett par andra narrar af samma fabrik, som instämma i deras vanvettiga förslag. Har du nu af nöden att öfvertyga en dylik svärmare om något, eller finner du din välfärd fordra, att han hyser aktning för dig; så måste du tala med värma och ifver, och med lika så mycken enthusiasm försvara det sunda förnuftets rätt, som han förfäktar sina dåraktiga sattser. Öfver hufvud taget uträttar man dock sällan något med sådana personer, och det är bäst gjordt att öfverlemna deras botande åt tiden. Emedlertid smittar svärmeriet, till all olycka, som snufvan. Jag råder derföre hvar och en som har en mycket liflig inbildningskraft, och ej är alldeles säker om sitt förstånds välde öfver densamma, att i omgång med enthusiastiska, af hvad slag som häldst, vara noga på sin vakt. I vårt århundrade, då ett phreniskt tycke för hemliga gillen, hvilka nästan alla sysslosätta sig med dylika griller, blifvit så allmänt, har man till och med funnit medel, hvarigenom alla slag af religieusa, theosophiska, chemiska, politiska, och hvem vet hvad för svärmerier, blifvit bragta i system. Jag förmår icke afgöra, hvilket af nämnda slag är det farligaste; men min tanke är dock den, att de, hvilka omgås med politiska, halfphantastiska, halfjesuitiska planer, och hvilkas ändamål är intet mindre än en verldsreformation, åtminstone icke kunna räknas ibland oskadliga Donqvixotterier; jag tror detta så mycket säkrare, emedan just denna sort svärmaresystem är den

som mest kan åstadkomma villervalla i staten, och som plägar hafva den mest bländande yta, då deremot de öfriga snart väcka ledsnad, och icke för beständigt kunna qvarhålla andra, än förryckta och medelmåttiga hufvuden. Man vänje sig derföre att i omgänge med dylika systemsapostlar anse följande för hvarje bra karl eljest heliga termer: det helas väl, frihet, jämnlikhet, menniskans rättigheter, cultur, allmän upplysning, bildning, cosmopolitisk anda och mera dylikt, för intet annat, än lockmat, eller på sin högd för välljudande toma ord, hvarmed desse personer leka, alldeles på samma sätt, som skolgossarne med de oratoriska figurerna och troperna, dem de inflicka i sina dåliga exercitia.

Bålsnillen och excentriska personer må man låta hafva fritt spel, så länge som de icke mognat till fullkomliga dårhushjon. Jorden är så stor, att en hop narrar kunna utan förfång för hvarandra lefva på henne.

27.

Låtom oss nu säga några ord om *andaktskrämare*, *bigotta*, *skenheliga* och *vidskepliga personer!*

Den, hvars vördnad för religionen, hvars varma nit för dess ära, hvars gudsfruktan och gudstjenst, hvars tillgifvenhet för den kyrkas religionsbruk, hvartill han i sitt hjerta bekänner sig, är upprigtig och alfvarsam, den har de mest grundade anspråk på vår aktning.

Skulle han ock mera, än vi anse för godt, sätta det väsendtliga af religionen i blotta känslor, utan allt bruk af den honom af Gud förlänade ledaren, förnuftet: - - skulle ock, enligt vår tanka, en upphetsad phantasi inblanda sig i hans religieusa känslor: - - skulle han ock vara vissa ceremonier, kyrkobruk och system envist tillgifven: så förtjenar han, om han för öfrigt är en redlig man, en practisk christen, tolerance, skonsamhet och broderlig kärlek. Men desto föraktvärdare är en skurk, en skenhelig niding, som under helighetens, sagtmodets och religiositetens masqve döljer den illpariga försmädaren, upprorsstiftaren, den hämndlystna bedragaren, eller den fanatiska förföljaren. Ofvannämnde tvänne slags menniskor äro dock icke svåra att åtskillja ifrån hvarandra. Den bigotte hedersmannen är upprigtig, öppen, stilla och munter, icke öfverdrifvet höflig, icke öfverdrifvet förekommande, ännu mindre öfverdrifvet ödmjuk; men vänskapsfull, enkel och förtrolig i sitt uppförande. Han är eftergifven, mild och tolerant, talar icke mycket i religieusa ämnen, utom i kretsen af sina vänner. Hycklaren deremot plägar vara söt, krypande, smickrande, alltid på sin vakt, de mägtigas slaf, anhängare af det rådande partiet, de lyckligas vän; men aldrig den öfvergifnes försvarare. Han förer oupphörligen rättskaffenhet och religion på tungan, utdelar allmosor rikligen, och uppfyller sina christliga kärlekspligter med pomp och uppseende, rasar och förifrar sig öfver

den gudlöses och lastbares uppförande, eller ock ursägtar han främmande felsteg på ett sådant sätt, att de derigenom synas tusendfallt förstorade. Akta dig för att på något sätt falla en sådan i händerna; fly honom; trampa honom icke på foten; förolämpa honom icke; så framt ditt lugn är dig kärt.

Vidskeplige personer, som tro på ammesagor, spökelsehistorier och dylikt mera, stå ej att rycka ur sin villfarelse genom philosophiska bevis eller förnuftiga inkast och tvifvelsmål, aldramindst hjelper det att declamera, persiflera, eller förifra sig emot dem. Här gifves icke annat medel, än att icke förr motsäga dem, än man tillika strängt och med kall blod kan granska en viss i fråga varande sak, och ögonskenligt öfvertyga dem om bedrägeriet eller misstaget, ehuruväl det visserligen är obilligt gjordt, att fria den ifrån beviset, som förfäktar en öfvernaturlig händelse, och ålägga det den, som försvarar förnuftets rätt.

28.

För ingen del tolerantare, än de bigotte, pläga deras antipoder; *deister*, *fritänkare* och *religions-försmädare* af det vanliga slaget, vara. En man, som är nog olycklig att ej kunna öfvertyga sig om christna religionens sanning, helighet och nödvändighet, förtjenar medlidande, emedan han saknar en väsendtlig lycka, en tillkommande tröst i lifvet och i döden; han förtjenar mera än medlidande; han förtjenar kärlek och aktning, om han nog-

grannt och så mycket hos honom står upp, fyller sina pligter som menniska och medborgare, och derjämte icke rubbar någon annans trosöfvertygelse. Om någon deremot, som af ond villja, af ett förderfvadt hufvud eller hjerta, fattat förakt för religionen, eller, som än värre vore, endast affecterar att förakta den, allestädes söker att värfva proselyter, uppenbart, medelst platta infall, eller efterstafvade voltairiska floscler, begabbar sådana religionssattser, på hvilka andra menniskor bygga sitt enda hopp, sin timmeliga och eviga lycksalighet: om han förföljer, föraktar och med namn af hycklare och jesuit stämplar hvar och en, som icke tänker lika med honom: så är en sådan ondskefull dåre värd vårt förakt, värd att man visar honom detta förakt, ehuru förnäm man han än må vara; håller man det åter för en fåfäng möda, att med grundliga skäl bestrida hans joller, så bör man åtmindstone, om möjligt är, tillstoppa hans smädemund.

29.

Om rätta sättet att behandla *svårmodiga*, *tokiga* och *ursinniga* personer, borde visserligen någon philosophisk läkare skrifva en egen afhandling. Denne borde då uppsöka dylika olyckliga personer, så inom, som utom hospitalen, vara noga uppmärksam på deras uppförande vid olika årstider och månskiften, och uppå resultaten af dessa undersökningar

uppföra ett stadigt system. Mig felas härtill tillräcklig erfarenhet och medicinska kunskaper, och en vidlyftig afhandling i detta ämne skulle dessutom taga bort förmycket rum, i synnerhet som jag redan fyllt nog många blad med anmärkningar öfver sättet att omgås med *ej inspärrade narrar*. Således blott några få rader härom!

Den vigtigaste punkten, i anseende till sådana sjuka, synes i början vara den, att utforska förnämsta källorna till det onda, att göra sig förvissad om, hvarifrån dessa härleda sitt ursprung, om det är ifrån någon rubbning i något särskilldt af kroppens verktyg, eller ifrån sinnesförfattning, häftiga böjelser, eller olyckshändelser. För att vinna detta ändamål måste man gifva akt uppå med hvilka ämnen deras phantasi häldst sysslosätter sig, hvarpå deras inbildningskraft förnämligast leker, och det bör man göra så väl i de ögonblick, då de äro som mest ursinniga och förvirrade, som då de äro vid mera sansning. Häraf skulle det tydligen skönjas, att man, för att småningom bota dessa olyckliga, merändels icke behöfver något vidare, än verka på en enda punkt, på ett försigtigt vis förstöra eller modifiera en enda rådande villa. Det skulle vidare vara af vigt, att gifva akt uppå, hvilka slags väderskiften, årstider och månskiften, hafva inflytande på deras sjukdom, för att sedan kunna använda de lyckliga ögonblicken till curen. Ändteligen har jag

och

ock märkt, att instängandet och ett hårdt behandlingssätt nästan alltid förvärra det onda. Jag finner mig här föranlåten att med sannt, upprigtigt beröm omnämna den inrättning, som blifvit antagen vid dårhuset i Frankfurt am Mayn, och som jag haft tillfälle att mångfalldigt undersöka. Man tillåter de vansinniga, så framt det eljest kan ske utan fara, åtmindstone i de årstider, då man vet, att deras galenskap är mindre häftig, under en omärklig uppsigt fritt gå omkring i huset och trägården; och vaktmästaren bemöter dem så ömt och beskedligt, att många af dem, efter några års förlopp gå derifrån fullkomligen botade, och större delen på sin högd förblifva melancholiska, men dock i stånd att förrätta allahanda handaslöjder; då deremot dårarne i många andra hospital, igenom instängande och hårdt förfarande, bringas till högsta grad af raseri.

Man kan äfven steg för steg bringa svaga menniskor ifrån förståndet, om, sedan man upptäckt en häftig lidelse, af hvilken de regeras, det vare sig kärlek, högmod eller fåfänga, man först bidrager till dess tillväxt, och sedan förebrår och misshandlar dem derför. Jag erinrar mig hafva sett tvänne sådana olyckliga varelser. Den ene var vid Förstens af *** hof, och geck klädd i hofnarrs-habit. Han hade i sin ungdom varit en man af upplyst förstånd, goda anlag och utmärkt qvickhet; ännu frambröto i lugnare ögonblick strålar deraf. Han hade varit ämnad till stu-

dier; men aldrig vinnlagt sig derom, utan öfverlemnat sig åt ett liderligt lefverne. Då han derpå återkom till sin fädernesstad, bemötte man honom som en okunnig dagdrifvare, och han kände sjelf, att han icke var något mera. Han var likväl intagen af ett orimligt högmod, och icke alldeles utan penningar. Utesluten ifrån omgänget med sin slägt och andra personer af sitt stånd, begynte han nu innästla sig med Förstens af *** hofstat. Hans lustiga infall ådrogo honom till och med denna ganska muntra herres uppmärksamhet. Han blef snart närmare känd af Försten och bekant med hela hofvet, hvilket i början smickrade hans fåfänga; detta slöts dock naturligtvis dermed, att man missbrukade och betraktade honom som en privilegierad gyckelspelare. Emedlertid var detta dock alltid en slags existence, som behagade honom, så länge saken höll sig inom vissa skrankor och det var honom tillåtet att på en förtrolig fot omgås med förnäma personer, och derunder stundom säga dem bittra sanningar. Men då desse icke för intet ville nedlåta sig så långt, och ej alltid voro lika benägne att med välbehag upptaga hans infall, hvilka stundom sänkte sig till grofheter; så blef han på flerahanda sätt förödmjukad; feck stundom stryk, och kunde det oaktadt icke draga sig tillbaka, emedan hans anhörige och bekante i staden bemötte honom med yttersta förakt, och hans lilla förmögenhet sammansmultit. — Nu sönk han allt djupare och djupare. Han

blef helt och hållet beroende af hofvet; Fursten lät förfärdiga en brokig klädning åt honom, och det var ingen kökspojke i slottet, som icke trodde sig äga rättighet att blifva road af honom, eller för ett qvarter vin gifva honom en knäpp på näsan. I förtviflan tog han sig nu rus dageligen; och var han någon enda gång nykter, så bidrogo föreställningen af hans ömkliga belägenhet, känslan af det oädla i den role han spelade, mödan att uppfinna nya galenskaper, för att icke blifva för alltid förskuten, och hans vaknande högmod, att hos honom lifva tärande samvetsqval, under det att han igenom utsväfningar förstörde sin kropp. Han blef verkligen tokig, och en gång så ursinnig, att man i ett halft års tid måste hålla honom bunden med kedja. Då jag såg honom, var han en gammal man, framsläpade sig i ett högst ömkligt tillstånd, ansågs som en förryckt menniska; men var mera ett föremål för andras afsky, än för deras medlidande, och hade dock ännu ljusa ögonblick, i hvilka han förrådde ovanlig skarpsinnighet, qvickhet och snille; om han då ville tigga sig till en half gyllen af någon, så förstod han att använda så fint smicker, och med så slug menniskokännedom angripa den personens svaga sida, att jag icke visste, om jag icke borde snarare sucka öfver dem, som nedstörtat honom så djupt, än öfver hans rubbade förstånd.

Den andre, om hvilken jag ville tala, hade fordom varit inspector på ett adligt gods,

men sedan blifvit pensionnerad. Då herrskapet nu mera icke funno honom skicklig till något, så drefvo de gäck med honom; ty han var ganska dum, och derjämte högmodig och kär. De kallade honom *Förste*, hängde en orden på honom, läto skrifva digtade bref ifrån höga potentater till honom, i hvilka man upptäckte för honom, att han egenteligen härstammade ifrån ett högtförnämt hus, men i sin barndom blifvit bortröfvad; att Stor-sultan, som orättmätigtvis besutte hans länder, äfven traktade efter hans lif; att en grekisk eller hebreisk prinsessa vore kär i honom, och dylikt mera. Några af herrskapets muntrare gäster måste kläda sig som sändebud, och träda i underhandlingar med honom. — Korrt sagdt, efter några år bragte man det derhän, att den stackaren verkligen blef förryckt och trodde alla dessa galenskaper.

Jag afhåller mig, ifrån alla anmärkningar öfver dessa båda händelser: läsaren lärer nog, utan min anvisning, kunna göra dem.

Slut på första Delen.

Om
Omgånget med Menniskor,

af

ADOLPH Friherre KNIGGE.

I TRE DELAR.

Efter sjunde förbättrade Original-Upplagan

Öfversättning

af

C. E. RADEMINE.

LINKÖPING, 1810.
GROTH och PETRE.

ANDRA DELEN.

Andra Delens Innehåll.

Inledning.

Underrättelse om den ordning, som blif-vit följd vid indelningen af de i detta verks trenne band afhandlade ämnen.

Första Kapitlet.

Om omgänget med menniskor af olika åldrar.

1) Det interessantaste omgänge är väl det emellan jämnåriga personer; dock rubbas gränsorne äfven här stundom af temperament, uppfostran, o. d. m. 2) Gamla personer böra icke störa de yngres nöjen, utan så mycket som möjligt i tankarna flytta sig tillbaka i ungdomsåren. 3) De böra dock icke på ett löjligt sätt villja synas unga. 4) Deras omgänge bör vara lärorikt för ungdomen. 5) Det är icke nu mera mode att bevisa äldre personer aktning. Vår nuvarande generation är vida klokare, än deras fäder voro; författaren följer det oaktadt gamla verldens sed. 6) Reglor för ynglingars uppförande emot gammalt folk. 7) Om omgänget med barn.

Andra Kapitlet.

Om omgänget emellan föräldrar, barn och blodsförvandter.

1) Om det är en fördom att vara sin familj och sitt fädernesland tillgifven? — Något om Cosmopolitismen. 2) Om föräldrars uppförande emot sina barn; 3) barns emot sina föräldrar. 4) Om omgänget emellan slägtingar. — Något om gamla onclar och tanter.

Tredje Kapitlet.

Om omgänget emellan ägta makar.

Att vara försigtig i sitt val af maka, är det säkraste medlet till vinnande af ägtenskapssällhet; motsattsen har bedröfliga följder. 2) Hvarföre så många i ungdomen med ganska ringa öfverläggning afslutade ägtenskap det oaktadt aflöpa lyckligt? 3) Om en fullkomlig likhet i temperamentet och tänkesätten är nödvändig till ett lyckligt ägtenskap? 4) Föreskrifter, dem man bör iakttaga för att bibehålla sig ny, angenäm och älskvärd för sin maka. 5) Hufvudregel: uppfylld med noggrannhet hvarje af dina pligter! 6) Huru vi böre förhålla oss, när

när främmande personers älskvärda egenskaper göra för lifliga intryck på våra makars hjertan. 7) Huru man bör beväpna sig sjelf emot sådana intryck, i synnerhet emot finare coqvetter; i ungdomen; i en mognare ålder. 8) Ägtenſkapsbandet utesluter dock icke hvarje öm känsla för andra personer. 9) Man bör icke heller fordra af hvarandra ett uppoffrande af all egen smak, af alla andra oskyldiga böjelser; men i dess ställe småningom söka att vinna en öfverensstämmelse i tycken. 10) Huru man skall undvika verkliga utsväfningar? 11) Om man får hafva hemligheter för hvarandra? 12) Man och hustru böra hafva sina bestämda göromål hvar för sig. 13) Huru cassornas förvaltning bör inrättas? 14) Huru om endera makan är fallen för slöseri? — Hushållning och sparsamhet äro medel till ägtenskapssällhet. 15) Hvilketdera är bättre, att mannen, eller hustrun, är rik? det förra. Hvarföre? — Uppförandet emot en rik hustru. 16) Hvilket är bättre, att mannen är klokare än hustrun, eller tvertom? 17) Om man bör klaga sin olycka för sin hustru? — Huru man bör förhålla sig vid verkliga olyckshändelser. 18) Uppförandet vid en alltför stor olikhet i tänkesätt. 19) Huru man bör förhålla sig, när man af ödet blifvit för evigt bunden vid en omoralisk, lastbar person? 20) Tillåt icke, att främmande inblanda sig i dina husliga angelä-

gen-

genheter! — Något om gamla elaka svärmödrar. 21) Om förbrytelser emot den ägta troheten, och om ägtenſkapsskillnader. 22) Om dessa reglor äfven äro användbara i ägtenskap emellan högt förnäma och mycket rika personer?

Fjerde Kapitlet.

Om omgänget med och emellan kära personer.

1) Kort föreskrift, huru man bör omgås med kära. 2) Hvarföre man icke kan föreskrifva tvänne älskande personer några reglor för omgänget sinsemellan? 3) Den förſta kärlekens sällhet i motsatt jämförelse med ett hjertas känslor, som redan ofta drifvit byte och handel. 4) Svartsjuka och tvister kära personer emellan knyta bandet fastare, med undantag likväl af en coqvettes svartsjuka. 5) Hvilken kärlek är starkare och beständigare, qvinnans, eller mannens? 6) Var tystlåten i kärlek! Det gifves en slags lycka, som man knappt tillstår för sig sjelf, likasom höflighetsbetygelser, som förlora sitt värde deraf, att de analytiseras. 7) Var-

7) Varning emot förhastade ägtenskapslöften. 8) Efter en upphäfven förlofning bör man uppföra sig ädelt.

Femte Kapitlet.

Om omgänget med fruntimmer.

1] Författarens förklaring angående det för det qvinliga könet mindre fördelagtiga han i detta kapitel tilläfventyrs nödgas säga. 2] Omgänge med fruntimmer tjenar till en ynglings bildande, och skänker verkliga nöjen. 3] Hvarföre yttre och inre förträffliga natursgåfvor icke alltid äro det enda säkra medlet att göra oss behagliga i omgänget med fruntimmer? 4] Fruntimren älska inga bräcklighéter hos en karl; Hvarföre? 5] Hvarföre man icke bör tillräkna damerna som ett fel, att de interessera sig för utsväfvande karlar? 6] Hvilket sätt att kläda oss mest behagar fruntimren? 7] Man bör icke visa samma beundran och undergifvenhet för flera fruntimmer på en och samma gång; 8] icke i deras närvaro förmycket berömma andra damer; når vi vete, att de äga lika anspråk. 9] Vinnlägg dig om att vara artig och belefvad, så framt du vill behaga damerna! smicker emottaga

de

de med särdeles välbehag. 10] Om fruntimrens nyfikenhet. 11] Huru man bör rätta sig efter deras nycker? — Man skall icke truga sig på dem. 12] De finna nöje i tillställandet af små förträtligheter. 13] Man bör unna dem sin triumph, och icke göra dem flata. 14] Om qvinnohämnd. 15] Huru man kan taga sig till vara för att blifva kär? 16] Deras nedrighet, som bedraga, svika, förföra unga flickor, och störta dem i förderf. 17] Om omgänget med coqvetter och glädjenymphor. 18] Något om lärda fruntimmer. 19] Om fruntimrens förställningsgåfva. 20] Om gamla coqvetter, pruda, fjera, bönsystras och caffemostrar. 21] Ännu något om det nöje man röner i omgänge med ädla och förnuftiga fruntimmer.

Sjette Kapitlet.

Om omgänget emellan vänner.

1) Om val af vänner i ungdomen och vid mognare år. 2) Huruvida likhet i ålder, stånd, tänkesätt och talanger är erforderlig till vänskap? 3) Hvarföre högtförnäma och mycket rika personer hysa en så ringa böjelse för vänskap? 4) Räkna aldrig

drig på varagtig vänskap hos sådana menniskor, som regeras af oädla, häftiga, eller dåragtiga lidelser! 5) Om det är så svårt att finna trogna vänner? — Huru de skola vara beskaffade? — Om man träffar många af det slaget? 6) Bestämmande af gränsorna för tillgifvenhet vänner emellan. 7) Vänner i nöden. 8) Om man bör klaga sin olycka för sina vänner. 9) Hvad vi böre göra, när en vän klagar sin nöd för oss? 10) Gränsor för förtroligheten. 11) Smicker får icke äga rum emellan vänner, men väl höflighet. — Man måste äga mod att säga och höra sanning. 12) Försigtighet vid begärandet och emottagandet af vänskapstjenster, välgerningar, och höflighetsbetygelser. 13) Huru man bör ställa sig för att icke blifva besvärlig för sina vänner, och att det oftare förtroliga omgänget icke måtte föda vidriga intryck? — Man bör ock lära sig att fördraga skillsmessor ifrån älskade vänner. 14) Om brefväxling med frånvarande vänner. 15) Om svartsjuka emellan vänner. 16) Allt hvad din vän tillhör vare dig heligt! 17) Man bör icke dömma sina vänner efter den yttre värma de visa. 18) Man bör icke för enträget värfva vänner. 19) Det gifves menniskor, som icke hafva någon enda förtrogen vän, och andra, som äro hvar mans vän. 20) Reglor för uppförandet, när missförstånd uppstår emellan vänner. 21) Hvad är att göra,

ra, när våra vänner bedraga och öfvergifva oss, eller vi, enligt vår tanka, tro oss bedragna af dem? 22) Uppförande sedan man brutit med en ovärdig befunnen vän.

Sjunde Kapitlet.

Om de förhållanden, hvari husbonde och tjenare stå till hvarandra.

1) Man bör söka att lätta mödan och arbetet för den tjenande klassen af menniskor. 2) De flesta menniskor tyckas väl vara födda till slafveri; men hvaraf detta kommer? 3) De känna dock värdet af en större förtjenst och ett ädelt behandlande. — Reglor hämtade häraf. — Att gifva goda exempel rekommenderas. 4) Öfverseende och förtroende med tjenstfolk bör icke sträckas för vida. Medel att blifva väl tjent och älskad af sitt husfolk. 5) På hvad fot en husfader nu för tiden vanligtvis lefver med sitt tjenstfolk. Förmåner och olägenheter af det företaget att sjelf uppfostra sina domestiker. 6) Hvarföre man hvarken bör slå eller skymfa

fa sitt tjenstfolk? Uppförande emot främmande betjening. 8) Om hårfriseurer, barberare och modekrämerskor. 9) Något om tjenarens uppförande emot sin herre. 10) Huru tjufnad skall förhindras.

Åttonde Kapitlet.

Uppförande emot husvärdar, grannar och dem som bo i samma hus med oss.

1) Näst de första naturliga relationerna är man skyldig att framför andra med råd och dåd bistå sina grannar och dem som bo i samma hus med oss. 2) Man bör dock icke truga sig på dem, eller utspana deras företag. 3) Små artigheter emot personer, som bo under, bredevid eller midtemot oss. 4) Förhållande emot husvärden, och dennes förhållande emot sitt hyresfolk. 5) Små misshälligheter måste genast godtgöras.

Nionde Kapitlet.

Om förhållandet emellan värd och gäst.

1) Om gästfrihetslagarna i gamla och nyare tider. 2) Några reglor för den som

öfvar gästfrihet. 3) En gästs uppförande emot sin värd. 4) Menniskor gifvas, hvilka sätta för högt pris på sin bevista gästfrihet.

Tionde Kapitlet.

Om förhållandet emellan välgörare och dem som undfå välgerningar, äfvensom emellan lärare och disciplar, creditorer och debitorer.

1) Erkänsla för bevista välgerningar; äfven då, när välgöraren icke vidare kan vara oss nyttig. 2) Man bör aldrig igenom oädelt smicker hvarken tillskansa sig, eller vedergälla välgerningar. — Om bevisad menniskopligt förtjenar någon särdeles tacksägelse? 3) Gränsor för tacksamhet emot nedriga menniskor. 4) Om sättet att öfva välgerningar, och om omgänget med dem, hvilka man gjort godt. 5) Förhållande emellan lärare och disciplar. — Uppförande emot personer, som egnat sig åt uppfostringsverket. 6) Om uppförandet emot skuldenärer och borgenärer.

Elf-

Elfte Kapitlet.

Om uppförandet emot personer i hvarjehanda förhållanden och ställningar.

1) Emot fiender, förolämpande och förolämpade. 2) Om omgänget med personer, som äro ovänner sinsemellan. 3) Om sättet att behandla sjuka. 4) Om uppförandet emot fattiga, lidande, öfvergifna, villsefarande och fallna.

Tolfte Kapitlet.

Om uppförandet vid åtskilliga fall i mensklliga lefvernet.

1) I egna och främmande faror. 2) På resor. — Några reglor för att kunna resa beqvämligt, nöjsamt, nyttigt och för godt köp, samt huru man har att förhålla sig emot resande och vid helsobrunnar. 3) Om uppförandet i druckna personers sällskap. 4) Reglor för rådgifvande och rådfrågande. 5) Vid högtidliga tillfällen. 6) Under dansande.

Inled-

Inledning.

Första delen af denna bok innehåller anmärkningar öfver omgänget med menniskor af allahanda slag, utan afseende på deras särskillda förhållanden till hvarandra. De mångfalldiga naturliga, husliga och borgerliga förbindelser, hvari menniskor stå till hvarandra, fordra likväl ett olika användande af omgängesreglorna, och nya föreskrifter för enskillda fall. Jag talar derföre i denna andra del först om det, som vi i menskliga omgänget hafve att iakttaga, i afseende på skillnad i ålder och olikhet af kön, blodsband, husliga lefnadens närmaste förbindelser, vänskap, kärlek, erkänsla, välvillja och sedan i de flerfalldiga lägen, hvari menniskor af alla stånd kunna blifva försatta. Den tredje delen åter skall utveckla de pligter, dem stånd, samhällsordning, öfverenskommelse och alla öfriga mera sammansatta förhållanden ålägga oss.

Första Kapitlet.

Om omgänget emellan menniskor af olika åldrar.

1.

Omgänget med jämnåriga personer synes visserligen hafva mycket företräde och behag.

Lik-

Likhet i tänkesätt och ett ömsesidigt uthytande af sådana ideer, som lika lifligt spänna uppmärksamheten, kedja menniskorna vid hvarandra. Hvar ålder har sina egna böjelser, lidelser och natursdrifter. Med tiden stadgar caracteren sig; man följer icke smaken och moderna med den noggrannhet, som förr; hjertat är icke mera så varmt, fattar icke så lätt interesse för nya föremål; liflighet och phantasi förlora sig; många tjusande villor hafva försvunnit; många föremål, som varit dyra för vårt hjerta, hafva dött bort, flytt, och blifvit ryckta undan våra ögon; våra muntra ungdomskamrater äro långt ifrån oss, eller slumra redan i jordens sköte; och det är blotta höfligheten, som afhåller ynglingen ifrån att gäspa vid afhörandet af berättelsen om våra ungdomsnöjen. Saker, dem vi sjelfve erfarit, lemna rikhaltigare ämnen till nöjsamma discourser, än då det, som en menniska berättarsig hafva öfverlefvat, är oss alldeles främmande. — Detta allt tål ingen motsägelse; skiljagtighet i temperament, uppfostran, lefnadssätt och lefnadsoden flytta dock ofta dessa gränslineer fram och tillbaka. Många menniskor blifva i visst afseende barn för evigt, och andra deremot gubbar i fortid. Den till kropp och själ förnötte ynglingen, som anda till äckel smakat verldens lustar, finner tvifvelsutan ringa njutning i en krets af ungt oskyldigt landtfolk, som ännu äga känsla för enkla nöjen: och den gamle hedersmannen, som aldrig aflägsnat sig längre från sin hemort; än på sin högd i en omkrets af fem mil, är i en samling af erfarna och belefvade residensstadsboer, af lika ålder med honom, äfven så litet på sin plats, som en bedagad capucin i ett sällskap af lärda. Deremot gifvas ock många böjelser, till exempel de ädla passionerna för jagt, spel, medisance och dryc-

dryckeslag, hvilka mångfaldigt och hjertinnerligen sammanknyta gubbar, ynglingar och gamla fruntimmer med hvarandra: detta undantag från den forr gjorda allmänna anmärkningen, att omgänget emellan personer af lika ålder äger mycken rätt till företräde, kan emedlertid icke göra de föreskrifter om intet, dem jag nu går att meddela, beträffande sättet, huru menniskor af olika åldrar böra uppföra sig emot hvarandra. Ännu en anmärkning nödgas jag dock tillägga: det är icke godt att stadga en för nóga bestämd afsöndring emellan personer af olika ålder, som till exempel i Bern, der nästan hvart tiotal af år har sin egen anvista sällskapskrets, så att den som är fyratio år gammal icke anständigtvis kan omgås med en yngling omkring tjugufem. De skadliga följderna af en sådan conventionell lag äro väl icke svåra att inse. Den ton ungdomen antager, när den för alltid är lemnad åt sig sjelf, plägar icke vara den sedligaste: mången god böjelse blifver qväfd; gamla personer åter tilltaga i egoism, i intolerance, och blifva knarriga husfäder, när de icke omgifvas af andra personer, än sådana, som göra gemensam sak med dem, så snart talet är derom, att upphöja fordna tider och nedsätta de nuvarande, hvilkas ton de aldrig lära sig känna.

2.

Sällan äro gamla personer så billigt sinnade, att de i tankarna försätta sig i yngre personers ställe, icke störa deras nöjen, utan fast mera söka att befordra och med sitt deltagande lifva dem. De tänka sig icke tillbaka i sina egna ungdomsår: gubbarne fordra af ynglingarne samma lugna, alfvarsamma, kalla öfverläggning, samma noggranna öfvervägande af det nyttiga och nödiga å ena sidan och det umbärliga å den andra; samma stadga, som en mångårig erfarenhet och de physiska krafternas aftagande grundlagt hos dem sjelfva. Ungdomens nöjen synas dem af intet värde, och deras munterhet lättsinnig. Det är ock sannerligen obegripligt svårt att helt och hållet tänka sig tillbaka i den sinnesförfattning, hvari vi voro för tjugu eller trettio år sedan, och med den bästa villja uppstå derföre många obilliga omdömen och många öfverilningar vid ungdomens uppfostran. — O! låtom oss dock hälldre sjelfva så länge som möjligt hålla oss unga, och när vår lefnads vinter betäcker våra hjessor med snö, och blodet långsammare rinner i våra ådror, när hjertat icke mera klappar så lifligt och hårdt i våra bröst, som förr, - - - - låtom oss det oaktadt då med deltagande förtjusning blicka ned på våra yngre bröder, som ännu plocka vårens blomster, när vi tjockt omhylsade söke stillheten framför spiseln i våra fäders husliga boning! låtom oss icke med platta sentencer predika emot phantasiens tjusande nöjen! När vi skåde tillbaka på *dessa sälla förflutna dagar*, då ett enda kärligt ögonkast ifrån den älskvärda flickan, som nu är en gammal skrynklig matro-

trona, hänryckte oss ända till tredje himmelen; då under musik och dans hvarje nerv gaf genljud af glädje; då skämt och qvickhet förjagade hvarje mulen föreställning; då ljufva drömmar, aningar och förhoppningar gjorde vär existence glad och afundsvärd; - - - - O! så låtom oss bjuda till att förlänga denna lyckliga period för våra barn, och så mycket möjligt är deltaga i deras glädje! med hjertlig tillgifvenhet och vördnad trängas då barn, flickor och ynglingar omkring den vänliga gamla mannen, som uppmuntrar dem till oskyldig glättighet. Jag har som yngling omgåtts med några gamla damer, hvilkas sällskap varit så interessant och muntert, att jag sannerligen, om det föreslagits mig att välja, häldre skulle hafva tillbragt hela min lefnad vid deras sida, än vid mången ung och vacker flickas; och när vid stora bord det varit min lott, som ung, att taga min plats brédevid en dum skönhet, har jag ofta afunnats den mannen, hvars rang berättigade honom att sitta jämte en förståndig, munter gammal fru.

3.

Så skönt likväl detta milda nedlåtande till ungdomens kretsar är, så löjligt måste det förekomma oss, när en gubbe så mycket glömmer sin värdighet och anständigheten, att han i sällskap spelar petit maitre eller lustig bro-

der;

der; när en gammal dame glömmer sina fyra lustra, kläder sig som en ung flicka, prålar ut sig, antager maner af en ung yrhätta, slänger sina gamla lemmar om hvarandra i en contradans, eller till och med vill täfla med yngre generationer i eröfringar. Dylika scener väcka förakt; personer af en högre ålder böra aldrig lemna ungdomen tillfallen att göra narr af dem, eller komma den att åsidosätta den vördnad och aktning de äga rätt att fordra.

4.

Det är emedlertid icke nog dermed, att omgänget med äldre personer icke är besvärligt, eller till hinders för de yngre; det måste äfven vara dem nyttigt. En vidsträcktare erfarenhet berättigar och förpligtar de förra att undervisa de sednare, förmana dem, och med råd och exempel vara dem nyttiga. Detta måste dock ske utan pedanteri, utan högdragenhet och sjelftagen myndighet, utan att på ett löjligt sätt vara intagen i allt, och prisa allt som är gammalt, utan att förkasta alla ungdomsnöjen, och likväl fordra en beständig hyllning och underdånig uppvaktning, utan att väcka ledsnad och utan att vara efterhängsen. Man bör snarare låta söka sig; och detta skall säkert ske, emedan välartade unga personer alltid pläga räkna det för en ära, att få omgås med vänliga och förståndiga grå-hårsmän, och emedan ett samtal med en så-

dan, som sett och öfverlefvat så mycket, och som förstår att angenämt berätta sina öden, icke kan annat, än vara interessant.

5.

Så mycket om bedagade personers uppförande emot de yngre! Nu ett och annat om ynglingars uppförande i omgänge med mognare män och gubbar!

I våra öfver måttan fördomsfria och upplysta dagar blifva många pligter, dem natureh hos oss inpräglat, igenom konstlade förnuftsslut borttraisonnerade. Hit hörer ock den medfödda vördnaden för den höga ålderdomen. Vår tids ynglingar mogna tidigare, blifva förr kloka, förr lärda; medelst en flitig lecture, i synnerhet af de rikhalltiga journalerna, ersätta de den erfarenhet och arbetsamhet, som möjligtvis felar dem; häraf hämta de den förundransvärda vishet, hvarmed de döma i saker, till hvilka man fordom trodde ett mångårigt, träget studerande erforderligt, för att någorlunda *klart inse.* Häraf uppkommer äfven denna ädla sjelfständighet och tillförsigt, som af svagare hufvuden anses för oförskämdhet, denna öfvertygelse om eget värde, hvarmed skägglösa pojkar nu för tiden nedblicka på gamla män, och i stöd af hvilket de både mundteligen och skriftteligen förkasta allt hvad som kommer dem i vägen. Det högsta en man af äldre år vågar göra anspråk på är nådigt öfverseende, vederbörlig critisk näpst,

näpst, nödiga rättelser af sina omyndiga barn och barnbarn, och medlidande med hans person, för det han varit så olycklig och icke blifvit född i dessa lyckliga dagar, då visdomen, utan att behöfva sådd eller odling, likasom manna nedregnar från himmelen. Jag som äfven haft det missödet att komma till verlden på en tid, då större delen af dessa polyhistorer, om hvilka jag talar, antingen ännu öfvade sina nu så skarpa tänder på barnskallran, eller fast värre ännu voro embryoner, - - - - jag har icke kunnat lyfta mig till en så hög grad af upplysning, och måste derföre bedja om förlåtelse, att jag här vågar meddela några reglor, som lära smaka nog mycket efter gamla modet. - - - Dock till saken!

6.

Det gifves många saker här i verlden, som det är rent af omöjligt att annorlunda än igenom erfarenhet lära sig; det gifves vetenskaper, som så ovilkorligt fordra ett långvarigt studium och flerfalldiga, med noggrannhet och kall blod anställda, pröfningar från särskillda sidor, att jag tror det snillrikaste hufvud i de flesta fall icke böra neka att skänka litet förtroende, litet uppmärksamhet åt en ålderstigen man, som, om ock af naturen begåfvad med mindre snille, har år och erfarenhet på sin sida. Om ock detta påstående icke är användbart i frågan om vetenskapliga ämnen, så är det väl dock i det hela enekligt, att

att summan af de mångfalldiga på erfarenhet grundade insigter, dem hvarje här i verlden lefvande man under en lång rad af år insamlar, sätter honom i stånd att rätta obeständda ideer, att återvända från idealiska griller, att icke så lätt låta villseleda sig af phantasi, varm blod och retbara nerver, och att ur en rigtigare synpunkt betrakta menniskorna och tingen, som omgifva honom. Ändteligen förefaller det mig så skont, så ädelt, att icke förbittra lifvet för den, som icke har lång tid öfrig att smaka dess nöjen och behag; utan tvertom göra hans sena ålderdom, då sorger och bekymmer vanligtvis tillväxa och njutandet förmindskas, så lätt som möjligt, att jag icke drager i betänkande att ropa till hvarje yngling, hvarje gosse: "för ett grått hufvud skall du stiga upp! Hedra ålderdomen! sök omgänge med äldre, klokare personer! Förakta icke det kallare förnuftets råd, den erfarnes varningar! Handla emot den gråhårige så, som du önskar att man skall handla emot *dig*, när en gång håren på din hjessa blifva förfilfrade! Vårda honom, och öfvergif honom icke, när den villda, lättsinniga ungdomen flyr honom!"

För öfrigt är det likväl äfven sannt, att det gifves ganska många gamla narrar och fårhufvuden, likasom en och annan vis yngling, som redan skördat, då andra knappt slipat sina verktyg till att grafva och plöja.

7.

Nu något om omgänget med barn; men det i få ord! Ty att tala vidlyftigt härom, vore att skrifva ett verk öfver uppfostran, och det är ju icke mitt ändamål.

Omgänget med barn har för en förståndig man oändligt mycket interesse. En oförfalskad upplaga af naturens bok ligger här uppslagen för hans ögon. Han ser här den sanna enkla grundtexten, som man sedermera ofta med möda kan framleta under sophögen af främmande glosor, zirater och broderingar; anlaget till det egna i caracteren, som sedan beklageligen merändels går helt och hållet förloradt, eller gömmer sig bakom larfven af det finare verldsvettet och bakom conventionella afsseenden, ligger då ännu öppet: barn, ännu oförförda af systematiska griller, lidelser och lärdomsgrubbel, dömma i många mål långt rigtigare, än fullväxta; de emottaga många intryck fortare, hafva en mängd fordomar mindre att bestrida. - - - Korrt sagdt, den som vill studera menniskor bör icke försumma att blanda sig med barn; men omgänget med dem fordrar vissa öfverväganden, som vid omgänget med äldre personer icke äga rum. Det är en helig pligt, att på intet sätt hos dem väcka lastbara lustar och begär; att afhålla sig från lättfärdiga ord och gerningar, hvilka af ingen så lätt uppsnappas och efterapas, som af de till allt nytt så uppmärksamt lyssnande, så noga aktgifvande barnen; att föregå dem med goda exempel af välvillja, trohet, upprigtighet och anständighet; — korrt sagdt, att bidra-

draga så mycket möjligt är till deras bildande.

Sanning råde alltid i ditt tal och uppförande emot dessa späda varelser! Nedlåt dig (dock icke på ett sådant sätt, som måste förefalla dem sjelfva löjligt) till den ton, som är begriplig för deras ålder! Reta och förarga icke barn, som en del menniskors vana är! - - - detta har elakt inflyttande på caracteren.

Välartade barn sälla sig af en alldeles egen instinct till ädla, älkvärda menniskor, om ock dessa icke synnerligen bry sig med dem, och undfly deremot andra, ehuru de äro utomordentligt artiga emot dem. Hjertats upprigtighet och enfald är den underbara trollstaf, hvarmed detta åstadkommes, och dessa egenskaper stå icke att vinna igenom någon slags undervisning.

Att en far och en mor äro sina barn af själ och hjerta tillgifna, är ganska naturligt; det är derföre en klokhetsregel, om vi äre angelägne om föräldrarnes ynnest, att vi icke vårdslöst öfverse deras älskade barn, utan skänke dem vår uppmärksamhet. Vare det dock vida skildt ifrån oss, att på ett lågt vis smicka de förnämas ohyfsade gossar och flickor, att föda högmodet, fåfängan och envisheten hos dessa merändels redan nog borttskämda machiner, att bidraga något till deras moraliska försämring, och att öfverträda naturens grundlag, som befaller, att barnet skall hylla den mognade åldren, men icke en man krusa för pojkar!

För

För all del akte man sig för att taga barnens parti, när föräldrarne i vår närvaro göra dem några förebråelser! ty derigenom stärkas de förra i sin oartighet, och de sednare störas i sin uppfostringsplan.

Andra Kapitlet.

Om omgänget emellan föräldrar, barn och blodsförvandter.

1.

Det första naturligaste samband emellan menniskor, näst föreningen emellan man och hustru, har ifrån verldens början sambandet emellan föräldrar och barn varit. Ehuruväl afvelseverket icke egenteligen är en af välvillja för den tillkommande generationen utöfvad välgerning, så gifvas dock få menniskor, som icke äro af hjertat nöjda med, att någon gjort sig den mödan att sätta dem i verlden; och ehuruväl föräldrar i våra stater icke blott af fri villja uppfostra, föda och vårda sina barn, så är det dock orimligt att påstå, att det mångfalldiga besvär detta fordrar och medför icke åläg-

ålägger barnen någon slags förbindelse: eller att säga det vara osannt, att ett drag af välvillja, sympathi och erkänsla bringar oss närmare de personer, hvilkas kött och blod vi äre, under hvilkas hjertan vi legat, och som hafva matat oss, vakat öfver oss, sörjt för oss, och delat allt med oss.

Omedelbart häruppå följer sambandet emellan grenar af *en och samma* stam. Medlemmarne af en familj, harmoniskt stämde och bundne vid hvarandra igenom en lika organisation, likformig uppfostran och gemensamt interesse, känna för hvarandra något, som de icke känna för främmande; och menniskorna blifva allt mer och mer främmande för dem, i den mån familjekretsen utvidgas.

Kärlek för fäderneslandet är redan en mera sammansatt känsla, men det oaktadt likväl starkare och varmare, än verldsborgare-anda (cosmopolitisme), för hvar och en som icke tidigt blifvit förvisad ur borgerliga samhället, och sedan som äfventyrare, irrande från land till land, icke har någon egendom, eller aktning för medborgerliga pligter. Den som icke älskar sin moder, hvars bröst han ditt; den, hvars hjerta icke klappar vid åsynen af de fält, der han glad och sorgfri tillbragt sina oskyldiga, lyckliga ungdomsår: — hvad interesse skall det hela väl hafva för honom, då egendom, moralitet, och allt hvad här på jorden i något afseende är dyrbart för menniskan, hufvudsakligast beror af stärkandet och upprätthållandet af denna familje- och fosterlands-känsla?

Att

Att dessa känslor med hvar dag blifva svagare, bevisar intet annat, än att vi dageligen allt längre och längre aflägsne oss från naturens ädla ordning och stadgar; och om en phantast, hvilken blifvit utkastad ur sitt fäderneslaud, som en oduglig medlem, för det han icke velat underkasta sig lagarna, missnöjd med det tvång sedlighet och samhällsordning ålägga honom, påstår det vara en philosoph värdigt, att upplösa alla närmare förbindelser, och icke erkänna något annat band, än det allmänna bröderbandet emellan alla jordens inbyggare; så öfvertygar detta oss om intet annat, än att ingen satts är så löjlig, att den icke i våra dagar uppställes som grundpelare för ett eller annat philosophiskt system. — Lyckliga adertonde århundrade, i hvilket man gör så stora upptäckter, som till exempel: att man för att lära läsa, icke behöfver känna bokstäfver och stafvelser, och att man, för att älska alla menniskor, icke behöfver älska någon enda. O, du universal-medicamenternas, philalethernas, philanthropernas, alchymisternas och cosmopoliternas århundrade! hvarthän skall du väl sluteligen föra oss? Jag ser i ändahom allmänna upplysningen utbreda sig öfver alla stånd; jag ser bonden låta sin plog hvila, för att hålla fursten en föreläsning öfver ståndens jämnlikhet och öfver skyldigheten att gemensamt bära lifvets mödor och besvär; jag ser huru hvar och en borttraisonnerar de honom obeqväma fördomarna, huru lagar och samhällsinrättningar vika för godtycket; huru den listigare och starkare reclamerar (återfordrar) sin naturliga styrelserättighet, och gör sin kallelse, att sörja för hela verldens bästa, gällande på den svagares bekostnad; huru ä-

gande rätt, statsförfattningar och stadgad ordning upphöra, huru hvar och en regerar sig sjelf och uppfinner sitt eget system till tillfredsställande af sina begär. — O, välsignade gyldene tidehvarf! då utgöre vi alla blott *en enda* familj, då trycke vi den ädla, älskansvärda menniskoätaren broderligen till vårt bröst, och vändre, när denna välvillja en gång hinner utvidga sig till allmänneliget, ändteligen hand i hand med den snillrika Orang-Outang igenom lifvets lustgårdar. Då brytas alla band och bojor; då försvinna alla fördomar; jag behofver då icke betala min faders skulder, är icke tvungen att nöja mig med *en* hustru, och låset för min grannes penningeskrin hindrar mig icke från att utöfva min medfödda rättighet till det guld, som jorden i sitt moderliga sköte alstrar, oss alla i gemen, men ingen i synnerhet till nytta och gagn *).

Så långt äre vi ännu icke kömne; och då det gifves många menniskor, till hvilka äfven jag hörer, som älska sina slägtingar, och som hafva känsla för husliga glädjeämnen och slägtförtroende, så vill jag för deras skuld meddela några anmärkningar, beträffande omgänget med blodsförvandter.

2.

*) Och dessa äro en mans grundsattser, som af Georg Zimmermann, Aloisius Hoffmann & consortes blifvit förkättrad som upprorsstiftare.

2.

Det gifves föräldrar, som svingande sig i en beständig hvirfvel af förströelser, knappt se sina barn ett par timmar om dagen, löpa efter sina nöjen, och öfverlemna under tiden bildandet af sina söner och döttrar åt legda personer, eller, om de förra redan äro fullväxta, lefva med dem på en så främmande och höflig fot, som de allsicke tillhörde dem. Huru onaturligt och oförsvarligt detta förfarande är, behöfver väl icke bevisas. Deremot gifves det andra föräldrar, som fordra af sina barn en så slafvisk vördnad och så många attentioner och uppoffringar, att igenom det tvån goch det omätliga afstånd, som häraf uppstår emellan dessa båda partier, allt förtroende, all hjertlig ömhet och upprigtighet förfaller, så att de timmar, dem barnen nödgas tillbringa vid sina föräldrars sida, förefalla dem hemska och ledsamma. Andra åter förgäta, att gossar med tiden blifva karlar; de behandla sina fullväxta söner och döttrar ännu alltid som små omyndiga barn, tillåta dem icke i det ringaste följa sin fria vilja, och tilltro icke deras förstånd de mindsta insigter. — Detta allt är orätt handladt. Vördnad består icke i ett högtidligt och strängt aflägsnande, utan kan rätt väl förenas med vänskapsfull förtrolighet. Man älskar icke den, till hvilken man knappt vågar lyfta sina ögon; man förtror sig icke till den, som oupphörligt med sträf alfvarsamhet predikar lagen; tvång dödar hvarje ädelt och frivilligt förtroende. Hvad kan deremot vara mera förtjusande, än åsynen af en älskad fader midt ibland sina full-

växta barn, som längta efter hans undervisande och vänliga omgänge, som icke dölja någon af sina tankar för den som är deras trognaste rådgifvare, deras mest öfverseende vän, som deltager i deras oskyldiga ungdomsnöjen, eller åtminstone icke stör dem, och som lefver med dem, som med sina bästa och naturligaste vänner! - - - Ett samband, som förenar alla de hjertats rörelser, dem menniskan räknar för heliga och dyra - - - naturens röst, sympathi, tacksamhet, likhet i smak, lika intressen och vana vid omgänget! men denna förtrolighet kan ock blifva öfverdrifven, och jag känner fäder och mödrar, som göra sig föraktliga derigenom, att de deltaga i sina barns utsvåfningar, eller fast värre, när dessa äro bättre än de sjelfva, igenom sina laster, dem de icke bry sig om att dölja, blottställa sig för deras åtlöje och afsky, hvilka de borde lemna lärorika och goda exempel.

3.

Det är i våra dagar icke sällsynt, att se barn vårdslösa eller oädelt behandla sina föräldrar. Ynglingarne finna sina fäder icke nog visa, nog nöjsamma, nog upplysta. Flickan längtar vid sin gamla moders sida, och förgäter, huru mången ledsam timma denna tillbragt vid hennes vagga, under hennes skötsel i far-

i farliga sjukdomar, eller vid de barnvården åtföljande små smutsiga göromålen, huru denna modren i de skönaste åren af sin lefnad mången gång försakat ett nöje, för att sörja för den lilla äckliga varelsens uppehälle och skötsel, som kanske utom denna omvårdnad icke mera skulle vara till. Barnen glömma huru mången rolig stund de med sitt stojande skrik förderfvat för sina föräldrar, huru många sömnlösa nätter de förorsakat sin omtänksamma fader, som användt alla sina krafter ensamt till sin familjs tjenst, som nödgats förneka sig mången beqvämlighet, förödmjuka sig för mången skurk, för att förvärfva föda och underhåll för de sina. Dygdiga hjertan skola emedlertid aldrig till den grad qväfva tacksamhetens känslor, att de skulle behöfva mina förmaningar; och för låga själar skrifver jag icke. Jag erinrar endast, att om ock barn skulle äga skäl att blygas för sina föräldrars svagheter, eller, som värre vore, laster, de dock handla klokare och bättre, om de så mycket möjligt är bjuda till att öfverskyla deras fel, och i yttre omgänget aldrig åsidosätta den vördnad de i så många afseenden äro skyldiga dem. Himmelens välsignelse och alla hederligt sinnade menniskors aktning äro den säkra belöning, som väntar sådana söner och döttrar, hvilka med sorgfällighet vårda, underhålla och behandla sina föräldrar. Det är en högst beklaglig belägenhet för ett barn, när det i anseende till den oordentliga lefnad dess föräldrar föra, eller eljest råkar i förlägenhet, och nödgas taga parti *för* eller *emot* fader eller moder. Förnuftiga föräldrar skola dock alltid undvika att inblanda sina barn i sådana olyckliga tvistigheter, och goda barn

skola i dylika fall gå till verka med all den försigtighet, rättskaffenhet och klokhet bjuda.

4.

Jag hör så ofta klagas deröfver, att man finner mera försvar, bistånd och tillgifvenhet hos främmande personer, än hos sina närmaste blodsförvandter; men jag håller största delen af dessa klagomål för orättvisa. Visserligen finnas ibland slägtingar lika så väl ogena personer, som ibland sådana, hvilka på intet vis angå oss; visserligen händer det, att slägtingar endaft då visa aktning för sin cousin, när han är rik, eller hedrad i stora verlden, men deremot skämmas för den okända, fattiga, eller förföljda slägtingen; men så tror jag dock, att man ofta fordrar mera af sin herr morbror och fru faster, än man billigtvis borde vänta sig. Våra politiska författningar och den med hvar dag öfverhandentagande luxen göra det i sanning nödvändigt för hvar och en att sörja för sitt hus, för hustru och barn, och herrar cousiner, hvilka ofta som okunniga och slösande dagdrifvare sorglöst framlefva sin verld, i det säkra hoppet att icke blifva öfvergifna af sina mägtiga och rika slägtingar, hafva då så omätliga pretentioner, att en man, som icke anser pligt och samvete för blot,

blotta lekverk, omöjligt kan tillfredsställa dem; utan att träda andras rättigheter för nära. För att nu aldrig blottställa sig för dessa oangenäma collisioner, råder jag att, väl icke förakta den hjertliga förtrolighet, som gör omgänget i familjekretsar så angenämt, men tillika så litet som möjligt hos blodsförvandter väcka eller underhålla anledningar till förväntadt understöd eller beskydd; att väl antaga sig sina slägtingars sak, så vida det låter göra sig utan att vara obillig emot mera förtjenta personer, men icke, om man har magten i händerna att göra andras lycka, befordra och framskjuta sina dumma cousiner på en för talanger och skicklighet utmärkt främmandes bekostnad.

Dessutom kan man på omgänget med slägtingar lämpa det, som jag längre fram kommer att säga angående omgänget emellan ägta makar och vänner, nämligen, att personer, som länge känt hvarandra och blifvit vana vid att se hvarandra utan masqve och smink, måste vara dubbelt försigtiga i sitt uppförande emot hvarannan, på det den ena icke måtte tröttna vid den andra, och för små fels skuld blifva orättvis emot större dygder.

Åndteligen önskade jag ock, att talrika familjer i medelmåttiga städer icke så beständigt måtte lefva endast *sinsemellan*, derigenom dela och klyfva sällskapet i små afsöndrade delar, och afskilja ifrån sig alla dem, med hvilka de icke äro i slägtskap eller svågerlag, så att en främmande, om han af en slump råkar i-

bland

bland dem, förefaller sig sielf som såld och förrådd.

Dock ännu ett par anmärkningar! den förstå gamla onclar och tanter, i synnerhet de ogifta, pläga alltför gerna moralisera, öfva sina podagriska och hysteriska misslynnen på sina fullväxta systerdöttar och brorssöner, och behandla dessa, som lupo de ännu i gångtolen. — Min tanke är den, att de skulle akta sig derföre. Derigenom hafva de gamla tanterna och onclarne gjort sig till ett ordspråk, och mången obetydlig arfslott betalas för dyrt, när man för att få den måste afhöra så otaliga sömngifvande, ofrugtsamma predikningar, då deremot de goda gamla menniskorna med nöje skulle blifva ömt skötta och vårdade af sina unga slägtingar, om deras uppförande vore mindre buttert. Den andra anmärkningen: I många städer, i synnerhet riksstäderna råder en högst stel och elak sällskapston emellan personer af *en och samma* familj. Publika, ekonomiska och andra göromål tvinga dem att se hvarandra, och det oaktadt träta och gnabbas de sinsemellan oupphörligt, och göra derigenom lifvet tungt och svårt för hvarandra. Der, hvarest allsingen sympathi i tänkesätt äger rum; hvarest enighet och vänskap icke kunna råda; der lemne man sig åtminstone inbördes i fred, uppföre sig höfligt emot hvarandra, och välje sig emedlertid vänner efter sitt eget tycke.

Tre-

Tredje Kapitlet.

Om omgänget emellan ägta makar.

1.

Ett vist och godt val vid knytandet af detta vigtiga förbund i menskliga lifvet är utan tvifvel det säkraste medlet för att kunna dana sig en oafbruten glädje och lycka i ägta ståndet. När deremot personer, som icke å ömse sidor bidraga dertill, att göra lifvet lätt och angenämt för sig, utan fastmera hysa stridiga, tvärs emot hvarandra löpande böjelser och önskningar, och olika interressen, nu olyckligtvis se sig för evigt sammansmidda vid hvarandra; så är detta sannerligen en högst ömklig belägenhet; en existence full af beständiga bittra uppoffringar, ett det svåraste slafveri, ett suckande under tyngden af ödets jernkedjor, utan hopp om någon frälsning, förrän döden med sin lia gör slut på eländet.

För ingen del mindre olyckligt är detta band, om ock blott å *en* sida missnöje och vidrighet förbittra detsamma, när det icke blifvit knutet af fritt val, utan af politiska eller economiska orsaker, tvång, förtviflan, nöd, tacksamhet, depit amoureux, en slump, en grill, eller endast kroppsligt behof, hvari hjertat icke ägt någon del: när den ena parten beständigt endast vill få och njuta, men aldrig gifva; oupphörligt pockar på tillfredsställan-

det af alla sina behof, hjelp, råd, uppmärksamhet, uppehälle, nöje, och tröst vid lidandet; - - - men deremot icke lemnar något i stället. Var således försigtig i valet af din följeslagerska igenom lifvet, så framt din tillkommande husliga sällhet icke skall bero af ett lyckskott!

När man äter besinnar, att vanligtvis äfven de ägtenskap, som ske af fritt val, afslutas i en sådan ålder och under sådana omständigheter, då mindre mogen öfverläggning och förnuft, än blind passion och natursinstinct bestämma valet, ehuruväl man vid dylika förbindelser drömer och sladdrar ganska mycket om sympathi och hjertats tillgifvenhet; så skulle man nästan förundra sig deröfver, att det ännu gifves så många lyckliga ägtenskap i verlden, som det verkeligen gör. Den visa försynen har likväl så väl ordnat allt, att just det, som tyckes stå i vägen för denna lycka, snarare befordrar henne. Om man å ena sidan i ungdomen är mindre skicklig att göra ett klokt val, så är man deremot å andra sidan böjligare och lättare att leda och bilda, och mera eftergifven, än vid mognare år. Ojämnheter - - - om de ock äro aldrig så skarpa och höga - - nötas snarare af emot hvarandra, och foga sig lättare tillsamman, när ämnet ännu är mjukt. Man tager icke sakerna så noga, som sedan, när erfarenhet och öden gjort oss ömtåli-

täliga och försigtiga, och uppväckte stora pretentioner hos oss; när det kallare förnuftet afväger allt, ganska högt tillräknar hvarje obetydlig förlorad njutning, och beräknar huru få år man tilläfventyrs har öfriga att lefva, och huru njugg man derföre måste vara på sin tid och sina nöjen. Om emellan ungt ägta folk tvistigheter gerna uppstå, så är ock förlikningen så mycket lättare stiftad. Motvillja och vrede fatta icke så fasta rötter; och om kroppen har ett ord med i laget, så slites ofta den häftigaste strid genom ett enda ömt famntag. Härtill komma då efterhand vana, behof att lefva med hvarandra, gemensamt interesse, hushållsgöromål, som icke lemna oss mycken tid öfrig till fåfänga griller, glädje öfver sina barn, delad omsorg för deras uppfostran och försörjning, - - - hvilket allt, i stället för att tynga ägta ståndets börda, i de åren, då ungdom, munterhet och krafter medverka, gör detta ok ljufligt, och skänker mångfalldigt omväxlande nöjen, hvilka, då de delas med en maka, vinna dubbelt i värde. Icke så vid en manligare ålder. Då fordrar man mera för sig, vill skörda, njuta, icke åtaga sig nya besvär; man vill blifva skött; caracteren är stadgad, orkar icke låta omskapa sig; begären pocka icke så högt på tillfridsställelse. Endast få undantag kunna väl här äga rum, och dessa blott ibland de ädlaste menniskor, hvilka vid tilltagande år blifva mera eftergifvande och mildare, och, fast öfvertygade om menskliga naturens svaghet i allmänhet, fordra litet och gifva gerna; men detta är i alla fall en slags heroisme, ett uppoffrande, och här är ju talet om ömsesidig sällhets befordrande; - - - korrt sagdt, jag skulle råda att

vid

vid denna ålder gå långsammare till väga vid valet af sin maka, om icke ett sådant råd vore öfverflödigt. Det följer af sig sjelft; men den som i manliga år på det sättet förhastar sig, den må ock dragas med följderna af de dårskaper, till hvilka ett ynglingshufvud på manliga axlar förför!

3.

Jag tror icke, att en fullkomlig likhet i temperament, böjelser, tänkesätt, talanger och smak, rent af är oumbärlig till stiftande af ett glådt ägtenskap; tvärtom må väl stundom just motsattsen (dock icke i för hög grad, eller i hufvudgrundsatser, eller en för betydlig skillnad i år) befrämja mer sällhet. Vid en förbindelse, som beror af gemensamma interessen och der alla den ena partens besvär tillika drabba den andra, är det, till undvikande af förhastade steg och deras skadliga följder, ofta ganska nyttigt, att mannens för stora häftighet och uppbrusande humeur dämpas af saktmod och något phlegma å qvinnans sida, och tvärtom. Sålunda skulle, till exempel, många hushåll gå under, om båda makarna hade lika mycken lust för öfverflöd, prakt och yppighet, samma favoritnöjen, lika mycken böjelse för en icke alltid väl afpassad barmhertighet och sällskapslikhet; och då våra unga romanläsare

läsare och - läsarinnor gemenligen snida idealerna till sina tillkommande följeslagare i lif och död efter sitt eget värda *jag*: så är det väl icke just så illa gjordt, om en gammal förtretlig far eller förmyndare någon gång gör ett tvärstrek öfver sådana giftermålsplaner. - - - Och nu nog om valet af makar! och det är redan nästan mer, än egenteligen hit hör.

4.

Vigtig är den sorgfällighet ägta makar måste använda, när de så dageligen se och måste se hvarandra, och således hafva ledighet och tillfälle nog att blifva bekanta med hvarandras fel och lyhnen, samt till och med genom de minsta sådana lida många olägenheter; — vigtigt är det, att uppfinna medel att icke ömsesidigt blifva besvärliga, tråkiga, icke kalla, likgiltiga för hvarandra, eller, fast värre, fatta afsky och leda till hvarandra. Här är således en vis försigtighet i omgänget nödig. Förställning bör i allt fall undvikas; men man måste beflita sig om en viss uppmärksamhet på sig sjelf och det görligaste afläggsnande af allt det, som man säkert vet gör vidriga intryck. Man åsidosätte derföre aldrig den slags inbördes höflighet, som så väl kan bestå med förtrolighet, och som utmärker en man af finare uppfostran! Utan att blifva främmande för hvarandra, sörje man dock derföre, att man igenom ofta förnyade discourser öfver samma ämnen icke blifver ledsam, att man

man icke lär hvarandra så alldeles utantill, att hvarje samtal emellan fyra ögon förefaller besvärligt, och man längtar efter främmande sällskap! Jag känner en man, som vet en mängd små- anecdoter och infall, dem han så många gånger utkramat, dels för sin hustru ensam, dels i hennes närvaro för främmande personer, att man nu för hvarje gång ser ledsnad och vämjelse afmålad i hennes anlete, så ofta han kommer tågande med en dylik förlegad nyhet. Den som läser goda böcker, besöker sällskaper och nyttjar sin eftertanka, den skall ju lätt dageligen finna nytt ämne till roande discourser; men visserligen räcker icke detta förråd, när man hela dagen sitter midtemot hvarandra med armarna i kors; och man bör således icke undra derpå, om man träffar sådana makar, hvilka för att undvika denna dödande ledsnad, när de icke för ögonblicket kunna få något annat sällskap, halfva dagen spela piqvet med harandra, eller förlusta sig vid en butelj vin. Det är derföre ganska godt, om mannen har bestämda ämbetsgöromål, som åtminstone hålla honom ett par timmar dageligen vid sitt skrifbord, eller nödga honom att gå ut; om stundom små borrtovarelser, resor i ärender, och dylikt, gifva nytt behag åt hans närvaro. Den trogna makan, som emedlertid skött sitt hushåll, väntar honom då med innerlig längtan. Hon emottager honom kärleksrikt och vänligt; aftonstunderne försvinna vid glädtiga samtal, under öfverläggningar rörande deras familjs väl, och man ledsnar aldrig vid hvarandra. Det gifves ett fint, ett hofsamt sätt att göra sig rar, att gifva anledning till att man längtar efter en; detta bör man vinlägga sig om. Afven i

det

det yttre skall man aflägsna allt som kunde borrtskräma. Man bör icke visa sig för sin man, sin husru, i en äcklig, smutsig klädnad, icke tillåta sig hemma några ohyfsade maner - - - och det är man ju redan skyldig sig sjelf - - - och framför allt, om man bor på landet, icke *förbondskas* (verbauern), icke antaga pöbelagtiga seder eller låga, plumpa uttryck, eller blifva osnygg och sluskig. Ty huru är det möjligt, att en hustru, som hos sin man blifver varse flera fel och oanständigheter, än hos alla de öfriga personer, med hvilka hon omgås, skall kunna häldst se, värdera och älska honom framför alla andra? Annu en gång! om ägtenskapet blifver ett uppoffrings-stånd! om dess pligter ligga som en tung börda på oss: o, huru kan då sann lycka blifva dess lott?

5.

Men en hufvudsaklig föreskrift för alla stånd och förhållanden må man använda äfven på ägta ståndet, nämligen denna: "Uppfyll så sorgfälligt, så punktligt, så efter en fast plan dina pligter, att du, om möjligt är, deri öfverträffar alla dina bekanta: så skall du ock kunna göra anspråk på den värmaste högaktning, och med tiden fördunkla alla dem, hvilka endast genom *strödda* lysande egenskaper

göra

göra för ögonblicket fördelagtiga intryck. Men uppfyll dem ock *alla*, dessa pligter! *Den* mannen pråle för ingen del med sin oegennyttighet, med sin flit, med sin goda hushållning, med ansedda mäns aktning, som under detta i tysthet en par gånger i veckan tager sig ett litet rus! *Den* hustrun pocke icke på sin kyskhet, för hvilken hon tilläfventyrs blott har slumpen eller ett kallt temperament att tacka, som under det bekymmerslöst försummar sina barns uppfostran! Nej, den som fordrar aktning och tillgifvenhet som pligt, den måste ock veta att göra sig förtjent af aktning och tillgifvenhet; och om du vill, att din hustru skall af alla menniskor mest älska och ära dig, så förlita dig icke derpå, att hon lofvat dig det vid altaret, - - - hvem kan lofva något sådant? - - - - utan derpå, att du använder alla krafter att vara bättre än andra! men bättre i hvarje afseende; endast efter följderna låta dygder och laster classificera sig; ty för öfrigt äro de alla lika vigtiga, och en sorglös husfader lika-så straffvärd, som en okysk husmoder. Sådant är likväl menniskornas vanliga sätt att handla! de ifra emot laster, för hvilka de icke äga någon böjelse; och betänka icke, att försummandet af vigtiga dygder är ett äfven så svårt brott, som utöfvandet af en elak gerning. En gammal qvinna förföljer med illsket raseri en stackars ung flicka, som af temperament och förförelse blifvit förledd till ett felsteg; men att den goda matronan låtit sina barn uppväxa som den dumma fänaden, derföre tror hon sig icke behöfva stå i något ansvar! - - Hon har ju aldrig kränkt den ägta troheten! - - Ett noga uppfyllande af sina pligter i alla afseenden

är

är således det säkraste medlet att förvissa sig om sin ägta hälfts beständigt fortfarande ömhet.

6.

Med allt detta skall det dock icke fela, att ju stundom främmande älskvärda personer för en korrt tid göra fördelagtigare intryck på vår ägta maka, än endera parten för sitt lugns skuld önskade. Det står icke till väntandes, att när den första blinda kärleken svalnat, - - och den svalnar ganska snart, - - - man skall förblifva så intagen i hvarandra, att man icke ofta skulle ganska lifligt känna andra menniskors företräden. Härtill kommer ännu, att personer, med hvilka vi mera sällan omgås, alltid visa sig från sin bästa sida och smickra oss mera, än de, med hvilka vi dageligen lefve. Intryck af denna beskaffenhet skola likväl snart åter försvinna, endast mannen fortfar att troget uppfylla sina pligter, och han icke låter märka någon låg afund, någon löjlig svartsjuka, som dessutom aldrig har goda, utan alltid elaka följder med sig. Kärlek och aktning kan man icke tvinga, icke trottsa sig till; ett hjerta som måste bevakas är, likasom den girigas mammon, mera en onyttig börda, än en verklig skatt, åt hvilken man fägnar sig; motstånd retar; ingen vaksamhet är så tillräcklig, att den ju kan blifva bedragen, och

det ligger i menniskans natur, att man med dubbel ifver eftersträfvar ett godt, som kanske eljest alldeles icke skulle reta vårt begär, så snart erhållandet deraf är forknippadt med svårigheter för oss.

Man skall äfven förakta de der små konstgrepen, som på sin högd blott kunna äga rum ibland förälkade, och alldeles icke ibland gifta personer, hvarigenom man, för att mera uppelda kärleken å endera sidan, med flit söker uppväcka svartsjuka. Vid en förbindelse, som bör grunda sig på inbördes högaktning, får man för ingen del betjena sig af skefva medel. Tror min hustru, att jag kunde verkeligen uppoffra min pligt och omhet emot henne för främmande tycken, så måste det förmindska hennes egen aktning för mig; och märker hon, att jag blott vill narras med henne, så är det mer än förloradt arbete, som på köpet ofta kan hafva alfvarsamma följder.

Jag säger dertillmed, att om också på en kortt tid mannen gifver sin hustru, eller hustrun sin man, anledning till sådana misstankar, så skall dock denna lilla hjertats förvillelse icke kunna räcka länge, om allenast den lidande fortfar att vara sina pligter trogen. Vid en lugnare pröfning skall säkert denna tanken blifva löflig: "Låt honom, eller låt henne också hafva de älskansvärdaste egenskaper: så är han *för mig*, så är hon *för mig* dock icke det, som min man, min hustru är för mig; delar dock icke med mig hvarje lifvets bekymmer; har icke redan med mig skiftat gemensamt så mycket ljuft och ledt; är mig icke så med hela sin

sin själ och med beprófvad trohet tillgifven; är icke fader, icke moder, för mina älskade barn; skall icke så för alltid deltaga med mig i all lycka och olycka; skall icke ersätta mig den förlusten, om jag stöter min maka ifrån mig" — och ett sådant villfarelsens öfvervinnande, antingen det sker förr eller senare, är då ljuft och kommer oss att glömma alla qval.

7.

Förstånd och heder befalla dock, att man väpnar sig emot de starkare intryck af ömhet och välvilja, dem främmande personers behag kunna göra på oss. I de första ungdomsåren, då phantasien är liflig, begären hättigare verka, och hjertat ännu som oftast löper borrt med förståndet, skulle jag råda att fly sådana farliga tillfällen; en ung gift man, som märker att ett fruntimmer, med hvilket han umgås, framdeles kanske kunde behaga honom mera än hans hustru, upptända i hans hjerta en häftig brottslig låga, eller åtminstone förbittra hans husliga sällhet, gör väl, i fall han icke tilltror sig nog styrka att emotstå hennes tjusningskraft — och han dömmer klokt, om han icke för lätt litar på sig sjelf - - - gör, säger jag, väl, om han, så mycket som möjligt, undviker hennes sällskap, på det detsamma icke i läng-

längden måtte blifva ett behof för honom? Denna försigtighet är nödigast att iakttaga emot finare coqvetter, hvilka, utan att just omgås med några heder och ära sårande planer, leka och drifva sitt spel med en känslofull och redlig mans lugn, och söka en dåragtig triumph deri, att förorsaka sömnlösa nätter och uppvacka andra fruntimmers afund och harm. Det gifves många sådana flygtiga damer, som icke alltid af elakt hjerta, eller temperament, men väl af ett rasande begär att städse lysa och vinna allmänt behag, på detta sättet förstöra mången stilla huslig sällhet och friden ägta makar emellan. Vid mognare år deremot råder jag till en motsatt curmethod. En man med fasta grundsattser, som gör sitt förstånd reda för sitt hjertas känslor och söker varaktig lycka, öfvervinner lättast de öfverdrifvet fördelagtiga begrep han fattat om främmande fruntimmer, i jämförelse med sin hustru, om han så tidt och ofta ser de förra, att han slutteligen hos dem blifver varse flera fel, än hos sin ädla, förståndiga och trogna maka. Härtill komma nu dessa för själens tillfredsställelse väsendtliga ögonblick, då man längtar efter en om makas deltagande, när svåra bordor trycka hjertat - - - bördor, dem ingen främmande *så* hjelper oss draga; eller när hvarje blodkärl i oss uttvidgas af glädje, - - - en glädje, den ingen främmande *så* delar med oss; eller när vi råke i en förlägenhet, den vi icke *så* upprigtigt, *så* säkert våge upptäcka för en främmande, som för den person, hvilken har samma interesse med oss; och nu ändteligen en blick på väluppfostrade, under gemensam omsorg uppfödda barn, på den första lifliga kärlekens frugter! - - - -

och

och hjertat återvänder frivilligt till sina ljufvaste pligter.

8.

För öfrigt kan intet vara orimligare, fjolligare, ledsammare och af mera förvänd verkan, eller mera förbittra lifvet, än när ägta makar igenom brudvigseln tro sig hafva inbördes vunnit en så uteslutande rättighet till hvarje hjertats rörelse, att de påstå: att hädanefter icke det mindsta rum får i detta hjerta lemnas öppet för någon annan god menniska; att mannen måste vara död för sina vänner af båda könen, icke får fatta interesse eller välvillja för någon annan varelse i verlden, än för sin värda hälft, och att det vore ett brott emot ägta troheten, att med värma, ömhet och deltagande tala om eller med andra personer. Dessa fordringar blifva dubbelt orimliga i illa afpassade ägtenskap, der å endera sidan uppoffringar af flera slag blifvit gjorda. När då den ena parten, för att muntra sig i älskvärda personers sällskap, för att för ett ögonblick glömma sin olycka, samla nya krafter till ståndagtighet, lätta, lifva och elda sitt sinne, skyndar i ömma honom med sann trohet tillgifna vänners armar: så bör den andra parten tacka honom derföre, icke igenom ett löjligt uppförande, eller till och

med

med förebråelser förolämpa sin man, sin hustru, bringa hvarandra till förtviflan, och ändteligen förleda till verkliga brott.

9.

Valet af dessa vänner måste dock lemnas åt hvars och ens eget hjerta, likasom valet af moraliska nöjen och oskyldiga favorit-tycken åt hvars och ens särskillda smak. Jag har förut sagt, att jag tror likhet i böjelser, temperament och smak icke vara rent af nödvändig till ett sällt ägtenskap. Det vore i följe häraf ett odrägligt slafveri, att nödgas låta truga sig till något dylikt. Det är i sanning redan hårdt nog, när man nödgas umbära den glädjen att kunna dela de ädla känslor, sublima tankar och finare intryck, dem vissa själen hänryckande böcker, de vackra konsterna och dylikt mera väcka hos oss, med vår måka, emedan de icke äro fattliga för hennes sköa organer; men att, icke nog härmed, äfven nödgas neka sig sjelf all slags förtjusning, eller i valet af sitt sällskap och sina vänner rätta sig efter ett vridet hufvuds och kallt hjertas osmakliga platta griller, och aldrig våga deltaga i något ädelt och sannt nöje: — det är att hafva helfvetet på jorden! och jag behöfver väl icke tillägga, att det aldramindst passar *mannen*, som af naturen och borgerliga författningar är bestämd att vara sin familjs hufvud

och

och styresman, och som ofta kan hafva giltiga skäl, *hvarföre* han väljer det eller det sällskapet, inlåter sig i den eller den affären, tager det eller det steget, som kan hända förefaller mången besynnerligt, - - att det mindst passar honom, att låta sålunda binda sig. Deremot lättar det sammanlefnaden emellan personer som en gång för alla äro förenade för att gemensamt bära lifvets sorger och behag, om man småningom bjuder till att vinna likstämmighet i böjelser och smak — om den ena söker att fatta tycke för det, som den andra med välbehag anser och skattar, i synnerhet om detta verkeligen är något stort, högt och ädelt, och det vittnar sannerligen om en nästan obegriplig dumhet, eller en den mest föraktliga indolence, ja nästan om den mest inrotade dolska, om man efter en mångårig förening med en förståndig, bildad, känslofin, älskvärd maka ännu förblifver lika så okunnig, rå, slö och tresk, som man förr varit. När då det första kärleksruset forflugit, och den lidande delen inser hvad hans ägta hälft kunde, skulle och borde vara för honom, — hvad andra skulle hafva varit, eller verkeligen äro för honom; - - - farväl då, lugn! frid! lycka! Ömhet och högaktning skola deremot hos förnuftiga personer lätt verka denna likstämmighet, om icke sturfk envishet eller uppretande olikhet i tänkesätt underhålla tviflighetema.

10.

Huru skall man väpna sig emot verkliga utsvafningar? - - ty hittills har jag blott talat om *hjertats villfarelser*, - - - - huru skall man vapna sig, om å ena sidan ett häftigt temperament, en retlig kropp, brist på välde öfver våra lidelser, förföring, välluftens bedrägliga, lockande behag och tillfället tjusa oss; å den andra sidan åter kan hända vår hustrus knarriga väsende, nyckfullhet, dumhet, sjuklighet, brist på skönhet, ungdom, artighet och munterhet, motbjuda oss? - - - Denna bok är icke ett fullkomligt moralsystem; jag lemnar derföre åt hvarje förnuftig man att besvara denna fråga, och sjelf dömma, huru han skall bära sig åt, för att blifva mäftare öfver sina begär, äfvensom undvika farliga tillfällen och frestelser, hvilket visserligen i ungdomen icke är så lätt, som man tänker. Dock så mycket i detta ämne, som hit hör, och som låter säga sig utan att såra blygsamheten! Man vänje icke sig sjelf, eller en den andra vid yppighet, vällust, veklighet och fråsseri; lage så, att de sinnliga behofven och begären icke för häftigt yttra sig i oss: man vare äfven i ägtenskapet blygsam, kysk, delicat och coqvett i sina kärleksbetygelser, för att afvägsna äckel, ledsnad och faunisk lystnad! En kyss är en kyss, och det blifver säkert alltid hustruns skuld, om en eljest icke föraktlig man, med åsidosättande af pligt och värdighet, utom hus af främmande stjäl denna kyss, som han frivilligt och i all ärbarhet kan erhålla hemma. Har åter det med svårigheter förbundna och sällsynta ett retande behag för menniskor: nå väl,

välan! så söke man att äfven skänka den ägta förtroligheten detta nyhetens behag, att stundom lägga små hinder i vägen, eller igenom återhållsamhet, aflägsnande, och dylikt mera, göra den så mycket kärare och välkomnare! med tilltagande år aftager doch denna nyfikenhet tämmeligen; ty då blifva begären måttligare och lättare styrda af förnuftet, så framt man icke okynnigtvis retar dem.

11.

Emellan ägta personer bör ömsesidigt oinskränkt förtroende och öppenhjertighet råda. Kan likväl allsintet tillfälle inträffa, då den ena makan behöfver dölja vissa hemligheter för den andra? Utan tvifvel! - - Visserligen, då mannen af naturen är bestämd till sin hustrus rådgifvare, sin familjs hufvud: då hvarje förhastadt steg af hans maka drabbar *honom*; då staten håller sig till *honom* ensamt; då hustrun egenteligen icke utgör någon person i borgerliga samhället; då brott å hennes sida med hela sin tyngd falla på *honom*, och dessa brott vida omedelbarare såra familjens heder och ådraga den blygd och skada, än mannens utsväfningar göra det; då *hon* mera beror af ryktet och allmänna opinionen, än *han*; och då

ändteligen tystlåtenhet mera är en manlig, än qvinlig dygd: så kan det väl mera sällan vara godt, att hustrun utan sin mans kunskap tager några steg och håller dem hemliga för honom. Han deremot, som är bunden vid staten, ofta har hemligheter att bevara, hvilka icke tillhöra honom, och igenom hvilkas utspridande han kunde råka i stora olägenheter och oenighet med andra, han, som bör öfverse det hela af sin inre hushållning, och i många fall icke får rätta den plan, enligt hvilken han handlar, efter en annans mindre insigter och inskränktare omdöme, utan fast och orygglig bör följa sitt förstånd och sitt hjerta, och förakta mobbens förtal: *han* kan omöjligt alltid berätta och meddela andra allt hvad han vet. Denna synpunkt kan dock ändras af olika belägenhet och omständigheter. Det gifves män, hvika skulle blottställa sig alltför illa, om de toge ett enda steg utan sina hustrurs råd och vetskap; det gifves ganska sqvalleragtiga herrar och ganska tyslåtna damer; en hustru kan hafva fått qvinliga hemligheter sig anförtrodda af en vän. - - - I alla dessa och dylika fall måste klohet och redlighet bestämma förhållandet å båda sidor. Det blifver likväl en helig sanning, att all sällhet i ägtenskap flyr, så snart verkligt misstroende insmyger sig, och man nödgas truga sig till öppenhjertighet. Intet kan ändteligen vara skamligare och nedrigare, än när en man tänker nog pöbelagtigt, för att i löndom uppbryta sin hustrus bref, gräfva i hennes papper, eller snoka igenom hennes skrin och lådor. Också förfelar han igenom sådana ovärdiga medel alltid sitt ändamål. Intet är lättare, än att bedraga en menniskas vaksamhet, så

snart

snart fråga icke uppstår om andra, än bevisliga, brott, och man förut slitit de finare banden, häfvit den förlägenhet, hvari delicatesse och såradt förtroende eljest försätta en. En man, som för *en enda* gång kallar sin hustru ägtenskapsbryterska, sätter sjelf hahnreyshornen på sin panna. Intet är lättare, än att bedraga en menniska, som man i grund känner, hos hvilken man förlorat allt förtroende, som man ofta ertappar på falska misstankar, emedan passion förblindar honom, och han igenom sitt misstroende förtjent att blifva narrad. - - - Bedrägeri och list äro näftan alltid säkra följder häraf, och man kan på detta sättet i grund förstöra all moralitet hos den ädlaste varelse, och förföra den till brott.

12.

Jag afråder äfvenledes ägta personer ifrån den plägseden, att gemensamt utöfva alla sina förrättningar, utan bör hvar af dem hålla sig inom sin anvista verkningskrets, och det af skäl, dem hvar förnuftig menniska väl sjelf lär inse. Det aflöper sällan väl i ett hus, der hustrun i sin mans ställe måste sätta upp rapporter

porter ad serenissimum, och mannen deremot, när främmande äro budna till middagen, måste hjelpa till att steka kapunerna, laga till crem och kläda på små mamsellerna. Häraf uppkommer villervalla; man blottställer sig för tjenstfolkets åtlöje; den ena litar på den andra, men vill derjemte blanda sig i allt, veta allt, - - - Med ett ord: det duger icke!

13.

Hvad åter förvaltandet af penningecassan beträffar, så kan jag icke gilla den seden, hvilken de fleste männer af bättre stånd antagit, nämligen att gifva sina hustrur en viss summa, hvarmed de böra bestrida kushållet, och öfver hvilken de icke få skrida. Häraf uppstå delade interessen; hustrun nedstiger till betjentklassen, förledes till egennytta, söker att spara, finner att mannen är för läcker, ser snedt på honom, om han tar hem en god vän till middagen med sig; mannen, om han icke tänker fint, tror alltid att han äter för dåligt för sin dyra betalning, eller vågar tvärtom af öfverdrifven modesti och återhållsamhet icke begära en rätt mera, af fruktan att sätta sin hustru i förlägenhet. Gif derföre din hustru, så framt icke en hofmästare eller kushållerska föreslår köksväsendet i ditt hus, gif henne en summa penningar, lämpad efter dina omständighe-

digheter, till nödiga utgifter! När denna är använd, må hon komma och begära mera af dig; finner du att förmycket blifvit utgifvet, så låt räkenskaperna visas dig! öfverlägg i samråd med henne, i hvilka mål man kan spara! gör henne ingen hemlighet af din cassas tillstånd! men bestäm henne tillika en liten summa till oskyldiga nöjen, till nipper, till tysta välgörande handlingar, och fordra ingen redogörelse härföre!

14.

God hushållning är ett af de nödvändigaste vilkor för ägta ståndets lycka och trefnad. Man bemöde sig derföre för all del, om man ock som ogift hyst någon slags böjelse för slöseri, att befria sig derifrån och beflita sig om huslig sparsamhet, så snart man blifvit gift! en ensam person kan lätt bära allt - - - nöd, brist, förödmjukelse och likgiltighet; hela verlden står öppen för honom, om han har friska armar; han kan lemna allt i sticket, och i någon okänd vrå på jorden lätt försörja sig med sina händers arbete. Men när elak hushållning störtat en gift man och fader i fattigdom, och han nu kastar sina blickar omkring sig på sin familj, som af honom fordrar underhåll, föda, vård, uppfostran och nöje; när han då ofta icke vet, hvar han i morgon skall

taga

taga bröd åt de sina, hvarmed han skall kläda de stora flickorna, hvilkas nötta kladningar snart falla sönder af sig sjelfva; eller om hans aktning i samhället, hans befordran, hans barns välfärd beror deraf, att han och hans familj visar sig i en viss anständig drägt, kanske till och med tvingar honom att föra en slags stat, och tillgångarna likväl äro i alla afseenden för knappa; när vid nödiga calas bordsilfret måste hyras för dagen af procentaren, hos hvilken det står i pant, och en gosse emedlertid väntar nedre i kökskammaren, för att straxt efter slutad måltid taga det i förvar och återbära det till sin herre. När creditorer och advocater sätta åt honom från alla håll, och judar mjölka ändarna af hans tågnade penningpung: då anfalles denne olycklige af elakt lynne och af en allmän, så själs, som kropps, svaghet; förtviflan griper honom: han söker att döfva sina qval, och faller in i utsväfningar; inifrån gnages han af sitt oroliga samvete, och utifrån förföljes han af sin hustrus bittra förebråelser; hans barns qvidande röster skräma honom upp ur rysliga drömmar; föraktet, hvarmed den förnäma och rika pöbeln nedblickar på honom, öfverdrager med moln hvarje stråle af hopp; mod och tröst försvinna; hans vänner fly, hans fienders och afundsmäns hånskratt skakar hvarje nerv, och i denna sorgliga belägenhet försvinner då sannerligen all skugga af huslig glädje. Den olycklige flyr ock ingenting så mycket, som deras åsyn och omgänge, dem han störtat med sig i olyckan. — Skulle således endera af tvänne ägta personer vara fallen för slöseri, så är rådligt att tidigt mota denna böjelse, till undvikande af ofvannämnda grufliga belägenhet. Den *andra* makan,

kan, som bättre förstår att omgås med penningar, åtage sig cassans förvaltning! Man uppgöre en viss säker plan till upphjelpandet af de förfallna hushållsaffärerna, och följe denna punktligt; man lefve indraget, men hafve tillika omsorg om, att, om möjligt, något blifver öfrigt till tillåtna nöjen, på det inskränkningarna och försakelserna icke måtte blifva för svåra för den slösande parten!

15.

Hvilketdera är väl bättre, att *mannen*, eller att *hustrun* är rik? om endera skall vara, så röstar jag för det förra. Det är väl, om bägge hafva någorlunda förmögenhet, så att de gemensamt kunna bidraga till lifvets förnödenheter, och den ena icke måtte lefva helt och hållet på den andras bekostnad. Skall likväl någor slags beroende, hvilket naturligtvis alltid faller på den fattigares lott, äga rum, så är det mera enligt med naturen, att hufvudet för familjen mest bidrager till familjens underhåll. Gifter en man sig med en rik hustru, så sätte han sig åtminstone i tillstånd af att aldrig derigenom blifva hennes slaf! det är försummandet af denna försigtighet, som vållar att så få ägtenskap af *denna* sorten blifva

va lyckliga. Om min hustru hade tillbragt mig en stor förmögenhet, så skulle jag dubbelt bemöda mig om att bevisa henne, det mina behof vore ganska små; jag skulle kosta ganska litet på min person; jag skulle visa henne, att jag igenom min flit och idoghet sjelf kunde förvärfva mig detta lilla; jag skulle betala henne för min mat; jag skulle vara endaft *förvaltare* af hennes förmögenhet; jag skulle göra omkoftnader i huset, emedan detta egnar rikt folk; men jag skulle tillika visa henne, att dessa omkostnader icke simckrade min fåfänga; att jag vore lika så nöjd med två rätter mat, som med tjugu; att jag icke behöfde någon uppassning; att jag hade friska ben, med hvilka jag komme lika så långt, om just icke lika så fort, som i hennes förgyllda vagn; och derpå skulle jag, som det tillkommer en husbonde, fordra oinskränkt magt vid användandet af hennes förmögenhet.

16.

Är det nödigt, att mannen är klokare än hustrun? Detta är en annan, icke obetydlig, fråga; vi skole närmare skärskåda den. Begreppet om klokhet och förstånd, med alla dess tillämpningar och modificationer, innefattar icke alltid ett och detsamma. Klokheten hos en man är väl af ett helt annat slag, än den klokhet man fordrar af en hustru; och om nu till fullo klokhet borrtblandades med verlds-

verldserfarenhet eller lärdom, så vöre det orimligt att förutsätta lika mycket deraf hos det *ena* könet, som hos det andra. Jag fordrar derföre af ett fruntimmer esprit de détail, finhet, oskyldig fintlighet, varsamhet, qvickhet, sagtmod, eftergifvenhet och tålamod: — ideligen egenskaper, som äfven höra till klokheten; — hvilka icke alltid till *en* så hög grad äro manliga caracteren egna. Deremot väntar jag af mannen, att han skall vara mera förutseende, mera beredd på alla händelser, fastare, orygglgare, mindre underkastad fördomar, mera härdad och bildad, än qvinnan. Ofvanstående fråga bör dock här tagas i vanlig mening, nemligen: om endera af tvänne makar skulle vara svag, slö till sina organer och okunnig i många för samhällslefnaden nödiga kunskaper: hvilket vore då bättre, antingen att mannen, eller att hustrun vöre den svagare parten? — Jag svarar utan betänkande: hittills har jag icke sett något lyckligt och vist inrättadt hushåll, der hustrun haft ett befallande envälde. Det går ändå i det hela bättre till i ett hus, der en man af medelmåttiga talanger förer styret, än i ett, der en klok hustru öfvar ett ensamt och oinskränkt välde. Det kan må ske finnas undantag; men jag känner ingå af dem. Det förstås likväl, att här icke är talet om det finare väldet öfver en ädel makes hjerta: hvem är, som icke gerna och frivilligt lemnar det åt en förnuftig hustru? hvilken förståndig man känner icke inom sig, att han ofta behöfver milda rättelser? förstnämnda uteslutande heravälde deremot tyckes strida emot sjelfva naturens lagar. En svagare kroppsbyggnad, en medfödd böjelse för mindre varagtiga nöj-

en; nycker af alla slag, hvilka ofta i de mest afgörande ögonblick fjättra förståndet; uppfostran, och ändteligen samhällsordningen, hvilken ålägger mannen ensamt ansvaret för husets styrande: allt detta talar högt för den sattsen, att det är qvinnans bestämmelse att söka beskydd, och mannens ovilkorliga pligt att lemna henne beskydd. Nu kan väl intet vara löjligare, än om den visare och starkare skall söka skygd och försvar hos den fåniga och svaga. Fruntimmer af utmärkta snillegåfvor handla derföre i sanning emot sin egen fördel, och bereda sig oangenäma utsigter, när de af herrsklysnad önska eller välja sig dumma män; de säkra följderna häraf äro ledsnad, förvirrad hushållning och allmänhetens förakt för endera af bägge, hvilket vill säga detsamma, som: för *båda två*. Män åter, som äro så oförsändiga på själens vägnar, att de icke, som sig bör, kunna spela en husfaders role, icke mägta vara herrar i sina hus, göra bättre, om de förblifva gamla svengubbar (Hagestolze) och köpa sig in i fribröd på något hospital eller fattighus, än om de blottställa sig för sina barns, tjenstfolks och grannars åtlöje. Jag har känt en svag furste, hvars gemål så oinskränkt ägde att befalla öfver honom, att, då hon en gång tillsagt att vagnarne skulle köras upp, fursten sjelf smög sig ned på slottsborggården och i tystnet frågade kusken, som höll der: "vet ni väl, om jag skall fara med?" Ett dylikt uppförande blottställer sådana ägta män för åtlöje, och ingen vill hafva affärer med en man, hvars villja, väsende och sätt att se hvad föremål som hälst, helt och hållet beror af hans hustrus nycker, påfund och under-

dervisning, — som innan han renskrifver ett bref, först lemnar conceptet åt sin hofmästarinna till genomseende, och som i de vigtigaste, hemligaste angelägenheter först måste hämta instruction från köksspisen. Äfven i höflighet emot sin hustru bör mannen icke sänka sig under sin värdighet. Ftuntimren sjelfva finna den man föraktlig, som, innan han fattar ett beslut, hvarje gång först säger: "jag vill öfverlägga med min hustru derom;" som alltid bär kappan efter henne, icke understår sig gå i ett sällskap, der *hon* icke är, eller som måste afskeda sina trognaste betjenter, när nådig frun icke kan fördraga deras ansigtsbildning.

17.

Detta lifvet är fullt af omak och besvär. Äfven den, som synes vara den lyckligaste, har hemliga motgångar och lidanden at flera slag att öfvervinna, sanna, eller inbillade, lika mycket! de äro i alla fall icke desto mindre lidanden. Ganska få hustrur hafva styrka nog att ståndagtigt möta olyckan, att meddela goda råd i nöden, och att hjelpa sin man bära den börda, som missödet ålagt honom. De flesta

sta göra det onda tyngre och svårare igenom otidig jämmer, igenom pladdrande om huru det *kunde* vara, om det icke vore *så*, som det *är*, eller, än värre, igenom illa använda, stundom högst obilliga förebråelser. Är det derföre på något sätt möjligt att för din hustru dölja smärre ledsamheter, (ty vid hufvudsakliga olycksfall låter det sällan göra sig), så inneslut hälldre ditt bekymmer i ditt hjerta! Ett dygdigt hjerta kan ju dessutom icke finna sin sorg lättad deraf, att det drager dem det älskar med sig i sin sorg; och om nu bördan deraf icke allenast icke lättas, utan fastmera tynges: hvem ville då icke hälldre tiga, och ensamt blottställa sig sjelf för stormens ilar? Skickar försynen dig åter en stor ofärd, som icke står att förtiga, nöd, smärta eller sjukdom, — förföljes du af olyckan, eller af elaka menniskor: o, så samla all din ståndaktighet! fatta mod, och försöttma för din maka bitterheten af den kalk hon med dig nödgas tömma; vaka öfver ditt elaka lynne, på det den oskyldiga icke måtte lida igenom dig! läs in dig i din kammare, när oron med hela sin magt angriper ditt hjerta! sök der att igenom tårar eller en andägtig bön vinna lättnad! stärk och härda ditt hjerta igenom philosophie, förtröstan till Gud, hopp och klokt öfverlaggda föresatser! och träd derpå fram med glad panna, och var de svagares tröstare! — Ack! det finnes ingen olycka i verlden, som varar beständigt, ingen smärta så stor, att den jû lemnar några fria ögonblick; en viss heroisme i stridandet emot olyckan medför glädjekänslor, hvilka i sanning komma oss att glömma det hårdaste besvär; och den föresatsen, att meddela andra tröst och mod, lättar hjertat, och

upp-

uppfyller det med obeskriflig munterhet. — Jag talar af erfarenhet.

18.

Vi hafve blifvit ense derom, att fullkomlig likhet i tänkesätt och temperament icke är nödvändig till ett lyckligt ägtenskap. Angslig är likväl alltid den belägenhet, när olikheten är förmycket påtaglig, när hustrun icke tager varm del i det ringaste af allt det, som synes hennes man vigtigt och interessant. Angsligt är det visst, när man mäste ibland oskylda, främmande personer se sig om efter den, som med oss vill deltaga i njutandet af oskyldiga nöjen, i lidanden, i ädlare känslor, i vidsträcktare utsigter och företag, - - korrt sagdt, i allt det, som sysslosätter själ och hjerta. Angsligt är det, när en phlegmatisk varelse gjuter vatten i hvarje eldsdroppa, hvarmed den ljufva phantasien fägnar och höjer själen, häftigt väcker oss ur hvarje tjusande villa, besvarar våra varmaste tilltal med plattituder, och nedtrampar våra vackraste planteringar. - - - Men hvad är att göra i en sådan ställning? Framför allt att bruka Hjobs specificum! Icke moralisera länge, der ingen bättring är att hoppas - - - - tiga, när man icke kan blifva förstådd; och ändteligen undvika alla anledningar, som kunna förorsaka dylika scener, hvarigenom vi blifve förmycket

ket uppbragte, förolämpade, eller igenom vår hustrus dumhet publikt utskämde! - - härigenom kan man då åtminstone lefva så der, tämmeligen — negativt lycklig.

19.

Hvad har man att göra, om ödet eller vår egen dåragtighet för evigt fjättrar oss vid en person, som, behäftad med stora moraliska fel, eller fast värre laster, gjort sig ovärdig ädla menniskors kärlek och aktning; om vår maka igenom ett knarrigt, hatfullt temperament, igenom afund, girighet, eller oförnuftig svartsjuka förbittrar vår lefnad, eller om hon ådrager sig förakt för sitt falska och illfundiga hjerta, eller om hon lefver i otukt och fylleri? Jag behöfver här icke erinra, att mången ärlig man oskyldigtvis kan råka i en sådan labyrinth, när kärleken tidigt i ungdomen spelt honom ett strek, emedan den onde fienden Asmodæus som fästmö allid gömmer sig bakom en vacker masqve. Jag förtiger å andra sidan äfven, att mannen ganska ofta igenom ett elakt och oförsigtigt bemötande är skuld dertill, om odygder och laster, till hvilka frö legat i hans hustrus hjerta, komma till utbrott. Andteligen skulle det ock föra mig för långt, om jag ville gifva reglor för förhållandet i hvarje särskild belägenhet af detta slag.

Så,

Således blott något i allmänhet! Man måste i en dylik ställning hafva afseende på trenne omständigheter: *först* på befordrandet af lugn och frid inom sig sjelf; *derefter* på sina barn och sitt husfolk; och *sluteligen* på publiken. Hvad oss sjelfva beträffar, så råder jag, när intet hopp om sedlig förbättring vidare är öfrigt, att icke uppehålla sig med klagan, förebråelser och trätor, utan att i all tysthet välja sådana kraftiga botmedel, som förnuft, rättskaffenhet och heder bjuda. Utkasta din plan med mogen öfverläggning och möjligaste kall blod! Besinna väl, om skillsmässa är nödig, eller huru du har att ställa dig, för att göra ditt tillstånd, om det icke står att ändra, åtminstone drägligt, och låt sedan intet, till och med icke en synbar förbättring, eller kärleksbetygelser, förmå dig att vika ifrån ditt rättesnöre! Förnedra dig dock aldrig så djupt, att du i hettan låter förleda dig till ett gröfre behandlande; du har då redan till hälften orätt. Uppfyll ändteligen dina pligter desto mera troget, ju oftare din hustru öfverträder sina: så skall ditt samvete förblifva lungt, och med ett lungt samvete kan man fördraga allt, till och med det argaste. Inför dina barn, ditt tjenstfolk och publiken bör du noga undvika allt slags uppseende! Låt, om möjligt är, din olycka icke blifva rygtbar! Der oenighet råder emellan ägta makar, blifva barnen alltid dåligt uppfostrade. Derföre, om denna oenighet icke kan döljas, så skilj hälldre dina barn ifrån dig, och öfverlemna deras ledande åt goda främmande händer! När påtaglig oenighet råder emellan husbondfolket, så äro tjenarena aldrig böjda för ordentlighet, trohet och rättskaffenhet. Partier och

svaller uppstå utan all ända. Undvik derföre allt slags kif i tjenstfolkets närvaro! När uppenbar oenighet råder emellan gifta personer, så förlorar den oskyldiga parten, tillika med den skyldiga, sina medborgares aktning. Anförtro derföre icke din husliga olycka lättsinnigt åt främmande personer!

20.

Tjenstfärdiga goda vänner af båda könen; gamla qvinnor, morbröder; fastrar och kusiner pläga alltför gerna blanda sig i dylika angelägenheter. Tillåt icke, att någon; hvem det ock må vara, oombedd bekymrar sig om dina husliga omständigheter; afvis med en manlig färdighet sådana nasvisheter ifrån dig! ädla själar behöfva ingen medlare för att förlikas, och med oädla uträttar en fredsstiftare ändå platt intet. Men bed Gud att han måtte bevara dig för en af dessa hexor till svärmödrar, som villja veta allt, hafva sin hand med i allt, och fast de äro dumma som fänaden, det oaktadt villja dirigera allt; hvars beställsamhet går ut på att tussa ihop folk, att underhålla trätor, och som göra gemensam sak med kökspigor och hushållerskor; för att af christlig kärlek utspana sin nästas gerningar. Skulle du åter till din olycka hafva fått en dy-

dylik markatta, ett dylikt sataniskt husgeråd i hemgift med din hustru: så tag i akt det första tillfället, då hon vill blanda sig i dina husbonderättigheter, och undanbed dig då hennes vänskapsfulla, fromma tjenster; på ett sådant sätt, att hon icke i brådkastet vågar ett nytt försök! Det gifves likväl äfven goda; ädla svärmödrar, hvilka älska sina barns makar som sina egna barn; bistå sina gifta döttrar med trogna råd; och dem man är skyldig så mycket mera vördnad och uppmärksamhet, om man har att tacka dem för en älskad hustrus förstånds och hjertas bildning.

Öfver hufvud taget böra alla tvistigheter emellan ägta makar afgöras emellan fyra ögon, och, när det kommit till det yttersta, af landets öfverhet; alla mellan-inftanzier duga platt intet, och främmande fredsmäklare och förmyndare för den lidande parten förvärra alltid det onda. Mannen bör vara herre i sitt hus: så förordnar naturen och förnuftet. Med sin herre träter man icke; han har domare *öfver* sig; icke *jemte* sig. Han får på intet vis låta beröfva sig detta herravälde; och äfven då, när den förståndigare hustrun mötar hans uppenbara magt med det hemliga välde hon äger öfver hans hjerta, måste det yttre anseendet af myndighet å hans sida icke åsidosättas.

21.

Intet rubbar så häftigt sällheten emellan man och hustru, som sårandet af ägta trohet.

Enligt moralitet och hvad våra religiösa och politiska grundsattser stadga, är öfverträdandet af det ägta ståndets pligter lika så oädelt å ena sidan, som å den andra; i afseende på följderna deremot är visserligen en hustrus okyskhet vida brottsligare, än en mans: den förra söndersliter familjebanden, öfverflyttar ägta barns arfsrätt och förmåner på bastarder, förstör egendomsrättens helgd, och bestrider högljudt naturens lag, enligt hvilken i alla fall månggifte är mindre onaturligt, än polyandri. — Man har icke en gång i något hyfsadt språk ett öfligt uttryck för att beteckna det sednare. Mannen är chef för sin familj; hans hustrus skamliga uppförande kastar tillika skugga på hans heder, som husets regent; — omvändt förhåller det sig icke så! Utan afseende på följder och redogörelse tyckes mig dock, att den parten, som misstänker den andra för otrohet, handlar ganska oklokt, om han igenom förebråelser, eller fast värre igenom ett oförnuftigt stormande vill sätta skrankor för detsamma. Är det hjertats tillgifvenhet han söker, så bör han veta, att man endast med ett ömt, kärleksfullt bemötande fängslar hjertan, men igenom motsattsen stöter dem ifrån sig; åstundar han åter endast att ensam råda öfver hennes behag, så är han en varelse af lägsta slaget. Agta makar, som icke äro förenade genom något ädlare band, än detta, finna tusende utvägar att bedraga hvarandra, och dervid är icke mycket förloradt. Om således vid en otrohet ömhet och högaktning icke finnas sårade, så är i sanning, som fransoserne verkeligen påstå det, hahnrejskapet, när man känner saken, ganska litet, och, när man icke känner den, allsintet. Annu sämre åter, och det

säkra-

säkraste medlet att förleda äfven den trognaste maka till utsväfningar, är att på blotta misstankar förolämpa henne med förebråelser och nedrigt misstroende. Skulle likväl din olycka vara viss, och din vanära icke kunna döljas; så återstår sannerligen ingen annan utväg, än skiljsmessa, antingen igenom consistorii biträde, eller enligt vänlig öfverenskommelse, ehuruväl ekammen deraf icke utplånas. I alla andra fall är ägtenskapsskillnad en ganska betänklig sak. Personer, som lefvat en mängd af år tilsammans, kunna icke lätt taga ett sådant steg, utan att båda förlora något af sin aktning i publiken. Makar, som hafva omyndiga barn, kunna aldrig skiljas åt utan ganska skadliga följder för dessa barns bildande och timmeliga välfärd. Är det derföre möjligt att under iakttagande af ett klokt och försigtigt uppförande härda ut med hvarandra: så fördrage, lide och tåle man, och undvike uppenbar förargelse!

Men alla dessa föreskrifter äro väl endast i synnerhet användbara på menniskor af mellanståndet. Mycket förnäma och mycket rika personer hafva sällan sinne för huslig lycksalighet,

het, känna sällan några hjertats behof, lefva merändels på en alldeles främmande fot med sina makar, och hafva således inga andra reglor af nöden, än dem en finare uppfostran föreskrifver. Och då de äfven pläga hafva en egen moral, så lära de väl i detta kapitlet finna ganska litet, som kunde duga för dem.

Fjerde Kapitlet.

Om omgänget med och emellan älskande personen.

1.

Med kära är det rent af omöjligt att pläga något förnuftigt omgänge; de äro lika så litet, som andra rusiga personer, skicklige för sällskapslefnaden; med undantag af deras afgud är hela verlden död för dem. För öfrigt kan man lätt komma öfverens med dem, endast man har tålamod nog att utan att gäspa höra dem tala om föremålet för deras ömhet; om man tvärtom visar något interesse för deras framgång, icke förargar sig öfver deras dårskaper och löjliga upptåg, och, i fall kärleken skall

skall hållas hemlig, icke låtsar gifva akt på dem, icke märka något, om ock hela staden kände hemligheten, (som det metändels plägar vara); och ändteligen, om man icke väcker deras svartsjuka.

Och dermed har jag intet vidare att säga i detta ämne. - - - Dock ännu ett par anmärkningar! Behöfver ni en förståndig vän, som skall tjena er med kloka råd, eller med ståndaktighet och mod, med flit och ihärdigt arbete: så välj för all del ingen kär dertill! men om ni är mån derom, att finna en deltagande, känsloförsmägtande själ, som klagar och gnäller med er, eller utan säkerhet lånar er penningar, som subscriberar på något, gifver rikeligen till ett sammanskott, utstyr en fattig flicka, hjelper er att blidka en förolämpad fader, eller som deltager i edra donqvixottader och barnlekar, som berömmer edra verser, edra visor och sonater: - - - så vänden eder, allt efter omständigheterna, till en lycklig eller en lidande älskare!

Att gifva de älskande sjelfva reglor förderas omgänge med hvarandra, det vore en förlorad möda; ty då dessa menniskor sällan äro vid sundt förnuft, så vore det lika så fånigt att begära, att de härvid skulle underkasta sig vissa föreskrifter, som om man ville anmoda en ursinnig att phantasera på vers, eller

ler en som plågas af colik att skrika efter noter. Dock kunde väl ett och annat låta säga sig, som vore värdt att följa, om man eljest vågade hoppas, att sådana menniskor gåfve förnuftet gehör.

3.

Den förſta kärleken verkar vidunderliga revolutioner i menniskans hela sinnesförfattning och väsende. Den som aldrig älskat, kan icke göra sig begrep om de förtjusande gläjderörelser, dem omgänget emellan tvänne älskande medför; den som för ofta drifvit byte och handel med sitt hjerta, förlorar allt sinne för denna sällhet. Jag har en gång gjort ett utkaſt till en målning häraf, och då jag nu icke vet något bättre att säga derom, så vill jag här afskrifva detta ſtälle *).

"Det förhåller sig på ett mer än besyn-
"nerligt sätt med de forſta kärleksförklaringar-
"na. Den som redan ofta drifvit lekverk med
"sitt hjerta, redan för många skönheter fram-
"snyftat sina ömma suckar, den faller det juſt
"icke svårt för, om han någon gång åter fin-
"ner sig road af att blifva kär, att vid ett
"lämpligt tillfälle ådagalägga sina känslor; och
"så vet en coqvette redan i förhand hvad hon
"i en

*) Die Verirrungen der Philosophen, oder Geſchichte Ludwigs von Seelberg, Theil I, Seite 108.

"i en dylik händelse haf att svara; hon tar "icke saken straxt för alfvare, tror att herrn "bara vill göra narr af henne, att han spelar "romanhjelte, eller, om han blifver enträgen, "och hon tror sig böra småningom bliva öf-"vertygad, så kommer först en blygsam begä-"ran att skona hennes svaghet, icke aftvinga "henne en bekännelse, för hvilken hon nöd-"gas rodna; och nu vill den förtjusta älskaren "falla den täcka ängeln om halsen, och smälta "i välluftiga känslor; men den sköna protesté-"rar högtideligen emot alla sådana friheter, "förlitar sig hufvudsakeligen på hans ära och "rättskaffenhet, räcker på sin högd kindbenet "åt honom, delar sina graces i oändligt små "portioner, för att icke rycka mera än en "hårsbredd dageligen närmare målet, på det "den sköna romanen måtte räcka så mycket "längre; och om intet annat medel gifves att "förlänga tiden, så måste en liten tvist komma "emellan, uppehålla denouementet, och ännu "ett par timmar upplskjuta det lyckliga ögon-"blicket, den efterlängtade *Grefvens tid* (Schä-"ferstunde). I allt detta conventionella gyc-"kelspel hafva dock dessa personers känslor "allsingen del; de skratta, när de äro ensam-"ma, åt den farce de spela med hvarandra, "kunna calculera förut huru långt de i mor-"gon eller öfvermorgon skola hinna på sin "kärleksbana, och blifva tjocka och feta, oak-"tadt sina ömma qval."

"Helt annorlunda förhåller det sig dere-"emot med ett par oskyldiga hjertan, hvilka, "för första gången uppvärmda af kärlekens väl-"görande eld, så gerna ville yppa sina ljufva,

"o-

”obrottsliga känslor, men aldrig kunna fattå
”nog mod att med ord förklara det, som mi-
”ner och åtbörder ofta redan tydeligen sagt
”och besvarat. Ynglingen kaftar en öm blick
”på sin älskarinna; hon rodnar; hennes blic-
”kar blifva oroliga, och fladdra än hit än dit;
”så snart han talar förmycket eller för vänligt
”med en annan flicka; hans öga är på vägen
”att vredgas, han bjuder till att med en kall
”flygtig blick öfverfara hennes person; när
”hon förtroligt hviskat en annan något i örat;
”man känner förebråelsen lifligt, man godtgör
”sin förbrytelse i ögonblicket, afbryter haftigt
”och näftan ohöfligt det började samtalet, som
”väckt misstankan; den försonade yttrar sin
”tacksamhet igenom ett ömt småleende och det
”gladaſte, i en hast uppvaknande lynne; man
”gör med ögonen aftal för morgondagen; ur-
”sägtar sig, varnar för spioner, tillerkänner
”sig ömsesidiga rättigheter öfver hvarandra --
” - - och har likväl ännu icke fällt ett enda
”ord om *hvad* man känner för hvarannan. Men
”man söker å bägge sidor med alfvare tillfäl-
”le dertill; det kommer; detta tillfälle, kom-
”mer ofta, och man låter det onyttjadt förbi-
”gå, gifver hvarandra på sin högd då och då
”en omärklig handtryckning, och det likväl
”aldrig heller utan en passande förevändning,
”men säger icke ett enda ord åt hvarandra;
”är misslynt, tviflar på genkärlek, och har
”som oftast icke ännu förklarat sig för hvar-
”andra, när man redan är en fabel i hela sta-
”den och föremål för det skamligaste fortal.
”Har ändteligen den så länge i bröſtet klap-
”pande bekännelsen stammande undflytt de
”bäfvande läpparna, och blifvit besvarad med
”bruta, halfqväfda ord, beledsagade af en till

”hjer-

”hjertats innerstå gömmor trängande hand-
”tryckning; då lefver man först fullkomligt
”och helt och hållet för hvarandra, bekymrar
”sig litet om den öfriga verlden, ser och hör
”intet af det som omger en, är i intet sällskap
”förlägen för sin person, endast det dyra fö-
”remålet ler vänligt emot oss; finner alla lif-
”vets mödor och besvär lätta att bära vid si-
”dan af sin älskarinna; tror icke, att sjukdo-
”mar, fattigdom, förtryck och nöd kunna fin-
”nas i denna sköna verlden; lefver i fred med
”alla kreatur, med hela skapelsen; föraktar
”maklighet, kräslighet och sömn. — O, mine
”läsare! om I någonsin öfverlefvat så hän-
”ryckande stunder, sägen! är det väl möjligt
”att drömma en sötare dröm? finnes väl i-
”bland alla detta lifvets phantastiska nöjen ett
”enda, som vore så oskyldigt, så naturligt och
”så oskadligt? ett enda, som gör oss så öfver-
”svinneligt lyckliga, glada och fredsamma? —
”Ack! att detta sälla förtjusningstillstånd i ke
”kan vara i evighet, utan att man ofta allför
”hårdt blifver uppskrämd ur denna eliseiska
”slummer!”

4.

I ägta ståndet är svartsjuka ett förfärligt, lugn och frid förstörande ondt, och hvarje strid af elaka följder; kärleken deremot vinner igenom svartsjuka i nyhet och mångfalldighet; intet är ljufvare, än försoningens ögonblick efter små tvistigheter, och dylika

scener knyta bandet faftare. Men tvärtom darra för en coqvettes svartsjuka, för en qvinnas hämnd, hvars kärlek du försmått, eller för hvilken ditt hjerta icke mera klappar, när hon ännu . . det vare sig af lusta, fåfänga, nyfikenhet, eller egenfinnighet . . åtrår din person! hon skall förfölja dig med en rasande grymhet, och ingen skonsamhet å din sida, ingen eftergifvenhet, intet förtigande af fordna förhållanden, inga offentliga vördnadsbetygelser skola hjelpa dig, i synnerhet om hon fruktar dig.

5.

Fruntimmershatare ropa högt, att det vackra könet aldrig älskar med en så fullkomligt trogen tillgifvenhet, som vi karlar; att det endaft är fåfänga, nyfikenhet, hog för äfventyr, eller kroppsligt behof, som drager dem till oss, och att man icke längre bör räkna på qvinnotrohet, än så länge vi efter råd och lägenhet kunne tillfredsställa en af dessa lidelser och natursdrifter; andra deremot lära just motsattsen, och beskrifva med de mest retande färgor den beständighet, innerlighet och eld, som råder i ett qvinnligt, af kärlek uppfylldt hjerta. De förra tillskrifva könet vida mera sinnlighet och retlighet, än ädlare känslor, och säga, att det vore endaft grimace, när hustrur villja öfvertala sina män att tro, det de äro af ett ganska kallt temperament; de sednare åter påstå, att den renaste, heligaste kär-

kärlek utan begär, ja på visst sätt utan passion, denna gudomliga låga i hela sin fullhet, icke kan bo annorstädes, än i qvinnliga hjertan. Hvilken af dessa båda partier har rätt, det måga de afgöra, dem en större kännedom af fruntimmershjertat - - - ehuruväl jag i omgänge med fruntimmer flera år igenom varit ganska uppmärksam och noggrann - - - De, säger jag, måga afgöra det, hvilka denna större kännedom och finare verldserfarenhet berättiga att kallare, opartiskare, med mera skarpsinnighet och grundligare raisonnement, än jag, dömma och skrifva öfver fruntimrens caracter! Jag vägar det icke; också är det två serskilda frågor: från hvilka källor qvinnokärleken först plägar leda sitt ursprung? och hvilka egenskaper sederméra medfölja denna kärlek, när själen en gång blifvit angripen deraf? Det tilltror jag mig dock påstå, utan att träda någotdera könet för nära, att vi karlar svårligen kunne öfverträffa fruntimren i trohet och innerlig hjertats tillgifvenhet. Hvarje tidehvarfs historia är full af exempel på den trofasthet; det öfvervinnande af alla svårigheter och förakt för alla faror, hvarmed en qvinna omfattar sin älskare. Jag känner ingen högre sällhet i verlden, än att blifva så innerligen, så trogét älskad. Lättsinniga humeurer finner man så väl ibland karlar, som fruntimmer; luft för ombyte är hela menniskoslägtet egen; nya intryck af en större älskvärdhet, sann, eller inbillad, kunna utträngа de lifligaste känslor; likväl vore jag näftan färdig att säga, det karlarne oftare, än fruntimren, göra sig skyldiga till otrohet, ehuru deras icke blifver så bekant, och gör mindre uppseende; vi äre sannerligen icke så lätta att fängsla för evigt,

evigt, och det skulle kanske icke vara svårt att uppgifva orsakerna dertill, om detta hörde hit.

6.

Den trogna, ägta kärleken gläder sig i tyfthet åt sin tjusningsfulla sällhet, skryter icke allenaft icke af de ömhetsprof han får emottaga, utan tillftår sig till och med knappt sjelf, huru glad han är. De lyckligaste ögonblick i kärleken äro de, när man annu icke med ord förklarat sig för hvarandra, och det oaktadt fattar och förftår hvarje mine, hvarje stulen blick. De meft förtjusande glädjerörelser äro de, hvilka man meddelar och emottager, utan att göra förftåndet redo derföre. Den moraliska känslans finhet tål som oftaft icke, att man ingår i förklaring af saker, som helt och hållet förlora sitt höga värde, som anftändigtvis och utan att såra grannlagenheten, på inter vilkor vidare kunna gifvas eller emottagas så snart man yttrat sig öfver dem. Man tillftjder stillatigande, hvad man icke får tillftädja, om det begäres, eller om det tillkännagifves, att det skall gifvas med afsigt.

7.

I de åren, då hjertat så gerna löper borrt med förftåndet, grundlägger mången sin lifs-

tids

tids olycka igenom en förhaftad förlofning. Under kärleksyrslan förgäter ynglingen, huru vigtigt detta steg är, att af alla de förbindelser man kan ingå denna är den svåraste, farligaste och beklageligen oupplösligaste. Han förbinder sig för evigt med en varelse, som framställer sig för hans af passion förblindade ögon i en längt behagligare dager, än den, hvari det nyktra förnuftet med tiden visar den, — och då har han beredt sig ett helvete på jorden; eller ock förgäter han, att med en sådan förbindelse behofven, sorger och besvär ökas, och då måste han, vid sidan af en hjerteligen älskad hustru, kämpa med brist och bekymmer, och dubbelt känna smärtan af ödets slag; eller ock bryter han sitt löfte, om ögonen öppnas honom innan brudvigseln, och då blifva sanryetsagg hans lott. - - - - Men hvad förmå väl råd och varningar i ett ögonblick af rusig yrsla? För öfrigt hänviser jag till det, som jag i följande kapitels 15:de och 16:de paragrapher kommer att säga.

8.

Hafva kärlek och förtrolighet hunnit dig vid en person, och edra band blifva upplösta, det vare sig igenom oförmodade händelser, någondera delens otrohet och lättfärdighet, eller andra omständigheter: så handla efter o-enighetsutbrottet, eller om förbindelsen eljest god-

godvilligt häfves, aldrig oädelt! låt aldrig harmen förleda dig till någon nedrig hämnd! missbruka icke bref eller förtroenden! Den karl, som är i stånd att lasta och förtala en flicka, att förfördela ett fruntimmer, som fordom herrskat i hans hjerta, förtjenar hat och förakt: och huru mången, eljeſt just icke öfver sig vacker, karl har icke ensamt att tacka sin beprövade modeſti, tyſtlåtenhet och försigtighet, för den yneſt, de ömhetsprof han rönt af täcka och älſkvärda fruntimmer!

Femte Kapitlet.

Om omgänget med fruntimmer.

1.

Jag vill straxt i början af detta kapitel hafva högtideligen förklaradt, - - egenteligen borde väl en dylik förklaring icke vara af nöden, emedan redan blotta sunda förnuftet lär det, och jag driftigt vågar påſtå, att mina skrifter icke gifva någon anledning till att hålla mig för en försmädare af det vackra könet; dock för de svagas skuld tillägger jag det - -

att

att allt det mindre fördelagtiga jag här tillfäventyrs kan komma att i allmänhet yttra mig om qvinnliga caracteren skall anses som sagdt utan att villja såra den vördnad, som icke allenaft hvarje ädel hustru och flicka särskildt, utan ock hela könet i allmänhet, i så många afseenden, med undantag blott af dess felagtiga sidor, förtjenar. Att förtiga de *sednare*, för att upphöja de förra, det tillhör den fala smickraren; och en sådan är jag icke, och vill jag icke vara. De flesta författare åter, som skrifvit något om fruntimren, tyckas hafva föresatt sig att endaft blotta dess svagheter - - - detta är ännu mindre min afsigt. Då jag skrifver om omgänget med menniskor: så måste jag äfven taga i öfvervägande och omnämna de svagheter, hvilka man bör eftergifva och bemöta med skonsamhet, för att lyckligt och väl underhålla detta omgänge. Hvarje kön, hvarje stånd, hvarje ålder och hvarje enskilld caracter har dylika svagheter. I den mån jag känner dessa, hör det ock till mitt ämne att tala derom; och man lärer finna, att jag å andra sidan hvarken förtegat de dygder, som göra omgänget behagligt emellan karlar och fruntimmer, äldre och yngre personer, förståndiga och enfaldiga, höga och låga, eller berömt eller tadlat någon enda klass särskillt till förfång, eller förmån för en annan. — Så mycket som företal till detta kapitel.

2.

2.

Intet är så lämpligt och bidragande till fullkomnandet af en ynglings bildande, som omgänget med dygdiga och belefvade fruntimmer. Der inläggas dessa finare chatteringar i caracteren; der modereras mången ohyfsad råhet af mildare och finare drag; — kort sagdt, den som aldrig omgåtts med fruntimmer af bättre slag, den går icke allenaft misste om mången sann njutning, utan kommer icke heller långt i sällskapsverlden; och *den* som tänker och talar föraktligt om hela qvinnliga könet, vill jag för min del icke hafva till vän. Jag har öfverlefvat de lyckligaste timmar i kretsen af älskvärda fruntimmer; och om något godt innebor hos mig, om; efter att hafva så otaliga gånger blifvit bedragen på menniskor och ödet, harm, misslynne och hätskhet ännu icke utträngt välvillja, kärlek och tolerance ur mitt hjerta: så har jag att derföre tacka de milda inflytanden, som detta omgänge haft på min caracter.

3.

Fruntimren äga ett alldeles eget sinne, hvarmed de ibland mängden af karlar urskillja dem, hvilka sympathisera med dem, förstå dem, och kunna lämpa sig efter deras ton. Man har ganska orätt, om man beskyller dem derföre, att endaft yttre skönhet gör lifliga intryck på dem; ganska ofta förhåller det sig just tvärtom. Jag känner ynglingar med Antinous's figur;

gör, som icke göra lycka hos det vackra könet, och deremot män med högst fula ansigten, som behaga dem och väcka deras deltagande. Icke heller ligger skälet deri, att de föredraga de förståndigare och qvickare, eller i det mer eller mindre smicker man offrar åt dem; men det gifves ett sätt att omgås med fruntimmer, som endast kan läras af dem sjelfva; och den som icke förstår *det*, den, må vara utrustad med alla inre och yttre förmåner — han skall det oaktadt icke behaga dem. Man finner karlar, hvilka högeligen missbruka den gåfvan att behaga fruntimren, åt hvilka man anförtror sina fullväxta döttrar, hvilka alla tider på dagen hafva fritt tillträde hos damerna, och hvilkas förtroliga omgänge kommit i rop för att vara af ingen betydenhet, den man derföre tillåter det friaste skämt; men ofta äfven derigenom försätter sig sjelf i den ledsamma ställningen att nödgas *för sent* ångra det sjelfsvåld man tillåtit dem. Missbruket upphäfver emedlertid ingalunda ett lofligt användande af förenämnda konst. En liten skymt af qvinnlig sensibilitet, som likväl för all del icke får öfvergå till omanlig svaghet; höfligheter, hvilka icke få vara så stora, så utmärkta, att de väcka uppseende, eller gifva anledningar till större genfördringar, men icke heller så hemliga, att de allsicke märkas, utan blifva öfversedda; små, fina attentioner, för hvilka man knappt behöfver tacka, hvilka icke ålägga någon förbindelse, tyckas vara utan alla anspråk, men det oaktadt förstås och räknas till godo; ett slags ögonspråk, som, vida skildt ifrån ett kärligt kisande, lätt fattas af ömma, känslofulla hjertan, utan att behöfva med ord öfversättas; döljande af vissa hemliga känslor;

ett fritt, upprigtigt omgänge, som aldrig får urarta till en fräck, låg förtrolighet; då och då en ljuf melancholi, som icke väcker ledsnad; en viss romanesqve vändning, som hvarken förfaller till det vämjagtigt söta, eller till det öfverspända och äfventyrliga; blygsamhet utan försagdhet; oförskräckthet, mod och liflighet, utan upphrusande hetta; kroppsstyrka, vighet, ledighet och behagliga talanger; - - - se der ungefär det, som, enligt min tanka, behagar fruntimren hos oss.

4.

Känslan af att behöfva skydd och försvar, förenad med den öfvertygelsen, att mannen måste vara ett väsende, i hvars magt det står att meddela detta beskydd, är af naturen inplantad äfven hos *de* fruntimmer, som äga tillräcklig styrka och rådighet, för att sjelfva skydda sig. Häraf kommer, att de damer, som af naturen äro veka till sinnes, gemenligen känna en slags vedervillja för utomordentligt krasliga och bräckliga karlar. De kunna hysa hjertligt medlidande med olyckliga, plågade personer, till exempel med sårade, sjuka, och flera dylika; men egentliga, oöfvervinnliga bräckligheter, hvilka hämma krafternas fria bruk

bruk, skola till och med hos de förnuftigaste och sedigaste fruntimmer väcka misshag för din person.'

§.

Man har ofta förebrått damerna, att de i synnerhet interessera sig för utsväfvande personer. Om detta är sannt, så kan jag dock icke deri finna något rent af anstötligt. Äro de, i medvetande af sin egen svaghet, tolerantare än vi, så hedrar det deras hjertan; vi karlar deremot förledas ofta endast af afund till att tadla sådana olyckliga brottslingar af vårt kön, men finne ett hemligt välbehag i att se en Lovelace, en Carl Moor afmålad i en roman, eller framställd på theatern. Grunden till allt detta ligger väl i en dunkel känsla, som säger oss, att till förströelser och felsteg af detta slag fordras en viss nerv, drift och styrka, som alltid väcker interesse. För öfrigt vill man hafva anmärkt, att de flesta fruntimmer endast emot *vackra karlar* och emot *fula qvinnor* äro utomordentligt toleranta.

§.

Vidare måste jag erinra, att fruntimren hos karlar älska snygghet och en väl vald, dock icke phantastisk, klädsel, och att de lätt med

en

en enda blick upptäcka små fel och vårdslöshet i den vägen.

7.

Hylla icke flera fruntimmer på en gång, på samma ställe och på enahanda sätt, om du är angelägen att vinna tycke och företräde hos något visst af dem särskilldt! de förlåta oss små otroheter; ja, man kan stundom derigenom vinna mera ynnest hos dem; men i det ögonblicket, då man pladdrar för dem om sin kärlek och tillgifvenhet, måste man ock inom sig känna det man säger; och känna det endaft *för dem*. Så snart de märka, att du hembjuder ditt ömma sladder åt hvem som häldst, så är allt förbi. De villja gerna vara i en *odelad* och *ensam* besittning af den aktning och ömhet vi lemnat dem rättighet att vänta sig.

8.

Tvänne fruntimmer, som göra sig fordringar och anspråk af enahanda art, det vare sig på skönhet, kunskaper, eller hvad annat som häldst, stämma icke väl öfverens i ett och samma sällskap. Likväl komma de stundom till rätta med hvarandra; men stöter det tredje till, så har den lede djefvulen sitt spel.

Akta

Akta dig således för att i närvaro af en dame, som gör sig några slags anspråk, öfver hofvan berömma en annan för samma egenskaper, i synnerhet en medälskarinna med samma anspråk! det plägar vara alla menniskor, hvilka hafva känsla af eget värde och åtrå att lysa, men förnämligast damerna eget, att de gerna villja blifva utan jämförelse beundrade, det vare sig för skönhet, smak, pragt, talanger, insigter, eller hvad det ock må vara. Nämn derföre aldrig om, att du finner någon slags likhet emellan den frun du talar med och hennes barn, eller någon annan person! Damerna regeras stundom af besynnerliga grillor, man vet icke alltid, huru de föreställa sig att de se ut, huru de hälst önska att se ut. Den ena affecterar simplicitet, oskuld och naivitet; en annan gör anspråk på utomordentlig grace, stolthet och värdighet i sin gång och sina maner. Den ena skulle anse med välbehag, om man sade: att hennes anletsdrag förråda mycken känsloömhet; en annan ville gerna passera för att se manligt klok, rådig, snillrik och sublim ut. Den sednare önskar att med sina blickar kunna nedstörta och förkrossa; den förra åter att med sina ögon kunna smälta alla hjertan, som smör i solsken. Den ena vill hafva ett friskt och frodigt utseende, den andra ett sjukligt och melancholiskt. - - - Dessa äro små menlösa svagheter, hvilka man alltför väl kan rätta sig efter.

9.

De flesta fruntimmer villja vara oupphörligen roade. En behaglig sällskapskarl är ofta för dem af vida större värde, än en hederlig man full af förtjenster, ifrån hvars läppar visdom flödar, när han talar; men som häldre tiger, än deltager i ett fåfängt och tanklöst prat. Intet talämne förefaller dem dock mera nöjsamt, än deras eget berom, så framt det icke framföres på ett för groft och påtagligt sätt; — dock äfven häri äro många icke så nogräknade. Man kan oförskräckt våga att upphöja en gammal matronas skönhet; att taga modren för dottren i huset! — de skola säkert icke derföre klösa ut ögonen på oss. Fruntimrens ålder är öfver hufvud en ganska ömtålig och kinkig punkt att komma vid. Man gör bäst deri, att alldeles icke vidröra den strängen. Om man för öfrigt blott förstår den konsten att gifva dem tillfälle att glänsa, så behöfver man icke bekymra sig om att roa, och man skall säkert icke löpa fara att blifva ansedd som ledsam och olidlig. — Detta är ju dock i mer eller mindre mån fallet med alla menniskor! Visserligen! men det inträffar oftare hos fruntimren, emedan man väl, utan att begå en synd, kan skrifva litet mer fåfänga på detta könets räkning, än man kan beskylla vårt före.

10.

En mägtig driffjäder i qvinnliga caracteren är nyfikenheten. Äfven härpå måste man i omgänge med dem förstå att i rättan tid verka, och att efter omständigheterna väcka, sysslosätta och tillfredsställa detta behof. Det är verkeligen besynnerligt, huru långt förvetenhet och nyfikenhet ofta kunna sträcka sig hos dem. Äfven de mest medlidande själar ibland dem känna stundom en oöfvervinnlig drift att åskåda grufliga scener, executioner, operationer, blessurer, och dylikt mera, äfvensom att höra berättelser om jämmerliga mordhändelser; — föremål, dem den mindre lättrörde mannen finner högst motbjudande att bivista och betrakta. Derföre äro ock de romaner och theaterpiecer merändels angenämast för dem, i hvilka äfventyr utan all ända, en mängd af oväntade händelser och hiskliga uppträden finnas rågade på hvarandra. Derföre forska de sämre ibland dem så gerna efter främmande hemligheter, och utspana sina grannars företag, och det, oaktadt elakhet, missundsamhet och skadeglädje icke alltid härtill ligga till grund. Chesterfield säger: "Vill du ställa dig in hos fruntimren, så anförtro dem någon hemlighet!" — visserligen; likväl endast en obetydlig hemlighet. — Dock hvarföre icke äfven en större? Besitta icke många hustrur konsten att tiga i högre grad, än deras män? det beror endast af hemlighetens beskaffenhet.

11.

11.

Äfven de ädlaste qvinnor regeras af flera ombytliga lynnen, och äro mindre jämna till sinnes och lika sig vid alla tillfällen, än vi karlar. Retligare nerver, hvilka lättare bringas i svingning till allahanda sinnesrörelser, och en svagare kroppsbyggnad, som är utsatt för många obehagliga känslor, dem vi aldrig röne, äro orsakerna härtill. Undren således icke derpå, mine vänner! om I icke hvarje dag tron er finna samma grad af deltagande och ömhet i de damers blickar, hvilkas tillgifvenhet ligger eder om hjertat! fördragen dessa snart förbigående misslynnen, men tagen eder tillika i sådana mulna ögonblick tillvara före att blifva efterhängsne, och att i otid vilja skämta eller trösta; utan öfvervägen noga, hvad de tilläfventyrs i hvarje särskilld sinnesförfattning häldst lyssna till, och afvagten i stillhet det ögonblicket, då de sjelfmant inse värdet af edert öfverseende, eder skonsamhet, och godtgöra sin orättvisa!

12.

Fruntimren finna ett slags nöje i att spela små putts: ja, roa sig till och med deråt, att ständom förorsaka de personer, som äro dem dyrast, oroliga ögonblick. Äfven härtill ligger grunden i deras nycker, och icke i hjer-

tats

tals elakhet. Om man härvid uppför sig förnuftigt, tåligt, och icke förifrar sig, eller iger nom eget förvällande låter en liten tvistighet växa och utbryta i verklig fiendskap: utplåna de snart, vid ett annat tillfälle, de förargelser de tillfogat oss, visa sig dubbelt artigare, och man erhåller häraf ofta en ökad rättighet till deras benägenhet.

13.

I sådana och alla öfriga små gnabb och stridigheter med fruntimren måste man unna dem ögonblickstriumphen, men aldrig på ett utmärkt sätt göra dem flata; ty detta är något, som deras fåfänga sällan förlåter.

14.

Att en gemen qvinnas hämnd är vild, gruflig, långvarig och icke lätt att försona, det är redan så många gånger sagdt, att jag knappt håller det för nödigt att här upprepa det. Man skulle i sanning knappt kunna föreställa sig, hvilka listiga medel dylika furier veta hopspinna, för att pina och förfölja en

ärlig karl, af hvilken de tro sig vara förolämpade; huru outsläckligt deras hat är; till hvilka nedriga utvägar de taga sin tillflygt. Författaren af denna bok har beklageligen sjelf en gång erfarit detta missöde. Ett enda obetänksamt steg i hans första ungdomsår, hvarigenom en qvinnas ärelyftnad och fåfänga ansågo sig kränkta, ehuruväl hon hade förr trampat honom på foten, än han henne, blef skulden dertill, att han sedermera på alla ställen, der hans bestämmelse nödgade honom söka försvar och lycka, fann motstånd och nästan oöfvervinnliga hinder i vägen för sig; att hemliga, på hvarjehanda vägar vunna förtalare utspridde elaka rygten i förväg för honom, för att hindra hvarje steg, tillintetgöra hvarje oskyldig plan han anlade till sin förtkomst och sin familjs framtida väl. Det försigtigaste, tadellösaste uppförande å hans sida tjente till intet, icke en gång en offentlig förklaran, huru mycket han erkände sitt begångna fel. — Det hämndgiriga fruntimret upphörde icke att förfölja honom, förrän han frivilligt afstod ifrån alla anspråk, hvartill man behöfver andras hjelp, och inskränkte sig till en huslig existence, som hon icke kan beröfva honom. — Och detta gjorde ett fruntimmer, i hvars magt det kunnat stå, att göra många menniskor lyckliga, och som af naturen blifvit utrustadt med sällsynta, så kropps- som själsförmögenheter.

Det synes för öfrigt ligga i sjelfva naturen, att de svagare alltid äro grymmare i sin hämnd, än de starkare; tordehända härrör detta deraf, att medvetandet af svaghet ökar känslan

slan af lidet förtryck, och gör hjertat lyftnare efter att också en gång öfva styrka.

15.

En philosophisk Afhandlig af Herr Professor Meiners öfver den frågan: "om det står i vår magt att blifva kära, eller icke?" sätter mig i tvifvelsmål om att kunna säga något nytt rörande de medel man har att använda, för att i omgänge med älskvärda fruntimmer icke förlora sitt hjertas frihet. Kärleken är väl en ljuf olägenhet, som öfverfaller oss just då, när vi mindst förmode det, hvaremot vi vanligen då först begynne taga våra mått och steg, när det redan är för sent; men då den ofta har ganska bittra lidanden och förstörandet af allt lugn och all frid i följe med sig; då en hopplös kärlek med skäl kan räknas ibland de grufligaste plågor, och yttre omständigheter stundom lägga oöfvervinnliga hinder i vägen för den ädlaste, ömmaste böjelse: så är det väl mödan värdt, i synnerhet för den, som af naturen blifvit begåfvad med ett lifligt temperament och en eldig phantasi, att vänja sig vid ett visst förståndets välde öfver känslor och sinnlighet, och der, hvarest han finner sig för svag att utöfva detta välde, - - - - fly tillfället. Stor är den förlägenheten för ett känslofullt hjerta, att blifva älskad, och

icke

icke kunna återbetala kärlek med kärlek. Gruf-ligt är qvalet af att älska och blifva försmådd; förtviflansfull dens belägenhet, som för gränslös kärlek och trogen tillgifvenhet blifver lönad med bedrägeri och otrohet. - - - Den som känner säkra medel emot allt detta, den har funnit den philosophiska stenen. Jag för min del tillstår min svaghet; - - - - jag känner ingen annan utväg, än att taga till flygten, innan det hinner så vida.

16.

Det gifves ibland oss karlar nidingar, för hvilka deras medmenniskors dygd, redlighet och sinneslugn äro så litet heliga, att de någon gång igenom illsluga försåt verkeligen förföra oskyldiga, oerfarna flickor till lasten, och ännu oftare bedraga dem med falska förhoppningar, eller till och med löften om ägta förening framdeles, derigenom för ögonblicket skaffa sig en angenäm existence, men sedermera ingå nya förbindelser, och öfvergifva de stackars barnen, hvilka emedlertid just för deras skuld undgå alla tillfällen till försörjning ifrån andra håll. Det skändliga i ett sådant uppförande lärer tvifvelsutan inses af hvar och en, som ännu i sitt bröst hyser en gnista känsla för äran; och för den, hvilken en sådan känsla är främmande, skrifver jag icke. Det gifves likväl ett annat, till sina följ-

der

der ingalunda mindre skadligt, ehuru i betraktande af dess afsigt icke så straffbart uppförande, hvilket karlar tillåta sig emot känslofulla fruntimmer, och hvarom jag måste säga några ord till varning. Många ibland oss tro nämligen, att omgänget med unga flickor icke kan vinna något interesse, så framt man icke säger dem grannlåter, smickrar dem, eller låter en slags värma och hjertinjupenhet framskina i ord och åtbörder. Detta föder icke allenast könets utomdess redan mog stora böjelse för fåfänga, utan då just denna fåfänga och öfvertygelsen om deras behags trollkraft kommer dem att taga hvarje smekord för känslans sanna språk: så inbilla de godfromma kräkena sig straxt fullt och fast, att det alfvarsamt går ut på giftermål. Sprätten märker icke detta, eller om han ock märker det, så är han för lättsinnig, för att betänka följderna deraf; han förlitar sig derpå, att han aldrig fällt någon bestämd utlåtelse rörande giftermålsförslag, och när han nu, förr eller senare, upphör att hylla sin sköna, så är flickan lika så olycklig, som om han med afsigt bedragit henne. Hon trånar borrt, den stackars öfvergifna; när sviket hopp och felslagna önskningar tära hennes hjerta, under det att den sockersöta herrn svärmar omkring hos andra, och icke ens anar den ofärd han vållat.

Ett icke mindre vanligt sätt att i grund förstöra unga flickor är, när man antingen igenom lättfärdigt tal och luxuriösa infall retar deras nyfikenhet och sinnlighet, eller igenom väckandet af romaneska begrep upphettsar deras phantasi, leder deras uppmärksamhet ifrån sådana föremål, hvarmed de enligt sin kallel-

se borde sysslosätta sig, dödar hos dem allt sinne för okonstlad, huslig lefnad, eller igenom en tjusande målning af stadens nöjen gör en ung landsflicka missnöjd med sin belägenhet. Då jag icke skrifver endast för att lära, huru man skall blifva *behaglig*, utan ock *nyttig* i omgänget: så är det min pligt att varna för dylika saker; och tro mig, unge man! omtänkta föräldrar skola välsigna dig, med nöje se dig vid sina döttrars sida, ja, de skola med fullt förtroende lemna dig sitt enda barn till maka, om du följer mitt råd, och dymedelst gör dig berygtad för att vara en förståndig och samvetsgrann yngling.

17.

Här borde jag nu väl ock billigtvis yttra något om omgänget med grofva coqvetter och glädjenymphor; men det skulle föra mig för långt, och min möda svårligen lönas med framgång. Snarorna, dem man har att undvika, äro otaliga. Jag önskade, att man skydde detta slag qvinnor, som pesten; har man åter den olyckan att hafva fastnat i deras giller, så lärer man sällan hafva så mycken sinnesköld, att man, innan man går till ett sådant kreatur, för-

förut läser ett kapitel i min bok. Utomdess har Konung Salomon redan förträffligt afhandlat detta ämne. - - - Dock ett par rader härom! Dessa föraktliga varelser äro obeskrifligt fina i konsten att förställa sig, att ljuga oförskämdt, att hyckla ömma känslor, för att tillfredsställa sin penninglystnad, sin fåfänga, sin sinnlighet, sin hämndgirighet, eller, hvad annan lidelse som häldst. Det är oändligt svårt att utforska, om en glädjenymph hyllar sig till dig endast och allenast för din blotta persons skuld. Har du mångfalldigt satt hennes oegennytta på prof, och alltid funnit henne sådan, som du önskat: så beviser det väl något, men dock ganska litet. Hon föraktar kanske ditt silfver, för att så mycket säkrare vinna dig sjelf tillika med allt ditt guld; eller ock är hon i följe af sitt temperament mindre begifven på penningar, än på välluft. Har du åter vid mångahanda frestelser, då hon kunnat hafva tillfälle och retelse till att hemligen bedraga dig, städse funnit henne trogen; har hon visat öm omvårdnad till och med för din heder, ditt rygte; drager hon dig icke ifrån andra naturliga och ädla förbindelser; uppoffrar hon för din skuld ungdom, skönhet, vinst, glans och fåfänga: - - - nå väl! anlag och temperament äro mångfalldigt blandade - - - sålunda kan en glädjenymph, ifrån andra sidor betraktad, äga goda, älskvärda egenskaper; men tro icke! tro icke! en qvinna, som räknar de första och heligaste af alla qvinnliga dygder, kyskhet och blygsamhet, för intet: huru kan den hysa verklig aktning för finare samhällspligter? Likväl är jag vida skild ifrån att vilja sätta alla olyckliga fallna och förförda i samma klass

klass med föraktliga och liderliga qvinnfolk. Verklig kärlek kan äfven återföra ett villsefarande hjerta till dygden. Det har redan ofta blifvit sagdt, att den är säkrare för förförelsen, som känner faran, än den, som aldrig blifvit ledd i frestelser; men det blifver vid förbrytelser af detta slag alltid högst äfventyrligt att lita på en fullkomlig och varaktig bättring, och ingen belägenhet är mera förödmjukande och oroande, än när man ser den person, vid hvilken vårt hjerta fast sig, föraktad af andra; när man i sällskapsverlden nödgas blygas för de band, som äro oss mest dyrbara. Kärlek, ren kärlek, är för öfrigt det säkraste motvärn emot utsväfningar, och omgänge med ädla, belefvade fruntimmer hyfsar ynglingens seder, skänker honom sinne för dygd och oskuld, och beväpnar hans hjerta emot alla slyftiga och fräcka knep och försök. - - - - För öfrigt är det i alla fall öfver måttan hårdt, att vi karlar så lätt tillåte oss alla slags utsväfningar, och deremot icke vilje förlåta fruntimren, som ifrån första ungdomen af oss retas till synd, ett enda felsteg, ehuruväl denna större stränghet emot det svagare könet utan tvifvel är ganska nyttig för borgerliga samfundslefnaden.

Men är det väl sannt, hvad man i allmänna lefvernet så ofta hör, att *hvarje* qvinna står att förföra? - - - - Ah ja! likasom hvarje domare på något sätt står att muta; och hvarje jordens son, om alla inre och yttre omständigheter medverka dertill, kunde vara möjlig af hvarje brott. — Men vill det väl säga annat, än: att vi alla — äre menniskor? Besinnar man

man härtill, att större retelser, förförelse, smicker, fåfänga, nyfikenhet och temperament, hafva ett mägtigt inflytande på fruntimrens sinnen; att den mindsta fläck på deras heder så lätt märkes, emedan de icke stå i några med. borgerliga förhållanden, icke igenom *högre dygder* kunna komma sina villfarelser att glömmas; — o, hvem skulle då icke villja tåla och tiga? . . . Vändom oss till en sublimare klass af fruntimmer . . till *de lärda qvinnorna!*

18.

Jag måste tillstå, att en slags frossbrytning alltid öfverfaller mig, när man i ett sällskap sätter mig midtemot eller bredvid en dame, som gör stora anspråk på snille och smak, eller, fast värre, på lärdom. Om fruntimren endast ville betänka, huru mycket mera interesse de ibland dem väcka, hvilka enkelt följa naturens bestämmelse, och utmärka sig ibland mängden af sina medsystrar för ett troget uppfyllande af sitt kall! Hvad gagnar det dem, att villja täfla med män i sådana saker, dem de icke äro vuxna, hvartill merändels de första grundbegrepen, hvilka redan ifrån barndomen blifva inpiskade i pojken, felas dem? Det gifves damer, hvilka, jämn. *Del.* N te

te alla husliga och sällskapsdygder, jämte den ädlaste enfald i caracteren, och jämte qvinnliga skönhetens hela behag, igenom djupa insigter, sällsynta talanger, fin cultur, philosophisk skarpsinnighet i sina omdömen, och bestämdhet i uttryck, göra lärda af profession flata. Vore det mig tillständigt att här offentligen nämna ett par namn, så kunde jag bevisa, att jag icke länge behöfde söka originaler till denna målning; men huru ringa är icke antalet af sådana fruntimmer! och är det icke en pligt att afskräcka de medelmåttiga qvinnogenierna ifrån att på bekostnad af egen och andras sällhet sträfva till en högd, den så få af dem uppnå.

Jag tadlar icke, att ett fruntimmer bjuder till att igenom något studerande och väljandet af en passande lecture förädla sin brefstyl och sin mundtliga conversation; att det bemödar sig om att icke vara utan all slags vetenskaplig odling; men det skall icke göra litteraturen till sitt handtverk; det skall icke sväfva irrande omkring i alla lärdomsgrenar. Det väcker sannerligen, om icke äckel, åtminstone medömkan, när man hör, huru sådana torftiga varelser fördrista sig, i frågor om de vigtigaste ämnen, hvilka århundraden igenom utgjort föremålet för stora mäns mödosammaste forskningar, och om hvilka dessa det oaktadt med blygsamhet påstått, att de icke nog klart insåge sammanhanget; när man hör, huru en fåfäng och öfverklok dame, vid thebordet eller deserten, vågar i de mest afgörande uttryck fälla magtspråk

språk häröfver, då det likväl knappt kan göra sig ett klart begrep om det ämne, hvarom talet är. Men den stora skaran af sprättar och tillbedjare emottager det oaktadt med öppna munnar och högljudt bifall den lärda damens frappanta lectioner, och stärker henne dymedelst i hennes fatala anspråk. Då anser hon de vigtigaste hushålls-omsorger, sina barns uppfostran och ostuderade medborgares aktning som småsaker, tror sig berättigad att afkudda sig det manliga väldets ok, föraktar alla andra fruntimmer, skapar sig sjelf och sin man ovänner, och drömmer sig oupphörligen in i idealiska verldar; hennes phantasi lefver i ett okyskt samlag med sunda förnuftet; allt går förvändt till i huset; maten kommer kall eller vidbränd på bordet; skuld hopas på skuld; och den stackars mannen måste vandra omkring i trasiga strumpor. När han suckar efter husliga enfalldiga nöjen, upprepar hans lärda fru honom till uppbyggelse de senaste journals-nyheterna, eller löper hon emot honom med ett häfte toilettelecture, i hvilket hennes platta verser stå införda, och förebrår honom i en försmädlig ton, huru litet den lågtänkte och känslolöse erkänner värdet af den skatt han för sina synders skuld kommit i besittning af.

Jag hoppas att man icke finner denna målning öfverdrifven. Ibland de fyratio till femtio damer, som man nu för tiden räknar till Tysklands scribenter - - - de legionerna oberäknade, som icke låtit trycka sina galenskaper, - - - finnes tilläfventyrs knappt ett halft dussin, hvilka som priviligerade snillen af högre

re värde hafva verklig kallelse att uppträda på vetenſkapernas fält; och dessa äro så ällkvärda, ädla qvinnor, försumma dervid så litet sina öfriga pligter, känna sjelfva så lifligt sina halflärda medsystrars löjligheter, att de säkert icke af min teckning skola finna sig träffade eller förolämpade. Men är icke händelsen densamma med författare af vårt kön, att ibland den stora mängden deraf endaſt få af utmärkt värde finnas? visserligen! blott med den skillnaden, att begäret efter berom eller vinst kan föra dessa vilse; men fruntimren deremot icke så lätt kunna finna ursägt för sig, om de med medelmåttiga, eller mindre än medelmåttiga talanger och insigter uppträda på en bana, till hvilken hvarken naturen eller samhällsförfattningarna hänviſt dem.

Hvad nu omgänget med sådana fruntimmer beträffar, som göra anspråk på litteratur: så förstås det, att, om dessa anspråk äro rättvisa, deras omgänge måſte vara lärorikt och nöjsamt; och hvad dem af den andra klassen angår, så har jag icke annat att råda till, än — tålamod, och att man åtminſtone icke vågar att med förnuftsslut bestrida deras magtspråk, eller reformera deras smak; man har icke derföre nödigt att förnedra sig så lågt och öka antalet af deras smickrare.

19.

Det andra könet besitter i mycket högre grad, än vårt, den gåfvan att dölja sina verkliga tänkesätt och sinnesrörelser. Till och med fruntimmer af mindre odlade förståndsförmögenheter hafva ſtundom en synnerlig färdighet i konſten att förſtälla sig. Det gifves fall då denna konst tjenar dem till försvar emot mankönets försåtliga stämplingar. Förföraren har vunnit spel, när han märker, att den ſköna hjerta, eller hennes sinnlighet gör ett med honom emot hennes moraliſka grundsattser. Man räkne dem således icke till förebråelse, om de stundom synas annorlunda sinnade, än de i sjelfva verket äro! men man hafve tillika afseende derpå i omgänget med dem! Man inbille sig icke alltid, att den är dem likgiltig, hvilken de bemöta med märkbar köld, eller att de framför andra interessera sig för den, med hvilken de i publiken omgås förtroligt och tyckas utmärka! ofta göra de detta juſt för att dölja sitt spel; så framt det icke sker på spe, eller är en verkan af deras nycker och egensinnighet. Att fullkomligen dechiffrera dem, dertill fordras ett djupt studium af fruntimmershjertat och ett mångårigt omgänge med de listigare af dem; korrt sagdt, mer än i dessa blad kan detaljeras.

20.

Jag förbigår att nämna om den försigtighet man har att iakttaga i omgänget med afsigkomna gamla coqvetter; med sådana, som inbilla sig, att anspråken på beundran, tillbedjande och väldet af deras skönhet, i likhet med hvad lagen stadgar om gammal häfd, vinner i säkerhet igenom en trettioårig besittning: som endast hvart 5:te år fira sin födelsedag, och som, om bokcensuren blefve dem anförtrodd, prompt skulle förbjuda almanachan. Afvenledes förbigår jag de pruda, stränga, fiera och bönsyftrarna, med hvilka man stundom, som jag hör sägas, får omgås helt annorlunda emellan fyra ögon, än i sällskaper, och om hvilka lättfärdigt folk påstår: att tystlåtna och djerfva karlar just hos denna klassen snarast göra lycka. Jag förbigår likaledes de så kallade gamla mostrar och fastrar, hvilka göra sig en christlig pligt af att tid efter annan i solskenet framdraga sina grannars och bekantas rygten och företag; och med hvilka man derföre icke får stöta sig. - - - Alla dessa förbigår jag, för att icke göra de goda damerna uppbragta emot mig, som aldrig deltagit i dessa försmädliga tillvitelser.

21.

Dock ännu ett par ord om det himmelska nöje, som omgänget med förståndiga och ädla frun-

fruntimmer skänker! Jag har redan tillförene sagt, att jag har att tacka dem för de lyckligaste stunder af min lefnad; och i sanning! detta sade jag med hjertats fulla upprigtighet. Deras fina känslighet; deras gåfva att i en blink gissa, begripa och fatta en tanka, att förstå miner; deras fina sinne för lifvets smärre, intagande behag; deras träffande, naiva qvickhet; deras ofta skarpsinniga, ifrån lärda, systematiska fördomar fria omdömen; deras oefterhärmliga älskvärda lynnen — interessanta, till och med igenom deras ebb och flod; deras tålamod i långvariga lidanden, änskönt de i första ögonblicket, då en olycka drabbar dem, med sin jämmer göra det onda svårare för sina makar; deras lena, intagande sätt att trösta, sköta, vårda, uthärda och lida; den mildhet, som råder i hela deras väsende; det småtäcka, menlösa joller, hvarmed de lifva en conversation — allt detta känner, värderar och högaktar jag. — Och hvem lärer väl nu, efter denna bekännelse, påbörda mig det, hvilket jag nödgats yttra mig till några mindre fördel ibland dem, som ett lastande af hela könet, eller tillskrifva mig hatfulla afsigter.

Sjette Kapitlet.

Om omgänget emellan vänner.

1.

Då vid uppförandet emot våra vänner allt kommer an på hurudant val vi gjort af dem, så

så måste jag först göra några få anmärkningar i detta ämne. Inga vänskapsband pläga vara fastare, än de, hvilka knytas i de första ungdomsåren. Man är ännu då mindre misstrogen, mindre noggrann i småsaker; hjertat är mera öppet, mera böjdt för att meddela sig och sluta sig intill andra; caracktererne foga sig lättare efter hvarandra; man gifver efter å båda sidor, och sätter sig i likstämmighet; man gör så många gemensamma rön, påminner sig de sorglösa, arm om arm igenomlupna, lyckliga barndomsåren, och skrider med lika steg fort i cultur och erfarenhet. Härtill komma nu vanan och behofvet af att dageligen se hvarandra; blifver en ur den förtroliga cirkeln borttryckt af dödens hand, så fjättrar det de qvarblifna kamraterna så mycket fastare vid hvarandra. - - - - Helt annorlunda förhåller det sig vid mognare år. Mångfaldigt gäckade af menniskor och ödets skickelser, blifve vi mera förbehållsamma, mindre lättrogna; hjertat står under förnuftets förmynderskap, som nogare öfverväger, alltid först går till räds med sig sjelft, och försöker att ensamt reda sig, innan det anförtror sig åt andra. Man fordrar mera, är mera grannlaga i sitt val, icke mera så begirig efter nya bekantskaper, blifver icke så lifligt frapperad af lysande ytor; man har mera otörfalskade begrep om fullkomlighet, om varaktiga förbund, om nyttan och skadan af en oinskränkt tillgifvenhet; caracteren är fastare: grundsattserna för vårt afhandlingssätt äro fotade på systemer, i hvilka en för oss främmande persons tänkesätt och theorier sällan passa; det blifver följaktteligen svårare att stadga en beständig harmoni; och ändteligen äre vi invecklade i så många gö-

göromål och förbindelser; att vi knappt hafve ledighet, och sällan håg att åtaga oss några nya. Man vårdslöse således icke sina ungdomsvänner; och om ock öden, resor och andra omständigheter kallat oss hit och dit i verlden, så söke man dock att å nyo sammanknyta de gamla banden, och man skall sällan få skäl att ångra det.

2.

Det är en tämmeligen allmänt antagen grundsatts, att till fullkomlig vänskap likhet i stånd och ålder äro nödvändiga. "Kärleken," säger man, "är blind; den fjättrar, igenom en "oförklarlig instinct, hjertan vid hvarandra, "hvilka för den kalla förskaren synas vara in"genting mindre, än skapade för hvarandra; "och då de endast ledas af känslor, och icke "af förnuftet, så förfaller alla afseenden på "rang och yttre omständigheter. Vänskapen "deremot beror af harmoni i lynnesätt och "böjelser; men hvarje ålder, likasom hvarje "stånd, har sitt eget caracteristika lynne, i mån "af olikhet i uppfostran och lefnadssätt; och "häraf följer, att emellan personer af olika ål"der och medborgerliga förhållanden ingen så "fullkomlig harmoni kan äga rum, som den, "hvilken erfordras till knytande af ett vän"skapsband."

Dessa anmärkningar innehålla mycket sannt, likväl har jag någon gång sett prof af en öm och beständig vänskap emellan personer, som hvarken i ålder eller stånd varit hvarsandras like; och om man erinrar det, som jag i början af denna dels första kapitel sagt, så lär man utan svårighet kunna förklara detta. Det gifves unga gubbar och gamla ynglingar. En anständig uppfostran, måttlighet i begär, frimodighet i tänkesätt och oafhängighet i sitt yrke höja tiggaren till jämngod med den förnäma, likasom föraktvärda seder, oädla begär och nedriga tänkesätt kunna sänka sjelfva fursten till pöbelklassen. Det är likväl en tillförlitlig sanning, att öfverensstämmelse i känslor och grundsattser är nödvändig till byggandet af en stadig och innerlig vänskap, och att denna öfverensstämmelse icke lätt kan förenas med en för stor åtskillnad i talanger och insigter. Saknas icke vid ett sådant förbund ett af vänskapens mest ovärderliga behag, nämligen det ömsesidiga utbytandet af ideer och meningar, meddelandet af likstämmiga känslor, upplysandet af dunkla aningar och rättandet i vigtiga mål: — allt detta förefaller ju, när vår vän på intet sätt kan tänka sig in i vår belägenhet, när våra känslor äro honom rent af främmande? Det gifves människor, dem man endast får beundra, till hvilka man alltid måste upplyfta sina blickar för att kunna skåda dem: sådana personer vördar man, men — man älskar dem icke, eller man tviflar åtminstone på att blifva af dem älskad tillbaka. I vänskap böra gåfvor och gengåfvor vara lika stora och lika välkomna å båda sidor. Hvarje för stor öfvervigt å *en* sida,

sida, allt som upphäfver jämnlikheten, stör tillika vänskapen.

3.

Hvarföre äga förnäma och mycket rika personer så ringa verkligt sinne för vänskap? De känna mindre själs och hjertas behof. Att tillfredsställa sina lidelser, att löpa efter rusgifvande, förnuftdöfvande nöjen; att njuta oafbrutet; att blifva smickrade, berömde, hedrade: se der hvad de alla i mer eller mindre mån äro angelägna om. Ifrån sina likar i stånd och förmögenhet afhållas de af afund, missundsamhet och andra höjelser; de ännu mägtigare uppsöka de endast så ofta, som de finna dem oumbärliga till gynnandet af egennyttiga och äregiriga afligter; de ringare och fattigare hålla de åter på ett så stort afstånd ifrån sig, att de hvarken lyssna till sanningen ifrån deras läppar, eller kunna fördraga den tanken, att ställas i mindsta jämnförelse med dem. Afven hos de bästa ibland dem vaknar, förr eller senare, den föreställningen, att de äro danade af ett ädlare ämne, och denna tanke dödar då vänskapen.

4.

4.

Men äfven ibland de personer, som äro dig lika i stånd, förmögenhet, ålder och talanger, bör man icke räkna på varaktig vänskap hos andra än endast dem, hvilka icke styras af oädla, hättiga eller däragtiga böjelser, eller likt en väderhane, drifvas af och an emellan nycker och griller! Den som rastlöst öfverlemnar sig åt bullersamma nöjen och förströelser, den som uppoffrar allt för sina otygtade begär, vällust, dryckenskap, och den förbannade spelsjukan; den hvars afgud den falska äran, guldet, eller hans eget jag är; den som, vankelmodig i grundsatser och meningar, har en caracter, som likt vax låter af hvem som häldst trycka sig i hvad form som häldst; den kan må hända vara en hygglig sällskapskarl, men aldrig blifver han en pålitlig och trogen vän. En sådan skall säkert lemna dig i sticket, så snart det kommer an på någon försakelse, uppoffran, ståndagtighet och mod: du skall stå der ensam, och tro dig vara bedragen, då du likväl sjelf bedragit dig derigenom, att du gjort ett obetänksamt val. Öfver hufvud taget händer det så ofta här i verlden, att vår phantasi målar oss menniskorna så som vi gerna önskade att de skulle se ut, och sedermera tager det ganska illa, när hon blifver varse, att naturen icke skapat originalet lika med vår målning.

5.

Man plägar säga: att det säkraste medlet att få vänner är - - - - att icke *behöfva* några vänner; men hvarje menniſka med känsla *behöfver* vänner. - - - Och är det då verkeligen ſå *ſvårt* att finna trogna vänner här i verlden? Jag håller före, att det icke är hälften ſå ſvårt, ſom man vanligtvis tror. Våra hjertnjupna ungherrar ſkapa ſig endaſt för öfverſpända begrep om vänſkapen. Visserligen, om vi fordre (*sit venia verbo*) ett öfverlemnande med hull och hår, ett villkorligt uppoffrande och förſakande af allt eget intéresse i högſt vigtiga ögonblick, ett blindt antagande af vårt parti emot egen bättre öfvertygelse, till och med beundrande af våra fel, gillande af våra dårſkaper, deltagande i våra yrande lidelser — med ett ord: om vi begäre mera af våra vänner, än man enligt billighet och rättvisa får vänta ſig af menniſkor, ſom beſtå af kött och blod och äga fri villja, ſå ſkole vi hafva ſvårt för att ibland tuſende finna en, ſom ſå helt och hållet kaſtar ſig i våra armar. Söke vi åter förſtåndiga menniſkor, hvilkas förnämſta grundſattser och känslor öfverenſtämma med våra, ſmå omärkliga åtſkillnader oberäknade; menniſkor, ſom finna ſitt nöje i det ſom vi finne nöjſamt; ſom älſka oss, utan att vara förtrollade i oss, ſom värdera det goda hos oss, utan att vara blinda för våra ſvagheter; ſom icke öfvergifva oss i olyckan, troget och ſtåndagtigt biſtå oss i utförandet af nyttiga och redliga afſigter, tröſta, uppmuntra och underſtödja oss i lifvets beſvär; ſom, när saken oumgängeligen kräfver det och vi gjort oss

vär-

värdiga ett sådant vänskapsprof, för vår skuld uppoffra allt *hvad man utan att förolämpa sin heder och den rättvisa man är skyldig sig sjelf och de sina får uppoffra*, icke dölja sanningen för oss, göra oss uppmärksamma på våra fel, likväl utan föresatts att förolämpa oss, föredraga oss framför alla andra menniskor, så vida det kan ske utan obillighet - - - - söke vi sådana med alfvare: nå, så finne vi dem ock ganska säkert. - - - Många? nej, det påstår jag icke, men dock väl ett par för hvarje bra karl; — och hvad behöfver man mera här i verlden?

6.

Har du nu funnit en sådan trogen vän, så bevara honom väl! ära honom, äfven då, om lyckan plötsligt upphöjer dig öfver honom, äfven der, hvareft din vän icke spelar någon lysande roſe, hvareft din förbindelse med honom icke tyckes vinna bifall af publikens röst! blygs aldrig för din fattigare, mindre högaktade vän! afunnas icke en dig föredragen vän! trygga dig till honom, utan att falla honom till laft! fordra icke mera af honom, än du sjelf skulle göra; ja, fordra icke en gång så mycket, när din vän icke äger ett till alla delar med ditt lika lifligt temperament, enahanda talanger, samma grad af käns-

lig-

lighet! Åntag dig din väns bästa med värma och ifver, men icke på rättvisans och redlighetens bekostnad! Du skall icke för hans skuld vara blind för andras dygder, eller, om du har magten i händerna att bygga en värdig och skicklig mans lycka, se honom förbi, och skänka den åt din mindre skickliga vän. Du skall icke försvara hans öfverilningar, prisa hans passioner som dygder, i små tvister med andra menniskor, när han har orätt, med föresatts stärka den förolämpandes parti; icke störta dig jämte honom i förderfvet, när han dermed icke hjelpes, eller, som än sämre vore, med ditt oklока försvar ännu mera förbittra hans ovänner, och bereda din och de dinas ofärd. Men du skall rädda hans rygte, när han orättvist blifver förtalad, äfven då, när hvar man misskänner och öfvergifver honom, så framt du kan hoppas, att du derigenom på något sätt kan gagna honom. Du skall offenteligen visa din aktning för hans ädla tänkesätt, och aldrig blygas för din förbindelse med honom, när ödet eller elaka menniskor oförtjent förtryckt honom. Du skall icke le deråt, när qvicka bakdantare i hans frånvaro göra narr af honom. Du skall försigtigt och klokt underrätta honom om de faror, som hota honom och hans medborgliga anseende; men detta endast så vida det kan tjena till undvikande af det onda, eller till godtgörande af oförsigtigheter, men icke då, när det endast skaffar honom en orolig stund.

Vänner, som icke öfvergifva oss i nöden, äro högst sällsynta. — Var du en af dessa sällsynta vänner! Hjelp och rädda, när du förmår! uppoffra dig — förgät blott icke hvad klokhet och rättvisa emot dig sjelf och andra ålägga dig! men storma icke, klaga icke, om andra icke göra detsamma för dig! det är icke alltid elak villja, som råder hos dem. Jag har förut sagt, att svaga och af passioner beherrskade menniskor äro opålitliga vänner; dock huru få gifves det icke, som äro bergfasta och orygglige i sin caracter, rent af fria ifrån små lidelser och biafsigter, som icke jämte sin tillgifvenhet för din person äfven hafva afseende på ditt rygte i det allmänna, dina förbindelser och bekantskaper, äfvensom derpå, att de, om icke just blifva hedrade igenom dig, dock åtminstone icke måtte ådraga sig vanära och förakt i allmänna lefvernet, för sitt förtrognare omgänge med dig; huru få, hvilka, när det kommer an på någon slags försakelse, icke uppoffra den svagare för den starkare! Om nu dessa, så snart ett oväder sammandrager sig öfver ditt hufvud, trada ett par steg tillbaka, eller åtminstone förvandla sin ömhet och aktning till en slags protection och rådgifvare-role — välan! så var billig! skjut skulden på de flesta personers försagda temperament, på deras beroende af yttre omständigheter, på nödvändigheten i våra dagar deraf, att betjena sig af *andras ynnest* till vinnande af lycka och förtkomst i dessa sannerligen svåra tider! Huru få menniskor skulle icke blif-

va

va öfriga, med hvilka du hand i hand kunde genomgå lycka och olycka här på jorden, om du ville vara så nogräknad! stundom är händelsen ock den, att våra vänner (när vi igenom smärre eller större oförsigtigheter sjelfve ådragit oss vår olycka) verkeligen äro skyldiga sig sjelfva det rättfärdigandet, att uppenbart visa, att de icke varit invecklade i våra dårskaper. Ofta blifva de af vår vidriga belägenhet just så sinnade emot oss, som de alltid hade bort vara; det vill säga: de upphöra att smickra oss så, som de tillförene af fruktan att förlora vår vänskap gjorde, så länge som vi blefvo uppsökte af hvar man och kunde *välja* våra vänner. Jag har under några bländande situationer af min lefnad sett en mängd menniskor tränga sig intill mig, hvilka upphörligen strödde rökverk för mig, med högljudt bifall och beundran uppsnappade hvarje qvickt infall från min mund, skrefvo verser fulla med smicker om mig, utropade mina ord som orakelspråk, och i basunton upphöjde min rygtbarhet. Jag kände menniskoslägtet tillräckligt för att icke taga allt detta för redbart mynt, utan förblef fast i den öfvertygelsen, att om jag framdeles komme i en mindre angenäm belägenhet, och de icke vidare behöfde mig, de ock skulle bemöta mig helt annorlunda. Jag bedrog mig icke häri; men det oaktadt voro icke dessa samt och synnerligen skurkar och hycklare. Det är sannt, många af dem lärde jag känna som sådana; de tillåto sig de gröfsta nedrigheter emot mig; detta föreföll mig ingalunda främmande; jag föraktade dem; men många hade ock tillförene endast blifvit borttryckte med strömmen. Mina fienders röst väckte dem nu; de studsade,

betraktade mig med forskande ögon, och sågo mina fel; de förebrådde mig dessa fel, dels mundtligen, dels igenom en viss köld i sitt uppförande, måhända något för hårdt, gåfvo mig dymedelst anledning att sjelf vända min uppmärksamhet härpå och arbeta på min förbättring, och i sanning dessa hafva varit mig nyttigare och verkligare vänner, än många andra, som aldrig upphörde att stärka mig i min fåfänga och sjelfbehaglighet.

8.

Ingen grundsatts synes mig lägre och ett känslofullt hjerta ovärdigare, än den: "att det är en tröst att hafva likar och deltagare i olyckan." Är det icke nog att sjelf lida, utan derjämte nödgas vara öfvertygad derom, att många andra lika så goda och redliga menniskor här i verlden, som vi äre, hafva icke mindre elände att draga? Skole vi ännu okynnigtvis öka summan af dessa olyckliga derigenom, att vi tvinge andra att jämte oss känna tyngden af vår börda, som derigenom icke blifver lättare? Ty man säge för all del icke, att det är en lättnad, att tala om och jämra sig öfver sina plågor! Endast för en del gamla gummor, men icke för en förständig man, kan *denna* slags pratsamhet blifva välgörande

rande. Jag har i första delens första kapitel talat derom, om det är godt att klaga sin nöd för andra. Då sade jag, till besvarande af denna fråga, endast hvad verldsklokhet och försigtighet lära; i omgänge med vänner deremot, hvarom här talet är, måste äfven en mera grannlaga känslofinhet föreskrifva oss att så mycket som möjligt dölja våra obangenäma händelser för den ömt deltagande och af våra olyckor lika djupt med oss sårade vännen. Jag säger: så mycket som möjligt; ty fall kunna inträffa, då det beklämda hjertats behof af lättnad är för stort, eller då vår vän, som läser bekymret på vår panna, med en oemotståndlig bevekande röst uppfordrar vår upprigtighet, då ett längre förtigande af det onda blefve ett olidligt qval för oss sjelfva, eller ett oförlåtligt förolämpande emot vår förtrogna. I alla andra händelser böre vi skona vår vans sinneslugn lika mycket som vårt eget; det förstås likväl, att här icke är fråga om sådana tillfällen, då hans råd eller biständ kan rädda oss. — Hvad vore väl vänskapen, om man i sådana fall vore tyst låten?

9.

Klagar en vän sin nöd, sin smärta för dig, så hör honom med deltagande! uppehåll honom

nom icke med moraliska tänkespråk, med anmärkningar öfver det, som kunnat vara annorlunda, och han hade kunnat undvika! — hans ställning förändras icke af dessa föreläsningar; hjelp honom, om det står i din förmåga! trösta honom, och använd allt det som kan lindra hans qval; men förvekliga icke honom till kropp och själ igenom qvinnligt beklagande! Uppväck snarare hans manliga mod, att han må upphöja sig öfver denna verldens obetydliga lidanden. Smickra honom icke med ogrundade förhoppningar, i med väntan på en blott slump: utan hjelp honom att vidtaga sådana utvägar, som äro värdige en vis man!

10.

Ifrån omgänget emellan vänner måste all förställning vara bannlyst. Der bör all *falsk* blygsel, allt det tvång, som convenience, öfverdrifven artighet och misstroende i allmänna lefvernet ålägga, förfalla. Förtroende och upprigtighet böra råda emellan sanna vänner. Man besinne dock tillika, att det är en barnslig pratsamhet, att yppa hemligheter, hvilkas kännedom icke det ringaste gagnar vår vän, men väl tvärtom, igenom den mindsta oförsigtighet i bevarandet af dem, kan ådraga honom skada och förtret; att få menniskor i alla omständigheter förmå bibehålla en hemlighet be-

begrafven inom sig, ehuru samma menniſkor kunna besitta alla till vänſkap erforderliga egenſkaper; äfven betänke man, att främmande hemligheter icke äro vår egendom; och ändteligen, att det gifves egna hemligheter, dem man icke utan skada, fara och förlust kan anförtro åt någon menniſka i verlden!

11.

Hvarje slag af ſkadligt smicker måste förvisas ur omgänget emellan ägta vänner, men icke en viss höflighet, som försötmar sammanlefnaden, eftergifvenhet och fogsamhet i oſkyldiga mål. Det gifves menniſkor, hvilkas ynnest man i ögonblicket förlorar, så snart man upphör att strö för dem rökverk, så snart man icke i alla saker är af enahanda mening med dem, och har samma smak, som de. Man får icke i deras närvaro göra rättvisa åt andra personers förtjenster, om de ock vore aldrig så stora. Vissa strängar kan man icke en gång vidröra, utan att reta deras vrede. Hafva de begått en galenſkap; äro de blindt intagna för eller emot en sak; villseledas de af sin phantasi, eller någon viss lidelse; hafva de vant sig vid vissa oanständiga eller ſkadliga vanor; finner man något med ſkäl vara att påminna emot deras sätt att lefva och deras hushållning, och man understår sig i något af nämn-

da

da fall att yttra sig härom, så tänder elden genast i alla knutarna. Andra blifva häraf icke så mycket stötta, som ju mera plågade. De hafva genom vekliga vanor blifvit så klemiga, att de icke ens tåla vid att höra sanningens röst. Man får icke tala med dem om andra saker, än sådana, som underhålla deras tröga själaslummer. — "Om jag vågar bedja dig härom," säga de, "så låt oss afbryta denna discours! dessa äro föremål, dem jag ogerna återkalar i minnet. Det förhåller sig nu en gång för alla så, och står icke att ändra! Jag vet väl, att jag har orätt, att jag kanske borde handla annorlunda; men det skulle kosta mig en för hård strid — min helsa, mitt sinneslugn, mina svaga nerver tillåta icke, att jag för strängt sysslosätter min eftertanka, och med alfvare öfverväger sådana saker." — Fy! en man som äger en stadgad caracter, och alfvarsamt älskar och söker det goda, måste hafva mod att varsamt och med mogen öfverläggning skärskåda hvarje sak. — Alla dessa löskokta själarna äro odugliga som vänner. Man måste hafva styrka att säga och höra sanningen, äfven då, när denna sanning är hård och skakar vårt inre. En väns privilegium att icke behöfva förtiga sanningen för den andra, berättigar honom likväl icke att göra det med myndighet, plumphet, häftighet eller efterhängsenhet, att med långa predikningar trötta och förarga honom, eller uppfylla honom med oroliga omsorger, när, i följe af hans temperament eller omständigheterna, allsingen nytta står att vänta deraf.

12.

Jag har redan sagt, att allt det som upphäfver jämnlikheten emellan vänner vore skadligt för vänskapen. Då nu förhållandet emellan en välgörare och den som undfår välgerningar mindst kan bestå med jämnlikhet, så synes det enligt med en finare grannlagenhet, att förhindra, det icke igenom en för stor öfvervigt af välgerningar å *ena* sidan en vän blifver likasom undergifven den andra. Förpligtelser af sådan art strida emot den frihet, det oinskränkta val, hvarpå vänskapen bör grundas. De inrycka i detta förbund något, som icke hörer dit, nämligen en erkänsla, som icke är frivillig, utan pligt. Man har sällan den dristigheten, att så oförskräckt och öppenhjertigt tala med en välgörare, som med en vän. Härtill kommer, att om jag beder en vän om någon tjenst, han af delicatesse icke gerna afslår mig det, som han kanhända skulle afslå en främmande. Jag vet väl, att det kostar nästan mera på ett ädelt och stolt hjerta att emottaga välgerningar, än att tilldela dem, till och med då, när detta godas utöfvande fordrar någon uppoffring; men bördan af att stå i förbindelse tynger dock alltid på *ena* sidan — och vill detta icke vänner emellan säga: på *bägge sidor?* Om man ock icke gör afseende på något mera, än den enda omständigheten, att en undfången välgerning gör oss partiska för välgöraren, och att all partiskhet är en muta, så önskade jag redan derföre att så mycket som möjligt se allt dylikt undanröjdt i vänskapen. Man vare således högst noggran i eftersträfvande och emottagande af vänskaps-

tjen-

tjenſter! Man söke häldre i sådana fall, der någon dylik betänklighet kunde äga rum, i synnerhet i penningeaffärer, hjelp hos främmande! man missbruke icke sina mägtiga vänners tjenstfärdighet igenom recommenderande af främmandes angelägenheter! men det gifves medel att göra en ädel man, som gerna gör godt, uppmärksam på föremål, som äro värda hans hjelp. Lord Marshall Keith blef ombedd af en officer att recommendera honom hos Konungen af Preussen. Han svarade icke, men gaf officern vid sin afresa till Potsdam en liten påse full med ärter, hvilken han skulle öfverlemna åt Konungen, utan något bifogadt bref. Fredric begrep, att hans vän icke skulle hafva gifvit en dylik besynnerlig commission åt en vanlig menniska, och antog officern i sin tjenst. Eldiga snillen hafva öfver hufvud taget sinsemellan ett eget hemligt, för andra obegripligt språk. Det gifves dock tillfällen, då man utan betänklighet måste vända sig till sina vänner, nämligen då, när de vänskapstjenſter, dem vi äre i behof af, äro af den beskaffenhet, att vår vän utan sin olägenhet kan visa oss dem, eller ock, utan att sätta oss i förlägenhet och på minsta vis förolämpa oss, kan afslå dem: när vi äre i de omständigheter, att vid ett annat tillfälle kunna bevisa honom lika stora återtjenster: när ingen är så väl, som han, underrättad om sakens sammanhang och öfvertygad om säkerheten af att bifalla vår begäran, eller när hela vår välfärd beror af en saks förtigande; när vi icke med säkerhet och utan fara och skada kunne förtro oss till någon annan, icke kunne lita på biſtånd af någon annan, och med visshet vete, att vår vän härvid icke

kan

kan förlora något, icke utsättes för någon obehaglighet. Vid alla dessa och dylika tillfällen skulle vi fela emot det förtroende vi äre skyldige dem, om vi dolde våra besvär för dem.

23.

Något af det som jag sagt i frågan om förhållandet emellan ägta makar finner äfven rum emellan vänner, nämligen, att man bör taga sig till vara för att blifva ledsna vid hvarandra, eller igenom ett efterhängset, alltför förtroligt omgänge föranlåta vidriga intryck. Till detta ändamål välje man samma medel, som jag vid det förra tillfället föreslagit. Man bör icke se hvarandra så öfver höfvan ofta, att vår väns sällskap upphör att vara för oss en välgärning — att det begynner förefalla oss som ett hvardagsgöra; att vi blifve för noga kännare af vår väns småfel, dessa obetydliga brister, hvilka, flere eller färre till antalet, vidlåda hvarje dödlig, och hvilka icke förefalla så stötande, när man icke beständigt lefver tillsammans, men hvilka på

 mån-

många humeurer och sinnen kunna i längden blifva af skadlig verkan. Denna försigtighet är vida nödigare i vänskapen, än i ägta ståndet, emedan i den förra icke så, som i det sednare, andra afseenden och den tanken äga rum, att man en gång för alla och för hela sin lifstid blifvit förenade till gemensamma öden, till att älska hvarandra i nöd och lust, och att de tu äro ett kött; emedan, säger jag, denna öfvertygelse och flera andra af kärlekens pligter och bud icke kunna lämpas på vänskapen, och beständigheten af denna följakteligen beror af den skonsamhet, hvarmed han plägas. Det är sannt, att dessa obehagliga intryck hos ädla och förståndiga personer icke blifva långvariga, och att det endast behöfs ett mellanskåf af några få dagar, för att åter öppna ögonen på oss och visa oss vår väns värde och företräde framför andra medelmåttiga menniskor, med hvilka vi under tiden lefvat; men bättre är det likväl om dylika känslor allsicke vinna insteg i vårt hjerta; och det kan man ju afböja. Man bannlyse derföre äfven ur omgänget med vänner denna pöbelagtiga förtrolighet, denna bristande höflighet och denna yttre slurfvighet, hvarom jag i denna dels tredje kapitel, i synnerhet i 4:de paragraphen, talat; ändteligen lägge man intet slags tvång på sin vän; begäre icke, att han skall rätta sig efter våra nycker och vår smak, eller att han skall fly sådana personers sällskap, emot hvilka vi äre intagne!

Lika så vigtigt är det dock äfven att icke göra omgänget med älskade personer så alldeles

deles oumgängligt för sig, att man tror det rent af omöjligt att lefva dem förutan. Vi äre ingenting mindre här i verlden, än herrar öfver vårt öde. Man måste vänja sig vid att fördraga skillsmessor igenom döden, borrtflyttningar och andra omständigheter, och om man är i besittning af något godt, göra sig bekant med den tanken, att man kan förlora detta goda. En vis man bygger icke hela sin välgång på ett annat tings existence.

14.

Förblif alltid, äfven på afstånd, dina vänner med all vänskapens värma tillgifven! eljest synes det, som hade du endaft af egennytta och för att njuta nöjet af deras sällskap slutit dig intill dem. Var icke så försumlig i brefväxling med dem, som ganska många menniskor äro det! huru snart är icke en brefiapp skrifven! hvem är väl så öfverhopad med göromål, att han icke hafver åtminstone en fjerdedels timma på dagen ledig? huru fägnesamma för en aflägsen vän, och huru välgörande för oss sjelfva kunna icke ofta ett par ömma tröstande rader vara! Jag antager ingalunda den ursägten för god, att man understundom en lång tid borrtåt alldeles icke är vid humeur och skicklig att ordna sina tankar på papperet. Bref till vårt hjertas förtrogna

trogna äro inga vältalighetsſtycken; hvarje ord, ſom lifligt uttrycker det ſom föregår i vår ſjäl, ſkall vara honom välkommet, och på detta ſätt blifver ju ſkillnaden ifrån älſkade personer drägligare.

15.

Man ſer ſtundom personer vara lika ſå ſvartſjuka på ſina vänner, ſom på ſina älſkarinnor. Detta bevisar mera ett afundsjukt, än ett ömt hjerta. Det bör fägna oss, när äfven andra personer veta att ſkatta värdet af den ſom är oss dyr; det bör fägna oss, om vårt hjertas älſkling utom oss finner andra goda menniſkor, dem han kan anförtro ſig åt, och i hvilkas omgänge han kan ſmaka ren välluſt. Han ſkall derföre icke blifva blind för våra förtjenſter, eller otacksam emot oss — och ſkulle vi deſſutom vinna i värde derigenom, att vi tillſlöto hans ögon för andras förträffliga egenſkaper?

16.

Allt hvad ſom tillhör din vän, hans egendom, hans borgerliga lycka, hans helſa, hans rygte, hans huſtrus ära, hans barns ö-

ſkuld

skuld och bildande — allt detta vare dig helligt, vare ett föremål för din nit och din omvårdnad!' äfven din häftigaste lidelse, dina mest otyglade begär böra icke få förleda dig till något, som strider emot din pligt att lemna allt, hvad honom tillhör, okränkt!

17.

Natursgåfvor, anlag och sättet att ådagalägga sina känslor, äro olika hos olika personer. Den är icke alltid den känslofullaste, som mest sladdrar om hjertats rörelser och ömma känslor; likasom den icke alltid är vår trognaste och pålitligaste vän, som med brinnande häftighet trycker oss till sitt bröst; eller med största hetta i vår frånvaro antager sig vår sak. Allt öfverspändt är odugligt och varar icke länge. En lugn, stilla högaktning är mera värd, än tillbedjande, beundran och förtjusning. Man fordre således icke af hvar och en samma grad af yttre vänskapsbetygelser, utan dömme sina vänner efter den alltid lika förtrolighet och fasta tillgifvenhet, hvarpå de utan öfverdrift och utan smicker visat oss verksamma prof!' Men beklagligen stämplar vår fåfänga meränsdels personers värde i mån af den grad vördnad och undergifvenhet de visa sig hysa för oss, och de flesta menniskor söka att samla sådana vänner omkring sig, vid hvilkas sida de sjelfva synas i en dubbelt fördelagtigare dager, och för hvilka deras ord äro orakelspråk.

18.

18.

Värfva icke enträget vänner! Ställ icke an jagt efter hvar och en bra karl, i tanka att slutligen få honom dig synnerligen benägen! Hvarje slags beställsam tjenstagtighet, om den vore aldrig så välment, plägar väcka misstankar hos verlden; och den, som stilla framskrider på den bana, hvilken redlighet och klokhet utstaka, och derjämte hyser i sitt bröst ett hjerta som ömmar för andras väl, den blifver icke obemärkt, icke ouppsökt; han finner utan plan ett par ädla menniskor, hvilka räcka honom händen till ett brödraförbund.

19.

Det gifves dock menniskor, som icke hafva någon enda *förtrogen* vän, utan endast bekanta; antingen emedan de icke äga sinne för detta själsbehof, eller emedan de icke lita på någon skapad varelse, eller emedan de till humeuret äro kalla, osämjeliga, inbundna, fåfänga, eller trätgiriga. Andra äro hela verldens vänner: de kasta sitt hjerta för hvarje mans fötter, och just derföre bockar ingen sig ned, nappar ingen derefter, för att erhålla det. — Låtom oss icke höra till någondera af dessa klasser!

20.

Äfven emellan de förtrognaste vänner kunna missförstånd och misshälligheter uppstå. Om man låter dessa draga ut på tiden, eller tillåter tjenstfärdiga personer att blanda sig i spelet, så urartar ett sådant obetydligt gnabb icke sällan till en långvarig fiendskap; ja, till en fiendskap, som merendels blifver så mycket häftigare, ju ömmare, ju förtroligare förbundet varit, och desto värre man således tror sig vara bedragen. Det är i sanning en bedröflig åsyn, att stundom se de ädlaste själar på detta sättet uppretade emot hvarandra. Jag råder derföre enträget, att vid första skugga af missnöje öfver något vår väns uppförande, icke försumma att utan tredje mans biträde yrka på förklaring. Allt plägar då ganska lätt förlikas; med förbehåll dock, att ingen ovillja ligger derunder, som man hos ädelt tänkande och välvilliga vänner bör äga skäl att förmoda.

21.

Men huru, om vänner verkeligen bedraga oss, om vi efter en tids förlopp blifve varse, att vårt goda hjerta vilseledt oss, och bundit oss vid menniskor, som icke äro oss värdiga? mine läsare! jag kan icke nog ofta upprepa

på det, att vi merändels sjelfva äro skulden dertill, om vi, efter ett närmare omgänge med menniſkor, finne dem annorlunda, än vi i början tänkt oss dem. Partiſka känslor, sympathi, likhet i smak och böjelser, fint smicker, själsbehof, i ögonblick, då hvar och en, som visar mindsta deltagande i vårt öde, synes oss en välgörare, — dessa och andra dylika intryck komma oss att om de personer, dem vi ſkänke vårt hjerta, fatta sådana idealiſtiſka begrep, hvilka sedermera omöjligt kunna sannas. Vi föreställe oss dem änglarena, och äre sedan mycket intolerantare emot dessa våra älſklingar, än emot främmande personer, så snart vi blifve varse menſkliga svagheter hos dem, och det, emedan vår klokhet gör sig en affaire d'honneur deraf. Spännen icke eder förmodan, eder tanka om edra vänner för högt: så ſkall ett menſkligt felſteg, hvilket de i frestelsens ögonblick begå, icke förefalla eder främmande, icke förarga eder! äfven ſkonsamhet! I behöfven den tilläfventyrs sjelfva vid andra tillfällen. Dömmen icke, så varden I icke dömde! — Och hvad rättighet har du väl öfver din väns moralitet? Hvad annat är han dig väl ſkyldig, än trohet, ömhet och tjenſtfärdighet? Hvem har satt dig till censor öfver hans seder? — Sök, lik Diogenes, här på jorden en i alla afseenden fullkomlig man! — du må blifva hundrade år gammal, och du ſkall ändå beständigt löpa omkring med din tända lykta.

Framför allt bör man akta sig för att sätta tro till hvarje ömkligt sqvaller, hvarmed elaka, eller svaga menniſkor, till förklenande af vå-

våra vänner, fylla våra öron. Personer, hvilka i dag skulle dela sin sista brödsmula med en man, hvilken de upphöja till stjernorna, och i morgon, när en gammal käring berättat honom någon hopspunnen förarglig historia; nedsänka honom till en föraktlig bedragare; personer; hvilka på rygten, gängse blott emellan den lågttänkande, nedriga pöbeln, kunna hålla en mångårig, noga prófvad vän skyldig till en föregifven skamlig gerning — om ock all sannolikhet vore på förtalarens sida — sådana vankelmodiga, dåliga machiner förtjena endast förakt; och förlusten af deras vänskap är en ren vinst. Utseendet är ofta ganska bedrägligt; man kan hafva anledningar; nödvändigheter kunna inträffa, som göra det omöjligt för oss att upplysa vissa tvetydigt utseende steg; men att en godkänd ädel man icke begått en nedrig gerning, derpå behöfves alls intet vidare bevis, än detta, att en *ädel* man aldrig begår *nedriga* gerningar.

22.

Men om nu vår vän verkeligen blifvit så försämrad till sin moralitet, eller vårt lättrogna hjerta i en så hög grad bedragit sig på hans redlighet, att han missbrukat vårt förtroende och lönat oss med otack — nå! så upphör han att vara vår *vän;* men derföre bibehåller han, enligt min tanka, hvarken mer el-

ler mindre rätt till att blifva liden, än hvarje annan oss främmande person. Jag håller det för en falsk delicatesse, gemenligen härflytande af fåfängan, som ogerna vill tillså sitt misstag, när man tror sig böra med ytterstа skonsamhet tala om en dylik förrädare, emedan han tillförene varit vår vän. Det enda som kan beveka oss att skona honom är den tankan, att menniskohjertat i allmänhet är svagt, och att man lätt går för långt i motvillja, när någon slags hämnd blandar sig i vårt omdöme. A andra sidan åter gör den omständigheten, att denna mannen bedragit *oss*, icke hans brott en hårsbredd större, berättigar oss icke att ifrigare draga ut till strids emot honom, än emot hvad annan skälm som häldst, hvilken bedragit *andra menniskor*, och i allmänhet förolämpat dygden.

Sjunde Kapitlet.

Om förhållanden emellan husbonde och tjenare.

1.

Det är beklagligt nog, att den största delen af menniskoslägtet af svaghet, fattigdom, våld

våld och andra omständigheter blifver tvungen att stå under den mindre delens befäl, och att ofta den bättre nödgas åtlyda den sämres befallningar. Hvad är derföre billigare, än att de, hvilka ödet gifvit magten i händerna att göra lifvet ljuft för sina medmenniskor och deras ok drägligare, icke lemna denna lyckliga belägenhet onyttjad?

2.

Det är likväl äfven sannt, att de flesta menniskor tyckas vara födda till slafveri, och ädla, verkeligen höga tänkesätt och böjelser deremot vara ett obetydligt antals arfvelott. Låtom oss emedlertid uppsöka grunden till denna sanning, mindre i naturliga anlag, än i uppfostran och i våra af luxe och despotisme förderfvade tider! Häraf alstras en ofantlig mängd behof, hvilka göra oss beroende af andra. Det eviga metandet efter vinst och förmåner föder låga böjelser, tvingar oss att tigga och krypa oss till det som vi anse för oumbärligt för vår existence, i stället för att måttlighet och förnöjsamhet äro källorna till all dygd och frihet.

3.

Om nu ock de flesta menniskor förblifva döda för finare känslor, och oskickliga till sub-

lima,

lima, höga tänkesätt: så äro de dock icke alla känslolosa för ett ädelmodigt bemötande, eller blinda för sannt värde. Räkna således hvarken på tillgifvenhet, aktning, eller frivillig lydnad hos dem som stå under ditt befäl, om dessa sjelfva kanna, att de äro moraliskt bättre, förståndigare och skickligare, än du, att du hafver dem vida mera af nöden, än de dig; om du misshandlar dem, dåligt belönar dem för väsendtliga tjenster, ger smickraren ibland dem företräde framför den ekonomiske, upprigtiga, trogna tjenaren; om de måste blygas för att tillhora en man, som hvar och en hatar eller föraktar; om du fordrar mera af dem, än du sjelf i deras ställning skulle kunna uträtta; om du icke bekymrar dig hvarken om deras moraliska, œconomiska, eller physiska väl, tilldelar dem så knapp lön för deras arbete, att de råka i fortviflan och måste bedraga dig, eller åtminstone icke kunna hafva någon glad stund; om du icke tager deras physiska tillstånd i betänkande, utan förskjuter dem, så snart de blifva gamla och skröpliga; om du tillåter dem föga hvila och sömn; om de, under det du frossar, i en svår årstid, kanske till och med blottställda för en bitter väderlek, måste, plågade af en dödande ledsnad, vänta på dig; om ditt löjliga högmod blifver ett föremål för deras åtlöje, eller du i din snarstickenhet öfverhopar dem med skällsord; om de oaktadt all möjlig aktsamhet och flit icke kunna vinna ett enda vänligt ord af dig! — att i alla våra gerningar visa rättskaffenhet, redlighet, sann menniskokärlek, värdighet och conseqvence, se der både det säkraste medlet att i allmänhet förvärfva oss våra medmenniskors odelade aktning, och tillika det

lämp-

lämpligaste att försäkra oss om deras vördnad och tillgifvenhet, hvilka bero af oss, hvilka ofta se oss osminkade i hvarjehanda lynnen, och för hvilka vi således svårligen kunna länge förställa oss. Det är ett gammalt, men ganska sannt ordspråk: "sådan herre, sådan tjenare!" det förstår sig, att detta endast gäller om sådana tjenstehjon, som hafva varit nog länge i ett hus, för att kunna antaga den der rådande ton; men hos dessa sannas ordspråket ock nästan ofelbart. Man kan meräudels taga för afgjordt att en kammartjenare, som är en spratthök, tjenar hos en storskrytare! anständiga herrskap hafva höfligt tjenstfolk; i stilla, ordentliga hushåll finner man beskedliga och flitiga uppassare och pigor; arga, liderliga betjenter och kammarjungfrur äro hemma *der*, hvarest oenighet och tygellösa seder äro gängse emellan herrskapet. — Således är ett godt exempel (ordrika förmaningar behöfvas icke) det säkraste medlet att bilda skickligt tjenstfolk.

4

Så mycket jag nu råder till ett vänligt och mildt omgänge med betjening, så litet kan jag gilla det, om man med vett och villja yppar

yppar sina svaga sidor för dem, gör dem till sina förtrogna i hemliga angelägenheter, igenom en orimligt stor lön vänjer dem vid en yppig lefnad, — om man icke tillräckligt sysslosätter dem, öfverlemnar allt åt deras godtycke, lemnar dem oinskränkt välde öfver penningar, kläder och husgeråd, och dymedelst hos dem väcker retelser till bedrägeri — om man frivilligt afsäger sig allt välde öfver dem, allt anspråk på anseende, och nedlåter sig till kamratskap och öfverdrifvet förtroligt skämt med dem. — Man finner ibland hundrade menniskor af deras kläss knappt en, som kan tåla vid detta, som icke gör missbruk af en dylik efterlåtenhet. Detta är icke just heller något medel att göra sig älskad. Ett bevåget, alfvarsamt, stadigt, alltid lika uppförande, skildt ifrån en stel, tillgjord högtidlighet, — god, tillräcklig, icke öfverflödig, efter vigten af deras tjenster lämpad betalning, — sträng punktlighet i fullgörandet af det, hvartill de förbundit sig, — godhet och vänskap, när de hos oss anhålla om uppfyllandet af någon anständig, billig begäran, tillåtandet af ett oskyldigt nöje, eller då de oombedt äga skäl att vänta det af oss, — en vis öfverläggning vid föreskrifvandet af deras arbete, så att man icke öfverhopar dem med onyttiga sysslor, med göromål, som endast och allenast hafva våra dåragtiga tidsfördrif till föremål, men att man derföre icke lider, att de någonsin äro sysslolösa, utan äfven håller dem till att arbeta för sin egen räkning, att vara snyggt och tillbörligt klädda, att förvärfva sig skicklighet, — uppmärksamhet och uppoffrande af vårt eget interesse, när man finner tillfälle att förskaffa dem bättre vilkor, att befordra deras lyc-

lycka, — faderlig omsorg om deras helsa, ärliga utkomst och moraliska uppförande: — dessa äro de säkraste medlen att blifva väl och troget betjenad, och älskad af sitt husfolk. Härtill lägger jag ännu det rådet, att icke hålla förmycken betjening, men väl att nyttigt sysselsätta de få man har och oundgängeligen behöfver; att löna dem väl och behandla dem förnuftigt. Ju flera betjenter man har, desto sämre blifver man uppassad.

5.

Vårt förfinade lefnadssätt har betagit oss ett af våra första och ljufvaste samband, — sambandet emellan en husfader och hans husfolk, allt behag och all värdighet. De rättigheter och nöjen, som i forntiden voro en husfaders lott, äro till större delen försvunna; tjenstfolket anses icke nu som en del af familjen, utan betraktas som legohjon, dem vi efter behag kunne afskeda, likasom *de* å sin sida kunna lemna oss, så snart de tro sig på ett annat ställe finna mera frihet, mera beqvämlighet och rikare betalning; och utom de timmar, dem de måste använda till vår tjenst, hafve vi ingen befattning med dem, lefve vi icke med dem, utan se dem endast då, vår vi kal-

kalle dem med ringklockan, och de till åtlydnad häraf framkrypa till oss ur sina vanligtvis högst smutsiga och osunda iden. Detta lösa, på oviss tid knutna förbund uppdrager i följe häraf en gränslinea emellan båda parternas interesse; husbonden äflas att bekomma sitt legohjon för ganska lindrigt köp: så framt han icke af fåfänga eller slöseri kostar mera på det; — huru den arma tjenande varelsen skall taga sig fram vid en annalkande ålderdom, derom bekymrar han sig icke, och tjenaren, som vet detta, söker vid så osäkra utsigter att snatta åt sig allt hvad snattas kan; för att om möjligt är lägga ihop en nödpenning åt sig. Hvilket inflytande detta måste hafva på sedlighet, bildning, förtroende och ömsesidig tillgifvenhet, det är lätt att inse. Det är sannt, att icke alla husbönder omgås så fullkomligt främmande och onaturligt med sitt tjenstfolk; men hvar finner man väl i våra tider sådana ibland dem, hvilka, som fäder och lärare för sina tjenare, göra sig ett nöje af att sitta midtibland dem; att igenom visa och vänliga samtal underrätta dem i hvarjehanda ämnen, att arbeta på deras hjertas- och förstånds bildning, och att draga försorg om deras framtida väl? det är sannt, att mindsta delen af dem som träda i tjenst hos privata personer äro så väl uppfostrade, att de veta erkänna värdet af ett dylikt nedlåtande, och behörigt draga nytta deraf; men hvad hindrar oss att sjelfva uppfostra tjenstfolk åt oss, att upptaga dem som barn, och sedan för hela deras lifstid behålla dem hos oss, räkna dem för medlemmar af vår familj, och i mån af deras förtjenster och våra tillgångar förbättra deras öde? Jag känner af erfarenhet

alla

alla olägenheterna af ett sådant företag, ty jag har flera år borrtåt följt denna plan; den misslyckas mångfaldigt: vår möda lönar sig icke; blifver icke erkänd; barnen begynna, så snart de blifvit fullväxta; att känna sin ställning och undandraga sig vår faderliga aga; Ofta äre vi dock igenom ett felagtigt behandlingssätt sjelfve skulden dertill: och de handla icke alltid otacksamt emot oss. Vi gifve dem stundom en helt annan slags uppfostran, än den; som passar för deras stånd, och just derigenom göre vi dem missnöjda med sitt tillstånd, i stället för att grundlägga deras lycka: eller ock behandle vi dem ännu alltid som barn; då de redan uppnått myndiga år. Frihetsbegäret är af naturen inprägladt hos alla kreatur; de tro sig undslippa ett ok, om de öfvergifva oss; tro sig icke vidare behöfva oss, utan sjelfva kunna råda och regera sig. Med tiden få sådana menniskor mångfaldiga anledningar att ångra, det de lupit ifrån oss, när de få röna skillnaden emellan en *herre* och en *husfader*, och erhålla lifliga, ägta begrepp om hvad sann frihet vill säga. Det främmande, som man icke känner, ser alltid bättre ut, än det vanliga, om det ock vore aldrig så godt. På belöning och erkänsla bör man för öfrigt aldrig räkna här i verlden; utan göra det goda endast af kärlek till det goda. All möda är dock icke förlorad fast den synes så vara, och verkningarne af en god uppfostran yttra sig ofta först sent efter. Det är äfven ljuft att plantera för efterkommande, då deremot uppdragandet af träd, hvilkas frukter man sjelf njuter, är en ganska måttlig förtjenst.

6.

En husfader har rättighet att alfvarsamt och strängt tillhålla sitt husfolk att uppfylla deras pligter; men han bör aldrig låta af hetta förleda sig att öfvervalla fullvuxna tjenstehjon med grofva skällsord, eller fast värre med hugg och slag. En ädel man mäter endast styrka med styrka; men misshandlar aldrig den, som icke törs försvara sig.

Nästan ännu hårdare är det, att för små oaktsamheter, t. e. om de slagit sönder något, afdraga en del å den arma tjenarens knappa lon. För öfrigt måste jag vid detta tillfälle meddela ett råd, hvilket, så obetydligt det ock må synas, likväl icke är att förakta: man bjude nämligen till att vinna så mycket förtroende hos sina domestiker, att de, så snart något huset tillhörigt igenom deras förvållande gått förloradt eller förderfvadt, de genast anmäla det hos oss; och då ersätte man utan dröjsmål det felande. och låte aldrig sitt husliga inventarium blifva mindskadt. Är af ett dussin koppar, talrickar, glas, eller dylikt, bara *en* piece väl borrta, så handterar man icke de öfriga med så mycken omsorg mera, och innan korrt äro de samt och synnerligen förlorade, och då måste man gripa i en full pung och ersätta allt på en gång.

7.

Främmande betjenter bör man i alla afseenden bemöta höfligt och vänligt, ty i anseende till oss äro de fria personer, eller ock äge vi icke skäl att kalla oss sjelfva fria, så snart vi trädt i en furstes tjenst. Härtill kommer, att många betjenter hafva ganska stort inflytande på sina herrar, hvilkas ynnest vi äre måne om, — att de lägre folkklassernas röst ofta kan blifva ganska afgörande för vårt rygte, och ändteligen, att denna klassen är mycket mera nogräknad i fråga om artighet, lättare tror sig förolämpad, eller icke bemött som sig borde, än sådana personer, dem en finare uppfostran lärt att sätta sig öfver ömkliga bagateller.

8.

Här lärer det icke vara orätta stället att varna för pratsamhet och förtrolighet i omgänge med hårfrisörer, barberare och modkrämerskor. Dessa menniskor — likväl gifvas äfven ibland dem undantag — äro mycket benägna att bära nyheter ur det ena huset i det andra, att hopspinna intriger, stifta ondt, utsprida sqvaller, och låta bruka sig till allahan-

hända skamliga företag. Bäst är det att bemöta dem alfvarsamt och stadigt.

9.

Tjenstfolk plägar gemenligen anse små snatterier af matvaror, caffe, socker och dylikt mera, for mindre otillåtliga, åtminstone for att icke vara stöld. Så orätt ock detta är, så blifver det icke desto mindre husbondfolkets pligt att betaga sina domestiker tillfället att gora sig skyldiga till dylika otroheter. Tvänne saker äro härvid verksammast: först ett godt exempel af måttlighet och tyglandet af sina begärelser, och for det andra att tid efter annan opåmint gifva dem sådana stycken, som möjligtvis kunde reta deras lystnad.

10.

Och nu borde jag äfven nämna något om tjenarens uppforande emot sin herre. Men det.

detta ämne kommer jag till ſtörre delen att afhandla då, när talet blifver om omganget med förnäma, rika och Furstar. Således endaſt ganſka litet här: den ſom tjenar uppfylle troget de pligter, till hvilka han förbundit sig: han göre deri hâldre förmycket, än förlitet; han betrakte sin herres fördel ſom sin egen; han handle alltid så oförſtälldt, och afgöre sina affairer så ordentligt, att det vid ingen tid kan falla honom svårt att göra redo och räkenſkap för sin förvaltning; han missbruke aldrig sin hushondes förtroende eller nedlåtande förtrolighet; han blotte aldrig dens fel, hvars bröd han äter; han låte aldrig förleda sig, hvarken på ſkämt eller i vredesmod, att öfverſkrida gränsorna af den vördnad han är ſkyldig den, hvars befallningar ödet ålagt honom lyda; men han uppföre sig derunder med en sådan värdighet, att det aldrig kan falla hans öfverman in att bemöta honom med förakt, eller anmoda honom om oädla tjenster, utan så, att denne känner hans värde ſom menniſka, och så framt han eljest är ſkicklig af ädlare sinnesrörelser, oaktadt det afſtånd borgerliga författningarna stadgat emellan honom och hans tjenare, måste ſkanka den sednare sin högaktning! han låte icke af bländande ytor beveka sig att förändra sitt tillstånd, utan betänke, att hvarje belägenhet äger sina besvärligheter, dem man på afstånd icke blifver varse! har han, oaktadt detta redliga och försigtiga uppförande, likafullt den olyckan att tjena en otacksam, hård och orättvis husbonde, så lide han, om beskedliga föreställningar icke hjelpa, med tålamod, utan att motsäga eller knota, så länge han icke kan draga sig ur denna belägenhet. Kan han åter det sednare,

nare, så betjene han sig af andra utsigter, men iakttage en noga tystlåtenhet, beträffande det som händt honom, och afhålle sig ifrån all slags hämnd, förtal och sqvaller! Sådana händelser kunna dock inträffa, då hans förolämpade ära fordra offentligt och lagligt försvar emot den mägtiga förtryckaren, och då framträde han utan omsvep, dristigt och säkert, full af förtröstan på sin goda sak, på Guds och menniskors rättvisa, och låte hvarken räddhåga för menniskor, fattigdom, eller främmande ränker afskräcka sig ifrån att rädda sitt goda namn och rygte, om ock den starkare nidingen skulle kunna beröfva honom allt annat!

Åttonde Kapitlet

Uppförande emot husvärdar, grannar och dem som bo i samma hus med oss.

1.

Då vi i ordning utgått ifrån de första och naturligaste sambanden emellan menni-

skor,

skor, och småningom skride ifrån de enklare till de mera sammansatta, så låtom oss, efter de hittills afhandlade närmare förhållanden, nu först vända vår uppmärksamhet på omgänget med grannar och dem som bo under samma tak med oss.

Vår nyare philosophie förbigår väl dessa trängre enskillda förbindelser; men jag är dertill icke ännu nog upplyst, och flyttar således af öfvertygelse följande satts på papperet: "Näst personer af din familj är du skyldig att med råd och dåd understödja dina grannar och dem som bo jämte dig." Det är ganska angenämt, så väl i staden, som på landet, när man kan pläga ett otvunget, vänligt och förtroligt omgänge med goda, hederliga grannar. Det förefaller i menskliga lefvernet så många händelser, då en liten hjelp för ögonblicket är en välgerning för oss, då vi, för att hemta våra sinnen efter mödosamma arbeten, eller då bekymmer trycka oss, längte efter en hederlig och god menniskas sällskap, som vi icke behöfve gå långt för att uppsöka; — man vårdslöse således icke sina grannar, så framt de äro af ett muntert, välvilligt och sällskapslikt humeur! Jag har i tre års tid i min enslighet vid Frankfurt am Mayn njutit hugnaden af ett sådant omgänge, och jag skall i hela min lifstid med tacksamhet och glädje påminna mig de nöjsamma stunder, hvilka vid sidan af en älskvärd familj, som bodde bredvid mig, alltför hastigt förflöto. Det var der, som ädla menniskors förståndiga och muntra samtal uppmuntrade mig, återförsonade mig med menskligheten, och kommo mig att förgäta så mån-

många besvärligheter! I stora städer plägar man tro, att det hör till den goda ton att icke ens veta, hvilka som bo i samma hus med oss. Detta finner jag högst orimligt; och jag vet icke, hvad som skulle förmå mig att åka en half mil borrt, när jag lika så väl kan hemma finna det tidsfördrif eller det sällskap, som jag löper efter; eller hvarföre jag skulle jaga hela staden omkring efter en vänskaps-tjenst, när straxt bredvid mig en man bor, som gerna skulle bevisa mig densamma, så vida jag hade varit mån om att förvärfva mig hans aktning och förtroende. Jag skulle blygas derföre, om min person vore bättre känd af hyrkuskar och gatpojkar, än af mina närmaste grannar.

2.

Man bör noga akta sig för, så väl i allmänhet att trüga sig på och lopa öfver dem, som, emedan de bo under *ett och samma tak* med oss, icke kunna undvika oss, äfvensom i synnerhet att utforska deras företag, blanda sig i deras husliga angelägenheter, efterspana deras steg, hvilka allsicke angå oss, och i allmänheten utsprida små obehagliga egenskaper, som vi hos dem anmärkt. Då tjenstfolk framför alla andra plägar vara ganska mycket böjda för

för detta okynne: så bör man söka att afhålla sitt husfolk derifrån, och att helt och hållet bannlysa nyhets- och sqvallerandan ur sitt hus.

3.

Det gifves små höflighetsbetygelser, hvilka man är skyldig dem, som bo i samma hus med oss, midtöfver, eller bredevid oss, — hoflighéter, hvilka i sig sjelfva synas obetydliga, men som likväl tjena till att bibehålla ett godt förstånd emellan grannar, att göra oss älskade af dem, och hvilka man ur dessa skal icke bör försumma. Hit hörer: att vi undvike allt bullrande och slamrande, äfvensom att sent inpå nätterna ränna ut och in och klampa i dörrarna, att vi icke titte in i fenstren till andra, icke kaste ut något inpå deras gårdar eller trädgårdar, och dylikt mera.

4.

Många tänka så ringa belefvadt, att de tro, det man allsicke behöfver vårda och va-

ra mån om hyrda hus, trädgårdar och möbler, utan att man vid bestämmandet af hyressumman tillika räknat på den skada det uthyrda under tiden kan lida af nötning och vårdslöshet. Utan att omnämna, att detta åtminstone icke alltid går in i värdens calcul, tror jag äfven, att en man af god uppfostran icke kan finna något nöje deri, att okynnigtvis förderfva något, som icke tillhör honom, och hvarigenom han gör en annan ledsen, och sig sjelf förhatlig. Det blifver snart kändt, om man är punktlig i betalandet af sin hyra, icke plump, utan ordentlig och tenlig, och man blifver då häldre och emot lindrigare hyra antagen till hyresman, än mången mycket förnämare och rikare. Under all den tid jag ägt hushåll har jag, eller någon af de mina, aldrig haft den mindsta träta med värden eller grannarna, och jag vågar påstå: att de meräudels med tårar i ögonen skillt sig ifrån oss.

Värden bör dock vara lika så höflig tillbaka emot sin hyresman, bemöta honom med all billighet, och icke larma och gräla öfver hvarje obetydlig sak, som icke mindre hade inträffat, om han sjelf bebott sina rum.

Om missförstånd eller kallsinnighet uppstå emellan personer som bo i samma hus, eller eljest äro nödsakade att dageligen lefva med hvarandra; så gör man väl deri, att påskynda ömsesidigt förklarande ty intet är plågsammare, än att lefva under samma tak med personer

soner, dem man hyser någon slags vedervilja eller leda till.

Nionde Kapitlet.

Om uppförande emellan värd och gäst.

1.

I gamla tider hade man höga begrepp om gästfrihets-lagarna. I sådana länder och provinser, som äro mindre befolkade, eller der rikedom, luxe och corruption icke ännu hunnit betaga sederna sin enkelhet, äfvensom på landet, finner man dessa begrepp om gästfrihets-lagarnas helgd strängt följda och utöfvade. I våra pragtfulla städer deremot, der le bon ton efterhand begynner uttränga all rättskaffenhet och upprigtighet, der inskränkas gästfrihets-lagarna endast inom vissa höflighets-reglor, dem hvar och en i mån af sin ställning och efter behag, mer eller mindre,

dre, erkänner och följer, eller ock allsicke i akttager. Det är ock i sanning förlåtligt, om man vid en beständigt växande luxe och de mångfaldiga missbruk, som man i våra tider gör af menniskors godhjertenhet, blifver försigtig i bevisandet af dylika artigheter, och om man nogare rådfrågar sin penningpung, innan man öppnar sitt hus, sitt kök och sin källare för hvarje dagdrifvare och smilande talrickslickare. Den, som häri af dåraktig fåfänga gör förmycket, bedrager både sig sjelf och andra: sig sjelf, derigenom att han borrtslösar en förmögenhet, som han kunde använda bättre; och andra, derigenom att han under sken af gästfrihet endast tillfredsställer sin böjelse för skryt och prål. Om de storas och rikas gästfrihet har jag allsintet att säga; sysslolöshet, fåfänga och pragtlystnad ordna der allt uppå bästa vis, och den, som gifver, vet lika så väl, som den, hvilken undfår, hvarföre det sker, och huru han har att dervid uppföra sig. Men om gästfriheten emellan personer af medelståndet vill jag tala ett och annat, och medela några allmänna reglor, hvilka äro användbara uppå detta ämne.

Man meddele det lilla, som man kan erbjuda åt gästfriheten, tillräckligt, på ett godt sätt;

sätt, af välmenande hjerta och med ett vänligt utseende! Man söke vid undfägnandet af en främmande eller en vän mindre att glänsa, än att visa ordentlighet och god vilja; främmande resande kan man i synnerhet igenom ett gästfritt emottagande göra sig förbundna. De äro merändels icke måne om en läcker fri måltid, men derom äro de alltid angelägne, att vinna tillträde i goda hus, och derigenom erhålla tillfälle att göra sig underrättade om sådana ämnen, som höra till föremålet för deras resa. Gästfrihet emot främmande är således högeligen att anbefalla. Man vise sig icke förlägen, när någon oförväntadt öfverraskar oss med ett besök! Intet är oangenämare och plågsammare, än när vi märke, att vi äre den mannen till besvär, som undfägnar oss, att han ogerna och endast af höflighet meddelar oss sina häfvor, eller att han slösar mera kostnad derpå, än hans omständigheter tåla vid! när han utan återvända hviskar något i öronen på sin hustru eller sina betjenter, eller grälar på dem, så snart ett fat blifvit ställdt på galet ställe, eller något blifvit förgätet; när han sjelf måste löpa omkring i huset, sjelf bestyra om allt, och således allsicke deltager i sällskapsnöjet; när han väl sjelf gerna gifver, men hans hustru deremot räknar hvarje bit i mun på oss; när hvarje rätt är så knappt tillagen, att den, som lägger före, omöjligt kan få det att räcka laget omkring; när värden och värdinnan med häftighet truga oss att äta och dricka, eller tractera oss på ett sätt, som ville de säga: "Efter det nu en gång är anrättadt, så sörjen för bukfyllan! Äten eder väl mätta, så hafven I godt deraf på lång-

"mån

"mätet, och behöfven icke komma så snart å-
"ter!" Andteligen, när vi nödgas blifva vitt-
nen till familje-gnabb och den oordentlighet,
som råder i huset. Med ett ord: det gifves
ett sätt att bevisa gästfrihet, som skänker det
lilla man gifver ett vida högre värde, än
stora calas någonsin kunna vinna. Sällskaps-
likheten bidrager mycket härtill. Man bör der-
före förstå konsten att tala med sina gäster om
endast sådana saker, dem de gerna höra; och
i en större sällskaps-krets bringa sådana dis-
courser å bane, hvari alla med nöje kunna
deltaga, och derunder visa sig i en fördelag-
tig dager. Den försagde måste uppmuntras,
den sorgsne roas. Hvar och en af gästerna
måste få tillfälle att tala om något som han
gerna talar om. Verlds-klokhet och menni-
sko-kännedom måste i individuella fall här-
vid tjena oss till rättesnöre. Man måste icke
vara annat än öga och öra, utan att detta lik-
väl har utseende af något mödosamt, och utan
att man blifver varse någon förlägenhet, el-
ler att vår artighet icke går af hjertat, utan
endast iakttages som pligt, och blott för att
visa att vi vete att lefva. Man bjude icke
personer tillsamman, eller sätte sådana jämte
hvarandra vid bordet, hvilka äro obekanta
sinsemellan, eller fast värre ovänner, som ic-
ke förstå hvarandra, icke passa för hvarandra,
och gora hvarandra ledsna! Alla dessa atten-
tioner måste dock bevisas uppå ett sådant
sätt, att de icke snarare blifva ett tvång, än
en välgerning för gästen. Hafva betjenterne
af förseende budit orätt person, eller en gäst
till orätt dag: så bör den främmande icke
kunna märka, att han kommer oväntad, åt-
mind-

mindstone icke, att han satt oss i förlägenhet, eller icke är välkommen.

Många personer roa sig sjelf och andra häst, när de äro budna i stora societeter; andra åter måste man, så framt de skola kunna utmärka sig, eller finna sig på sin plats, bjuda helt allena, eller blott till en liten famljemåltid: allt detta måste man gifva akt uppå. Hvar och en som, det vare sig för kortare eller längre tid, vistas i ett hus, måste, så mycket hos dig står, der vara skyddad emot allt slags förolämpande och förföljelse. och det, om han ock vore din argaste fiende! hvar och en måste under vårt tak känna sig lika fri, som under sitt eget; man låte honom gå sin gång efter behag, löpe icke efter honom i hvarje vrå, när han kanske vill vara allena, och fordre icke af honom, att han, för den undfagnad han hos oss åtnjuter, skall vara pligtig att roa oss, och sålunda betala sin förtäring: ändteligen mindske man icke sin artighet och välfägnad, när en vän i längre tid uppehåller sig hos oss, utan bevise honom genast de första dagarna, icke mer och icke mindre höflighet, än man i längden kan fortfara med!

3.

Gästen har likväl äfven å sin sida vissa attentioner att iakttaga emot sin värd. Ett gam-

gammalt ordspråk säger: "En fisk och en gäst "bibehålla ingendera sin godhet längre, än "tre dagar i huset." Denna regel tål visst undantag; men så mycket sanning ligger dock deri, att man icke bör truga sig på någon, och hafva noga eftertanka, för att märka, *huru länge* vår närvaro är angenäm i ett hus, och ingen till besvär eller hinder. Man är icke alltid fallen för, icke alltid så i ordning inom sitt hus, att man gerna ser främmande, eller länge herbegerar dem. Till personer, som icke lefva öfver måttan prägtigt och stort, bör man således icke med vett och villja komma oförmodadt, eller bjuda sig sjelf. Dem, som bevisa oss gästfrihet, böre vi, till lön för deras godhet, göra så litet besvär, som möjligt. Har värden något att tala vid sitt folk, eller andra hushålls-göromål för sig; så smyge han sig borrt, till dess han afgjort sina ängelägenheter. Vi böre gå vår gång tyst och stilla, rätta oss efter husets seder, antaga den i familjen rådande ton, likasom vore vi meddemmar af henne, fordra ganska liten uppassning, vara snart förnöjda, icke blanda oss i husliga angelägenheter, icke med våra nycker åstadkomma någon ändring i lefnads-ton, och om, enligt vår tanka, en eller annan brist röjts vid undfägnaden, icke otacksamt på andra ställen beklaga oss deröfver, eller göra narr af någon annan oredä, som vi tilläfventyrs blifvit varse i huset.

4.

Det gifves likväl äfven menniſkor, hvilka sätta ett så ofantligt högt värde på den gästfrihet de bevisa oss, att de derföre villja blifva berömda, smickrade, tjenta, tidt och ofta uppvagtade, och hvem vet hvad annat allt? Detta är visst icke billigt. En måttlig man begär ju intet mera, än att få äta sig mätt, och det kan han lätt få för ringare pris. Hvad man i det fallet kallar bättre eller sämre är icke värdt så mycket, och jag anser i sanning mitt sällſkap och min förlorade tid lika så dyrbar, som deras högmögende sina ſtekar och pastejer.

Tionde Kapitlet.

Om förhållandet emellan välgörare och dem som undfå välgerningar, äfvensom emellan lärare och disciplar, creditorer och debitorer.

1.

Tacksamheten, är en af de heligaſte dygder. Den som gjort dig godt, den ſkall du

ära! Tacka honom icke allenast med ord, som betyga för honom högden af din erkänsla, utan uppsök äfven hvarje tilfälle, då du kan göra honom någon återtjenst och blifva honom nyttig! Felas dig åter anledningar härtill, så yppa åtminstone ditt tacksamma hjerta för honom igenom ett utmärkt vänligt yttre uppförande! Afmät icke detta uppförande noggrannt efter storleken af den välgerning du åtnjutit, utan efter den grad af välvillja, som din välgörare bevisat dig! Upphör icke heller *då* att vara tacksam emot honom, när du icke mera behöfver honom, eller när olyckshändelser störtat honom ifrån sin högd och berövat honom hans yttre glans!

24.

Nedlåt dig likväl aldrig till lågt smicker, hvarken för att dymedelst smyga dig till välgerningar, eller för att på ett oädelt sätt, för det erhållna beskyddet, göra dig till en gemen menniskas slaf! Då pligt och rättskaffenhet fordra det, måste din mun aldrig tiga till någon orättvisa, och inga slags mutor kunna förmå sanningens röst att tystna! Du betalar en välgerning rikeligen, om du uppfyller en

ägta

ägta väns pligter, och till och med med fara att förlora ditt beſkydd och att blifva hållen för otacksam, säger din välgörare det, som är honom nödigt och gagnligt att höra. Afven så litet bör du fördraga, att någon tillräknar sig det som en förtjenst, att han allt hittills högaktat dig, berömt och försvarat dig hos andra! var du värd detta, så uppfylde han blott en pligt, som man icke en gång får neka sina ovänner: i vidrigt fall åter har han icke handlat så som en redlig och förſtåndig man, till och med i afseende på sina vänner, bör handla.

3.

Det är en oangenäm belägenhet, när vi med tiden läre ifrån en elak sida känna dem, hvilka vi äre mycket förbundne. Denna förlägenhet undviker man utan tvifvel, om man följer den föreſkrift jag redan gifvit, att så litet som möjligt emottaga välgerningar. Men detta står icke alltid i vår magt; och om vi således verkeligen komme i den ledsamma belägenheten, att råka i en dylik förbindelse hos en elak menniſka; så är mitt råd, att åtminduſtone behandla honom med så mycken ſkonsamhet, som redlighet och kärlek för sanningen kunna medgifva, och att icke tala om ho-

honom; detta sednare likväl så vida, som tyst-nad icke kan räknas för brott; — ty i detta sednare fallet måste alla attentioner gifva vi-ka. Men det förhåller sig på samma sätt med sjelfva välgerningarna, som med de personer, hvilka utöfva dem; de äro af skiljagtig natur och beskaffenhet. Det gifves obetydliga ar-tigheter, dem man utan farhoga kan emotta-ga, till och med af de sämsta menniskor. Det blifver då deras skuld, om de beräkna dem högre, än de äro värda. I andra vigti-gare fall deremot råder jag, att hälldre emot-taga allsintet, i synnerhet om man icke i för-hand vet, om man någonsin blifver i stånd att svara emot deras godhet.

4.

Sättet, *hvarpå* man öfvar välgerningar, är ofta mera värdt, än sjelfva det goda. Man kan medelst detta höja värdet af hvad gåfva som hälldst, likasom å andra sidan berófva den all förtjenst. Få menniskor förstå denna konst; men det är af vigt att studera henne, denna konst: att på ett ädelt sätt göra godt; att skona dens delicatesse, som är föremålet för vår godhet; icke göra erkänslan till en tung börda; hvarken på fint eller groft sätt före-

förebrå någon dess mindre uppmärksamhet på bevisade välgerningar; undfly alla sådana tacksägelser, som äro åtföljda af någon slags blygsel; icke tigga sig till erkänsla, men det oaktadt icke berofva ett tacksamt hjerta tillfället att afbörda sig sin pligt. Den gifver dubbelt, som gifver *snart*, i rättan tid, oombedd och med nöje. Var gifmild! Det är en salig känsla, det är en vällust att gifva, att kunna bidraga till sina likars väl. Gif således gerna, men slösa icke med dina välgerningar! Var tjenstfärdig och villig; men truga icke dina tjenster på någon! Öfverväga icke, huruvida din välgerning skall blifva erkänd och belönad! Iakttag dubbel artighet och foglighet i omgänge med dem du gjort godt, af fruktan att de kunde misstänka, det du ville göra dig betald för din möda, låta dem känna din öfvervigt, eller tillåta dig större friheter emot dem, emedan erkänslan tvingar dem att tiga och tåla! ofta är det fint handladt, att icke emottaga några återtjenster af dem, hvilka vi bevisat välgerningar; ofta tvärtom är det ädlare gjordt, att lemna dem tillfällen att med små tjenster, för hvilka man kan hålla dem hög räkning, likasom betala oss för stora, på det icke en för svår tyngd af förbindelser måtte synas trycka dem. Afvis icke de bönfallande ifrån din dörr! Om någon anlitar dig om råd, hjelp eller understöd: så hör honom med vänlighet, deltagande och uppmärksamhet! låt honom tala ut och föreställa dig sin belägenhet, utan att falla honom i talet! Kan du icke villfara hans begäran, så säg dina skäl, hvarföre du nödgas neka honom det, rent ut och utan förolämpande anmärkningar! Afhåll dig ifrån alla falska undanflygter, alla

toma löften och tröstegrunder! Truga inga skänker eller andra välgerningar på personer, när du kan förutse, att deras äregirighet eller fåfänga icke tillåter dem att emottaga något dylikt utan vedergällning eller motsvarande återskänker! För öfrigt åberopar jag mig på det, som jag i första delen (§. 12) sagt i detta ämne.

5.

Ingen välgerning är större, än den af undervisning och bildning. Den som någonsin på ett eller annat sätt bidragit till att dana oss till visare och lyckligare varelser, den bör under hela vår lifstid vara viss om vår varmaste erkänsla! Har han ock icke förmått fullgöra allt, hvad vi nu vid mognare år och vidsträcktare framsteg i cultur, skulle fordra af en lärare och ungdoms-ledare: så böre vi dock icke vara oerkänsamme för det lilla, som vi af honom lärt och blifvit undervisade i.

I alla fall förtjena väl de att med synnerlig aktning bemötas, hvilka med redlighet och nit sökt understödja det vigtiga uppfostringsverket. Det är ett i sanning högst mödosamt arbete, att bilda menniskor; — ett arbete, som aldrig

aldrig står att betala med penningar. Den ringaste socken-skolmästare är, om han troget uppfyller sina pligter, en vigtigare och nyttigare person i staten, än finance-ministern; och då hans arfvode vanligtvis är knappt nog tilltaget, hvad kan väl vara billigare, än att man åtminstone igenom en slags yttre aktning bjuder till att försötma lifvet för en sådan man, och söker att göra oket drägligare för honom? De personer borde skämmas, hvilka bemöta sina barns ledare som en slags domestik! Måtte de endast betänka (om de ock icke förmå känna, huru oädelt detta uppförande i sig sjelft redan är), hvilket skadligt inflytande detta har på ungdomens bildande! Det ilar igenom märg och ben på mig, när jag ser informatorn i flera adeliga hus sitta ödmjuk och stum vid sitt nådiga herrskaps bord, der han icke vågar att blanda sig i någon enda discours, att på mindsta sätt ställa sig i jämnvigt med det öfriga sällskapet, — när till och med föräldrarne, främmande och betjeningen lämna de under hans vård satta barnen företräde framför honom, — framför honom, som, om han värdigt uppfyller sin plats, borde blifva ansedd som familjens största och förnämsta välgörare. — Det är sannt, att i denna klassen af män här och der finnas sådana, hvilka utom sin studer-kammare spela en så ömklig figur, att man icke gerna kan omgås med dem på någon bättre fot, men häraf vederlägges icke det, som jag sagt om den aktning man är skyldig detta stånd. — Olyckliga *de* föräldrar, hvilka anförtro sina barn åt sådana legohjon, som *sjelfva* icke fått någon uppfostran!

Har

Har du åter funnit en ädel vän, som åtager sig din sons uppfostran: så är det icke nog dermed, att bemöta honom utmärkt vänligt, ärefullt och tacksamt; du måste äfven lemna honom fri magt att utan allsköns motsägelse utföra sin uppfostringsplan, och ifrån det ögonblicket, då du öfverlemnar ditt barn i hans händer, har du ock afträdt till honom den vigtigaste delen af dina faderliga rättigheter. — Dock allt detta hörer mera till ett verk öfver uppfostran, än hit, der det icke är stället att vidlyftigt afhandla detta ämne. Jag förbigår derföre äfven med tystnad det uppförande en lärare och informator är skyldig att iaktaga emot sina disciplar, och skyndar vidare.

5.

Om omgänget med skuldenärer och borgenärer har jag icke stort att säga. Man vare menskligt, billig och höflig emot de förra! Man inbille sig icke, att den, som är skyldig oss penningar, derföre blifvit vår slaf, att han måste låta behaga sig alla slags förödmjukelser af oss, att han icke får afslå oss något, men framför allt, att den usla strunten mammon kan berättiga en menniska att se andra öf-

öfver axlarna! Sina borgenärer betale man punktligt, och hålle sina löften troget! Man borrtblande icke den ärliga mannen, som nödgas lefva af billiga räntor, med den judiske ockraren: så skall man alltid hafva credit, och om man befinner sig i förlägenhet, finna hederliga menniskor, som utan sin egen skada hjelpa oss ur nöden.

Elfte Kapitlet.

Om uppförandet emot personer i alle-handa särskillda förhållanden och ställningar.

1.

Först om uppförandet emot våra *ovänner*. Man förolämpe ingen med föresats; man vare godhjertad, tjenstfärdig, förståndig, redlig i alla sina handlingar, utan krångel och undantag; man tillåte sig icke något steg, som kun-

de lända en annan till ſkada; man förstöre ingen menniſkas sallhet; man förtale ingen; man förtige till och med det verkliga onda, som man vet om sin medmenniſka, så framt det icke är vår ovedersägliga ſkyldighet, eller andras välfärd bestämdt uppfordrar oss att tala derom: så ſkall man — kanſke icke hafva några ovänner? — det påstår jag icke; men man ſkall, om afund och elakhet det oaktadt förfölja oss, åtmindſtone känna den tillfredsſtällelsen, att icke hafva gifvit anledning till någon ovänskap.

Att blifva älſkade beror icke alltid af vår fria villja, men att icke blifva föraktade, det står alltid i vår egen magt. Allmänt bifall, allmänt loford äro ganſka umbärliga saker; allmän aktning kunna sjelfva ſkurkarne emot sin villja inom sitt hjerta icke neka den redliga och visa, och varma vänner behöfver man på sin högd endast tre här i verlden, för att vara lycklig.

Vill man lefva utan ängslan i omgänget med menniſkor, så får det icke oroa oss, om icke *alla* menniſkor hålla oss för goda och visa. Likväl ju flera lysande, ädla egenſkaper en man besitter, desto vissare kan han räkna på att nödgas lida mycket af svaga och nedriga menniſkors afund; och de, hvilka hafva alla så högre som lägre, pöbelklassernas enhälliga röster för sig, äro antingen de medelmåttigaste personer, personer utan caracter, eller nedriga smickrare och hycklare. Det är sanner-

nerligen icke svårt att vinna menniskors tycke, till och med deras, som varit starkast intagna emot oss, och det ofta igenom ett enda samtal emellan fyra ögon, blott man förut studerat deras svaga sida, och med flit och klokhet vinlägger sig derom. Men detta är en usel konst, ovärdig en redlig man — och hvad rör det mig väl, om menniskor, som icke känna mitt hjerta, — ja, som aldrig hafva sett mig, igenom en eller annan gammal käringgs sladder blifvit intagna emot mig, eller icke?

Klaga aldrig öfver förföljelse och fiender, så framt du icke åträr att öka de sednares antal; öfverallt finner man ett antal af försagda, lågttänkande varelser smyga omkring, hvilka icke hafva mod att uppenbart förklara sig emot en värdig medborgare, men som i ögonblicket antasta dig, så snart de skönja att du är hjelplös, villrådig och nedslagen; och dessa, så obetydliga de ock må synas dig kunna med sina små illfundigheter förorsaka dig tusendfalt bekymmer. En bra karl bör försvara sig sjelf. Ådagalägg full förtröstan till dig sjelf, och du skall dermed hålla hela härar af skälmar i tygeln! Dessutom är verlden öfverfull af strider och motgångar; hvarje hederlig karl har nog af med att bestrida sina egna angelägenheter, så att det vore en fåfäng möda att söka allierade, emedan dessa vid första tillfälle, då det gäller egen säkerhet, löpa sina färde. Den, hvilken låtsar, som märke han icke ens, att man förföljer honom, som tidt och ofta säger: "Gudi lof! jag befinner mig "rätt väl; jag har vänner!" den anses äga

mäg-

mägtiga' bundsförvandter, för hvilkas skuld man tror det vara rådligast att bemöta honom med varsamhet, då deremot hvar och en rusar på den öfvergifna, likasom närgränsande Furstar inpå en liten Riksstads områden.

Blif aldrig hetsig eller grof emot dina ovänner, hvarken i tal ellet skrift! och om illvillja och passion, som det merändels händer, blandar sig i deras spel, så inlåt dig icke i någon slags förklaring! nedriga menniskor straffas bäst med förakt, och sqvaller vederlägges snarast derméd, att man allsintet bryr sig derom.

Om man således blifver oförtjent förtalad, anklagad och misskänd, så vise man stolthet och värdighet i sitt uppförande: och tiden skall upplysa allt.

Icke alla nidingar äro känslolöse för ett ädelt, ädelmodigt, jämnt och redligt bemötande. Med dessa vapen stride man således, så länge det låter göra sig, emot sina ovänner! De böra icke frukta hämnden, utan befara, att de skulle nedsätta sig sjelfva i publikens ögon, om de fortfore att förfölja en man, hvilken ingen nekar sin vördnad.

Villja de det oaktadt icke sträcka gevär, och gör ditt stillatigande dem endast käckare i sina

i sina utfall, så visa dem en gång med hela din styrka hvad *du kunde göra*, om *du ville!* men betjena dig derunder af inga krokvägar! förena dig aldrig med andra nedriga personer; gör icke ett med en *en* skälm, för att kufva den andra; utan uppträd helt ensam, modigt, dristigt, fermt, okonstladt och uppenbart emot dem! det är otroligt, huru mycket en enda med ett godt samvete och ädel frimodighet förmår emot hela skaror af lågttänkande uslingar.

Trotsa inga andra, än mägtiga, segrande fiender! skona den öfvervunna, den olyckliga, och förtig all den oförrätt han fordom tillfogat dig, så snart han är ur stånd att vidare skada dig, så snart han har allmänhetens röst emot sig! Men nidingen använder allt, för att icke låta saken komma derhän; — han räknar känslan af sin egen orättvisa som ett nytt brott, begånget af den, hvilken han okynnigtvis förolämpat. Allt kommer dock sluteligen i dagen, och då hör det dig till att med måtta och anständighet njuta glädjen öfver din seger!

Låt aldrig handen bjudas dig två gånger till förlikning! Förgät då genast alla förolämpningar, om du ock måte befara, det han vid första tillfälle förnyar sin fiendtlighet! Var väl på din vakt, men visa intet misstroende! Det är bättre att oskyldigt blifva för andra gången förolämpad, än att en enda gång såra, förbittra, eller betaga den modet, som

har

har alfvare med att återvända från sina fel! men man bör äfven kunna förlåta, *utan* att blifva bedd derom.

Man har ofta då bäst tillfälle att lära känna en menniſkas caracter, när hon förolämpat oss. Man gifve akt uppå, om hon igenom bonfallan om förlåtelse ſöker att godtgöra sitt brott! — och huru? — ſtraxt, eller långt efter? — offentligt, eller hemligt? — och hvarföre icke ſtraxt och inför allmänheten? — Antingen af ſturſkhet, fåfänga, eller blödighet? — Eller om hon tager allsintet steg, utan låter oss löpa, kanſke på köpet ſer ſurt ut, och upphettsar flera fiender emot den förolämpade? — Om detta ſker af lättsinnighet, eller af illſka? — Eller om hon ſöker att bemantla sitt brott, upptänker ursäktande ſkäl, ſöker att förrycka ſynpunkten, för att behålla rätt på sin ſida? — Redan i barndomsåren kan man af dessa drag ſluta till den tillkommande caracteren.

Har *du* förolämpat någon, ſå ſök att ſå fort ſom möjligt godtgöra din orättvisa! — icke på ett krypande, men på ett hjertligt och upprigtigt sätt! Det är omöjligt att gifva föreſkrifter, ſom äro allmänt gällande för alla enſkillda händelser; endaſt det måste jag anmärka, att det gifves personer, hvilka af hvarje liten ödmjukhet man visar dem blifva ſå öfvermodiga och benägna att tillfoga oss orätt, att man emot ſådana, när man i något o-

be-

betydligt mål felat emot dem, eller om de, som ofta hända, endast inbilla sig det, icke får drifva sin ersättning för långt, utan häldre bör igenom ett sednare försigtigare uppförande bjuda till att bringa sin öfverilning i förgätenhet.

Ju förnämare den är, som förföljes af ovänner, desto vigtigare är det för honom att till större delen betjena sig af ofvannämnda föreskrifter. En Statsminister störtas ofta af obetydliga, ganska obetydliga personer, hvilkas inflytande han föraktar, och det endast derigenom, att han vid första anfallet visar räddhåga eller bristande förtröstan till sig sjelf.

För öfrigt har man icke orätt, när man påstår, att våra ovänner ofta emot sin villja äro våra största välgörare. De göra oss uppmärksamma på fel, dem vår egen fåfänga och våra partiska vänners efterlåtenhet, jämte smickrares låga rökverk, dölja för våra blickar. Deras försmädelser tända hos oss en ifver att med så mycket mera sorgfällighet göra oss förtjenta af de bättres bifall; och under det de lura på hvarje steg vi tage, så lära de oss att vara på vår vakt och icke blottställa oss för dem.

Ingen ovänskap plägar vara häftigare, än den emellan sondrade vänner. Vår fåfänga har

har der sin hand med i spelet; vi blygas för att hafva varit en nidings lekboll; vi använde då allt för att visa honom i starkaste skugga, på det vi måtte inför verlden rättfärdiga vår skillsmessa. — Det är en sorglig åsyn, att se huru till och med *ädla* menniskor, när de äro uppbragta emot hvarandra, soka att ömsesidigt förklena hvarandra, för att rättfärdiga sig inför sig sjelfva. Dock om uppförandet emellan vänner efter en söndring har jag redan talat i denna Delens sjette kapitel.

2.

Man råkar ofta i en icke ringa förlägenhet, när man af sin belägenhet tvingas att omgås med *personer, som äro oense sinsemellan*, då man alltför lätt stöter sig med det ena partiet, så snart man står väl hos det andra, eller ock kommer i delo med båda, om man oombedd, eller på ett oförsigtigt sätt blandar sig i deras träta; jag recommenderar härvid följande försigtighetsregler:

Så mycket man kan undvike man den ledsamheten att på en och samma tid omgås med tvän-

tvänne partier, som lefva i tvist med hvarandra!

Kan man åter icke undvika detta, till exempel, utan att plötsligt upphäfva en förbindelse, i hvilken man en längre tid stått, så försätte man sig, om möjligt är, i den ställningen, att allsicke blifva invecklad i de förevarande stridigheterna! Man utbedje sig fast hälldre, att den saken aldrig vidröres i något samtal! Denna regel äger i synnerhet rum, när personer, hvilka fordom varit förtrogna vänner, i en hast råka i fiendskap med hvarandra. Förhåll dig helt och hållet passivt, om endera klagar öfver den andra för dig! Antingen han i första hettan råkat att säga ett ord förmycket, och sedermera förlikar sig med sin motpart, eller oenigheten öfvergår till en beständig fiendskap, så skall han i båda fallen vid kallare blod taga det illa upp, du må hafva rådt honom till försoning, eller hämnd.

Kan man icke hålla sig ifrån att meddela sitt omdöme, så afhålle man sig åtminstone för det första ifrån all tvetalan! det vill säga: man tale icke illa om det ena partiet hos det andra, och tvärtom; utan om man rent af är nödsakad att afge sitt yttrande i saken, så göre man det alltid på ett sätt, som en hederlig och rättskaffens man egnar!

Ännu skändligare, än nämnda dubbelhet, är många menniskors förfarande, hvilka för att fiska i grumligt vatten, eller för att derige-

nom vinna större vigt och anseende, eller ock endast af skadeglädje och intrigslyftnad, å bägge håll gjuta olja i elden, och underhålla oenigheten.

Om man för öfrigt icke är ganska väl bekant med de stridande parterna; om de icke äro våra förtrognaste vänner; om man icke med full säkerhet vet, att man har att göra med ädla, af förnuftet styrda personer, hvilka tilläfventyrs blott af missförstånd, eller igenom andra, med tredje mans hjelp lätt häfda villfarelser blifvit söndrade; när fastmera illvillja, egennytta, enstödighet (ungesällikeit) eller någon ostyrig passion är med i spelet, — följakteligen ingen varagtig enighet emellan så beskaffade caracterer står att hoppas, så befatte man sig icke dermed, att villja stifta fred och förlikning! Man gör derigenom lätt endera partiet till sin ovän, och icke sällan båda.

Är det ändteligen rent af oundvikligt, att man bestämdt förklarar sig *för* eller *emot* endera partiet, så antage man för ingen del, såsom folk af lägre tänkesätt pläga göra, alltid den starkares parti emot den svagare, eller vände fast värre kappan efter vädret, för att lura ut, hvem som kommer att segra, och då lemna den i sticket, som igenom allehanda cabaler blifvit förtryckt af den andra; utan man fatte sitt parti, utan anseende till personen och utan afseende å vänskap, smicker, eller slägtskap, manligt och orygglig, enligt rättvisans reglor, och träde på dens sida, hvilken vårt

vårt förnuft säger oss hafva rätt, och förblifve honom med själ och hjerta tillgifven, saken må taga hvilken vändning som häldst!

8.

Vändom oss nu till *sjuka* och *lidande!* — Den som någonsin rönt, hvilken vederqvickelse under sjukdomar och smärtor en god, nogrann, stilla och anständig skötsel medförer, den lär icke finna det onyttigt, att jag nämner ett par ord härom. Behandlingssättet och omsorgerna måste likväl utan tvifvel rätta sig efter den olika beskaffenhet af sjukdom, hvarmed den lidande kämpar, och jag kan således icke föreslå några allmänt passande reglor: jag vill endast anföra så mycket, som i det hela låter säga sig rörande detta ämne!

Sjukdomar gifvas, i hvilka sinnets muntrande, förströelser och angenämt sällskap bidraga ganska mycket till helsans återvinnande, och tvärtom andra, i hvilka hvila och en stilla skötsel äro det enda, hvarigenom man kan förskaffa den lidande lindring. Man bör derföre noga urskillja och gifva akt uppå, hvilket slags behandlingssätt är användbart.

Jag

Jag tillstår, att i svåra sjukdomar *legda* sköterskors uppassning alltid varit mig mera behaglig, än mina värdaste vänners sorgfälliga och ömhetsfulla enträgenhet. De förra hafva igenom erfarenhet blifvit bekanta med de små handgrepen, och förrätta sina göromål med oförtrutet tålamod, sinnesköld och ströng punktlighet, bry sig icke i våra nycker, och lida icke af våra plågor; de sednare deremot blifva oss ofta, i synnerhet om våra nerver äro mycket retliga, besvärliga igenom förmycken ifver, veta icke att vid sina handräckningar omgås nog varsamt med oss, väcka vår otålighet med sina frågor, och göra vårt lidande dubbelt svårare igenom det varma deltagande vi läse i deras ögon; hvartill ytterligare kommer, att farhågan för att blifva dem förmycket till last, och fruktan för att förtörna dem, när vi äre misslynte öfver något, ålägga oss ett pinsamt tvång. Vill man derföre sjelf sköta sin vän, så tage man öfvade sjukvakterskors sätt till efterdöme, och vare den lidande så litet som möjligt till besvär, utan uträtte allt mechaniskt och, så som han tyckes hälst vilja hafva det: man blifve icke misslynt, om en sjuk stundom blifver korrt om hufvudet, vid elakt lynne, eller knarrig! vi känne icke, huru han är till sinnes och huru hans rubbade machine verkar på hans själ. Likväl kan en man, som är uppmärksam på sitt eget jag, mycket råda öfver sig sjelf, och till och med i svåra sjukdomar blifva så vida mästare öfver sina nycker, att han icke okynnigtvis plågar dem, hvilka vårda och visa sig måna om honom.

Man

Man öke icke den sjukes plågor igenom jämmer och ängsliga åtbörder, dubbelt skadliga, om han är mycket lättrörd och ömtålig till sinnes!

Man tale icke om saker, hvilka skulle förefalla honom oangenäma, om han vore frisk, — icke om husliga brister och ledsamheter, om döden, eller om nöjen, i hvilka han icke kan deltaga!

Personer, hvilka endast äro sjuka i sin egen inbillning, måste man väl icke göra narr af, eller söka att öfvertyga, det intet felas dem; ty detta har en alldeles förvänd verkan på dem; men man skall icke heller styrka dem i deras galenskap, utan om förnuftiga föreställningar icke båta, endast icke yttra eller visa något deltagande, besvara deras jämmer med tystnad, och om det onda har sitt säte i själen, söka att igenom klokt valda tidsfördrif bringa dem på andra tankar.

Menniskor gifvas äfven, hvilka tro sig väcka interesse dermed, att de ställa sig krämpiga. Detta är en löjlig svaghet! På veckliga, känsloförsmägtande sockerherrar, men ingalunda på *förståndiga* män kunna själs- och kropps-bräckligheter vara af synnerlig fördelagtig verkan, och endast i ett helt och hållet kraftlöst och nervsjukt tidehvarf törs man falla på den tanken, att igenom klagan öfver bristande duglighet, svaga ögon, magsyra och giktplågor, villja visa sig i en artig synpunkt. Man söke att återföra sådana menniskor ifrån deras fånighet, att öfvertyga dem om, att det

är

är bättre att väcka beundran, än medlidande; och intet gör så allmänt fördelaktiga intryck, som åsynen af en menniſka, som sund till själ och kropp, i sin fulla kraft, forkunnar Skaparens ära!

Sluteligen: i sådana opassligheter, der själen verkar mycket på kroppen, der sinnets oro ökar det onda, och hindrar bättringen, der ſkall man uppbjuda alla sina krafter, sätta hela sin liflighet i rörelse, för att återkalla munterhet, mod, tröst och hopp i den sjukes hjerta!

4.

Ännu mildare, än med nämnda lidande personer, bör man omgås med dem, *som sucka under tyngden af tryckande motgångar*, — med olyckliga, fattiga, nödställda, förſkutna och vanvördade, med fallna och villseförda. Låtom oss yttra ett par ord om hvarje af dessa klasser särſkilldt!

Öfva barmhertighet emot den *fattiga*, om Gud gifvit dig medel i händerna att lindra hans elände! Visa icke den torftiga ifrån din dörr, så länge du ännu, utan orättvisa emot

de

de dina, har en liten gåfva öfrig att hugna honom med! Det må vara litet eller mycket, så gif det af godt hjerta, och — som jag tillförene sagt, då talet var om sättet att öfva välgerningar, — var grannlaga i sättet att gifva! Öfverlägg icke så noga, om den mannen, som du kan hjelpa, sjelf varit orsak till sin olycka, eller icke! Hvilken dödlig skulle väl finnas *helt och hållet* oskyldig till de vidriga öden, som drabba honom, om man så strängt skulle undersöka alle? Vill eller kan du åter gifva allsintet, eller ganska litet, så nyttja inga toma undanflygter! Låt icke igenom din betjening, under allehanda förevändningar, stämma den fattiga åter till någon annan tid, eller trösta honom med falskt hopp! Alldramindst bör du, i tanka att dermed rättfärdiga din hårdhjertenhet, tillstädja dig grofheter och sårande straffpredikningar emot den, hvars begäran du är sinnad att afslå; utan tala sjelf med honom, och säg honom med få ord och med vänlighet, hvarföre du icke kan, eller icke vill gifva något! Gör äfven genast, på hans första ord, hvad förnuft och menskklighet föreskrifva, och afvakta icke, att man med flera gånger upprepade böner skall bevéka ditt hjerta! Slösa likväl icke med din gifmildhet, utan låt dina välgerningar styras af den rätt, visa du är skyldig dig sjelf och andra, och borttvräk icke åt landstrykare, lättingar och sådana, som gjort tigga till sitt handverk. den gärd du är pligtig att hembära till den hjelplösa ålderdomen, sjuklingen, och den af olycksshändelser förstörda! Och vid de tillfällen, då detta kan medföra någon vederqvickelse, så beledsaga din gåfva med ett hjertligt trösteord, ett förtroligt råd, och en vänlig, medli-

dan-

dande blick! Iakttag varsamhet och högsta delicatesse i ditt omgänge med personer, hvilkas husliga belägenhet icke är den bästa! De pläga vara ganska ömtåliga, pläga lätt tro, att man foraktar eller vanvördar dem för deras fattigdom skuld. Den usla penningen har beklageligen alltför mycket inflytande på pöbeln i alla stånd. Skillj dig i ditt uppförande ifrån denna trossen! Hedra den förtjenta fattiga offentligt!. Bjud till att åtminstone förskaffa honom ett glädt ögonblick; om du ock icke är i stånd att förbättra hans omständigheter! Öfver hufvud taget äro alla olyckliga misstrogna, och mena, att hvar man är *emot* dem. Sök att betaga dem denna fördom! Bemöda dig att vinna deras förtroende! Drag dig icke undan för jämrens och eländets rysliga taflor! Fly icke nödens och torftighetens boningar! Man måste vara väl bekant med det mycknа och mångahanda elände, som råder i denna verlden, för att med liflig känsla ömma för sin olyckliga broders sorger och bekymmer. Dit, hvarest den blygsamma fattiga framsmyger tysta suckar, icke vågar att tränga sig fram och bedja om hjelp; hvarest vidriga öden nedslå och förkrossa den flitiga, den vid bättre dagar vana mannen; hvarest en talrik, ärlig familj, oaktadt all använd flit; med sina händers dagliga arbete icke kan förvärfva sig så mycket, som fordras för att skydda den emot hunger, nakenhet och sjukdomar; hvarest på en hård bädd, under sömnlösa qvalfulla nätter, blygsamma tårar tillra öfver sammanvridna händer: — *dit*, välgörande menniskovän! *dit* tränge din blick! *der* kan du nedsätta dina capital. öfverflödet af det som Skaparen anförtrott dig, och deraf draga rentor;

dem

dem ingen bank i verlden kan försäkra dig om.

Den som är blottställd på penningar är ock blottställd på mod. Han befarar att på alla ställen blifva vanvördad, tror sig böra fördraga alla slags förödmjukelser; visar sig öfverallt i en svag dager. — Ack! uppmuntra en sålunda nedslagen man! hedra honom, om han eljest förtjenar det; och förmå dina vänner att göra det samma!

Många tryckes likväl af svårare lidanden, än fattigdom och brist: af gnagande *svamvets-* och *själaqval*. O! skona den sorgbundna! var man om honom! sök att upprätta och trösta honom; att lifva hans hopp, att gjuta balsam i hans sår, och om du icke förmår lindra hans börda, så hjelp honom åtminstone att bära henne, och blanda broderligen dina tårar med hans! Inrätta dock alltid ditt behandlingssätt enligt förnuftets stadgar! det gifves smärtfulla ögonblick, i hvilka inga philosophiska skäl vinna inträde; och då är ofta ett lifligt deltagande den bästa trösten. Det gifves bekymmer, hvilkas utplånande man måste med lugn och stillhet öfverlemna åt tidens helande hand; det gifves lidande personer, hvilka finna en lättnad deri, att man talar med dem om deras olycka; det gifves smärtor, dem endast enslighéten lindrar; andra tillfällen gifvas åter, då ett stadigt manligt tilltal, uppväckande af mod och anmaningar till ett visst stolt sjelfförtroende böra användas; — ja, det gifves belägen-

heter, ur hvilka man med våld måste draga den försagda och rycka honom undan förtvifflan. I hvarje af dessa särskillda fall måste klokheten lära oss hvad medel vi hafve att välja.

Olyckliga sälla sig gerna till hvarandra. Men i stället för att ömsesidigt trösta hvarandra, gnälla de merändels i kapp, och sjunka allt djupare och djupare i svårmodighet och misströstan. Härföre varnar jag således, och råder hvarje i trångmål stadd person, när hvarken de förnuftsskäl han sjelf framställer för sig, eller förströelser förmå göra hans tillstånd drägligt, att då välja en förståndig, icke flepig väns sällskap, och vid denna mannens sida rigta sina tankar på andra föremål, som icke föda hans smärta.

Det gifves menniskor, som vid gifna anledningar till bedröfvelse blifva mindre *sorgsna*, än *knarriga* och *trätgiriga*, ja till och med *försmädliga*, så att de låta andra oskyldiga lida och omgälla det, om icke allt går efter deras hufvud. Ett ädelt hjerta blifver böjligare af plågor; och sjelfva menniskohataren, hvilken ödet förbittrat, blifver, om han eljest är en god man, väl dyster, förbehållsam, ja tilläfventyrs någon gång ock otålig och böjd för att uppbrusa, om hans temperament är sådant; men han skall aldrig med föresatts vältra hela tyngden af sitt bekymmer på tredje man, och det så mycket mindre, ju svårare hans plågor äro.

De flesta menniſkor hafva endast medlidande med stilla bekymmer, men blifva förtretade öfver högljudda klagorop; torde hända ur det ſkälet, att dessa sednare tyckas lika som villja tvinga dem att deltaga i det onda.

Förtrycktas, *förbigångnas* och *förföljdas* sak ſkall man antaga sig, så vida klokheten tillåter det, och vi icke dermed tilläfventyrs mera ſkade, än gagne dem. Detta är icke allenast då vår pligt, när fråga uppstår om verksam hjelp och räddande af en ärlig mans goda namn och rygte; utan man bör äfven göra det till en lag för sig i dagliga omgänget, — der den blygsamma förtjensten så ofta blifver obemärkt och sedd öfver axeln af ſkräflande pundhufvudien, der rang och glans fördunkla det inre värdet, och pratmakaren och storſkrytaren öfverröſta den visa och upplysta, — i dessa ſällſkapskretsar bör man gifva akt på den hederliga mannen, som står stum och förlägen, utan att blifva tilltalad af någon, som tvärtom bemötes med förakt, förödmjukas och förlöjligas, denna bör man framdraga ur sin vrå, och igenom ett aktningsfullt, vänligt tilltalande försätta honom i godt lynne. Man lemne en sådan endast tillfälle att på anständigt sätt blanda sig i discourser: och man ſkall förundra sig öfver, till hvilken helt annan menniſka han kan förvandlas. Ofta har jag innerligen förargat mig öfver sättet, hvarpå stabsofficerare stundom bemöta unga militärer, hvilka likväl redan stå på första trappsteget till att blifva det, som de förre äro; äfvensom öfver den högdragna likgiltighet, hvarmed informatorer i större hus, ſällſkaps-fruntimmer hos förnäma

fiol-

fjollor, tjenstemän i många collegier, de stackars landtflickorna i en cirkel af stela stadsfröknar, lägre prästmän vid digra consistorialråds välbesatta bord, och unga köpmansbokhållares i sina patroners sällskap, bemötas och hundsfotteras. Hvar som häldst, der mitt uppförande kunnat göra något uppseende, har jag alltid gjort mig en ära af att befria dylika högmodets martyrer ur deras pinsamma belägenhet, att antaga mig deras sak och att inlåta mig i samtal med dem, så snart alla andra läto dem stå obemärkta.

Högst besynnerlig är en anmärkning, hvilken jag mer än ofta ägt tillfälle att göra, och som jag här vill anföra. Den är nämligen följande: Afund och missundsamhet förfölja den lyckliga; illskan och cabalen hvila sällan förr, än de förtryckt och kufvat allt hvad som höjer sig öfver dem; men knappt är en menniska slagen till marken, så söker hvar och en, till och med den som förföljt henne, en ära deri, att taga hennes parti; dock väl till märkandes icke förr, än när intet hopp mera är öfrigt, att hon derigenom kan åter komma sig före. Man har således snart sagdt skäl att påstå, att man icke är *alldeles* olycklig, så länge man ännu har ovänner.

Af alla olyckliga äro väl de *villsefarne* och *fallne* mest att beklaga. Härmed menar jag dem, hvilka, tillfäventyrs igenom ett enda begånget felsteg invecklade i en kedja af förseelser, qväft all känsla för dygden, eller ernått

får-

färdigheten att handla illa, eller förlorat all tillit till Gud, menniſkor och sig sjelfva, tillika med mod att åter uppsöka den bättre vägen, eller som åtminſtone stå i begrep att falla så djupt. Dessa äro, säger jag, mest att beklaga; ty de sakna den enda trösten, som förmår styrka oss under de svåraste lidanden: medvetandet af att icke okynnigtvis hafva sjelf vållat sin ofärd. Dessa olyckliga förtjena icke endast vårt medlidande, nej äfven vårt broderliga öfverseende, vårt tillrättavisande, och, om det icke redan är för sent, vårt bistånd. Om man alltid vore nog förståndig, tolerant och opartiſk för att besinna, huru lätt det svaga menniſkohjertat står att förföras; huru oemotståndliga de flesta sinnliga retelser synas oss under häftiga upprörda passioner och vid förföriſka tillfällen; huru förblindande, ſkön och intagande mången lasts yta är; huru den stundom förstår att insvepa sig i philosophiens mantel, och medelst sophiſtiſka ſkäl nedtysta det upplystare förståndets röst, och huru det då endats fordras ett enda litet steg, för att blifva ett offer för det finaste sjelfbedrägeri, och steg för steg inlockas i den mest villsamma labyrinth; om man ville betänka, huru ofta misslynne, eller förtviflan öfver ett fiendtligt öde förvandla en menniſka med de bäſta anlag till en niding och brottsling: huru man igenom ett orättvist, ſkändligt misstroende kan förleda en person till att verkeligen *blifva* det, som man i alla fall *håller* honom *före*; om man då med ödmjukt sinne slöge sig för sitt bröst och tillstode, att meränd dels intet annat, än sammanstötandet af dylika inre och yttre omständigheter, som de, hvilka beredt dessas fall, behöfts för att göra oss

till

till det, som *de* äro: — O! då skulle vi icke dömma så strängt, skulle icke så enständigt skryta med våra dygder, hvilka icke sällan endast bero af vårt temperament, eller af ett lyckskott, vi skulle då förbarma oss öfver de fallna, och vänskapsfullt räcka handen åt de stapplande. — Men predikar jag icke här för döfva öron? — Dock, mitt hjerta är för fullt, jag måste yttra mig om ett och annat i detta ämne. Till saken således! — Intet förbättrar mindre, än kalla moraliska predikningar. Det gifves få menniskor, till och med ibland de lastbara, som icke känna och lärt sig utantill en mängd härliga sentencer rörande de pligter, dem de sjelfva öfverträda; olyckan är blott den, att passionens röst talar till dem med mera värma och behag, än förnuftets. Vill du således stadga förnuftets välde öfver passionens och lemna det förra öfvervigten, så måste du förstå konsten att insvepa dina sedoläror i en behaglig klädnad, måste icke endast tala till dens förstånd, hvars återförande på dygdens väg blifvit dig ålagdt, utan ock bringa hans hjerta och sinnlighet att lyda dina förmaningar; ditt föreställningssätt bör vara varmt och efter omständigheterna målande, sinnligt, rörande, eller hänryckande. Men den person, som du har för dig, måste också älska och högakta dig, måste lifligt känna sig dig tillgifven, måste vara enthusiastiskt intagen för det goda och sköna, och derunder på afstånd förutse ära, nöje och trefnad väntade honom vid målet af den bana, på hvilken du har för afsigt att leda honom. Att omgås med dig, att rådfråga dig, måste blifva ett behof för honom. Men detta vinner du icke, om du träder fram för honom som en myndig och

sträng

ſträng lagpredikant; om du med dina kalla sedoläxor gör honom modstulen och ledsen; om du tröttar honom med anmärkningar öfver det en gång gjorda, som i alla fall icke mera står att ändra, och berättar honom, huru det ſkulle hafva gått helt annorlunda, om — det icke hade gått, som det nu har gått, — om han velat följa dina råd. Intet medel är dessutom så lämpligt att förleda till brott och nedrigheter, som uppenbart förakt och betygandet af ett fortfarande misstroende till en menniſkas bättring. Den således, som har alfvare med att villja rätta en villfarande, den bemöte honom med ſkonsamhet, och vise honom, åtmindstone i sitt yttre uppförande, att man hyser det bästa förtroende till honom, att man hoppas allt af hans vackra, goda föresatser, och låte honom derjemte förstå, att när han framdeles åter vandrar med säkra steg på en ädlare bana, han ock ſkall blifva säkrare för nya förförelser, än den som icke känner farorna! Man vise honom, så snart han verkeligen begynner att bättra sig, — om ock denna bättring i början ſkulle vara blott tvungen eller förställd; — huru vår aktning med hvarje dag ökas! Har han förstånd, så ſkall han nog inse, om den är så beſkaffad, att han i framtiden kan bedraga din förmodan. — Man bör aldrig, icke en gång på långt håll, låta endast hafva ögon för hans nuvarande uppförande. Det går likväl icke så fort att aflägga laster, i hvilka vi redan vunnit en slags färdighet. Ett litet återfall får således icke förefalla oss främmande! och ehuruväl man i thy fall nödgas öka styrkan af sina föreställningar, och fördubbla de använda bättringsmedlen, så bör man deraf hvarken låta afſkräcka

sig

sig sjelf, eller göra den olyckliga modfälld och nedslagen. Låtom oss ändteligen till menskligheteens ära och till uppväckande af vår ifver tro, att ingen dödlig är så djupt fallen, kan vara så i grund förderfvad, att han icke står att hjelpa igenom ett redligt och oförtrutet användande af de bästa medlen; och I, som lefven i stora verlden, och som ären så beredvillige att för alltid ur edra sällskap bannlysa och med hån och spott belasta en man eller en qvinna, som igenom någon tvetydig eller låg gerning förnedrat sig, eller kanske endast gjort sig löjlig, — I, som öfven denna stränghet, under det att hundrade af dem, hvilka dageligen omgifva Eder, antingen i löndom begå detsamma, eller åtminstone skulle begå det, om omständigheterna så medgåfve — besinnen, att det kommer på edert ansvar, om dessa förstnämnda blifva ett rof för förtviflan, om de steg för steg sjunka allt djupare och djupare, om de, då de bättre husen äro tillslutna för dem, välja sig en omgängeskrets, i hvilken deras seder med hvar dag försämras, och om de sluteligen, förlorade utan räddning, igenom *edert* förvållande förgås i elände!

Tolf-

Tolfte Kapitlet.

Om uppförandet vid åtskilliga fall och händelser i menskliga lefvernet.

1.

Jag har vid många tillfällen recommenderat rådighet och sinnesköld såsom hufvudsakeligen nödvändiga vid alla göromål och förrättningar i menskliga lefvernet; men aldrig äro dessa egenskaper oumbärligare för oss, än i de fall, *då vi, eller andra, sväfve i någon ögonskenlig fara.* Här beror stundom, i vissa kritiska ögonblick, hela en menniskas räddning af ett raskt och snällt fattadt beslut. Uppehåll dig derföre icke med fåfängt prat; då det är af nöden att vara verksam! Qväf dina lättrörda känslor, och bryt icke ut i jämmer och gråt, då du borde vara tilltagsen och nodig! Var rådig och oförskräckt vid eldsvådor, vattuflöden och andra dylika tillfällen, då man ofta förlorar allt, om man förlorar redighet och sinnesstyrka, då de, hvilka vi kunne rädda, stundom med väld måste trugas att öfverlemna sig i vårt beskydd! Denna ögonblicksrådighet är i synnerhet då af stor vigt,

när man oförmodadt blifver öfverfallen af tjufvar och mördare. Röfvare och banditer äro nästan alltid antingen rädda, eller, om de yra i förtviflan, icke nog på sin vakt, icke beredda på ett alfvarsamt och formligt motstånd. En behjertad man med kall blod är då vida starkare, än tio sådana omkliga varelser, som med ursinnighet angripa honom. Man bör härvid likväl noga öfverväga, antingen det kan medföra skadliga, eller nyttiga följder, att försvara sig med skjutgevär och andra vapen, eller icke; om det är rådligare att göra larm, eller att finna sig i sitt öde: att vika för öfvermagten och med öfverlemnandet af sina penningar frälsa lifvet. Det är omöjligt att här gifva några allmänt gällande reglor. För att likväl i hvilket af dessa fall som häldst bibehålla redighet och mod, råder jag, att man i lifvets lugna stunder tänker sig in i dylika belägenheter, och då föreskrifver sig tjenliga reglor för sitt förhållande. Jag anser det äfven för en vigtig del af uppfostran, att icke allenast göra sina barn uppmärksamma på oförväntade händelser af alla slag, derigenom att man framställer för dem frågor, huru de vid dylika tillfällen skulle uppföra sig, utan äfven stundom försätta dem i en och annan liten verklig förlägenhet, för att vänja dem vid att snart finna sig, och för att ställa dem på prof.

2.

Jag har på ett annat ställe tillförene yttrat den önskan, att någon måtte, i stället för att öka det oräkneliga antalet af större och mindre resebeskrifningar öfver alla vinklar och vrår i Tyskland, häldre utgifva ett verk, hvari föreskrifter meddelades för hvad man i allmänhet har att iakttaga för att kunna resa för bättre köp, och på ett angenämare och nyttigare sätt, än nu sker; härvid borde äfven sägas, i hvilka provinser man med beqvämlighet kan betjena sig af *vagn*, och hvilka det är bättre att *till häst* genomfara, och så vidare. Ehuruväl här och der i ett och annat nyttigare arbete af ofvannämnda slag dylika anmärkningar finnas inryckta, som, till exempel, i Herr Nicolais resebeskrifningar: så torde, det oaktadt, enligt min tanka, en bok, i hvilken sådana strödda föreskrifter voro samlade, icke vara öfverflödig. I en skrift om omgänget med menniskor kan endast en ringa del af dessa reglor finna rum; likväl får jag icke helt och hållet med tystnad förbigå detta ämne; ty till de befattningar, dem menniskor hafva sinsemellan, höra utan tvifvel äfven resor. Således några strödda anmärkningar *om uppförandet på resor och emot resande.*

Det är visligen handladt, att, innan man företager sig en resa, ur böcker, eller igenom samtal med erfarna personer göra sig noga underrättad om den marcheroute man bör taga; om allt det, som under vägen och på de stäl-

ställen, dem man kunde komma att fara förbi, kan vara värdt att bese; om de försigtighetsmått man bor iakttaga, och ändteligen om priserna och de oundvikliga penningutgifterna för hvarje ort, på det man hvarken må bliva bedragen, eller råka i förlägenhet, eller försumma att se något, som synes värdt uppmärksamhet.

En upplyst och kunnig man, som med en eller annan talang förenar ett obefläckadt godt rygte, belefvenhet och verld, behöfver icke en så stor mängd af recommendationsbref, som de flesta resande af vanliga slaget pläga belasta sig med. Han skall nog veta att göra sig bekant och förskaffa sig aktning på hvad ställe han behagar, utan att ålägga sig sjelf eller andra något tvång. Ofta händer det emedlertid, att man igenom recommendationsbref, eller eljest, i en och samma stad, råkar i bekantskap med två personer, som äro ovänner med hvarandra. Det är således enligt med klokheten att, innan man är underrättad om dylika små omständigheter, aldrig på en främmande ort, i de hus, der man vunnit inträde, nämna något om sina öfriga relationer, men vid något passande tillfälle helt löst yttra sig, att man, som resande, icke bör eller vill bry sig i sådana tvistigheter.

Man förräknar sig lätt i öfverslaget af reseomkostnaderna; jag råder derföre att icke allenast, efter gjord etat (uträkning), göra sig beredd på så der omkring en tredjedel af hela summan mera, än den afslutade räkningen ut-

utvisar, utan ock att draga försorg om, att man i de betydligare städer och orter, dem man kommer till, har sakra och godkända man att vända sig till i penningaffärer; eller andra utvägar att i händelse af oförutsedda omständigheter tillgripa och reda sig ur förlägenheten.

I Tyskland har man, i anseende till den mångfalldigt olika myntfoten, mer än i andra länder skäl att vara varsam vid växlingar, och det är något ganska vanligt, att skälmska värdshusvärdar härvid bedraga den resande, eller gifva honom för sina ducater sådant mynt, som han redan vid närmaste poststation icke kan betjena sig af.

I många trakter, i synnerhet omkring Rhen och i öfra Tyskland, är det fördelagtigare, och går rätt fort (i synnerhet om man gör blott så dagsresor emellan det man stadnar i en stad) att låta köra sig af så kallade Handrer eller hyrkuskar; på andra ställen deremot kommer man fortast med posthästar. I det förra fallet är det icke bra att hafva egen vagn; åtminstone sällan någon fördel dervid. Det gifves äfven landsträckor, igenom hvilka det är beqvämligast att färdas ridande, och andra, der man fullkomligast uppnår sitt ändamål, om man vandrar till fots.

Folk af ett visst stånd pläga rulla fram igenom dag och natt, utan att uppehålla sig under vågen. Detta kan vara rätt godt, när man

man vill spara och undvika de dyra betalningarna för förtäring på värdshusen, om man har brådtom att hinna fram till sin bestämmelseort, eller när man redan är så bekant med de trakter, dem man genomfar, att man icke der äger mera att se, som vore värdt uppmärksamhet. I annat fall råder jag att hälldre med uppmärksamhet anställa små resor, än stora, på hvilka man ända intill hufvudstaden icke lär sig känna annat, än postmästare och forvagnskuſkar.

Har man alfvare med att rikta sin menniſkokännedom och statskunſkap, så bör man blanda sig med personer af allehanda stånd. Folk af god ton äro fullkomligen lika hvarandra i alla Europeiſka stater och residencer; men det egentliga folket, eller ännu mera medelståndet, bar den ägta prägeln af landets seder. *Dem* ſkall man taga till måttstock vid bedömmandet af den grad cultur och upplysning ett land uppnått. Väg- och post-anstalterne äro icke lika goda i alla provinser af Tyſkland. Detta bör man noggrannt taga i öfvervägande, och derefter inrätta sina anstalter, i synnerhet om vi äre måne om att komma fort fram.

Till resor fordras tålamod, mod, godt lynne, förgätande af alla husliga omsorger, och att man icke blifver förfärad eller nedslagen af små vidrigheter, svårigheter, elakt väder, dålig kost och dylikt mera. Detta är ännu mera att recommendera, om man har en reskamrat; ty intet är tråkigare och förtretligare,

än

än att resa och sitta inspärrad i en och samma vagn med en person, som aldrig öppnar sin mun till tals, utan alltid är vid elakt lynne, som vid minsta oangenäma händelse är färdig att spritta ur skinnet af förargelse, som jämrar sig öfver saker, hvilka icke stå att ändra, och på hvarje liten gästgifvaregård fordrar lika mycken beqvämlighet, välleinad och maklighet, som i sitt eget hus.

Resor göra en sällskapslik; man blifver bekant och på visst sätt förtrolig med personer, dem man eljest svårligen skulle välja till sällskap; detta är ock af inga vidare följder, och jag behöfver väl för öfrigt icke erinra derom, att man bör akta sig för att ingå i för stor förtrolighet med okända personer, dem man träffar under vägen, och dymedelst falla i händerna på äfventyrare och skälmar.

Den som sjelf reser mycket, eller som ofta i sitt hus besökes af resande, och som derjämte icke har särdeles godt minne, råkar ofta i den ledsamma ställningen att blifva tilltalad af en gammal god bekant, hvars namn och beställning alldeles fallit honom ur minnet, och som då anser det för högmod, om man bemöter honom som främmande. Med någorlunda fintlighet hjelper man sig lätt ur denna förlägenhet, utan att den andra märker något deraf.

Jag afråder högeligen att på resor antaga ett främmande namn; man kan derigenom, innan

nan man vet ett ord deraf, raka i stora ledsamheter; och sällan är det nödigt och nyttigt att iakttaga en dylik incognito.

Många finna en slags ära och fägnad deri, att pråla på resor, att gifva ut mycket penningar, att göra uppseende och vara prägtigt klädda. Detta är en dåragtig fåfänga, som de dyrt få pligta för på vardshusen, utan att derföre erhålla mera för sina penningar, än en annan simpel resande. Ingen påminner sig vidare den främmande herrn, som gjorde så stora omkostnader, så snart han rest borrt och ingen ting mera står att fortjena på honom. Klokheten befaller dock, att man är anständigt och, som man i Nedre Sachsen kallar det, *rechtlich* (som det höfves en) klädd och eqviperad, att man hvarken ställer sig för förnam, eller för ödmjuk, hvarken för rik, eller för fattig, emedan man eljest, i båda dessa ytterligheter, lätt blifver ansedd antingen för en mes, som för första gången krupit ut i verlden, och som man således kan narra efter behag, eller för en mägta förnäm herre, hvars börs man kan njölka, eller för en äfventyrare, som man bör undvika all gemenskap med, och som väl kan hålla till godo att vårdslöst bemötande och en dålig uppassning.

Man välje lätta och beqvämliga resklädder! en tung och ovig drägt gör den som bär honom trumpen, otålig och trött.

Man

Man spare under resor icke på orätt ställe! således gifve man, till exempel, åt postiljoner och uppassare visst inga öfverdrifna, men dock efter omständigheterna rikliga dricks-penningar! detta berätta de gärna för hvarandra vid poststationerna; man kommer derigenom fortare, och har mången fördel deraf.

När man för sin helsas skuld, eller för att muntra sinnet, reser till en hälsobrunn: så akte man sig noga för att medtaga sina husliga, eller andra bekymmer! man söke att åtminstone för *den* tiden aflägsna och lemna hemma allt, som kan förorsaka elakt lynne, eller oro! Man afbryte all alfvarsam correspondence, företage sig intet arbete, som fordrar mycken eftertanke och flit, och lage att man är försedd med så mycket penningar, att man icke är nödsakad att förneka sig ett eller annat oskyldigt nöje! En klok man flyr alla spelbanker, hvilka egenteligen borde vara för evigt bannlysta ifrån alla allmänna samlingsorter, och som i alla fall icke kunna utgöra ett favoritnöje för andra än tanklösa dagdrifvare eller vinningslystna bedragare. Vid helsobrunnar bör hvar och en bidraga dertill, att ur sällskapskretsarna fördrifva allt ledsamt tvång, men tillika noga bibehålla sedighet och höflighet. Här måste, i synnerhet om brunsgästernas antal är ringa, en mängd attentioner och försigtighetsreglor, dem man i borgerliga samhällslefnaden underkastar sig, alldeles försvinna, fördragsamhet och enighet bör råda, och all partianda måste blifva åsidosatt. Man lefver der endast för att oskyldigt njuta och roa sig. Efter denna tidens förlopp rycker

hvar och en åter in i sin platts, och antager den role, som staten uppdragit honom att spela.

Tyska postförvaltare, vagnmästare och postiljoner pläga vara berygtade för utmärkt plumphet. Allt beror dock af sättet huru man omgås med dem: ett alfvarsamt, af en viss värdighet beledsagadt uppförande, och der det så passar sig, ett vänligt ord, skall sällan användas utan god verkan hos detta folket.

Om något på vagnen går sönder, så äro merändels i småstäderna handtverkarena genast till hands, dessa stå stundom i godt förstånd med postiljonerna, och skadan blifver gemenligen angifven för mycket större, än den är, för att preja så mycket mera penningar af oss. Jag råder derföre, att man vid sådana tillfällen sjelf undersöker allt, eller låter undersöka det af trogna betjenter, innan man gifven några befallningar rörande reparation.

Postiljonerne äro merändels mutade af värdshusvärdarne (eller ock gör *en* värd aftal med en annan i närmast belägna stad) till att hos resande recommendera vissa rastställen, hvilka likväl derföre hvarken äro de bästa, eller de mindst dyra. Det är således förnuftigt gjordt, att icke lita härpå, utan att fråga sig före hos annat pålitligt folk, hvar man bor bäst och för billigaste pris.

Intet är på resor i köld och elakt väder mera uppvärmande, och mindre skadligt att dricka, än då och då litet vinättika.

Vår

Vår egen betjening som följer med oss på resan, bör noga gifva akt derpå, att de postiljoner, som rida tillbaka med hästarna, icke, som det ofta händer, taga med sig remtyg, spikar, eller till vagnen hörande småsaker. Dessa sednare pläga äfven vara i godt förstånd med dem, som upptaga den tull de resande måste gifva till vägarnes iståndhållande (Chaussée-Aufsehern), och derföre fara förbi tullhusen (Weghäusern), under förevändning, att icke villja uppehålla oss, men sedermera uppgöra en räkning, enligt hvilken vi måste betala dubbelt så mycket som författningarna stadga, och vi skulle hafva gifvit, om vi på hvarje ställe sjelfva betalt vägpenningarna.

Alla postiljoner hafva den vanan, att köra hårdt igenom städerna; en vana, som har sin nytta med sig, och emot hvilken man icke bör ifra. Ty, om något på vagnen är bräckligt och svagt, så är det utan tvifvel bättre, att det rent af brytes eller slites sönder der, hvarest hjelp är nära att tillgå, än på öpna landsvägen. Hållet åter åkdonet ut profvet att skakas på stengatorna, så kan man hoppas att komma fram dermed till utsatt ort och ställe.

Försigtigheten fordrar, att man på det nogaste betingar priset, innan man låter iståndsätta något, eller eljest hos handtverkare på främmande orter beställer något arbete.

Det säkraste medlet för en värdshusvärd att få mycket tillopp och således vinna pen-

ningar, är: att vara höflig, billig, sjelf tillika med sitt folk ferm till uppassning, och för ingen del nyfiken. Men då dessa goda egenskaper icke äro allmänna, så far en resande, som icke har lust att betala allt dubbelt, bäst dervid, om han väpnar sig med tålamod, och så litet som möjligt gnabbas eller träter.

Är det första gången som man reser in på ett sådant rasteställe, så kan det vara gagneligt att låta värden få anledning att hoppas, att man oftare skall fara in der: han plägar då blifva billig och lemna godt köp för att recommendera sig.

Om en sådan värd fordrar omåttligt mycket för rum och förtäring, och icke vill medgifva någon större afprutning: så gör man dock icke väl deri, om man tvingar honom att lemna utförlig räkning och noga specification öfver hvarje särskilld artikel, så framt hans oförskämdhet icke gått så långt, att det vore mödan värdt att lagligen tilltala honom. Begynner han att specificera, så räknar han alltid så ut det, att summan stiger till ännu mera, än han i början begärde; — och hvem kan väl gifva sig att käbbla med en sådan slyngel om priserna och dyrheten af förnödenhetsvaror? I värdshus, der vin finnes, försäkrar värden gemenligen, när man begär dricka, att hans dricka surnat, eller eljest misslyckats i brygden. Det bästa rådet är då, att straxt befalla fram vin, och om man är hågad för att få en bouteille dricka, begära den efteråt.

I de

I de flesta sämre värdshusen röker det in i rummen, emedan kakelugnspiporna aldrig rensas; detta sker med flit, på det den resande måtte befalla, det veden måtte bäras ut, men likväl få lof att betala för brasan; sängarna äro der gemenligen för korrta, kuddarna försedda med blå öfverdrag, på det man icke måtte blifva smutsen varse. Emot den första olägenheten finnes intet annat medel, än att aldrig låta elda åt sig. De andra kan man undgå derigenom, att man förer egna lakan och kuddar med sig, och låter bädda sig på halm på golfvet.

Värdarne fråga oss gemenligen: hvad vi befalle till mat? — Detta är ett knep, af hvilket man icke bör låta narra sig. Ty om man då beställer något, till exempel, en kyckling, en kaka, eller något dylikt; så får man icke allenast betala denna rätten, utan ock en vanlig måltid på köpet. Man gör derföre bäst att svara, att man icke åstundar annat, än det som är snarast till hands, eller redan tillagadt. Afvenledes råder jag — med undantag likväl af de största och allmänt godkända värdshusen, som i Frankfurt am Mayn, hos Krug, Dyck, Fritsch och andra dylika — att aldrig begära några finare viner, utan hålla sig vid vanligt matvin. Det tappas dock allt ur ett och samma fat, endast med den skillnaden, att det som man säljer åt oss för gammalt eller fint vin, är ett kostbarare gift, än det som man sätter fram på allmänna spisningsbordet. Att äta vid det allmänna bordet är dessutom för en ensam resande både mindre dyrt och mera roligt, än att sitta på sin kammare utan annat sällskap, än sin egen värda person.

Mån-

Många postförvaltare, som tillika hafva värdshusrörelse, betjena sig af följande konstgrepp till ökandet af sina ekonomiska fördelar: när man byter om hästar, och emedlertid beställer en liten måltid åt sig, så dröjer det öfver höfvan länge innan den blifver tillredd. Emedlertid fodras hästarna och spännas före. Men knappt står maten på bordet, så blåser postiljonen i sitt horn, hvilket betyder, att han är färdig och vill fara borrt. Man skall då således i en hast äta ganska litet, och det oaktadt betala hela anrättningen. Jag råder likväl, när man icke har alltför brottom, att icke låta störa sig; utan i maklighet och re fortsätta spisningen.

När i de länder, der postförfattningarna äro mindre goda, en postförvaltare vill påtvinga oss flera hästar, än billigt är och erfordras till dragandet af vårt åkdon, det vare sig under förevändning af dåliga vägar, elak årstid, eller att vår vagn är för tung: så hjelper det sällan, att man tager sin tillflygt till goda ord och vänliga föreställningar, eller att man strängt förfäktar sin rättighet att blifva befordrad vidare, på samma sätt, som man anländt; ty dessa menniskor veta ganska väl, att en resande alltid är mera belåten med att icke blifva uppehållen, än att stadna qvar, för att processa vid Öfverposträtten (Ober-Postamte). Då likväl ett dylikt förespännande af flera hästar har detsamma till följe för alla de öfriga poststationerna, så pläga postförvaltarena, om de äro ovanligt höflige, tillbjuda sig att lemna oss ett skriftligt betyg derpå, att det nu ökade antalet af hästar icke får tjena till preju-

dicat,

dicat. Härmed befatte man sig icke! Ett sådant papper är af ingen nytta. Vid nästa ombyte skall man, så framt ett par hästar just då stå lediga, icke destomindre spänna lika många för vagnen, och åter tillbjuda oss ett betyg, af lika ringa verkan och värde, som det första. Det säkraste medlet i dylika fall är, antingen att gifva vagnmästaren goda dricks-penningar och på samma sätt vinna den postiljonen, som skall köra, på sin sida, eller ock att betala för en eller två hästar *mera*, *utan* att låta dem förespännas.

Om man reser sjöledes inom landet, eller utsänder husgeråd och andra saker med en skeppare: så byggé man aldrig på hans löfte rörande tiden, inom hvilken de skola vara framme på utsatt ort och ställe! De uppehålla sig merändels under vägen, för att intaga mera frågt, eller ock för att drifva smyghandel, om belägenheten så medgifver och de i hemlighet inlastat köpmans gods; detta kan icke förhindras annorlunda än igenom ett högst detaljeradt och bindande skriftligt contract.

Den som färdas till häst, vare sig *med* eller *utan* stalldräng, får ingalunda förlita sig på folket i värdshusen, hvad hans hästars fodrande och skötsel beträffar, utan måste sjelf efterse, eller ock hålla sin betjening till att besörga, att hästarna ställas i ett godt, rent och friskt stall, skilda ifrån främmande ök, och der behörigen vårdas.

Man företage sig ingen lång resa på legda ridhästar, så framt man icke är tillräckligen öf-

öfvertygad derom, att de äro friska och starka, att de hvilat ett par dagar, och äro snälla springare; ty, ehuru de som hyra ut hästar, pläga ganska alfvarsamt bedja en, att för all del icke komma kampen för nära med sporrarna, emedan han vore förfärligt yster, så händer det dock ofta, att man hvarken med sporrar, piskslängar, eller eder kan förmå en sådan yster bucephal att föra sig ur fläcken.

Om jag icke befarade att blifva för mångordig, så skulle jag här ännu kunna gifva mången visst icke onyttig föreskrift, t. e. att man bör vara rädd om främmande hästar; att, när man ämnar företaga större resor, man bör rida sagta *i början* och *vid slutet* af resan; att man icke gör försigtigt och väl i att rida öfver kanaler som äro täckta med bräder, och så vidare. Man invände icke, att allt detta är kändt och bekant! ganska många lära sig att sitta till häst och att styra en häst, men att *resa till häst* det lär man icke på ridbanan. Men jag ser redan herrar criticaster rynka på näsan deråt; att dylika saker skola finna platts i en bok *om omgänget med menniskor*. Men den, som betänker att denna bok egenteligen är ämnad att innehålla *föreskrifter för en lycklig, stilla och nyttig lefnad i verlden och ibland menniskor*; den skall förundra sig, när han hör, att en *tysk* recensent sagt: att jag gjort mig skyldig till samma fel, som så många andra *tyska* författare, som villja skänka sina verk förmycken fullständighet, och derföre — skrefvo mindre *amusant*.

Att

Att gå till fots är visst det angenämaste af alla sätt att resa. Man njuter det skona i naturen; man kan, utan att blifva känd, blanda sig i allehanda folks sällskap, och noga gifva akt på det som man eljest icke får erfarenhet af; man är fri och ledig, kan välja det vackraste vädret och den täckaste vägen, stadna och rasta när och hvar man behagar; man härdar kroppen, blifver icke upphettad och sönderskakad, vinner matlust och lätthet att sofva, och är, när trötthet och hunger tala för undfägnaden, lätt tillfredsställd med hvilken kost och lägerstad, som vankas. På detta sättet har jag åtskilliga gånger genomvandrat en och annan krets af Tyskland; och, ibland andra sålunda gjort mig bekant med Tysklands paradis, med det skona Pfalz. Här mognade mitt beslut att för en tid nedsätta mig der, hvarest jag sedermera fyra år igenom öfverlefvat så mången lycklig timma, i en den mest förtjusande trakt, vid sidan af ädla menniskor och för mitt hjerta oförgätliga vänner, åt hvilka jag här hembär detta lilla offer af en oskrymtad erkänsla och högaktning; men jag har dock äfven funnit, att detta sätt att resa, i Tyskland är förknippadt med en och annan svårighet. För det första har det den olägenheten, att man kan föra med sig så ganska litet kläder, böcker och beqvämlighets-förnödenheter. Detta kan man emedlertid någorlunda afhjelpa derigenom, att man skickar allt sådant, som en dräng icke mägtar bära, framför sig med postvagnen till de hufvudorter, igenom hvilka man ämnar resa. En annan olägenhet åter är det, att detta i Tyskland för en man af stånd ovanliga sätt att resa väcker förmycken uppmärksamhet, och att gästgifvar-

ne icke egenteligen veta huru de skola bemöta oss. Är man nämligen bättre kladd, än vanliga fotgängare, så håller man oss antingen för misstänkta personer, för äfventyrare, eller girigbukar; man blifver granskad, öfverhopad med frågor, och med få ord: man passar icke in i den tarif, enligt hvilken värdshusvärdarne plåga beskatta sina gäster. Är man åter illa klädd, så blifver man lik en resande gesäll, inqvarterad i vindskyffen och smutsiga sängar, eller ock måste man på hvarje ställe vidlyftigt berätta: hvem man är, och hvarföre man icke nyttjar hästar och vagn? På sådana fotresor är en förståndig och munter väns sällskap synnerligen angenämt.

Man sätte icke tro till bönder, när de anvisa oss gångstigar, som skola vara ginare, än de vanliga! Dessa menniskor, som de i allmänhet äro fulla af fördomar och tillgifvenhet för uråldriga plägseder, så gå de ock alltid samma vägar, som deras far och farfar hållit för de ginaste, utan att någonsin nyttja ögonmått eller eftertanka till rättande af sina faders villfarelser.

Har man långa dagsresor att göra till fots, så förtäre man om morgonen intet annat, än ett glas vatten! När man sedan åryggalagt en mil, eller deröfver, och känner sig något trött, så är kaffe och skorpor en tjenlig förfriskning. Att för någon gång, dock sällan, dricka ett glas vin, kan icke heller ska-

da;

da; — af bränvin blifver man trött och orklös.

Vill man hvila sig, så akte man sig för att lägga sig under något träd nära landsvägen! Dessa äro gemenligen de plattser, der tiggare lägga sig och lemna ohyra efter sig.

Tager man vägen igenom en okänd skog, och tänker sig vända om inom en eller två dagar: så bör man här och der strö afbrutna qvistar på sin gångstig, för att vid återkomsten kunna hitta samma väg; man bör ock aldrig gå utan gevär, åtmindstone aldrig utan käpp.

2.

Om uppförandet emot främmande resande har redan något blifvit sagdt i denna dels *nionde kapitel*. Jag har nu endast följande anmärkningar att tillägga: Man har i våra tider mycket skäl att iakttaga försigtighet i omgänge med sådana personer, icke endast för att blifva oskadd af äfventyrare och nedriga menniskor, utan äfven, för att icke lemna de såkallade resande lärda tillfälle att ur våra förtroliga samtal rikta sina anekdotsamlingar, och

se-

sedermera, till erkänsla för vår gästfrihet och välvillja, utgifva oss på trycket. A andra sidan vare man ock så billig och bemöte med artighet alla sådana främlingar, *som icke truga sig på oss*, och förlede dem icke till mångordighet och öfverdrifven förtrolighet, för att sedan efter dessa osäkra enkla drag göra ett utkast till målandet af deras caracter, och meddela det åt verlden.

3.

Jag kommer nu till omgänget med *druckna personer*. Vinet fröjdar menniskans hjerta, och när njutandet af denna helsosamma dryck icke blifvit ett oumbärligt behof för oss, hvarförutan vi omöjligt kunne bibehålla munterhet och gladt sinne," utan endast nyttjas som ett medel, hvarigenom i mulna ögonblick det naturliga glada humeuret, som aldrig helt och hållet öfvergifver en hederlig och bra karl, framkallas undan gruset af husliga bekymmer; då har jag allsintet att invända deremot, utan tillstår fastmera, att jag sjelf igenom en lycklig erfarenhet känner detta oförlikneliga läkemedels välgörande verkan. Men ingen åsyn är så vidrig för en förståndig man, som den af en menniska, som igenom starka drycker för-

lorat förnuftet. Om nu händelsen just icke är sådan, så är det dock redan oangenämt, att vara den enda kallblodiga i ett sällskap af personer, hvilka igenom ett eller annat ofverflödigt glas stämt sin glättighet en ton högre, än vanligt; och om man tillbragt hela dagen med alfvarsamma göromål, och nu af en slump om aftonen råkar i en krets af sådana muntra gynnare: så finnes nästan ingen annan utväg att taga (så framt man icke *af naturen* är böjd för att alltid skämta och galnas), än den, att till en del följa lagets sed, för att gifva sitt sinne *samma* flygt.

Vinets verkningar på menniskors humeurer äro likväl, i kraft af deras naturliga temperament, ganska skilljagtiga. Många visa sig utomordentligt lustiga; andra ganska ömsinta, välvilliga och öppenhjertade; andra melancholiska, sömniga, inbundna; andra deremot pratsamma, och ännu andra trätgiriga, när de äro rusiga. Man gör väl deri, att undvika tillfället att komma i sällskap med druckna af det sistnämnda slaget. Är detta åter omöjligt att undvika, så kan man dock meränd els slippa tämmeligen väl ur spelet igenom ett eftergifvande och höfligt bemötande, och derigenom, att man icke motsäger dem i något. Att man icke får bygga på de löften en drucken person gifver oss; att man bör dubbelt taga sig till vara för att begå någon utsväfning under dryckenskapen, när man vet, att man har ett såkalladt elakt ölsinne; att det är oädelt handladt, att betjena sig af detta en menniskas svaga tillstånd, för att locka förbindelser; eller hem-

hemligheter af honom; och ändteligen, att man icke bör afgöra några vigtiga affärer, med personer, som tittat for djupt i buteljen; — detta förstås väl af sig sjelf.

4.

Nu något om *rådgifvande!* Om någon beder dig om *råd* och rattelse, så ofverväga om det är din pligt att upprigtigt säga honom din mening, eller icke; dernäst, om han har allvare med sin begäran, eller icke; frågar han dig, sedan han redan företagit sig det som han vill göra, eller undvika; fordrar han rattelse, critik, endast för att blifva berömd eller smickrad; så befatta dig icke dermed! Man måste kanna sitt folk, om man icke eljest skall göra sig onödig, och ofta på köpet ganska otacksam möda. Man behofver icke derföre smickra dem, eller styrka dem i orättvisa och orimliga föresattser. — Man finner lätt utväg att ursägta sig och på hofligt sätt afslå deras begäran. Försigtigast bör man vara med sina råd i giftermålsangelägenheter.

Den

Deremot bör *du* icke heller anhålla om främmande råd och omdöme, när du redan beslutit, att endast låna ditt öra till bifall och beröm.

5.

Vid sotsångar, födelsefester och andra dylika tillfällen bör man afhålla sig ifrån all flel *högtidlighet och stat*, alla utsökta sentencer och theaterscener. Sådana sirligheter och formaliteter göra i alla fall inga varaktiga intryck, äro merändels tröttande för båda partierna, och högst tråkiga för tredje man att bivista.

6.

Jag har märkt, att man (detta gäller dock i synnerhet om fruntimmer), under *dans* ofta visar sig från en mindre fördelagtig sida. När blodet kommer i gäsning, så är icke förnuftet helt och hållet mästare öfver sinnligheten; allehanda slag af temperamentsfel yppas då. Man vare således på sin vakt! Dansen medför ett slags rus, under hvilket själen förgäter

ter all förställning. — Lycklig den, som intet har att dölja! Anständighetsregelor under dansandet förbigår jag alldeles. Den, som har uppfostran, behöfver dem icke, och vet, till exempel, att han bör gifva akt på touren, — att han icke, när han i en långdans hunnit ned till hälften at paren, får begynna att dansa mera vårdslöst; att man icke får tränga sig framför någon, och icke plumpt fatta i frun-timmer af stånd, knuffa dem eller släpa dem med sig; att det vid händernas gifvande är belefvadt, att lemna en förnämares hand platta öfver sin, och dylikt mera: — allt detta borde i sanning icke förtjena att förlora *ett enda* ord före, om icke mången här i verlden, igenom iakttagandet, eller försummandet af dylika småsaker, danat sin timeliga *lycka* eller *olycka*.

Slut på Andra Delen.

Om
Omgånget med Menniskor;

af

ADOLPH Friherre KNIGGE.

I TRE DELAR.

Efter sjunde förbättrade Original-Upplagan
Öfversättning

af

C. E. RADEMINE.

LINKÖPING, 1810.
GROTH och PETRE.

TREDJE DELEN.

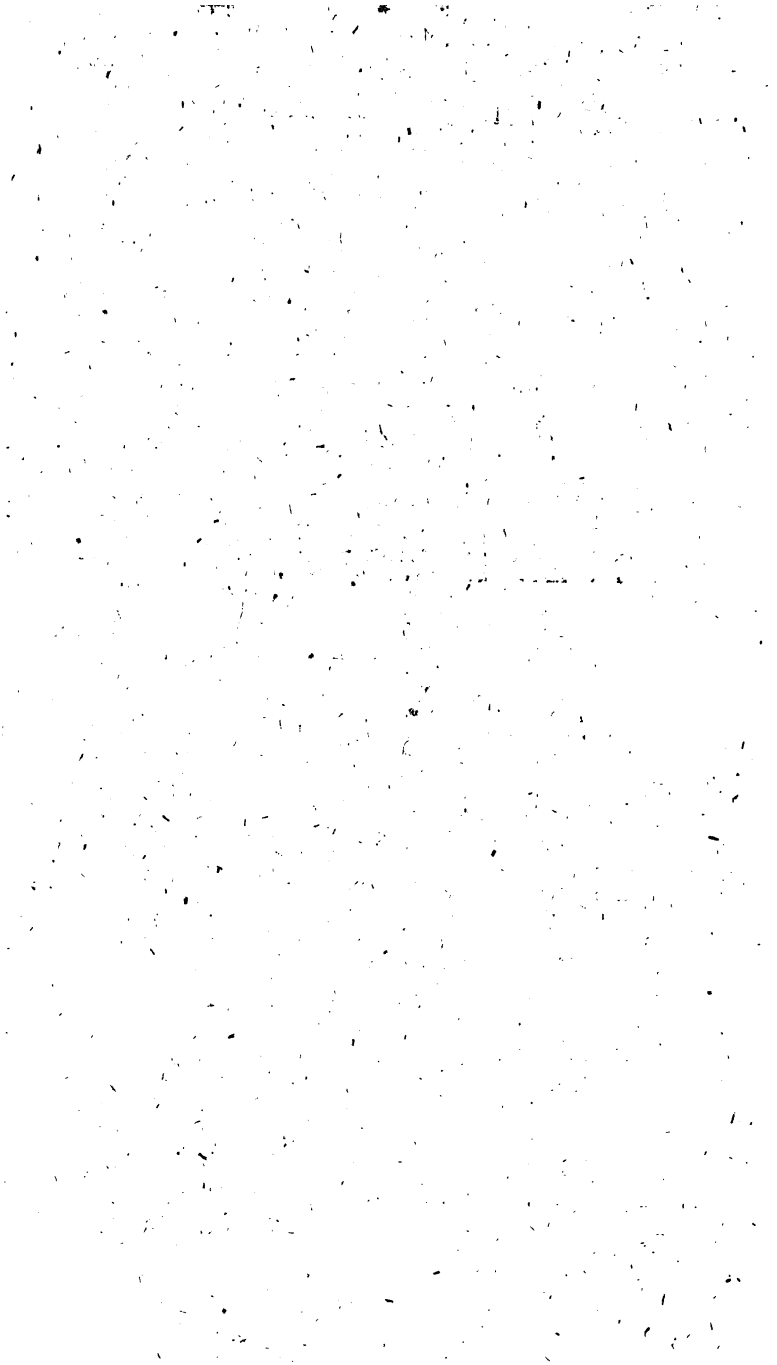

Tredje Delens Innehåll.

Inledning.

Öfvergång till de i denna del afhandlade ämnen.

Första Kapitlet.

Om omgänget med de mägtiga på jorden, Förstar, Förnäma och Rika.

1) Målning af de flesta storas och rikas caracterer. 2) Skillnad i omgänget med dem, i den mån man beror af dem och behöfver dem, eller icke. 3) Man skall på intet sätt truga sig på de förnäma och rika. 4) Man bör icke gifva sig utseende af att höra till de förnämas klass, eller att lefva med dem i nära förtrolighet; äfvensom icke antaga deras plägseder, eller, fast värre, deras fel och laster. 5) Man bygge icke på hvarje vänlig blick af de stora, och låte icke deraf förleda sig till att antaga en familier ton med dem! 6) Gränsor för höfligheten emot sådane stora,

i hvilkas händer vårt medborgerliga väl ligger. 7) Man bör icke låta dem missbruka sig till oädla och farliga företag, invecklа sig i betänkliga upptåg, eller emottaga vissa förtroenden af dem. 8) Om de förnämas och rikas erkänsla. Man bör icke uppoffra något för dem, icke skänka, icke låna dem något, och icke borga något af dem. 9) Bidrag intet dertill, att ännu mera förderfva dem och deras barn, hvarken igenom smilerier, eller på något annat sätt! 10) Man bör, i allmänhet taget, vara försigtig i sitt tal med dem, och afhålla sig från all medisance; men för öfrigt bjuda till att vara ängenäm och roande. 11) Försigtighetsreglor i anseende till en sådan förtrolighet emot andra personer, hvaraf Förtar och Förnäma kunna fatta skäl till misstankar. 12) Tala icke med jordens stora om dina husliga omständigheter! klaga icke din nöd för dem! förtro dem intet! sök att visa dem, det du icke behöfver dem! gör dig fast mera oumbärlig för dem! 13) Men akta dig för att låta dem känna din öfvervigt, att fördunkla dem, i synnerhet om de äro dina förmän. 14) Visa dem små obetydliga artigheter. Om deras favorit-yrken och fallenhet för resor. 15) Förhållande, när förnäma och rika fråga oss om råd. 16) Alla dessa försigtighets-mått blifva dubbelt vig-

ti-

tiga i omänget med förnäma dumhufvuden. 17) Uppförande, om man är favorit hos en af jordens gudar. 18) Uppförande emot en störtad Magnat. 19) Om de storas allmosor. 20) Icke alla stora i verlden hafva sitt ståndsfel. Det gifves ädla, goda menniskor ibland dem. 21) Ännu något om de storas och rikas omgänge sinsemellan. 22) Gör icke spe af de småagtiga vid mindre hof!

Andra Kapitlet.

Om omgänget med lägre perſoner.

1) Läsaren hänvises till en del på det, som blifvit sagt i andra delens sjunde kapitel. 2) Man vare höflig emot de ringare, äfven då, när man icke behöfver deras biträde! man hedre förtjenſten, äfven i ett lågt stånd, äfven i de storas närvaro, och med rent uppsåt! 3) Men denna höflighet vare hvarken öfverdrifven, förolämpande, eller orimlig. 4) Man akte sig för oinskränkt förtroende till personer, som icke fått någon uppfostran! 5) Man skall

skall i välmagten icke hämnas på folk af lägre stånd, hvilka i olyckan icke aktat oss, utan hyllat våra mägtiga ovänner. 6) Man skall icke uppehålla någon med toma löften och falska förhoppningar. 7) Man bör äfven kunna afslå. 8) För stor upplysning duger icke i de lägre ständen. 9) Något om uppförandet emot subalterner.

Tredje Kapitlet.

Om omgänget med Hoffolk och deras likar.

1) Hit höra, i allmänhet taget, anmärkningarna rörande omgänget med personer som lefva i den så kallade stora verlden. Målning af de der rådande seder. 2) Den, som kan det, hålle sig på afstånd ifrån Hof och stora Societeter! och detta står oftare i vår magt, än man vanligtvis tror. 3) Vill eller måste man åter för beständigt, eller på någon tid, lefva i stora verlden, och kan icke antaga den rådande tonen; så finnas dock utvägar att göra sig aktad. Hvilka äro de? 4) Lefver man ändteligen oupphörligen i stora verlden, så bör man icke göra sig utmärkt der. 5) Hu-

Huru långt man får gå i härmandet af hofsederna? 6) Något om den ton, som råder ibland våra tiders yngre hofmän. 7) Förakta icke allt, som endaſt han conventionelt värde! 8) Den ädlare och bättre mannen skall svårligen blifva oantaſtad i stora verlden; uppförande dervid. 9) Uppför dig stadigt och fritt, och gör dig gällande, dock utan oförſkämdhet och skryt! 10) Man afmäte sitt uppförande emot hofmän punktligt efter deras emot oss! Om sqvaller. 11) Man vare höflig emot dem, men göre ſig tillika fruktad, sätte sig i anseende och vördnad, och säge dem sanningen, när tillfället få medgifver. 12) Ytterligare försigtighets-reglor för förtrolighet och öppenhjertighet. 13) Huru mycket större försigtighet den måste iakttaga, som icke allenaſt vill lefva i stora verlden, utan ock vara verksam der. 14) Hvartill lefvandet i stora verlden kan vara nyttigt.

Fjerde Kapitlet.

Om omgänget med Andeliga.

1) Målning af en redlig Guds Ords tjenare i motsatt jämförelse med en ägta

Päf-

Påfve. (?) 2) Försigtighets-reglor för omgänget med andeliga, utan åtskillnad. 3) Uppförande i prelaturer, kloster, andliga och verldsliga jungfrustift, och emot Domherrar.

Femte Kapitlet.

Om omgänget med Lärda och Konstnärer.

1) Hvad man nu för tiden förstår med en lärd och konstnär. 2) Om man kan bedömma en lärd efter hans skrifter, och om en författare äfven i omgänget måste tala helt annorlunda, än vanliga menniskor? Det är ganska förlåtligt, om en man gerna talar om sitt yrke. Om förklenandet af stora mäns rygte. Om unga despotiserande encyclopedister. 3) Några försigtighets-reglor i omgänget med författare. 4) Om de lärdas omgänge sinsemellan. 5) Man skall icke skryta med de lärdas vänskap, eller pråla med bitar ur deras arbeten. 9) Försigtighet i omgänge med Journalister och Anecdot-samlare. 7) Om omgänget med Poeter, Musici och Konstälskare; och huru en konstnär bör uppföra sig, om han nu för tiden vill gö-

ra

ra lycka. 8) Något om Theater-lefnaden. Varning för den yngling, som egnar sin lefnad åt de intagande sånggudinnorna och åt omgänget med deras prester. 9) Huru man har att uppföra sig, när man förer direction öfver Sångare, Musici och Acteurer. Reglor för dessa. 11) Beskrifning på den lycka man njutet i omgänget med philosophiska konstnärer. 12) Om sällskaps-theatrar.

Sjette Kapitlet.

Om omgänget med personer af hvarjehanda stånd i borgerliga samhället.

1) Något om läkare; hvilka man bör välja, och huru man skall uppföra sig emot dem. 2) Om Jurister och sättet att bemöta dem. 3) Om Militär-ståndet och omgänget med Officerare. 4) Om Köpmans-ståndet, omgänge och affärer med så större som smärre köpmän. Något om hästhandel. 5) Något om Bokhandlare, Eftertryckare och dylika. 6) Om Språkmästare, Musik-informatorer, och så vidare. 7) Om omgänget med Konstnärer och Handt-

Handtverkare. 8) Om Judar och sättet att behandla dem. Huru man, i allmänhet taget, bör behandla bönder och landtmän.

Sjunde Kapitlet.

Om omgänget med folk af hvarjehanda födkrokar och handteringar.

1) Med äfventyrare af det oskadliga slaget. 2) Med dem af farligare beskaffenhet. 3) Något om spelare, om spel och om uppförandet dervid. 4) Om mystiska bedragare, andeskådare, guldmakare och dylika, och om vårt tidehvarfs benägenhet för mystik.

Åttonde Kapitlet.

Om hemliga Sällskap och omgänget med dess medlemmar.

1) Om onyttan och skadligheten af hemliga sällskap. 2) Forsigtighets-reglor i afseende på dem. 3) Uppförandet, om man är medlem af ett sådant sällskap.

Ni-

Nionde Kapitlet.

Om sättet att behandla Djuren.

1) Om detta ämne hörer hit? 2) Om grymhet emot djuren. 3) Om en orimligt öfverdrifven sensibilitet i afseende på djurens behandlande. 4) Om det nöje man drager af inspärrade djur. 5) Om dresserade djur. 6) Om de menniskors dåragtighet, som omgås med djuren såsom med menniskor.

Tionde Kapitlet.

Om förhållandet emellan författare och läsare.

1) Om kallelsen till författare. Det kan hända äfven en förståndig man, att han låter trycka något medelmåttigt, men aldrig något som skadar moraliteten, utbreder vanvett, och med föresatts stöter andra. 2) Hvad som vidare fordras, för att som författare göra sin lycka i verlden. 3) Om läsares uppförande emot författare, och om critik. 4) Om lecture. 5) Om omgänget med aflidna stora män.

Elfte Kapitlet.

Några ord till läsaren rörande denna bok. 2) Om nyttan af detta arbetet. 3) Anmärkningar öfver den sattsen, att man kan dana menniskan till hvad man vill; jämte nödig varning för misstydande af denna boks ändamål. 4) Hvarföre författaren nödgats upptäcka vissa folkklassers rådande fel, och hvad han i den vägen ännu mera kunnat göra.

In-

Inledning.

Till följe af hvad jag i inledningen till denna boks andra del sagt om den ordning, hvari jag afhandlat de här förekommande ämnen, leder min plan mig nu till utvecklandet af reglorna för omgänget med personer af särskillda stånd och förhållanden i samfunds-lefnaden, då jag ock, som rätt och billigt är, först vänder mig till de stora på jorden.

Första Kapitlet.

Om omgänget med jordens stora, Förstar, Förnäma och Rika.

1.

Det vore orättvist handladt, om man påstode, att alla Förstar, alla högtförnäma och alla utomordentligt rika personer utan undantag styrdes af desamma nycker och fel, hvarigenom många ibland dem blifva osällskapslika, kalla, oskickliga till knytande af ägta vänskapsband, och svåra att behandla i omgänget; men man försyndar sig visserligen icke emot sanningen, om man säger, att händelsen är sådan med de flesta. De blifva vårds-

vårdslösade i uppfostran, redan i ungdomen förderfvade igenom smicker, och af egna otyglade böjelser och andras eftergifvenhet förklemade. Då deras lyckliga ställning friar dem ifrån all slags brist och mångfalldiga behof; då de fällan råka i förlägenhet eller nöd: så lära de icke inse, huru nödvändig den *ena* menniskan är för den andra, huru tungt det är att ensam bära vissa besvär här i verlden, huru ljuft deremot att finna ömma, deltagande hjertan, och huru vigtigt det är att öfva skonsamhet emot andra, på det man framdeles, om omständigheterna så fordra, kan taga sin tillflygt till dem. De lära icke känna sig sjelfva, emedan man, antingen af fruktan för deras hat, eller i hopp om deras ynnest, alldrig låter dem röna de vidriga intryck, dem deras fel och brister medföra. De anse sig som väsenden af en ädlare art, af naturen privilegierade att herrska och regera; de lägre klasserna deremot bestända att hylla deras egoism och låfänga, att fördraga deras nycker, och att smickra deras phantasier. Uppå den sattsen, att de flesta förnäma och rika i det närmaste likna denna målning, måste man grunda sitt uppförande i omgänget med dem. Hvilken välgörande känsla intager icke ens hjerta, när man ibland ofvannämnda lyckans söner träffar en, som med en viss ädel stolthet, med ovanlig finhet i uppförande, ädelmod och förre cultur — fördelar, dem en väl inrättad förnäm uppfostran utan tvifvel kan meddela — förbinder alla den privata mannens dygder. — Ja, upprepom det, det gifves sådana till och med ibland Förstar; — men de äro tunnt sådda, och allmänna ryktet gör oss icke alltid bekanta med dem. På detta och på Tidnings skrifvares och Journalisters basunande råder jag att icke bygga förmycket. Jag har ofta med innerlig be-

bedröfvelse sett, huru den allmänt beundrade, som menniskoslägtets välgörare och som befordrare af allt ädelt, stort och skönt prisade halfguden och folkets älskling, på nära håll betraktad, varit liten och ömkansvärd. *De bästa Förstar äro icke sällan de, om hvilka man hör mindst talas, så väl till godo, som till ondo.*

2.

Omgänget med förnäma och rika måste likväl vara ganska olika, och det i den mån man behöfver dem, eller icke, är beroende af dem, eller står på egen botten. I det förra fallet får man väl icke alltid så helt och hållet följa sitt hjertas öfvertygelse, måste tiga till mycket, låta hvarjehanda behaga sig, får icke för rent ut tala sanningens språk, ehuruväl en rättskaffens redlig man i alla fall icke lärer sträcka denna artighet ända till lågt smicker. Små omständigheter, äfvensom de finare nuancerna i olika caracterer, förändra dock detta förhållande; hvarföre jag ock i det följande ämnar sammanfatta alla reglor för omgänget med de stora, och öfverlemna åt läsaren att sjelf granska och utvälja hvad som i hvarje särskilld belägenhet kan vara lämpligt.

3.

En alltid användbar och allmänt gällande satts är denna: truga dig icke på de förnä-

ma och rika, så framt du icke vill blifva föraktad af dem. Öfverlöp dem icke med bönder och supplker för dig sjelf eller andra, så framt du icke vill göra dem ledsna vid dig ock komma dem att sky ditt sällskap! låt snarare uppsöka dig af dem, gör dig rar; detta allt bör dock ske på ett sätt, som hvarken röjer din afsigt, eller synes tvunget och tillgjordt!

4.

Sök icke att gifva dig ett visst anseende som hörde du till de förnämas klass, eller som du åtminstone lefde med dem i största förtrolighet! beröm dig icke af deras vänskap, deras skriftliga eller mundtliga förtroende, eller af ditt välde öfver dem: om det bör räknas för en lycka att stå i dylika förbindelser: — jag tror, att mina grundsattser i detta ämne icke äro obekanta, — så fägne man sig i all tysthet innom sig sjelf åt denna obeqvåma sällhet! det gifves menniskor, som med all gevalt vilja vara ansedda för att spela en större rôle i verlden, och att stå i högre anseende, än de i sjelfva verket göra det. De införa, på sin penningepungs bekostnad, de förnämas och rikas luxe i sina hus, eller ock tränga de sig in i deras sällskapskretsar, der de spela en ömklig figur, endast slinka efter, som ett tråkigt bihang, och icke njuta något sannt nöje, under det de helt och hållet vårdslösa det nyttigare och nöjsammare omgänget med sina jämlikar i stånd, och aflägsna goda vänner och kloka menniskor ifrån sig. De girigaste personer spa-

spara stundom inga omkostnader, om de derigenom kunna vinna tillträde i stora hus, och hungra gerna i flera månader, för att en enda middag hafva en högtförnäm herre vid sitt bord, hvilken alldeles icke infer detta stora offer, icke visar sig erkänsam derföre, kanhända plågas af ledsnad i deras sällskap, finner allt ganska borgerligt, och efter fjorton dagars förlopp förgäter ända till och med sin dåragtiga värds namn. Andra åter vinlägga sig åtminstone noga derom, att punktligt efterapa de storas osmakliga sedvanor och förderfvade seder, deras högmodiga nedlåtande, deras sysslolosa beställsamhet, deras tankspriddhet, deras tillgjorda vigtighet, deras toma löften och försäkringar, deras platta discourser, deras tvetalan, skryt, känslolöshet, härmande af utländningar, förakt för modersmålet, och deras felagtiga skrifsätt; ja, de beröda sig till och med att copiera och tillegna sig deras löjliga åtbörder, vanor och natursfel, deras stammande, läspande, axelryckningar, deras plumphet emot lägre personer, krämpighet, deras podager, deras dåliga hushållning, deras orimliga nycker, och flera dylika härliga talanger och förtjenster. För dem är det bästa beviset för en saks godhet *detta*, att de säga: hvarje person af stånd handlar så, och icke annorlunda; — likasom en galenskap derigenom blefve canoniserad. — Handla sjelfständigt! förneka icke dina grundsattser, ditt stånd, din börd, din uppfostran: så skola hvarken höga eller låga kunna neka dig sin aktning.

5.

Man lite icke förmycket på de flesta storas vänliga minauderier; föreställe sig icke vara på spetsen af all jordisk lycksalighet, om en nådig herre fryntligt ler emot oss, till äfventyrs behöfver han oss för ögonblicket, och bemöter oss, om icke just med förakt, åtminstone med köld, så snart det fatala ögonblicket är öfverståndet. Kanhända menar han alldeles intet med sin vänlighet; ombyter miner, likasom andra ombyta kläder; är af en ljuf sinneslöshet under digestions-timmarna böjd för en overksam välvilja, eller vill han derigenom förödmjuka någon annan bland sina slafvar. Man hålle sig, i afseende på detta slags menniskor, alltid inom sina skrankor, göre sig icke förtrolig med dem, och försumme aldrig den yttre särdeles höflighet och vördnad, som man är skyldig att betyga deras stånd, och det, ehuru mycket de ock må nedlåta sig. Förr eller senare faller det dem det oaktadt in att åter uppresa sin hjessa, eller ock bry de sig icke så noga om oss, så snart en annan smickrare tillvunnit sig deras välbehag; man är då utsatt för oangenäma förödmjukelser, dem man medelst iakttagande af en klok försigtighet kan undvika.

6.

Låt icke den artighet, som du är nödsakad att visa de stora på jorden, i hvars händer din borgerliga lycka ligger, förleda dig att öfverskrida — den sanna ärans gränsor! Det är en svår retelse för en fattig och äregirig yngling, som vill svinga sig upp i en svag

Förs-

Förstes tjenst, att icke hylla dess ränkfulla minister, regerande kammartjenaren, eller en tyrannisk frilla; men detta tager sällan ett godt slut. Dylika favoriter störta sig förr eller senare sjelfva, och rycka då sina kreatur med sig i förderfvet; och om ock detta icke skulle inträffa, så betalas dock äfven de största fördelar, dem man dymedelst kunde erhålla alltför dyrt, när man derföre måste uppoffra förståndiga och rättskaffens mäns aktning; och detta händer säkert alltid. Den räta vägen deremot leder ofelbart, om icke till en lysande, dock till en varagtig lycka.

7.

Man låte äfvenledes jordens gudar icke allenast icke missbruka sig till oädla företag, utan våre äfven försigtig i alla de tjenster, hvilka man bevisar dem. De göra lätt af hvarje artighet en pligt för oss, och tillräkna oss det sedermera som ett försummande af vår skyldighet, om vi vid ett annat tillfälle icke finne oss genast benägna att gå deras önskningar till mötes. Atmindstone glömma de lätt hvad man gjort för dem. *** af ***, som eljes ägde många verkeligen goda egenskaper, bad mig en gång författa åt honom ett par afhandlingar på fransyska och tyska språken; han ville publikt declamera dem vid ett visst tillfälle, för att vinna allmänna opinionen för ett visst ändamål. "Det felas mig *tid*, min bästa ni!" sade han, "jag skulle eljest icke besvära er; dock, ni är äfven mera

öf-

öfvad i *dylika* arbeten, än jag.” Jag använde de några timmars flit och arbete härpå, och när jag öfverlemnade det fullbordadt, tryckte han mig till sitt bröst, tackade mig derföre emellan fyra ögon i de ömmaste, mest nedlåtande uttryck, och bedyrade högst öfverdrifvet: att mitt arbete vore ett mästerstycke af vältalighet. Kort sagdt! han bar sig åt, som om jag gjort honom den vigtigaste tjenst i verlden; men bad mig tillika förtiga sakens sammanhang, hvilket jag ock gjorde. Ett par år derefter kom jag en morgon till honom i ***. Han berättade mig allahanda ländande till hans eget beröm — Jag lyssnade i all ödmjukhet till hans tal. — ”Och allt detta”, fortfor han, ”har jag utverkat mig medelst ett par memoirer, hvilka, utan att berömma mig sjelf, icke illa lyckats mig. Ni skall sjelf få läsa dem. Tag dem man hem med er!” Han öfverlemnade mig derpå mina egna snille-producter, endast renskrifna af hans hand; jag stoppade dem hos mig, lade vid min hemkomst mina concepter i samma convolut, och skickade derpå alltsammans åter. Han blef litet flat, och vi skämtade sedan öfver händelsen; — men sådana äro äfven de bästa ibland dem!

Framför allt akte man sig för att af dem blifva indragen uti farliga stämplingar eller upptåg! Detta pläga de alltför gerna göra, och skjuta då antingen skulden uppå oss, om företaget misslyckats, eller lemna de oss rent af i sticket, och låta, om saken tager en afvig vändning, hela ofärden drabba oss ensamt. Dylika olyckliga rön af trolöshet har jag i mina oförsigtiga ungdomsdagar äfven gjort, men att här anföra prof derpå, är så mycket mindre passande, som jag fast föresatt

satt mig att icke inblanda någon anecdot, hvaraf någon enskiltds caracter kunde fördunklas. Korrt, sagdt! man tage icke emot deras förtroende. De skona den mannen som känner deras hemligheter, endast så länge, som han är dem oumbärlig; men de frukta honom, och söka att göra sig honom qvitt, så snart de kunna det, och det, om man ock än så tydligt visade dem, att man omöjligt kunde missbruka sin öfverlägsenhet och deras förtroende.

8.

Öfver hufvud taget kan man lika så litet bygga på de flesta förnämas och rikas tacksamhet, som på deras löften. Gör derföre ingen uppoffring för deras skuld! De känna icke värdet deraf, tro antingen, att hela den öfriga menskligheten är skyldig dem en sådan tribut för deras beskydd, för deras nådiga blickar, ja! för den ostörda existence de tillåta densamma; eller ock inbilla de sig att man derigenom söker tillskansa sig små fördelar. Gör dem således icke heller några presenter! Det vore att drypa en droppa kostbar balsam i ett ämbar grumligt vatten. Jag hade en gammal dyrbar tafla; en skicklig målare värderade henne till hundrade pistoler. Hälften af nämnde summa, som jag lätt kunnat bekomma för henne, skulle i mina dåvarande husliga omständigheter varit ganska nyttig och nödig för mig; men mitt välvilliga temperament, eller snarare mitt oförstånd, förledde mig att skänka taflan åt hans Durchlauchtighet *** af ***, som ock emot-

emottog min gåfva. Min afsigt var för ingen del att smyga mig till något: utan dels ville jag dymedelst betyga min tillgifvenhet för denna Förste, dels hoppades jag, emedan jag just stod i begrepp att bedja honom om något, som han, i kraft af sitt gifna löfte, redan länge varit mig skyldig, att han nu ändteligen skulle erindra sig sin fordna förbindelse, så ofta han såge taflan; men jag bedrog mig. Han omfamnade mig, då jag kom till honom, och visade mig den hedersplats han bestämt för min gåfva: men sitt löfte uppfyllde han icke; och då jag, efter ett års förlopp, en afton befann mig i hans kabinett tillika med en utländsk minister, för hvilken han visade sina konstsamlingar, sade han i min närvaro åt denna främmande, då talet föll på min kostbara tafla: "Det är i sanning ett skönt stycke, och jag har bekommit det för *tämmeligen godt köp*" — Han hade således glömt, att det var jag, som förskaffat honom detta *ovanligt goda priset*; — nu suckade jag öfver det försvunna hoppet och den förlorade penningesumman, af hvilken jag och de mina kunnat lefva en hel tid borttåt.

Äfven så litet råder jag till att låna de stora penningar, eller att låna af dem. I den förra händelsen anse de icke allenast sina borgenärer som procentare och som sådana, hvilka böra göra sig en ära af att uppvakta nådiga herren med deras förmögenhet, utan ock, om de äro tröga i betalandet af sin skuld, — en casus, som man rätt ofta öfverlefver — (emedan de merendels plåga göra större omkostnader, och mindre ordentligt, än sig borde, sköta sina œconomiska affärer),

så

så är man utsatt för ett oerhördt krångel, har stundom möda för att vinna rättvisa emot dem, och gör sig kanske på köpet förhatad af ett mägtigt parti. I den andra händelsen åter, nämligen om man lånar af dem, är man på tusende sätt utsatt för att blifva deras slaf.

9.

Bidrag intet till att öka förderfvet hos dem eller deras barn, att moraliskt försämra dem. Smickra dem icke! underhåll icke deras dryghet, deras yppighet, deras fåfänga, deras böjelse för tanklösa och vällustiga nöjen! Styrk icke de stora i deras grundsatser beträffande medfödda företräden, herrskare-rättigheter, föråldrade plägseder, helighet, och dylika griller. Hyckla icke! Förneka icke sanningen, icke en gång den bittra sanningen. Var frimodig, likväl utan att blifva plump, och utan att i grund förstöra ditt eget väl! antag dig den misskända oskuldens, den bakdantade ädlingens, den igenom hofränkor svärtade hedersmannens sak; dock med försigtighet, utan att derigenom ännu mera förbittra hans fiender! och, så mycket din ställning tillåter dig det, befordra, understöd, så ofta klokheten gillar det, deras önskningar, goda rygte och billiga ansökningar, hvilka äro för försagda, för fattiga, för blyga, eller för mycket nedtryckta, misskända, och af för ringa stånd, för att våga nalkas palatsen. Man skulle knappt kunna tro, huru stort inflytande en förståndig, allmänt äl-

älskad och aktad mans tal kan hafva på dessa menniskor, så väl i frågan om godt, som om ondt; huru gerna de utbyta allt tillfördel för sina phantasier, och huru mycket man kan verka på dem, om ock följderna icke blifva ögonskenliga.

10.

Man akte sig för att tala med dem om planer och projecter, om hvilka man icke är säker, att de, företagna på våra blotta ord och enligt våra föreskrifter, äro utförbara; detta bör man undvika, dels af fruktan att missleda dem (i synnerhet om de till äfventyrs endast till hälften förstått oss, och likväl genast på egen hand skrida till verket), dels på det skulden icke måtte falla på oss, om följderna icke svara emot deras väntan. Jag kommer ihåg, (för att endast anföra ett litet exempel), att en viss Prins en gång talade med mig om ett platt tak, som han hade låtit lägga på sitt lusthus, men åter måst nedtaga, emedan han funnit det för tungt. Af en slump föll det mig in, att jag af en fransysk Fortifications-Officer hört sägas: att man kunde för godt köp förfärdiga ett lätt och starkt italienskt tak af flera lägg blått sockerpapper, emellan hvarje hvarf och ofvanpå bestruket med tjera och bestrött med strömsand. Denna nämnde jag helt lösligen för Prinsen, utan att likväl gå i god för sakens duglighet. Långt efter fick jag veta, att han — hvem vet huru? — anställt försöket,

ket, att det misslykats, och att han icke otydligt låtit förstå, att jag vore en man, hvars projecter man icke med förmycken trygghet finge antaga.

Man kan öfver hufvud taget knappt iagttaga nog försigtighet i sina discourser med dem. Man afhålle sig derföre i deras närvaro från alla menliga omdömmen öfver andra personer, ifrån all medisance. De pläga höra sådant alltför gärna; men följderna blifva ofta ganska olyckliga. För det första förnedrar man derigenom sig sjelf och andra i deras ögon, ty de skratta väl jemte oss, men hata det oagtadt försmädaren och den som utspanar andras fel, dertill drifne af sitt samvetes röst, hvilket (ehuru mycket de bemöda sig att tysta det) likväl plågar dem med föreställningen af deras egna mångfaldiga brister; och då de redan i alla fall nedblicka med föragt på den öfriga menskligheten, så växer detta föragt igenom upptäckandet af främmande svagheter. Äfvenledes kan det väl hända, att de, när tillfälle så fordrar eller medgifver, missbruka vårt namn, compromettera oss, i det att de upprepa och berätta vårt infall, och dymedelst, sit venia verbo, tussa oss ihop med andra. Andteligen kan man ju icke veta, om icke de personers timmeliga välfärd, om hvilka vi väcke elaka misstankar, just ligger i deras händer; och då faller man i förundran, när man erfar, huru ofta ett enda, utan ond afsigt, lösligen yttrat ord slagit fasta rötter, och ännu, efter lång tids förlopp, kan hafva de skadligaste och olyckligaste följder. Det goda halkar öfver deras känslolösa hjertan; det onda deremot inpräglar sig, och är icke lätt att utplåna. Jag kunde härpå anföra de be-

besynerligaste exempel, om jag icke befarade att dermed trötta läsarens tålamod. Alldraförsigtigast bör man vara i sina omdömen öfver andra personer af högre stånd. Ehuruväl jordens gudar sällan älska hvarandra inbördes, utan merändels af hvarjehanda böjelser och sjelfgjorda anledningar äro hvarandra gramse; så höra de dock icke gärna, att man, i deras närvaro, utan deference och vördnad talar om himmelens priviligierade älsklingar. För öfrigt vilja de förnäma och rika blifva angenämt roade och försatte i muntert lynne. Gör detta på ett oskyldigt sätt, så framt du är mån om deras ynnest; men förnedra dig icke ända till att vara deras gyckelmakare, som är pligtig att säga och göra galenskaper, så ofta de vinka, och af hvilken de icke vilja höra ett enda förnuftigt ord!

II.

I de flestas storas hjertan har misstroendet uppsatt sin thron. Hos dem herskar den öfvertygelsen: att hela den öfriga menskligheten slutit ett förbund emot dem. Häraf kommer, att de så illa anse det, om förtroligare vänskapsband knytas emellan dem, som äro deras undergifne. Den, som icke behöfver bekymra sig om Förstar och förnäma, kan helt och hållet sätta sig öfver detta, och ingå förbindelser efter sitt eget godtycke; och i sjelfva verket lärer ingen redlig man, af låg eftergifvenhet för en beskyddare och gynnare, vårdslösa en bepröfvad vän, eller stö-

stöta ifrån sig en värdig man, som bjuder honom sin hand. Den åter, som vill söka sin lycka vid hof, gör dock väl deri, att han är försigtig i valet af sitt omgange, sina förtrogna, och de sällskaps-kretsar, dem han mest besöker. Der råda alltid partier och cabaler, i hvilka ett välvilligt och deltagande hjerta alltför lätt indrages. Om nu ett af dessa partier segrar öfver det andra, så blifver det ofta den oskyldigas lott, så vida han i ringaste mått varit medvetande af det som förehafts, att hjelpa till att betala laget. Jag har på ett ställe, der jag i sanning — emot min syndiga natur — hade uppfört mig utomordentligt försigtigt, blottställt mig för outsäglig förtret, endast derföre, att man förmodade, det jag vetat af, eller åtminstone märkt, en viss händelse, som föregått; och denna misstanke grundades endast derpå, att jag mycket omgecks med de personer, som voro invecklade i densamma. Man hade dock lätt kunnat finna, att jag för ingen del spelat någon rôle dervid, ja, att jag icke ens kunnat erfara något af hela saken, förrän den redan var gjord, och följagteligen igenom mina råd eller min angifvelse icke vidare stod att förhindra. Man hade således i alla afseenden och äfven derföre bort tillräkna mig min tystlåtenhet som en förtjenst, emedan jag icke förrådt mina vänner. Man hade bort betänka, att jag var en fri, af ingen tjenst eller ämbetsmanna pligt bunden menniska, följagteligen på intet sätt ålaggd att agera fiscal eller angifvare, och att blanda mig i dylika ärender. — Men man röner vid sådana tillfällen ingen billighet, och jag råder, som högst angeläget, att vid hof icke utmärka sig för något parti, utan gå sin gilla väg rätt fram, och icke bekymra sig om något, som icke omedelbarligen bort röra oss; att vara

hof-

höflig emot hvar man, men endast förtrolig med de mest beprövade, och det emellan fyra ögon.

12.

Tala aldrig, utom i högsta nöd, med jordens stora om dina husliga omständigheter, om saker, som endast personligen angå dig och din familj! klaga icke dina besvär för dem! Förtro dem icke ditt hjertas bekymmer! de känna ju ändå icke något varmt interesse för ditt öde; hafva intet sinne för vänskapsfullt deltagande; det gör dem endast ledsna; dina hemligheter äro icke af sådan vigt för dem, att de finna värdt att troget bevara dem. De mena alltid, att man vill tigga af dem, — och de förakta hvar man, som icke är lycklig och oberoende. Allt ifrån ungdomen tro de, att hvar menniska uppgör planer för att komma åt deras penningepung, eller deras välgerningar. Öfver hufvud taget gäller det, att ifrån det ögonblicket, som vi synas söka något, eller behöfva andras understöd, menniskorna anse oss med helt andra ögon, än förut. Man låter rättvisa vederfaras oss, ja, man visar sig förtjust och intagen af våra behagliga talanger, af våra kunskaper, vårt ädla hjerta, vårt lysande snille, så länge vi med alla dessa sköna egenskaper icke begäre mera än ett höfligt och anständigt bemötande, så länge vi, som främmande, lediga menniskor, stå ingen i vägen, fördunkle ingen; mycket noggrannare, strängare och obilligare deremot be-

begynner man granska och döma oss, när vi vilje göra våra förtjenster gällande i staten, och i stöd deraf tillvinna oss de oss tillständiga förmoner, som de förnäma och deras gunstlingar så gerna dela sinsemellan. Bäst blifver man då behandlad af de förnäma och rika, när de skönja och erkänna, att man allsintet behöfver dem; när man visar dem detta, utan att skryta eller berömma sig deraf; när tvärtom vårt biträde, våra insigter äro oumbärliga för dem; när vi derunder aldrig öfverträde modestiens och den yttre anständighetens gränsor; när vår skarpsinnighet, vår större vishet, vår själsstyrka och rättskaffenhet tvingar dem att högakta oss, utan att egenteligen frukta oss; när vi låte bedja och uppsöka oss, men ingalunda truge vårt bistånd uppå dem. — En sådan man äro de sorgfälliga om att bemöta med varsam grannlagenhet.

13.

Akta dig, då du träffar för en stor, som gör anspråk på förstånd, qvickhet, högre dygder, lärdom, konstkännedom, smak, eller hvad det häldst må vara, — akta dig för att tydligt, eller, fast värre, i andras närvaro låta honom märka, att du har medvetande af ditt företräde framför honom, att du öfverser med honom, att du fördunklar honom! Inom sig må han väl hysa samma öfvertygelse, men han måste tro sig *ensam* känna den. Denna försigtighet är framför allt nödig emot förmän, som äro oskickligare till sina yrken, än du. Gerna bjuda de till att igenom frå-

gor,

gor likasom pröfvade de dina talanger, locka ur dig dina bättre insigter, göra dem till sina egna, och sedan, när tillfället så medgifver, sälja dig din egen vara; men ve dig, om du hämnas detta, om du blott en enda gång gifver tillkänna, att du märker deras knep; eller, fast värre, antager en undervisande ton emot dem! — Huru skola de icke förbittra lifvet för dig! huru mycket skola de icke fordra af dig, som de sjelfva aldrig skulle varit i stånd att uträtta, endast för att vinna tillfälle att öfvertyga dig om ett begånget fel eller misstag!

14.

Det gifves likväl små, oskyldiga artigheter, dem man, utan att göra sig samvete deraf, kan bevisa de stora på jorden, och obetydliga fordringar å deras sida, dem man utan lågt smicker kan uppfylla. Dessa lyckans förklemade guldgossar äro nämligen ifrån ungdoms-åren vande vid att man i småsaker fogar sig efter deras phantasier, antager deras smak som ett rättesnöre, finner deras favorit-tycken artiga, och undviker allt det, som de antingen af fördom eller barnslig egensinnighet finna vidrigt. Äfven de bästa ibland dem äro icke alldeles fria från sådana griller och inbillningar, och om man nu hos en eljest redlig och ädel Förste kan verka något godt derigenom, att man fogar sig

sig efter hans vilja i ofvannämnda mål, eller om vår egen och vår familjs timmeliga lycka ligger i hans händer; — hvem är icke då gerna litet eftergifven för en sådan persons svagheter? Sålunda tala, till exempel, många högtförnäma personer ganska fort och otydligt, och taga illa upp, om man icke strax fattat deras mening, utan nödgas fråga dem för andra gången. Visserligen vore det bättre, att man i barndomen vant dem af med denna osed; men man har ej gjort det, och saken står icke vidare att ändra: andra åter tycka om hästar, hundar, brokiga uniformer, spectacler, piphufvuden, målningar, musik; componera kanske till och med sjelfva; bygga, plantera, stifta academier, inrätta ett museum, och få vidare. — Huru oskyldigt är det icke då att stundom instämma med dem och visa sig som någorlunda kännare? Man får dock aldrig vilja lysa med sina kunskaper, eller öfverträffa dem i deras favoritryrken, hvilket sednare plägar vara lätt nog, emedan de ofta mindst förstå sig på de saker, som de mest sysslosätta sig med: — men hvilket vidlöftigt kapitel kunde man icke skrifva om försigtighet i omgänget med förnäma compositeurer och okunniga Mecenater! — De pläga äfven hysa vissa egna meningar rörande klädedrägt, maner, organ, styl, och mera dylikt; dessa bör man gifva vika för, så framt man icke vill förlora deras välvilja. Det förstås af sig sjelft att denna höfliga eftergifvenhet bör upphöra så snart den kan hafva ett skadligt inflytande på caracteren: om de derigenom betydligt stärkas i sin egoism, hindras ifrån allvarsamma göromål, blifva obilliga emot andra, orättvisa emot verkliga förtjenster, eller

ler då deras favorit-tycken äro af en sådan art, att deras hjertan derigenom blifver förderfvadt, kallt eller grymt.

15.

Förstar, förnäma och rika pläga stundom nedlåta sig så djupt till menniskor af ringare stånd, att de rådfråga dem, eller utbedja sig deras omdöme öfver sina nöjen, skrifter, anläggningar, planer, föresattser, och så vidare. Jag anbefaller härvid varsamhet, och att man erinrar sig, huru illa rådgifvandet och varnandet bekom den stackars Gilblas de Santillane i Cardinalens hus, ehuru hans Eminence enträget uppfordrade honom att berätta hvad folket yttrade sig om hans predikningar. I likhet med nästan alla andra menniskor hemställa ock jordens stora dylika saker till vårt beprofvande endast i den akt och mening, att höra oss berömma dem, och begära icke vårt råd förr, än de redan tagit sitt beslut.

16.

Nämnda försigtighets-reglor äro dock icke så farliga att öfverträda i omgänget med sådana personer, som, ehuru icke fria för de ifrån en förnäm uppfostran åtskiljagtiga fel, för öfrigt äro välartade, välvilliga och förståndiga; men deras iagttagande blifver af dubbel vigt, när man har att göra med förnäma dåsar (Pinseln); med menniskor, som på en gång äro högmodiga, okunniga, dumma, lätta som ett rö att drifvas än hit än dit

dig af hvem som häldst, misstrogna, kalla och hämdgiriga, — och jag beklagar hvar christen själ, som nödgas bero af dylika små och stora tyranner.

17.

Om du har den glänsande olyckan, att vara favorit hos en sådan svag halfgud; då bered dig icke allenast i förhand derpå, att denna glädje icke blifver långvarig, att en smickrare skall tränga dig ifrån din post; utan visa så väl din sultan, att du icke helt och hållet lefver af hans blickar, såsom ock folket, huru litet du fägnar dig öfver detta företräde; af huru ringa väsendtlighet för din moraliska existence en sådan obetydlig, tillfällig glans är! När du faller i djup onåd, så fly åtminstone icke de bättre för dig, som för en förkrossad och förlorad människa: och den otacksamma despoten inser, att det ännu gifves folk, som kan umbära honom. Bygg i alla fall aldrig på de storas vänskap, trohet och tillgifvenhet! De akta dig, så länge de behöfva dig; äro vankelmodiga, tro häldre det onda, än det goda, och den de sist höra har oftast rätt hos dem. Betjena dig af den tid, då du står i deras ynnest, för att uppmuntra dem till rättvisa, trohet, sanning och menniskokärlek.

Vill du bibehålla dig i ynnest, så laga så att den täfänga stora herrn aldrig märker, att du fägnar dig åt ditt välde öfver honom, eller att du gerna trotts hans motstånd, vill drifva igenom din mening! Visa honom, att verk-

verklig aktning och kärlek för hans person, jämte begäret att gagna, ensamt leda dina steg, men ingalunda egennytta eller barnslig fåfänga! Men var icke heller få tokig, att du afslår rättmätiga förmåner och belöningar för dina tjenster, för att sedermera, torde hända, när han tröttnar vid dig, blifva affärdad med en hvit staf i handen och tillstånd att tigga ditt underhåll!

Öfver alla de ärenden, dem Förstar anförtro åt dig, bör du föra så noggrannt, punktligt räkenskap och controll, att du i hvart ögonblick kan emot förtalare och anklagare bevisa rättmätigheten af dina steg!

Utan att vara anmodad derom, bör du aldrig åtaga dig något göromål, som icke hörer till din syssla!

Undvik att igenom ett torrt, ledsamt föreställnings-sätt göra affärerna ännu oangenämare för dem, än de redan vanligtvis äro det!

Är du Förstens favorit, så felas dig icke afundsmän och spioner å ditt förhållande; var derföre i thy fall dubbelt försigtig i ditt moraliska uppförande!

Vid hof finnas alltid personer, för hvilka det är angeläget att noga veta, huru stort ditt inflytande på Förstens hjerta och förstånd kan vara. För att aldrig låta dessa titta i dina kort! och på det de icke måtte finna ifrån hvilken sida Försten tillägventyrs stode att vinna emot dig; så undfly alla anledningar att i andras närvaro tala med honom om affärer, eller andra saker, i hvilka

du

du kanske icke är af samma mening, som han!

Var försigtig, högst försigtig, vid recommenderandet af andra personer till Forstens tjenst.

Bygg aldrig på dina så kallade kreaturs tillgifvenhet, det vill säga, sådana menniskors, som hafva att tacka dig för sin lycka!

Lofva ingen ditt förord, om du icke är säker om utgången!

Befordra dina presumptiva fienders ansökningar i billiga mål!

18.

Om din beskyddare, om en magnat, som du under hans yttre välmagtstid, lika mycket om för nåds skuld, af höflighet, politik, eller ren välmening, hyllat och uppvaktat, nedstörtas ifrån sin höjd; om han förlorar sitt ämbete, förmögenhet, inflytande, eller sitt lysande anseende; så gör icke gemensam sak med dessa nidingar, hvilka genast vända ryggen åt den olyckliga, som icke kan förhjelpa dem till något mera! Förtjenar han din högaktning, så visa honom nu med dubbel ifver, att ditt hjerta icke beror af pöbelns röst; är han åter ovärdig din tillgifvenhet, så skona honom åtminstone derföre, emedan han är öfvergifven af hvar man, och således nödsakad att tiga och tåla misshandlingar! Hämnas äfven just derföre aldrig på den, af hvilken du varit förföljd och förtryckt,

tryckt, så länge han hade magten i händerna! Samla snarare glödande kol på hans hufvud, (gör honom flat medelst ett ömt och kärleksfullt bemötande), på det han må gå till sig sjelf, och, om möjligt är, förbättras igenom ditt ädelmod.

19.

Var icke straxt benägen att hos förnäma och annat folk i stora verlden göra insamlingar för de fattiga! De gifva merändels endast af skryt, och bemöta dig, som tiggde du för egen räkning. — I allmänhet sagdt, hjelp *sjelf* så ofta du kan det! Gif inga assignationer på främmande hjelp! men tadla icke heller genast den rika, om han afslår dig en välgerning, som en mindre förmögen beviljar dig! Besinna alltid, att hans större behof (sanna, eller inbillade, lika mycket!) och andras större fikande efter hans välgerningar försätta honom i *samma* klass med den mindre förmögna, och att, då man vill vara frikostig emot alla, man någon gång nödgas undandraga en och annan sitt välgörande.

20.

Och nu än en gång sagdt! Om jag här fällt ganska många mindre fördelagtiga yttranden rörande de flesta förnämas och rikas caracterer, så är jag dock vida skild ifrån att utan undantag vilja utsträcka mina

på.

påstående till alla personer af högre stånd. Det har alltid varit mig högst vidrigt att se, huru många af våra ömkliga nya författare gora det till sin hufvudsak, att smäda de högre ståndén. Många af dem äro så litet bekanta med de fornämare menniskoklasserna, att det förråder den högsta dumdristighet hos dem, att våga domma öfver dessa klassers seder och sätt att tänka. Uppifrån sina vinds-kappor snegla de med afundsjuka och lömska ögon ned till de lyckligares palatser. När, under det de sitta vid sin grofva kost och sin vattenbutelj, de ljufva ångorna ur deras kök och källare, hvilka lefva i öfverflöd, uppstiga till dem, så retar detta deras nerver och upprör deras galla; det förargar dem, att deras omständigheter icke tillåta dem att i likhet med dessa förmögna tillfredsställa sina begär; de förbanna den rika mannen i sin förgyllda vagn, som de till fots icke kunna hinna upp, de ösa skälls-ord på den hårdhjertade Mecenaten, som icke synes lika så öfvertygad om deras ypperliga förtjenster, som de sjelfva äro det, och svära öfver ödet, som så ojämt utdelat jordens goda. Då måste de stackars Förstarne, ministrarne, adelsmännen och de rika, umgälla det, hvilka de afmåla som tyranner, nidingar, dårar och hårdhjertade förtryckare. En så fanatisk tanke kan väl aldrig angripa min hjerna. Sjelf uppväxt i öfverflöd och under stora förhoppningar känner jag rätt väl både förmånerna och skadan af en rik och förnäm uppfostran. Mina sednare öden, mitt vistande vid hof och omgänget med menniskor af alla slag, detta allt har lärt mig, huru nödigt det vore att utan affect eller hetta säga dem, hvilka icke igenom en vidrig erfarenhet bildas till fullkomlighet, och som

så sällan höra ren, oförfalskad, opartisk sanning, det hufvudsakligaste af det, som de så väl behöfva höra. Många ibland dem äro verkeligen af själ och hjerta goda; till och med de svagare hafva ofta mången temperaments-dygd, hvars verkningar kunna blifva mycket mera välgörande för verlden, än andra fattigare och vanmägtigare dödligas ömma rörelser. De hafva alltifrån deras första ungdoms-år all möjlig ledighet och tillfälle att odla sitt snille, att förvärfva sig talanger, att lära känna verlden och menniskorna; hafva en mängd anledningar att göra godt, att smaka välgörandets vällust. Deras caracter kufvas icke, den förvränges icke af olyckor och brist, eller af nödvändigheten att kröka och buga sig. Om ock å den ena sidan smicker lätt kan förderfva dem, så är å den andra den tanken, att hvar enda af deras ädla handlingar blifver anmärkt, och deras villfarelser ofta berättade för den sena efterverlden, en sporre för dem att handla stort och förträffligt. Många af dem lyda ock dessa driffjädrar; och det är en sällhet att lefva med och hafva inflytande på en Förste, som känner värdet af sitt stånd och visar sig värdig sitt höga kall. Jag känner några af dem, och som visst icke taga det illa upp, att man utmärker för dem de klippor, emot hvilka så många af dem lida skeppsbrott.

21.

Sluteligen ett par ord om de storas och rikas omgänge sinsemellan! De bidraga mest sjelfva till att förderfva hvarandra. De smärre

re bemöda sig ifrigt att likna, ja att öfverträffa, de större i prakt och falsk höghet: och sålunda föreviga de sina dårskaper, hvilka af ännu mindre magnater, ända till den mindsta, som blott har en skoputsare tassande omkring i sitt livrée, så mycket någonsin möjligt är, efterapas. Lustiga exempel af nämnda slag ser man vid de små tyska hofven: huru de lura på hvarandra, huru de omsesidigt controllera, afundas och bjuda till att öfverträffa hvarandra: huru, när den durchlauchtige herrn i Y*** på sin födelsedag gifvit en bal och tillika anställt en illumination, hvartill hela sju markerna talgljus åtgått, Fursten i V*** vid sin höjdtidlighet gör detsamma, och ökar grannlåten med ett fyrverkeri om åtta skålpund krut; huru, när den ena håller sig en Öfver-Hof-Marskalk för trehundrade gyllens gage och tre tunnor hafra, den andra på köpet benådar chefen för sin hofhållning med ett bredt ordensband, att hänga öfver den hungriga magen. Den ena regerande Grefven förskrifver sig ett dussin jagthundar, sådana, att ingen potentat i Europa har dem bättre; den nästgränsande besoldar ett dussin hofmusici, som åtminstone göra lika så mycket oväsende. Den tredje, i full förtviflan deröfver, att han icke förmår öfverträffa sina grannar, förtär hälldre sina plundrade underhafvandes surt förvärfvade egendom i Paris, spelar hälldre en dålig rôle der, än han hemma i sitt residens föreställer den goda och omtänkta landsfadern. Och så förhåller det sig hela vägen utföre. Man begynne endast i en stad att anställa en concert eller något dylikt, som tourvis omskiftas i ett slutet sällskap, och hvaruppå en aftonmåltid bör följa. Den första, hos hvilken säll-

sällskapet samlas, tracterar dem med några buteljer vin och kall mat; den andra i ordningen ökar detta med en bål punsch; och innan ett fjerdedels år förflutit, har den lilla anstalten urartat till ett kostsamt frosseri. Detta borde icke kunna hända ibland förståndiga förnäma och rika personer. De borde åt de lägre gifva exempel af ordentlighet, enfald, åsidosättande af en styf etiquette; de borde tjena dem som mönster af måttlighet i mat, kläder, prakt, betjening, husgeråd och allt sådant. De borde till intet göra den fördomen, att de storas hjertan icke äro danade för varaktig vänskap — med ett ord: de borde icke förgäta, att mängdens ögon äro rigtade på dem.

22.

Drif icke gäck med det småaktiga vid *små* hof! Bättre så, än om en herre öfver fyra qvadratmil land håller gardien till fots och häst, ministrar, hofcavalierer i mängd, och rågar skulder på skulder! Allt är endast relatift smått, och altid godt, endast det icke är otjenligt och fullt af orimliga pretentioner. Trettio man, hvilka skiftevis vaka öfver yttre säkerhet och ordning i staten, äro mera värda, än trettiotusende, dem man dragit ifrån nyttigare yrken, för att på den flitiga, men fattiga undersåtens bekostnad uppklädas till dockor att leka med.

An-

Andra Kapitlet.

Om omgänget med ringare personer.

1.

I denna boks andra dels sjunde kapitel har jag talat om husbönders uppförande emot sina tjenare, och om de pligter den förnämare har sig ålaggda, att göra lifvet lätt och behagligt för dem, hvilka af ödet äro bestämde att lefva andra undergifne. Jag hänvisar således först läsaren tillbaka dit, och tillägger här endast några reglor för omgänget med sådana personer, som väl icke stå i vår tjenst, men dock, i anseende till börd, förmögenhet, eller andra borgerliga förhållanden, äro mindre ansedda, än vi, i samhället.

2.

Man vare höflig och vänlig emot sådana personer, på hvilka lyckan icke slöst en så tillräcklig summa af förgängliga timeliga förmåner, som på oss, och hedre den sanna förtjensten och menniskans ägta värde, äfven i lägre stånd! Man vare icke, som de flesta förnäma och rika, endast då nedlåtande mot personer af lägre stånd, när man har dem af nöden, då man deremot öfverser eller bemöter dem öfvermodigt, så snart man kan vara dem förutan! Man vårdslöse icke, så snart en förnämare är närvarande, den man, som man emellan fyra ögon öfverhopar med vänskap och förtroende; man blyges icke för att offentligt inför verlden ära den man

man, som förtjenar aktning, saknade han ock både rang, penningar och titlar! Man föredrage dock icke de lägre klasserna endast af egennytta och fåfänga, för att bringa folkets röst på sin sida, för att blifva prisad som en älskvärd, mild herre, och upphöjd ofver andra! Man valje icke sitt förnämsta omgänge med personer af sämre uppfostran, för att kanske i dessa kretsar blifva mera hedrad, mera smickrad, och inbille sig icke, att man är populär och naturlig, när man härmar pöbelns seder! Man vare icke vänlig emot de ringare blott och allenast för att derigenom förmå någon viss person af högre rang; icke af stolthet nedlåtande, i tanka att blifva så mycket mera firad; utan iaktage vid alla tillfällen ett höfligt och vänligt uppförande i ren och redlig afsigt, i stöd af rigtiga begrepp om adel och af känsla för rättvisan, som vida ofver alla tillfälliga förhållanden, hos menniskan endast skattar *det* värde hon som menniska äger!

3.

Denna höflighet bör dock vara noga af passad; den får icke vara öfverdrifven! Så snart en person af lägre stånd märker, att den ära vi bevise honom omöjligt kan tillkomma honom; så anser han det antingen som brist på förstånd, för gäckeri, eller, fast värre, för falskhet; misstänker något vara doldt derunder, och att vi ämne missbruka honom. Dessutom gifves det ock ett slags nedlåtande, som är verkligt förolämpande, hvarvid den lidande parten tydligt inser, att man

man endast af gifmildhet räcker honom en höflighets-allmosa. Annilgen gifves det ett absurdt satt att vara höflig, när man nämligen med personer af lägre stånd talar ett språk, som de allsicke förstå, som icke är brukligt emellan personer af den klassen; när man betjenar sig af detta conventionella snicksnack om underdånighet, nåd, ära, förtjusning, och så vidare, i tal med personer, som för ingen del äro vana vid sådana starka kryddor. Detta är ett hos hoffolk vanligt fel. De hålla sin jargon för det enda allmänna språket, och göra sig derigenom ofta med bästa vilja löjliga eller misstänkta. Den största konsten i dagliga omgänget är, som jag redan i början af detta arbete sagt, den, att studera hvarje sällskaps rådande ton och, när så fordras, kunna antaga den.

4

Man inlåte sig aldrig i gränslös förtrolighet med sådana personer, hvilka icke halva en finare uppfostran! De missbruka lätt vår tjenstvillighet, drifva sina fordringar allt högre och högre, och blifva sluteligen oförskämda. Man gifve ingen mera än han förmår bära!

5

Låt den ringare i dina lysande och goda dagar ej omgälla det, om han sett dig förbi, så länge lyckan icke log emot dig, om han då hyllat dina mägtiga ovänner, om han, likt de stora gula rosorna, beständigt vändt sig

ef-

efter solen! Betänk, att dessa menniskor, för att icke sjelfva jämte de sina svälta ihjäl, ofta blifva satta i nödvändighet att krypa och kröka sig; att få ibland dem fått en sådan uppfostran, att de äga sinne för vissa finare pligter och uppoffringar, och att alla menniskor mer eller mindre handla egennyttigt, hvilket de mera slipade endast förstå att med mera konst dölja.

6.

Om en ringare person hos dig anhåller om försvar, förord eller understöd, så bedrag honom icke med falskt hopp, tomma löften och fåfänga försäkringar, i likhet med hvad de flesta förnäma antagit för sed, hvilka, för att skaffa sig sina clienter af halsen, eller för att komma i rop för mildhet och godhet, eller af ren svaghet, af brist på caracters-styrka, med söta ord och löften öfverhopa hvaje bönfallande, men, så snart han vandt ryggen till, icke vidare tänka på hans åliggande! Den stackarn går emedlertid hem full af förtröstan och hopp, tror sig hafva anförtrott sina angelägenheter i bästa händer, försummar alla andra utvägar, dem han kunnat vidtaga till ernående af sitt ändamål, och känner sig sedermera dubbelt olycklig, då han ser, huru mycket han bedragit sig.

7.

Hjelp den, som är i behof! Gynna och försvara dem, som anlita dig om bistånd, väl-

vil-

vilja och beskydd, så vida det är enligt med rätt och billighet! men akta dig för att blifva så svag, att det blifver dig rent af omöjligt att afslå någon begäran! Deraf uppstå tvenne skadeliga följder: för det första, att nedrigt sinnade personer missbruka din svaghet, och påbörda dig en mängd förbindelser, arbeten och besvär, hvilka äro förtunga för ditt hjerta, dina krafter, eller öfverstiga din råd och lägenhet, eller hvarigenom du blifver nödsakad att handla orättvist emot andra, som äro mindre enträgna. För det andra händer det gemenligen, att den, som lofvar förmycket, emot sin vilja blifver tvungen att stundom bryta sitt löfte. En bra karl måste äfven hafva mod att gifva ett nekande svar; och om han gör detta af vigtiga skäl, på ett ädelt, icke förolämpande sätt, och eljest är känd för att handla rättvist och ömsint: så skall han igenom et gifvet afslag icke ådraga sig några ovänner. Man kan visserligen icke göra alla menniskor i lag; men om man beständigt handlar consequent och klokt, så skola åtmindstone de bättre icke misskänna oss. Svaghet är icke godhet; och att afslå det, hvari man icke förmuftigtvis kan ingå, är icke: att vara hårdhjertad.

8.

Fordra icke en omåttlig grad af cultur och upplysning af personer, hvilkas bestämmelse det är att lefva i lägre stånd! Bidrag icke heller dertill, att öfverspänna deras intellectuella krafter, och att rikta dem med kunskaper, hvilka göra deras tillstånd vidrigt för

för dem, och förbittra deras smak för sådana arbeten, hvartill stånd och behof kalla dem! Ordet upplysning blifver i våra tider ofta högeligen misbrukadt, och betyder icke så mycket förståndets förädlande, som icke snarare dess rigtande på fåfänga, speculativa och phantastiska galenskaper. Den bästa förstånds upplysning är den, som lär oss att vara nöjda med vår belägenhet, gagnande i de oss ålaggda värf, nyttigt och driftigt verksamma. Allt annat är dårskap, och förer till förderf.

9.

Bemöt dina underhafvande vänskapsfullt, utan att likväl förlora ditt anseende hos dem. Det duger icke, när subalterner göra sig oumbärliga för sina förmän; och en departements-chef blifver förakfad, som, emedan han icke sjelf orkar arbeta, eller icke kan arbeta, nödgas förlita sig på sina tjenstemän; ty han bibehåller då icke nog anseende eller mod, för att påminna en ovärdig eller envis notarie om sin skyldighet, utan måste låta allt behaga sig, hvad denne finner för godt att företaga eller lägga ad acta.

Tredje

Tredje Kapitlet.

Om omgånget med Hoffolk och deras vederlikar.

1.

Jag innefattar här i samma paragraph mina anmärkningar rörande omgånget med hofmän och med sådana personer i allmänhet, som lefva i den så kallade stora verlden, och antagit den der rådande ton. Beklgeligen blifver denna ton, hvilken Förstår och förnäma af dylik beskaffenhet, som jag i denna dels första kapitel beskrifvit dem, gifva och utbreda, efterapad af alla de stånd, som göra något anspråk på finare sällskaps-seder. Aflägsnande ifrån naturen; likgilltighet för menskligheteńs första och ljufvaste samband; begabbande af enfald, oskuld, hiertats renhet och de heligaste känslor; utrotande, afstipande af hvarje caracteristisk egenhet och originalitet; brist på gundliga, verkligt nyttiga kunskaper: i deras ställe deremot oförskämdhet, persiflage, impertinence, pratsjuka, inconsequence, efterpladrande af andras yttranden; kallsinnighet för allt, hvad godt, ädelt och stort är; yppighet, omåttlighet, okyskhet, veklighet, tillgiordhet, vankelmod, lättsinnighet, osmakligt högmod, glitterprakt, såsom masque för deras tiggarebelägenhet, dålig hushållning, rang- och titelsjuka, fördomar af alla slag, beroende af despoters och mecenaters blickar, ett slafviskt krypande för att vinna sin önskan, smicker emot den, hvars hjelp man behöfver, men likgilltighet äfven emot den vardiga-

gaste, som icke kan hjelpa; uppoffrande till och med af de heligaste förbindelser, så framt man dermed kan ernå sitt ändamål; falskhet, otrohet, förställning, edsbrott, sqvaller, cabaler, glädje öfver andras ofärd, förtal och jagt efter anecdoter, löjliga maner, bruk och sedvanor — se der till en del de härliga saker, dem våra män och hustrur, våra söner och döttrar lära af det älskvärda hoffolket; — dessa äro de studier, efter hvilka personer af finare ton bildas! Der, hvarest denna ton herrskar, blifver den sanna förtjensten icke blott sedd öfver axeln, utan, så mycket möjligt är, trampad, förtryckt, tillbakahållen af dåsar och dumhufvuden, fördunklad och begabbad. Det gifves ingen större triumph för en fadd hofsvatsare, än den, att kunna förödmjuka en man af afgjordt värde, hvars öfvervigt han hemligt känner; att ertappa en sådan i begående af ett fel emot den conventionella fina lefnadstonen, och igenom det sättet, hvarpå han gifver denna upptäckt tillkänna, eller derigenom, att han talar med honom i ett språk, eller om saker, dem den förre icke förstår, bringa det derhän, att denne verkligt vise blifver förvirrad och visar sig i en mindre fördelagtig dager; ingen större triumph för en petite maitresse, än när hon, i ett sällskap af den så kallade goda ton, kan ifrån en löjlig sida föreställa en hederlig fru, full af sann inre och yttre förtjenst och värdighet; allt detta måste man vara beredd på, när man inblandar sig med personer af ofvannämnda klass. Man måste icke blifva orolig deröfver, om dylikt vederfares oss, och för ingen del låta det göra oss några grå hår, Man har eljeft intet enda fredligt ögonblick, upprörcs oupphörligen af tusende lidelser, i

syn-

synnerhet af äregirighet och fåfänga. Det gifves dock tvenne medel att undvika alla dessa besvärligheter, nämligen att man *antingen* icke befattar sig med stora verlden, *eller* går i densamma sin gilla väg rätt fram, utan att låta anfäkta sig af dess dårskaper, *eller* ändteligen, att man studerar den goda ton, och, så ofta det utan förnekande af ens caracter låter göra sig, tjuter med vargarna.

2.

Den som icke enligt sin ställning är rent af dömd att lefva vid hof, eller eljest i stora verlden, den hålle sig på afstånd ifrån denna det lysande eländets theater: aflägsne sig ifrån detta tumult, hvaraf själ och hjerta döfvas, missledas och i grund förstöras! Att i en stilla huslig indragenhet, i omgänget med några få ädla, förståndiga och muntra vänner, tillbringa en lefnad, egnad åt vår bestämmelse, åt våra pligter, åt vetenskaperna och oskyldiga nöjen, och stundom för en gång med fullkomlig själsnykterhet deltaga i offentliga lustbarheter, i stora blandade sällskaper, för att samla nya bilder för phantasien, som i alla fall icke vill vara alldeles sysslolös, och för att utplåna de små vidriga intryck, dem ett enformigt lefnadssätt gör på vårt sinne: — se der en lefnad, värdig en vis man! Och i sanning! det står oftare i vår magt, än man gemenligen tror det, att undandraga oss all närmare gemenskap med stora verlden. Räddhoga för menniskor, ömkli-

lig eftergifvenhet för medelmåttiga personer, fåfänga, svaghet, efterhärmnings-sjuka — detta är det, som beveker så mången, eljest icke dålig, karl att borrtvräka sina hästa timmar der, hvarest han i sjelfva verket är en främling, hvarest äckel och ledsnad så ofta anfalla honom, och allehanda oädla passioner kasta honom som en lekboll emellan sig. Visserligen måste man, för att undvika allt detta, icke allenast vara oberoende af främmande magtspråk, utan ock hafva mod att handla enligt fasta grundsattser och att sätta sig öfver folks prat, — måtte det ock blifva ansedt och uttydt huru som häldst!

3.

Måste eller vill man åter lefva i stora verlden, och är icke aldeles säker om att kunna antaga dess ton: så förblifve man haldre trogen det skick och den yttre odling, som natur och uppfostran meddelat oss. Intet kan vara osmakligare, än när man ofullständigt och till hälften copierar de förnämas seder, — när den ärlige landtmannen, den enkle borgersmannen, den rättskaffens hedersmannen, vill spela fransysk petit-maitre, hofman eller politicus, — när personer, som icke äro ett utländskt språk mägtiga, uppsöka hvarje tillfälle att tala med främmande tunga, eller, om de ock i sin ungdom lefvat vid hof, icke märka, att de i Ludvig den fjortondes tid för galanta ansedda språkvändningar nu alldeles icke äro i omlopp, och att

en

en hofcavaliers garderobe ifrån början af förra seculum i det omlöpande året endast gör effect på en comisk theater. Sådana personer göra sig okynnigtvis till åtlöje, då man deremot med ett otvunget, naturligt och förståndigt uppförande, anständighet och snygghet, om ock allt detta icke skulle vara enligt den finaste hofsnitten, kan midt ibland de lättfärdigaste junkrar förskaffa sig aktning och, om icke just ett angenämt, likväl ett lungt och ostördt lif. Var således okonstlad i din drägt och i dina maner, redlige medborgare! var allvarsam, modest, höflig, stilla, upprigtig! tala icke förmycket, och aldrig om saker, som du ej känner, eller på ett språk, hvari du icke äger fullkomlig färdighet, så vida den, med hvilken du talar, förstår ditt modersmål! uppför dig med värdighet och sanning, utan plumphet, utan obelefvenhet! så skall man lämna dig ohäcklad. Visserligen blifver du härvid icke synnerligen firad och högaktad; ditt ansigte skall icke blifva något mode-ansigte. Men trösta dig häröfver! visa dig icke förlägen, orolig, när i ett stort sällskap ingen menniska talar med dig; du förlorar intet dervid, kan för dig sjelf tänka på allehanda goda saker, äfven ofta göra mången nyttig anmärkning, och man skall icke förakta dig, fnarare kanske frukta för dina forskande blickar, utan att hata din person, och detta är då stundom just icke så illa.

Personer, hvilka i sina yngre år vid hof och i stora städer spelt en icke obetydlig röle, hvilka fastmera brillerat der, men sedan dragit sig tillbaka och egnat sig åt ett mera enkelt lefnadssätt, glömma alltför lätt, att man, för att beständigt bibehålla ett modernt utseende, aldrig får släppa ur handen den

den rådande conversations-härftråden, aldrig får försumma att följa med sitt tidehvarfs cultur - om man eljest kan kalla detta cultur - äfven i dess mindsta framsteg. Detta är dock, i anseende till smakens och phatasiens obeskrifliga ombytlighet, omöjligt, så snart man icke för bestandigt flyter omkring med hela flotten på stora verldshafvet. Det händer då, att vi blifve vid elakt lynne, när vi se att man vårdslösar oss, att yngre, ofta högst dåliga, menniskor för det närvarande äro coryphéer, att dessa och deras beundrare se oss öfver axeln, och endast af öfvetseende hoflighet visa oss ett slags aktning. — O! det är otroligt, huru mycket detta förmår störa äfven en klok mans sinneslugn (ty sjelfva de kloka menniskorna äro icke altid helt och hållet fria för fåfänga), huru det kan förstämma en och förorsaka att man visar sig i en rätt obebaglig synpunkt, och att man, då man har något att söka, förlorar frukten af en lång resa och stora omkostnader; då deremot qvickhet och glättighet oupphörligt strömma ifrån våra läppar och förtjusa der, hvarest vi se oss aktade, omtyckta och bemötta med uppmärksamhet. Den som många år igenom varit nödsakad att dväljas vid stora och små hof, och eljest i stora verlden; den kan aldrig råka i detta slags förlägenhet. Han har ernått färdigheten att hastigt orientera sig, att i en blink finna hvilket språk är användbart; de goda menniskorna deremot, som icke ägt tillfälle att uppnå denna grad af förfining, böra väl behjerta hvad jag i begynnelsen af denna afdelning yttrat.

4.

Den ändteligen, som mycket och alltid lefver i stora verlden, den gör väl deri, att han studerar den rådande tonen och antager dess yttre seder och bruk. Det förra är icke just så svårt, och det sednare kan ske utan skadligt inflytande på vår caracter. Utmärk dig icke för gammalmodig drägt eller uråldriga maner! men förgät dervid icke att hafva afseende på din ålder, ditt stånd och din förmögenhet, och efterapa icke hvarje narrs särskillda löjligheter, eller de ephemeriska ögonblicks-moderna! Gör dig bekant med hoffolkets språk, med deras sätt att bemöta hvarandra, med det conventionella i omgänget; men förneka icke ditt inre värde sanning och caracter.

5.

Det är omöjligt att stadga några allmänna reglor för huru långt man får gå i härmandet af hofsederna. En förståndig och redlig man lär bäst sjelf kunna afpassa det efter sin belägenhet, sin sinnesställning och sitt samvete. Jag anmärker endast följande: oskadliga dårskaper, dem man icke har hog att härma, är man derföre icke alltid skyldig ait bestrida; likgiltiga vanor och plägseder åter, som för öfrigt icke hafva något inflytande på caracteren, kan man, ja! måste man stundom, för en korrt tid antaga, och bör man så mycket mindre tillräkna sig det

som

som ett fel, om man derigenom blifver i stånd satt att verka många gånger större godt.

Det gifves äfven moder i litteratur och fria konster, i smak, i vissa tidsfördrif och spectacler, i det bifall en viss sångare, en viss virtuos, författare, predikant, målare, andeskådare, skräddare eller friseur, ofta utan förtjenst och värdighet, skördar af den förnäma stora hopen, och det är förlorad möda, att villja sätta sig emot, dessa modets nycker. Bäst är det då att i stillhet afvakta att en ny galenskap tränger den gamla ur brädet. Det gifves moder i nyttjandet af medicamenter, dem de förnäma tro sig skyldiga att underkasta sig, — t. ex. att dageligen låta sätta sig clistir, eller att årligen resa till en viss hälsobrunn och till ingen annan, eller att långsamt döda sig med någon celeber marktschreiers förgiftade piller eller pulfver! Le i tysthet deråt! Använd äfven då och då en dag, för att, som det kallas, ligga inne och laxera, och antag alla sådana bruk, som du utan fara och utan att förtjena namn af galen kan antaga! Gör dig åtminstone bekant med dessa moder, på det du icke i omgänget måtte råka att fälla något anstötligt omdöme derom! Du skall köra illa fast, om du obetänksamt låter din egen känsla förleda dig att tadla en theater-nymph, hvars tjut just för momenten i den fina verlden gäller för en guda-stämma, eller om du kallar en bok omklig, hvars författare är allmänt erkänd för ett stort genie. Du stöter illa emot, om du med religiösa discourser tror dig roa en dame, som just är vid den perioden, då hon enligt modet måste hysa deistiska grundsattser. Ty äfven detta har sina lagar, hvilka af modet bestämmas. Ynglingar begynna redan vid tjugufem års ålder

att

att blifva gamla, att icke mera dansa, att sälla sig till gubbarnas kretsar, att i sällskaper medföra ett prydligt, philosophiskt ämbetsmanna-anlete. Nalkas de åter fyratio år, då blifva de unga på nytt. hoppa omkring, leka pantlekar med unga flickor: — allt detta måste man fästa uppmärksamhet vid; och taga sina mått och steg derefter.

6.

För öfrigt tillstår jag — oss emellan sagdt likväl — att den ton, som nu för tiden tämmeligen allmänt insmygt sig ibland ungt folk, så vid hof, som eljest i de finare omgängeskretsarna, på långt när icke behagar mig så mycket, som den några och tjugu år sedan rådande. Många af dem förefalla mig högst ohyfsade och plumpa; det synes mig, som satte de ett slags heder deri, att trottsa modesti, höflighet och delicatesse, att visa sig trumpna och ogina mot fruntimmer och främmande, att affectera slurfvighet och mindre noggrannhet om sitt yttre, att vid en dans löpa omkring utan grace och konst, att vänja sig vid en lutande, skränglig och tölpaktig gång, att icke lära någon konst eller vetenskap i grund, ohagtadt all den möda, hvilken de nyare pädagogerne använda, och oaktadt de förträffliga efterdömen af höflighet, modesti och grundlighet, desse lemna vår tids ynglingar. Det gifves visserligen ett slags kruserlighet, tvång och stelhet i omgänget, som i fordna tider voro rådande i Tyskland och det är väl, att vi begynne aflägga dem; men ädel allvarsamhet är icke stelhet, — för-

rekommande höflighet och uppmärksamhet icke kruserlighet — grace icke tvång — och sann talang, verklig skicklighet icke pedanteri. Man betrakte dessutom dessa kortknektarna på närmare håll, och man skall finna ledsnad och trötthet tydeligen målade på deras i förtid rynkiga pannor; man skall finna huru omöjligt det är för dem att blifva af själ och hjerta glada, huru de i lifvets skönaste dagar med äckel och leda betrakta ungdomens oskyldiga nöjen. — Dock, jag har skäl att hoppas, att allt snart skall vinna ett bättre skick, och utan skryt vågar jag påstå: att vi i min fädernes-stad kunne uppvisa en älskvärd och väl uppfostrad ungdom i alla klasser och stånd.

7.

Förakta icke allt, som icke har conventionelt (öfverenskomligt) värde, så framt du med nöje och behag vill lefva i stora verlden! Förakta icke helt och hållet titlar, ordenstecken, prakt, yttre zirater, och dylikt mera; men tilldöm det icke något inre värde; äflas icke för att erhålla det! Det gifves verkeligen fall, då en sådan i sig sjelf fåfäng och förgänglig stämpel kan förskaffa dig och de dina, om icke reela förmåner, dock smärre beqvämligheter och njutningar. Hemma på din kammare må du fritt i hemlighet skratta åt alla dessa dårskaper; men låt ditt löje icke blifva högljudt! Med ett ord: utmärk dig icke förmycket ibland de verldsmenniskor, med hvilka du är tvungen att lefva. Detta är icke blott klokhets-regel! nej, det

är

är äfven pligt, att antaga det ståndS seder, som man valt; att helt och hållet vara det man är, — likväl, som väl förstås, aldrig på sin caracters bekostnad. Vänta för öfrigt ic. ke på denna skådeplatsen, att man i dig skall högakta den ädla, visa och nyttiga medborgaren, utan endast att man finner dig artig, att man säger om dig: Par Dieu! il a de l'esprit, comme nous autres!

8.

Äfven detta fåfänga loford skall du förgäfves bjuda till att erhålla, så framt du en enda gång låter märka, att du är af bättre skrot och korn, än den stora skocken af dessa hjernlösa dagdrifvare. Den förståndigare och ädlare mannen — om han ock aldrig så punktligt beqvämade sig efter de i den så kallade noblare societeten antagna seder och bruk — skall det oaktadt icke förmå undvika den afund, det förtal och det onödiga gnabb och sqvaller, som här råder; ty för att behaga fårhufvuden måste man sjelf vara ett fårhufvud. Jag råder härvid att allsicke låta detta bekymra sig, och framför allt *icke yttra någon förtret eller oro deröfver;* eljest får man aldrig vara i fred. Man fortsätte sin gilla gång, följe sitt system, och låte dårarne sladdra tills de tröttna! Alla slags förklaringar, alla ursägter äro här illa använda, och när du väl hunnit vederlägga *ett* osannt rygte, skall man redan hafva ett annat i beredskap.

9.

I stora verlden är följande förr utvecklade grundsatts förnämligast vigtig att icke släppa ur sigte: att hvar och en endast gäller efter det värde, som han sjelf sätter på sin person. Man vise sig således fri, sjelfständig och säker på sin sak! Man låte menniskorna icke en gång ana möjligheten af att förödmjuka oss, att blygas för vårt omgänge, att ledsna vid vårt sällskap! Hofmän och deras vederlikar pläga afmäta graden för den höflighet och uppmärksamhet de bevisa oss efter den yttre aktning vi röne i förnämare sällskaps-kretsar. Man förvärfve sig således anseende der, vänje sig vid ett visst friare väsende, som man endast igenom öfning kan vinna, som är ganska mycket skilldt ifrån oförskämdhet, efterhängsenhet och affectation, och som förnämligast består i ett stilla, lidelsefritt, anständigt och jämnt uppförande, hvilket synes vara planlöst och utan fordringar, och hvari man alldrig vinner färdighet, om vår fåfänga allestädes söker att lysa, och om vi af själ och hjerta icke sätte mera värde på vårt eget bifall, än på den beundran, hvarmed toma hufvuden hedra oss.

10.

Man bör emot hofmän punktligt uppföra sig på samma sätt, som de göra det emot oss, och icke gå dem en fot bred till mötes; ty denna sort menniskor taga gemenligen he-

hela handen, så snart man lemnar dem ett finger. Män betale stolthet med stolthet, köld med köld, vänlighet med vänlighet, men gifve aldrig mer och aldrig mindre, än det man åtnjuter af dem! Iakttagandet af denna försigtighet har mångfalldig nytta med sig. De fina verldsmenniskorna äro som ett rö, hvilket drifves af vädret. Då de sjelfva hysa ett så ringa medvetande af inre värde, så beror hela deras existence af deras yttre rygte. De skola hylla sig till dig, så snart de se att du njuter aktning i det allmänna och förer en klanderfri lefnad, men förstår du icke derjämte att igenom lågt smicker och uppoffringar draga alla gamla käringar af båda konen på din sida, så skall innan korrt en smädemun utsprida något menligt om dig. Knappt begynner ett dylikt rygte att löpa, förrän ofvannämnde slafvar lura på hvad verkan det gör i publiken; fattar det nu olyckligtvis rötter, så skola de genast i sällskap med dig höja nacken ett par tum högre. Gör detta dig orolig, ängslig, — följer du ditt hjertas böjelse, och bemöter dem som personer, hvilkas vänskap du är mån om att bibehålla: så blifva de allt mer och mer ohöfliga, och hjelpa till att vidare sprida det föraktliga sqvallret, hvaraf du då, så obetydlig saken ock må synas, kan erfara mångahanda ledsamheter. Kasta deremot en föraktlig blick på den första, som bemöter dig med köld, så skall han studsa tillbaka, bäfva för sitt eget rygte, icke låta ett enda ondt ord om dig undfalla sin tunga, och buga sig för den mannen, hvilken, enligt hans inbildning, nödvändigt måste hafva ett hemligt beskydd, emedan han står så stadigt och är så obekymrad om den förnäma pöbelns saliggörande röst. Ja, betala honom dubbelt åter det

som

som han vågar bjuda dig! Låt icke locka eller beveka dig af några vänliga ord och artigheter, förrän han fullkomligen kryper till korsset! Jag, som nu icke vidare anlägger några planer för att vinna den lyckan att lysa i stora verlden, följer härvid just icke något fast system, utan endast mitt tillfälliga lynne och humeur. Van vid ett ägta oförfalskadt hjertats utgjutande, full af värma för allt hvad vänskap och tillgifvenhet heter, mindre mån om att blifva hedrad, än att vara älskad, oroar det, — jag blyges icke för denna bekännelse — oroar, förtretar det mig att på mindsta sätt blifva kallt bemött af personer, hvilka synas mig hafva goda egenskaper, och det mera, än man bör förlåta en man, som varit så mycket med i stora verlden, som jag. En annan tid åter ser jag saken på sin lustiga sida, och gläder mig, när jag hör att den sysslolösa publiken äflas för min ringa persons skuld, hjerteligen deråt, att detta just träffar en man, som endast tjenar som volontär i stora verlden, och icke åtrår något avancement. Emedlertid är det, som jag till följe af mitt temperament gör, derföre icke *bra* gjordt. Bäst är det utan tvifvel att icke *visa* sig på mindsta sätt oroad af dylikt och af hvad slags sqvaller som häldst, icke inlåta sig i vidare samtal derom, och icke beqväma sig till någon förklaring. Då är innom åtta dagar hela historien glömd, då genom hvarje annat behandlingssätt saken endast förvärras.

11

Var höflig och slipad i ditt yttre! Vid hof och i omgänget i stora städer måste man se, fördraga och vänligt bemöta mången, som man icke har aktning för; också söker man ju i denna villervallan inga vänner, utan blott sällskap. Der det åter kan medföra någon verklig nytta, eller åtminstone stadga ditt anseende, der det kan verka, att den fruktar dig, som icke annorlunda, än af fruktan, kan hållas i tygel, der bör du ock låta honom känna vigten af ditt anseende! Antag i omgänget med hofsvatsare ett slags värdighet, ädel stolthet och höghet, på det aldrig den tanken hos dem måtte uppstiga, att gäcka eller missbruka dig! Dessa slafsjälar darra för den förståndiga, conseqventa mannens öfvervigt; likväl får ditt uppförande icke urarta till tölpagtighet eller bondhögfärd. Säg dem för en eller annan gång sanningen rent ut, dock utan hetta eller grofhet! nedslå deras platta, förvända omdömen kallblodigt och med goda skäl, när omständigheterna så fordra och klokheten tillåter det! stoppa till munnen på dem, när de förtala den redliga; tillstäng deras smygvägar med mod, verksamhet och sann styrka! skämta icke förtroligt med dem! lemna icke fritt lopp åt ditt goda lynne — af farhåga att fälla en utlåtelse, som kunde missbrukas eller förtydas.

12

Öfver hufvud taget, tala aldrig hjertats varma språk i stora verlden! det är der ett främ-

främmande tungomål. Nämn aldrig husliga lefnadens rena, ljufva och enkla nöjen! de äro mysterier för dylika personer. Var mästare öfver ditt ansigte, så att man icke kan tydligt läsa derpå, hvarken förundran, glädje, vedervilja, eller förargelse! Hofmän läsa bättre miner, än tryckta saker: det förra utgör nästan deras enda studium. Anförtro dina angelägenheter åt ingen! var försigtig, icke allenast i tal, utan till och med i att höra! eljest blifver ditt namn lätt comprometteradt.

13.

Jag har redan sagdt, att vårt uppförande i stora verlden bör rätta sig efter hvars och ens särskillda belägenhet, och att det, som för den ena kan vara vigtigt att der iakttaga, är tilläfventyrs af allsingen betydenhet för den andra. Den som icke är nöjd med att blott lefva och blifva aktad i stora verlden, utan äfven vill verka, svinga sig upp och regera, den måste visserligen följa en ännu finare klokhets-lära. Då kan det blifva af yttersta vigt, att antingen höra till det rådande partiet, eller (hvarvid man merändels går säkrast till vägs, om man eljest icke är alldeles utan anseende och betydenhet) till alldeles intet, för att blifva uppsökt af *alla*, och när tillfället så medgifver småningom göra sig till anförare för ett eget. Då måste politiken ofta lära oss, när vi icke äre säkre om en fördelagtig utgång — när vi icke böre hjelpa, kanske till och med skada, låta våra förföljda vänner strida allena, och icke up-

uppenbart antaga oss deras sak. Då kan det vara nödigt att i början förställa sig som ganska liten, för att icke blifva efterspanad, icke störd i sina planer, utan snarare framdragen och befordrad; ty personer med rätt till inga eller få pretentioner hafva alltid flera röster för sig, än de af större talanger. Vid alla företag och göromål i stora verlden är dock intet så högeligen att recommendera, som *sinnesköld*, det vill säga: att aldrig glömma sig, aldrig förhasta sig; aldrig låta hjertat, temperamentet, eller phantasien, segra öfver förståndet; försigtighet, inbundenhet, vaksamhet, présence d'esprit, qväfvande af hastiga sinnesrörelser och välde öfver sina nycker. Man ser personer af högst medelmåttiga natursgåfvor, med sinnesköld och de dit hörande egenskaper, råda öfver de lifligaste och eldigaste genier. Men denna svåra konst — om hon någonsin låter lära sig, om hon icke endast helt och hållet är en natursgåfva, — vinner man blott färdighet i efter ett mångårigt arbete och erfarenhet.

14.

Och nu, innan jag slutar detta kapitel, äfven något om den nytta omgänget med menniskor af stora verlden medför oss! Den är sannerligen icke obetydlig. Föreskrifter, hvilka undervisa oss i de den finare sällskapslefnaden egna seder och bruk, stödja sig visser

serligen icke på moraliskt bindande skäl, utan endast på öfverenskommelse; men afsigten med denna öfverenskommelse är likväl den, att man i en belägenhet full af tvång och besvärligheter, hvilka numera icke kunna helt och hållet undanrödjas, bemödar sig att både för sig och andra göra detta tillstånd så drägligt som möjligt, utan att dertill betjena sig af sådana medel, som sätta vårt inre värde på spel. Men detta inre värde, hvilket, likt guldet i jordens sköte, ehuru doldt, alltid behåller sin sanna halt, kan dock understödja enkor och faderlösa, kan lifva monarkers och rikas verksamhet till slägtets väl, när denna skatt, framdragen i tysthet och försedd med conventions prägel, sättes i omlopp, och derigenom blifver allmänt erkänd, — erkänd af dem, som förstå sig på rent guld, och erkänd af dem, som endast akta på prägeln. Jag önskade derföre, att man icke så häftigt ifrade mot den sanna fina sällskaps-ton. Den lär oss att icke åsidosätta dessa smärre höflighets betygelser, som göra lifvet lätt och behagligt. Den väcker vår uppmärksamhet på menniskohjertats vanliga vägar, skärper vår urskillning, vänjer oss att, utan att förolämpa och utan att blifva förolämpade, omgås med alla slags menniskor. En ägta och derjämte redlig gammal hofman förtjenar i sanning aktning och vördnad; och man behöfver icke fly till en öken, eller begrafva sig under dammet i sin studerkammare, för att våga göra anspråk på namnet philosoph. Ja, utan någorlunda kännedom af stora verlden hjelper all bakom kakelugnen hop-punnen metaphysik, all ur böcker hämtad psychologie, föga mer, än intet. Jag råder således hvarje ung man, som styres af ädel äregirighet, som är mån om att förvärfva sig verlds- och menni-

nisko-kännedom, och som åtrår att gagna och vara verksam — jag råder honom att åtmindstone för någon tid träda upp på den större theatern, tjente det ock icke till något annat, än att samla ämnen till anmärkningar, hvilka framdeles på hans ålderdom kunde sysslosätta honom, och sätta honom i stånd att gifva kloka och tjenliga reglor åt sina barn och barnbarn, hvilka tilläfventyrs äro bestämda att söka sin lycka vid hof och i stora städer.

Fjerde Kapitlet.

Om omgänget med Andeliga.

1.

Då jag nu kommer till omgänget med personer af andra stånd och förhållanden, gör jag billigtvis i ett särskilldt kapitel början med det andeliga ståndet. Lärorikt och välgörande är omgänget med en sådan, som af själ och hjerta egnar sig åt sitt heliga kall, som medelst Jesu kärleksfulla läras ljufva inflytande upplyst sitt förstånd och renat sin vilja, — som med ifver och värma eftersträfvar sanning och dygd, och med sitt eget exempel bestyrker Ordets kraft och värde, — som är sin församlings broder, vän, välgörare och rådgifvare, i sitt predikosätt populär, varm och hjertlig, — som igenom modesti, enfald

fald i seder, måttlighet och oegennytta, bevisar sig vara en värdig efterföljare af Jesu Apostlar, — som är tolerant emot främmande religions-förvandter, faderligen öfverseende med de villsefarande, icke fiende till oskyldiga nöjen, och derjämte i sin husliga krets en god, öm och klok husfader. Men *alla* kyrkans tjenare likna icke denna teckning. Personer utan uppfostran och seder, härstammande från de lägsta pöbelklasserna, utan sundt förnuft och utan andra kunskaper, än de som behöfvas för att genomgå en efter en eländig slentrian anställd examen, tränga sig in i detta stånd, fika efter stora pastorater och rika underhåll ifrån andeliga stift, och tillåta sig, för att ernå detta, hvarjehanda smygvägar och nedrigheter. Hafva de nu uppnått sitt ändamål, då får först den rätta (Pfaffengeist) i dem. Girige, vinningslystne, vällustige, glupske, smickrande de stora och rika, öfvermodige och stolte mot de lägre, fulle af afund och missunnsamhet emot sina likar, äro de till större delen skuld dertill, om vanvördnad för den heligaste af alla religioner med hvar dag tilltager. Denna religion behandla de som en tom vetenskap, och sitt ämbete som ett indrägtigt handtverk. På landet förbondskas de, öfverlemna sig åt lättja och beqvämlighet, och klaga öfver oerhördt arbete, när de en timme hvar åttonde dag nödgas ifrån predikstolen insöfva sina åhörare med sina ömkliga dogmatiska spetsfundigheter. De meta efter skänker, arf och testamenten, som hin onde efter själar. Deras äregirighet är omätlig; deras andeliga högmod, deras despotism, deras ecclesiastika herrsklystnad utan gränsor. Religions nitet nyttja de till täckmantel för sina passioner. Orthodoxie är parolen; blind

blind tro och Guds ära fältropet, när de villja in i döden förfölja en oskyldig, stilla medborgare, som icke anser religion och theologie för ett och detsamma, icke gynnar prestväldet, och icke offrar på dess altare. Deras hämnd är förfärlig, omättlig, deras hat oförsonligt — jag talar af erfarenhet — till den, som icke vill underkasta sig deras jernspira, eller tiga till deras nedrigheter. Deras fåfänga är större än ett fruntimmers. Af forvetenhet och barnslig nyfikenhet smyga de sig in i hus och familjer, för att blanda sig i saker, som allsintet angå dem; för att smida ränkor, stifta tvädrägt och fiska i grumligt vatten. Ingen förstår så väl, som de, den konsten, att med öfvervinnande af alla svårigheter, listigt igenomdrifva ett förehafvande, utan att blifva ansedda för att hafva sin hand med i spelet. Lyckas det icke på det ena sättet, så angripa de saken ifrån ett motsatt håll, vrida, vända, bemantla och förvränga synpunkten, och hvila icke förr, än de tillfredsställt sin herrsklystnad, sin hämnd eller rofgirighet, och uppnått det föresatta målet.

Deras predikningar, deras tal och miner äro bannstrålar, straffdomar och hotelser emot andra religions-förvanter, och emot hvar och en som har den olyckan att icke kunna tro det, som de — ofta sjelfve icke tro, utan — endast lära, emedan det kastar penningar af sig. De lystra efter sina medmenniskors fel, förstora och utskrika dem, eller der de icke våga uppenbart göra allt detta, der verka de i lönndom igenom andra, eller hänga de ödmjukhetens och skrymteriets masque för sig, antaga sken af att ifra för gudagtighet

het och goda seder, för att med en hjertrörande stämma, med jämmer och klagan, bringa den svaga på sin sida, och göra de visare och bättre misstänkta hos folket, — ja, sådana odjur finnes det ibland kyrkans tjenare, och det icke blott under munke- och jesuit-kåpor, — nej! mången protestantisk Pfaffe skulle vara en annan Hildebrand, om icke vingarne voro klippte på honom.

2.

Emedan nu här och der, äfven ibland de mindre elaktsinnade, ja, ibland redliga andeliga, några finnas, som äro litet smittade af ett eller annat dylikt fel, till exempel, af andeligt högmod, intolerance, blind tillgifvenhet för ett visst system, falskt nit för sitt stånd, vinningslystnad, eller hämndgirighet: så kan det icke skada, om man iakttager vissa försigtighets-reglor, hvilka i omgänget med *alla* personer af detta stånd, utan undantag, icke äro onyttiga att följa.

Man akte sig således att lemna dem tillfälle till förkättringar! och då en förståndig man öfver hufvud afhåller sig ifrån att i samqväm tala i religiösa ämnen: så bör man i närvaro af en andelig i synnerhet taga sig till vara för att fälla en enda utlåtelse, som kunde misstydas och anses som ett utfall emot något kyrkosystem eller antagna religions-bruk! Afvenledes biviste man den allmänna gudstjenten, om ock dess yttre inrättning och predikantens föreställnings-sätt

icke

icke synnerligen skulle lifva vår andakt, och detta göre man för att icke gifva elakt exempel, och för att betaga belackare tillfälle att påbörda oss likgiltighet för religion.

Man blottställe aldrig en andelig för åtlöje i något sällskap, om han ock gåfve al, drig så mycken anledning dertill! äfvenledes tale man med försigtighet om dem! ty dels göra dessa herrar mer än gerna sin egen sak till Guds sak; dels förtjenar detta vördnadsvärda stånd ett mildt bemötande, som man för enskillda medlemmars ovärdighets skuld icke får uraktlåta; dels kan man igenom ett motsatt förhållande mot sin vilja råka att befordra förakt för religion, hvilket beklagligtvis högligen tilltager.

Man bevise tvärtom de andeliga all möjlig yttre aktning, som de billigtvis kunna fordra, och förolämpe icke allenast ingen af dem, utan göre sig äfven icke skyldig till den mindsta, af hvarje annan lätt förlåtlig, försummelse, eller bristande höflighet!

Man afkorrte eller innehålle icke några af de dem tillbörlige arfvoden och afgifter; men gifve icke eller förmycket vid sådana tillfällen, som oftare inträffa! ty de skrifva gerna upp allt, och förvandla vår frikostighet till en laglig rättighet, hvilken de till och med söka att öfverflytta på sina efterträdare.

Man öfve gästfrihet emot dem, hvilka älska ett godt bord och fulla glas!

Man akte sig för, innan man till punkt och pricka känner sin man, att göra en ande-

delig af hvardagsslaget till sin förtrogna i husliga angelägenheter och andra saker af vigt, och hålle honom på afstånd, om han obuden vill blanda sig i dylika mål.

Man förhindre sina hustrurs och döttrars för stora förtrolighet med vissa bigtfäder och andeliga rådgifvare.

3.

I prelaturer och kloster måste man förstå att antaga herrar Patrum ton, så framt man vill vara välkommen hos dem. En god, sund appetit; en i mån deraf lika så stark törst, jämte den gåfvan att med smak tidt och ofta tömma sitt glas; en tokrolig glättighet; en infalls qvickhet, som icke får vara för fin, utan något sänker sig till det plumpa, då och då en liten ordlek, en latinsk gåta, en allusion på någon scholastisk spetsfundighet; — någorlunda bekantskap med legender och kyrkofäder, — ett bifall, ådagalaggdt medelst ett mage och inelfvor skakande gapskratt, när Pater Spassmacher (detta ämbete plägar sällan vara obesatt) yttrat något pustlustigt; — djup vördnad för de högvördiga herrar prelaterna, Guardian eller Priorn, — beundran af kostbarheter, reliquier, byggnader och anstalter, — intet ord om upplysning och litteratur, men desto mer om politik, krig och fred, — avise-berättelser, — tillfredsställande af deras nyfikenhet, när fråga uppstår om familje-omständigheter och anecdoter, — der, hvarest musik hörer till dagens nöjen, icke visa sig alldeles främmande

i

i denna konst, — försigtighet, när det talas om andra andeliga ordnar, i synnerhet om Jesuiterna, — rang, anseende, rikedom, prakt, titlar, orden, och mer än allt detta, när tillfället så fordrar, skänker: — dessa äro ungefär medlen att blifva väl upptagen, och att förvärfva sig aktning i andeliga stift.

Hos Domherrar behöfver man, för att bibehålla deras ynnest, merändels endast god matlust och dryckesgåfva, ett slags sjelfsvåldig, något fanatisk munterhet, och iakttagande af en djup tystnad i alla lärda ämnen.

I munkkloster, äfvensom i andra catholska och protestantiska jungfrustift, kan man med en vacker, reslig figur, med en hjertlig dock i det yttre anständig förtrolighet, med en påse full af sagor, nyheter och skämt, komma tämmeligen långt.

Om de andeligas omgänge sinsemellan talar jag icke; derom har man redan i Briefe über das Mönchswesen, i Briefe aus dem Noviciate, och i otaliga andra skrifter, sagt mycket både godt och träffande.

Femte Kapitlet.

Om omgänget med Lärda och Konstnärer.

1.

Om titeln af lärd icke i våra dagar blefve så allmän, som den af Gentleman i England;

land; om man med lärd alltid endast förstode en man, som bildat sitt snille genom verkligt nyttiga kunskaper, och användt dessa kunskaper till sitt hjertas förädling; — kort sagdt, en man, hvilken vetenskaper och konster danat till en visare, bättre och för sina samtidas väl verksammare menniska; då behöfde jag icke här skrifva ett särskildt kapitel om omgänget med sådana personer. Behöfs det väl någon föreskrift för omgänget med en förståndig och ädel man? Att vid hans sida lyssna till de loror, som strömma från hans läppar; att hafva sina ögon rigtade på honom, för att låta hans exempel tjena oss till rättesnöre för våra handlingar; att förnimma sanningen af honom, och följa denna sanning, — detta är en lycka, hvars värdiga åtnjutande icke behöfver bestämmas af några reglor. När åter i våra dagar hvarje dålig rimsnidare, compilator, journalist, anecdotjägare, öfversättare, plundrare af främmande littefärt gods, och öfver hufvud hvar och en som missbrukar vår publiks obegripliga tålamod, för att låta af trycket utgifva hela band fulla af vanvett, dårskaper och upprepanden af långt för detta bättre afhandlade saker, sjelf tillvällar sig namn af lärd; när vetenskaperna skattas, icke efter den grad af nytta de medföra verlden, utan efter den läsande pöbelns föränderliga, lättsinniga smak; speculativa griller få namn af philosophie och feberyrande phantasie gäller för qvickhet och genie; när en pojke, som i en Musenalmanach låter inrycka sitt af ömsom korrta, ömsom långa rader hopgyttrade omogna sammelsurium, kallas poet; när en person, som med fina finger ur ett instrument framtvingar ett virrvarr af falska toner, utan samband och uttryck, kallas musicus; den, hvilken

ken på papperet kan kludda en mängd svarta punkter, afdelade i columner, compositeur; och den, som gör bocksprång på en theater, danseur: då måste man väl säga ett par ord derom, huru man har att uppföra sig i omgänget med dylika, så framt man vill undvika att anses för en man utan smak och insigter, och vill tilldela hvar och en sin tillbörliga rätt.

8.

Döm icke till en lärds moraliska caracter efter innehållet af hans skrifter! en sådan man visar sig ofta helt annorlunda på papperet, än han är in natura. Också bör man icke räkna honom detta till last. Vid skrifbordet, der vi kunna välja de stunder, då vår sinnesförfattning är mest stilla och lugn, då inga stormande lidelser rubba vår själ ur sin sanna verkningskrets: der kan man meddela härliga moraliska föreskrifter, hvilka sedermera i sammanlefnaden, der retelser, öfverraskning och förförel e af våra berygtade tre andeliga fiender drifva oss af och an, icke äro så lätta att följa. Således bör man visserligen icke oinskränkt hålla *den* för ett mönster af dygd, som predikar dygd, utan äfven betänka, att han är en menniska; åtminstone tacka honom derföre, att han varrar oss för felsteg, om han ock sjelf icke är nog stark för att kunna undvika dessa fel; och det skulle vara obilligt att derföre anse honom för en hycklare (ehuruväl det vore li-

lika så obilligt att utan bevis taga för gifvet, att han gjorde motsattsen af hvad han lär andra, eller att man borde tyda hans ord annorlunda, än de låta). A andra sidan bör man icke anse de grundsattser, dem en författare lägger i munnen på sina digtade personer, som vore de hans egna, eller hålla en man för en niding, eller Faun, eller menniskohatare, derföre, emedan hans rika phantasie, hans eldiga snille förleder honom att framstalla någon viss nedrig caracter i en glänsande synpunkt, eller med lifliga färger skildra en vällustig scene, eller med satirens gissel tukta dåraskapen. Han gjorde väl bättre, om han afhölle sig ifrån allt detta, men han är icke derföre en afgjordt elak menniska; och äfvensom man med hungrig mage kan afmåla guda-måltider, så känner jag ock poeter hvilka sjunga vinet och den materiella kärleken; och det oaktadt äro de mått-ligaste och kyskaste menniskor: känner författare, som med den mest träffande sanning skildrat de mest afskyvärda och rysligaste illgerningar, och likväl i alla sina handlingar utmärkt sig för rättskaffenhet och saktmod; jag känner ändteligen satyrici, fulle af menniskokärlek och välvillja.

Ett annat slags orättvisa begår man emot litteratörer och konstnärer då, när man väntar af dem, att de äfven i allmänna lefvernet icke skola yttra annat än kärnspråk, och beständigt predika djupsinniga vishetsläror. Den, som med en förvånande lärdom talar om en konst, är derföre icke alltid den, som besitter den grundligaste kännedom deraf. Det är till och med oangenämt, och smakar

af

af pedanteri, när vi oupphörligen för hvar och en utbrede oss öfver våra favorit-göromål. Man söker sällskaper, för att muntra sinnet, och för att höra andra, icke för att tala ensam. Hvar och en har icke så mycket présence d'esprit, att han midt under sorlet, och då han öfverraskas af frågor och nyfikna inkast, kan med vederhörlig grundlighet och i bestämda uttryck tala i ämnen, dem han kanske hemma på sin ensliga kammare klart och fullkomligen inser. Dessutom gifvas ock sällskaper, i hvilka personerne så helt och hållet skillja sig ifrån oss i tänkesätt och humeur, se sakerna ifrån så alldeles olika sidor, att det är omöjligt att i första ögonblicket så sansa sig, att man svarar klokt och bestämdt på deras tal. En lärd har ju ock, i likhet med hvarje annan jordens son, sina lynnen, är icke alltid genast hågad för vetenskapliga och öfver hufvud sådana samtal, som fordra djupare eftertanka: eller ock kan det hända, att de personer, dem han ser omkring sig, icke behaga honom, icke synas honom värda något slags påkostnad af förstånd och snille.

Då Abbé Raynal för flera år sedan vistades i grannskapet af Rhen, blef jag en gång buden tillika med honom till ett förnämt hus. En skara af nyfikna damer och herrar, jämte några vittra hufvuden, hade församlat sig der, för att beundra och blifva beundrade. Han tycktes icke vara fallen för någondera; och — jag tillstår det — hans conversations-ton behagade mig allsintet. Hela sällskapet åter var uppbragdt och förbittradt emot en man, som så gäckat deras väntan,

och

och detta geck så långt, att alla påstodo, denne vore icke Abbé Raynal, eller ock vore det omöjligt, att Abbé Raynal skrifvit så vackra saker.

Det är ett ganska fult drag i vårt tidehvarfs caracter, att man så gerna hopsamlar forargliga anecdoter om goda författare, och öfver hufvud om hvar och en som förvärfvat sig tygtbarhet, för att dymedelst till en del mindska allmänhetens akning för dem, när deras skrifter tillvunnit dem beundrare, eller deras talanger rigtat förståndiga personers uppmärksamhet mera på dem, än på andra af lika stånd; ja, det gifves till och med vissa stockdumma små tåder, der man verkligen affecterar att med förakt bemöta den, hvilken det lyckats igenom goda litterära producter göra sitt namn mera allmänt kändt, det vill säga, utom herrar farbröders och fruar mostrars omgänges krets. Att man stänger en sådan ifrån all uppkomst inom sitt fädernesland, äfven ock någon gång låter honom förgås i uselhet, det finner jag alldeles i sin ordning och enligt med menskliga sakernas vanliga gång; men att af afund göra hans moraliska caracter misstänkt, och om han ock i all ödmiukhet och utan alla anspråk framskrider sin gilla gång, likväl med otimärkt plumphet bemöta honom: — det är nock för hårdt; och likväl händer det här och der, i synnerhet i några af de medelmättigare städerna.

Talar åter en lärd, en konstnär, gerna och mycket om sitt yrke, så tillräkna honom icke detta som ett fel! Det olycklige polyhi-

historiet, raseriet att hoppa omkring på alla vetenskaps och konstgrenar, att blygas för det något gifves under solen, hvarofver vi icke kunne raisonnera, är just icke det, som mest hedrar vårt tidehvarf; och om det är tråkigt att höra en person leda alla samtal på sitt favorit ämne, så är det mer än tråkigt, det är vidrigt, när en storskrafla fäller afgörande omdomen öfver saker, hvilka ligga helt och hållet utom hans synkrets; när en prest deraisonnerar i politiken, en jurist om theatern, en medicus i målarekonsten, en coquette i philosophiska ämnen, och en petit-maitre öfver tactiken. Tillåt den mannen, som lärt något, med passion tala om sin konst, sin vetenskap; ja, gif honom tillfälle dertill! Man är i sanning ganska mycket värd i samhället, när man — jämte ett för öfrigt sundt, menskligt förstånd — besitter en grundlig kännedom af något visst yrke; och jag vämjes för de kringvandrande encyclopediska ordböckerna; jag vämjes för de allvetande, afdömmande småherrarna, med hvilka man då och då har den olyckan att råka i sällskap, hvilka med magispråk krossa den blygsamma, tviflande forskaren, och i synnerhet firade och omtyckte af älskvärda, lärda damer, blifva alldeles odrägliga.

3.

Om de lärde mindre styras af fördomar, än andra menniskor: så blifva de deremot så mycket oryggligare tillgifna dem deraf, hvilka de gjort sig egna. Man måste derföre omgås ganska varsamt med dem. Intet är lät-

lättare såradt, än en lärds fåfånga. Man måste till och med undvika alla tvetydigheter i det beröm man utdelar åt dem.

De fläste litteratörer förlåta oss lättare, att vi antaste deras moraliska caracter, än deras rygte i den lärda verlden. Man vare derföre försigtig i bedömmandet af deras arbeten! Äfven då, när de fråga oss om vår tanka derom, bör man alltid tyda det så, som utbådo de sig vårt beröm. De fall undantagna, då vänskapen ålägger oss en oinskränkt öppenhjertighet, råder jag således att vid de tillfällen, då man icke kan berömma utan att göra sig skyldig till låghet, åtminstone så ställa sitt tal, att den sårade fåfängan icke kan anse det som tadel.

Nästan ännu onådigare pläga dessa herrar upptaga det, om man är rent af okunnig om deras auctorskap, om man läst allsintet af dem, eller om man, ehuru bekant med de skrifter en dylik man utgifvit ifrån trycket, det oaktadt i allmänna lefvernet icke bemöter honom annorlunda, än hvar och en annan, som på något sätt varit nyttig för sin samtid; ändteligen, om man yttrar grundsattser, som icke passa in i deras system, som strida mot de sattser, för hvilkas beifrande de fullskrifvit så mången bok papper. Undvik allt detta, så framt du icke vill förolämpa en författare! Men urskilj äfven väl, hvilken man du har för dig: stor, liten, eller medelmåttig! Alla inandas de med välbehag den rökelse man strör för dem, men hvar och en tål icke vid att på ett lika plumpt

sätt

sätt nedrökas. Den ena håller till godo, om du säger honom midt i synen, att han är en stor man; den andra är tillfredsställd, endast du utan motsägelse tillåter honom sjelf säga det om sig; den tredje fordrar intet annat af dig, än Jobs tålamod, när han läser sina dåliga försök för dig; den fjerde fägnar sig innerligen åt en liten fördelagtig allusion på ett eller annat ställe i hans skrifter; den femte finner behag i utmärkta yttre vördnadsbetygelser, om man ock icke uttryckligen nämner hans auctorskap; och den sjette ändteligen — måtte det tillåtas mig att intaga min plats jämte denna — åtnöjer sig, om de få ädlare låta vederfaras honom den rättvisan, att tro, det han åtmindstone haft sanning och dygd till syttemål, att han icke skrifvit något, för hvilket hans hjerta behöfver skämmas, och att, om hans verk just icke äro några mästerstycken, de likväl icke heller endast och allenast äro bestämda till russinstrutar.

4.

Högst putslustigt är det att åse, när tvenne författare mundteligen eller skrifteligen prisa och berömma hvarandra, å ömse sidor smyga sig till fördelagtiga recensioner, balsamera hvarandra lifslefvande, och gifva hvarandra jernbref på en lysande odödlighet. Afvenledes tycker jag nog om att vara en stil-

la åskådare, när tvenne personer träffas, hvilka gerna önska att vinna hvarandras beundran, eller hvilka hört mycket godt om hvarandra. Huru de då vrida och vända sig, för att å ömse håll komma under fund med hvarsannars svaga sida! När de nu skiljas åt, visar det sig alltid, att den ene finner den andra förträfflig, om denne antingen lemnat honom tillfälle att utbreda sina talanger, eller om båda narrarne hos hvarandra igenkänt samma sympathetiska dårskaper.

Vidrigt deremot är det skick, som beklageligen ofta råder ibland lärda, hvilka antingen, för den skiljagtighets skuld, som råder emellan deras meningar och systemer, inför en aktningsvärd publik skymfa hvarandra likasom tjufpojkar, eller, om de vistas på en och samma ort, och göra sig anspråk på rygtbarhet på en och samma väg, förfölja hvarandra, hata och låta icke den mindsta rättvisa vederfaras hvarandra, och använda hvarjehanda knep för att förklena sin rival och nedsätta hans anseende i publiken. — Hvilket skamligt och lågt uppförande! Är då sanningens källa icke rik nog, för att på en gång stilla flere tusendes törst; och borde väl afund, missunsamhet och pöbelagtig förbittring kunna befläcka snillen, som blifvit invigda till visheiens tjenst? — Dock i detta ämne har man redan sagt så mycket, att jag håller det för bäst gjordt att fälla täckelset för dylika lärda prostitutioner, hvilka beklageligen i våra tider icke äro sällsynta.

5.

Det gifves personer, hvilka söka att göra sig vigtiga och aktade dymedelst, att de berömma sig af sitt omgänge, sin slägtskap, vänskap eller brefväxling med lärda män. Detta är en dårskap, som man bör athålla sig ifrån. En man kan äga stor förtjenst som författare, utan att en närmare förbindelse med hans person derföre länder oss till ära. Man är icke heller derföre straxt vis och god, när upplyste och ädle män behandla oss med mildhet och vänlighet, och jag kan lika så litet fördraga ett oupphörligt citerande och åberopande af främmande auctoritet, som öfver hufvud allt slags skryt och prålande med lånta fjedrar. Den medelmåttigaste egna tanke, som hänleder sig af inre känsla och öfvertygelse, är af oändligt mera värde, än de förträffligaste utanläxor hämtade ur andras skrifter.

6.

Ibland vår tids så kallade litteratörer måste man billigtvis medgifva en hög rang åt en del journalister och anecdot-samlare. I omgänget med dessa personer har man nödigt att iakttaga en särskild försigtighet. Oaktadt ett gemenligen ringa förråd af grundlig lärdom, stå de merändels i sold hos ett eller annat herrsklystet parti, eller hos anföra-

raren af ett dylikt, det må nu bestå af politiska kättermakare, orthodoxer, svärmare, förnuftsfiender, mystici, eller hvad slödder som häldst. Understödde af dessa flacka de omkring landet för att samla rygten och historier, dem de, så ofta det passar sig, anföra som documenterade sanningar, eller ock förfölja de med smädelsens och förtalets svärd hvar och en som icke vill svärja deras fana, och bjuda till att tysta munden på alla dem, som våga att tvifla på deras ofelbarhet. Ett enda undfallet ord, som icke går in i deras system, och som de någonstädes uppsnappa, gifver dem ämne till förkättringar, till ovärdiga strek, till förföljelser emot de bästa, stillaste och laglydigaste medborgare. Var försigtig i ditt tal, när en sådan gör dig ett vänligt besök, och vänta dig alltid, att han med tiden låter trycka en caracteristisk beskrifning om dig och en noga berättelse om allt hvad han hos dig sett eller hört! Den mannen, som i Tyskland ifrigast idkar denna handtering, och emot hvilken alla slags kraftiga medel, ja sjelfva rättvisans arm förgäfves användes, denne mannen heter — jag måste offenteligen här nämna honom — heter — Anonymus, och är en högst besynnerlig man. Emedan han, i likhet med Cartouche, förstår att omskapa sig i så mångfalldiga gestalter, att ingen efterlysning förmår till pricka beskrifva hans utseende; så råder jag, att i förhand misstänka hvarje okänd, som alltför ofta förer vissa mode-ord på tungan, som till exempel: farlig och skadlig upplysning, publicitet, tankefrihet, tolerance, eller fara för den enda saliggörande tron, högre vetenskaper, magnetismus, och dylikt mera, och att genast anse honom för nämnde herr Anonymus, som är en nedrig, illslug sälle, och

går

går omkring som ett rytande lejon, sökande hvem han uppsluka må. — Leo rugiens, mugiens, quærens, quem devoret.

7.

Hvad omgänges sättet med musici, vissa poeter, compositeurer, danseurer, acteurer, målare och bildhuggare, angår, så ar det en hel annan casus. Desse äro — det förstås, att jag alltid i hvarje menniskoklass undantager de bättre — väl inga farliga, men desto fåfangare och ofta ganska efterhängsna och opålitliga personer. Vida ifrån att känna, det de vackra konsterna, ehuru man icke kan frändomma dem inflytande på hjertat och sederna, dock icke hafva annat än *nöjet* till hufvud-ändamål, och följaktteligen måste anses af mindre värde för menskligheten väl, än de högre, vigtigare och alfvarsammare vetenskaperna; vida ifrån att inse, det man, för att med rätta fortjena namn af stor man, måste förstå och kunna verka mer, än fagna ögat, förnöja örat, upphetta phantasien, och bringa hjertan i uppror, anse de sin konst som det enda, som möjligtvis kan vara värdt en förnuftig mans eftersträfvande, och det bör icke förefalla oss främmande, om en danseur, som njuter större lön än en Statsminister, hjerteligen beklagar, att den sednare icke valt något bättre yrke. Så philosophiska konstnärer, som Georg Benda var; så modesta virtuoser, som den aktningsvärda Fränzl i Mannheim och hans älskvärda son; så förståndiga, med alla privatdygder smyckade målare, som den aflidne Tischbein; sådana

ac-

acteurer, hvilkas snille, hjerta och seder lika mycket förtjena deras samtids aktning, som den oförlikneliga Schröder, — sådana män finnas just icke till öfverflöd ibland dem. Jag råder derföre, att endast efter anställdt sträng-gaste urval söka ett intimare omgänge med personer af nämnda klasser. Cantores amant humores, det vill säga: under musik och sång smakar det väl att dricka. Sångare, poeter och deras like älska vällefnaden, och detta bör icke falla oss underligt före. Sannt är, det gifves ett slags snillets lyftning, hvartill själen kan höja sig med iakttagande af det enklaste och måttligaste lefnadssätt, och i sjelfva verket är väl denna den enda, hvars frugter äga rättighet till anspråk på odödlighet. Snillets höga flygt opp till den heliga, rena källa, hvarur det leder sitt ursprung, är visserligen af en helt annan art, än nervernas spännande och phantasiens upphettande medelst de yttre sinnenas retning, och man inser ganska lätt, att den eld och styrka, som råder i sådana arbeten, som Klopstocks Messias och Schillers Dom Carlos, icke är dragen ur champagne-buteljen. Men huru få äro icke de konstnärer, hvilkas snille eldats af denna ädlare låga! Deras igenom ett oordentligt lefnadssätt och olyckliga yttre omständigheter, öfver hvilka de icke äga tillräcklig styrka att med philosophisk kuld höja sig, deras deraf försvagade physik, säger jag, fordrar, för att icke rent af qväfva snillet, våldsamma styrkemedel, eller rättare sagdt *rusgifvande*. Detta drifver dem, till en början, att egna sin lefnad åt sinliga nöjen. Hertill kommer, att den, hvilken en gång valt de vakra konsterna till sitt hufvudyrke, sällan finner något behag i alfvarsamma göromål, — att dessa förefalla honom utom-

or-

ordentligt tomma och ledsamma; och då man icke beständigt kan sjunga, musicera, componera och nedsöla papper, så blifva många timmar af dagen lediga, dem man då offrar åt vällefnaden. På ett klokt indelande och användande af tiden, på uppsökandet af ett lärorikt och förståndigt omgänge tänka dessa herrar sällan, och de skatta den högre, som förskaffar dem sinnliga nöjen, och derunder smickrar deras fåfänga, än den verldsvise, som vill leda dem på sanningens och ordentlighetens väg. Den förra truga de sig på, den sednare fly de. I vårt tidehvarf, då en fadd smak allt mer och mer rotar sig, då de nyttigare vetenskaperna småningom vårdslösas, är detta, enligt min öfvertygelse, ett ord taladt i rättan tid, skulle man ock derföre anse mig för en pedant! Hvarje slötänkt hufvud, som äger ett lättrördt hjerta, och älskar den ädla syslolösheten och ett liderligt lefverne, lägger sig nu för tiden på de tria konsterna, tror sig äga kallelse till deras utöfning, gör vers, skrifver för theatern, spelar något instrument, componerar, penslar, — och sålunda måste smaken slutteligen urarta och all konst blifva föraktlig. Derföre se vi ock hela skaror af dylika konstnärer löpa omkring, hvilka icke en gång äro bekanta med de första theoretiska principerna af sin konst; musici, som icke veta, ur hvilken ton de spela, som icke förstå att exequera annat, än det som de lärt sig spela utantill på sin fiol eller flöjt, utan philosophisk grundläggning, utan sundt förnuft, men deremot utrustade med desto mera sjelfförnöjelse och fräckhet; sinsemellan tärda af bröd afund; afunnande hvarje amateur, hvilken idkar deras hufvudstudium som en bisak, och det oaktadt känner mera deraf, än de, som icke lärt nå-

något vidare. Har en sådan anhang i den så kallade stora verlden, njuter han beskydd af dem, som tillvällat sig domare-rättigheten: så våge man för all del icke att högljudt förklara honom för en stympare, så framt man icke vill gälla för okunnig och reta alla dilettanter emot sig! Men hvem har icke afsmak för mängden af dylika, så förnäma, som låga, dilettanter, för deras skefva omdömen, deras daraktiga snack? Vill du ställa dig in hos denna vilda ligan: så mäste du hafva tålamod att åhora deras vanvett, eller till och med begå den lågheten att berömma dem och gilla deras magtspråk. Vill du åter sätta dig i anseende hos dem: så var för all del icke modest, utan lika så oförskämd, som de! fall dina omdömen med djerfhet! träd med en sjelfkär tillförsigt midt ibland de största män! träng dig fram! låtsa, som ägde du en utomordentligt grannlaga smak; som vore det svårt att göra ditt fina öga och öra till lags! tala om det allmänna rop, hvari dina insigter stå! förakta det som är dig för högt! runka med en betydande mine på hufvudet, när du icke vet något passande att säga! bemöt hvarje nybegynnare med öfvermod, smickra förnäma, rika, mägtiga dilettanter och mecenater, befordra tycket för leksaker och bagateller, för småtäcka rondor, för krogmenuetter midt i alfvarsamma concerter, för brokig colorit, bombast och tom phraseologie, för rysliga theaterstycken, invecklade och öfverdrifna scener! — Sålunda kan du redligt bidraga med din skärf till smakens allmänna förderf! Känner du dig åter stark nog dertill, och har ingen orsak att frukta för menniskor, så mota detta oväsende! ifra mot dessa ömkligheter, men ifra med skäl, och ryck de stora perukerna och narrkåporna af vår tids

Mi-

Midasar, på det man måtte se deras långa öron, och icke vidare bedragas af deras högtidliga ämbetsminer! Beklagligt är det emedlertid, att äfven den verkligt store konstnären i våra dagar nödgas gå dylika smygvägar, så framt han vill undvika att inrymma fältet åt marktschreiare; att han ofta, för att behaga och vinna sitt dagliga bröd, är tvungen att uppoffra natur, modesti, enfald och värdighet, åt modet och fördomarna; att pryda sig med en falsk glans och förnedra sig till charlatanerie och harlequinader. Högst obehagligt är det äfven ofta för en konstfär, i synnerhet en musicus, när han råkar i ett sällskap af personer, som vilja beundra i hans talang, som bedja honom låta höra sig för dem, och som det oaktadt hvarken förstå hans konst, eller skänka tillbörlig uppmärksamhet deråt. Afslå det törs han icke, af fruktan att ansés, för egensinnig, och likväl känner han, att han kastar sina pärlor för svin. Han sätter sig till claveret, spelar ett hänryckande adagio, och genast vråla de kringsittande amateurerne midt under de mest rörande ställen ett högljudt: "Ack hvad det är gudomligt! förträffligt!" — och hela effecten går förlorad. — Sådant oskick bör man afhålla sig ifrån.

8.

Ännu ett ord, till varning för yngl**ingar**,

rörande konstnärer, i synnerhet acteurer af allmänna slaget! Jag har tillförne sagt, att ett förtroligare omgånge med de flesta af dem, i betraktande af deras kunskaper, deras moraliska lefnad och economiska omständigheter, icke kan vara särdeles fördelagtigt för hufvudet, hjertat eller penningpungen; men ännu af andra skäl måste jag härvid recommendera försigtighet. — Då man vet, huru mycket jag sjelf ärar och älskar de fria konsterna: så lärer man väl icke beskylla mig för fördom eller kallsinnighet, om jag råder hvarje yngling att vara måttlig i sin kärlek till de vackra konsterna, måttlig i omgånget med de nio Muserna och deras prester. — Musik, poesi, spectacler, dans och målningar, äga visserligen ett välgörande inflytande på hjertats odling. De dana det ömt och skickligt att emottaga många ädla intryck; de höja och rikta inbildningskraften, skärpa förståndet, uppväcka glättighet och muntert lynne, mildra sederna, och befordra sällskapsdygderna. Men just dessa härliga verkningar kunna, om de öfverdrifvas, gifva anledningar till mångfalldigt ondt. Ett för ömt, qvinnligt, af alla sanna och inbillade, egna och främmande lidanden i uppror bragdt sinne är visserligen en bedröflig natursgåfva. Ett hjerta, som, känsligt för hvarje intryck, likt ett rö, drifves hit och dit af mångfalldiga lidelser, och i hvart ögonblick hänryckas af sinsemellan stridiga känslor; ett nervsystem; hvilket hvarje bedragare, endast han förstår angripa det ifrån rätt håll, kan skaka efter behag: — allt detta skall ligga oss högeligen till last, så ofta det kommer an på att visa stadga, orygglig mannamod, ståndaktighet och ihärdighet. En hetsig, för högt flygande phantasie, som meddelar åt alla våra själs-

be-

bemödanden ett romanagtigt lynne och försatter oss i en idealistisk verld, kan i den verkliga verlden göra oss dels olyckliga, dels förvandla oss till alldeles onyttiga varelser i samhället. Den väcker hos oss öfverspända förhoppningar och behof, dem vi icke förmå tillfredsställa, och ingifva oss afsmak för allt, som icke svarar emot de ideaier, efter hvilka vi under vår förhoppning gripa, som efter skuggan. En öfverflodande qvickhet, en sjelfsvåldig munterhet, hvilka icke stå under ett kyskt förnufts förmynderskap, kunna icke allenast lätt urarta på hjertats bekostnad, utan äfven nedsänka vårt inre värde och förleda oss till gyckelspel, så att vi, i stället för att eftersträfva en högre vishet och upplysning och använda vår tankekraft på verkligt nyttiga föremål, endast söka njuta för ögonblicket, och i stället för att midt igenom fördomarnas töcken framtränga till tingens innersta väsende, uppehålle oss vid dess glänsande ytor. Glättighet kan öfvergå till tygellöshet, till sträfvandet efter en oafbruten yrsel. Milda seder förvandla sig icke sällan till veklighet, till en öfverdrifven smidighet, till en låg, oförsvarlig tjenstagtighet, som småningom afslipar alla tecken till en manlig caracter, och ett lif, som endast egnås åt sälskaps nöjen och sinnliga njutningar, skiljer oss långt ifrån alla alfvarsamma göromål, hvarvid en sednare, men säkrare och varaktigare njutning måste förvärfvas medelst oförtrutet och ihärdigt arbete; det gör den för själ och hjerta så välgörande ensligheten alldeles odrägelig för oss, och ingifver oss afsmak för en stilla, huslig, åt familj och samhälls pligter offrad existence; — med *få* ord: den som helt och hållet egnar sig åt de vackra konsterna, och frossar

borrt

borrt hela sin lefnad i sällskap med Apollos prester, den är i fara att leka bort sitt timmeliga väl, åtminstone icke att bidraga så mycket till andras lycksalighet, som han enligt sin bestämmelse och sina talanger annars kunnat göra. Allt hvad jag här sagt kan förnämligast lämpas till theatern och omgänget med acteurer. Om våra theatrar vore det, hvarföre vi så gerna villje låta dem gälla; om de vore en skola för sederna, der man på ett angenämt och gagnande sätt vi fade oss våra villor och dårskaper, och varnade oss deröre; ja, då kunde det aldrig anses för annat än godt och nyttigt att tidt och ofta bivista skådespel, och att välja sitt omgänge ibland dessa personer, hvilka då vore att anse som sina samtidas välgörare. Men man får icke bedömma theatern efter det, *som den kunde vara*, utan efter det *som den är*. När i våra comedier de comiska dragen af menniskornas dårskaper äro afmålade på ett så öfverdrifvet sätt, att ingen deri igenkänner bilden af sina egna svagheter, när en romanartig kärlek deri beständigt tynnas och prisas; när unga phantaster och hjertnupna flickor deraf lära, huru man bor bära sig åt för att bedraga och vinna sina gamla förnuftiga fäder och mödrar, hvilka fordra något mera till ägta lyckfalighet, än blott en inbillad sympathi och ett haftigt föregående kärleksrus; när i våra dramer lättsinnigheten visar sig i en intagande drägt, den förnäme laftfulle uppträder omgifven af glans och höghet, och igenom några drag af ädelmod och styrka emot vår vilja trugar sig till vår beundran; när i tragedien vårt öga blifver förtroligt med de afskyvärdaste grufligheter, när vår inbildningskraft blifver vand vid att vänta sig underbara, féelika ut-

veck-

vecklingar och upplösningar; när man i operorna bringar oss derhän, att det är oss likgilltigt, om det sunda förnuftet stötes af orimligheter, så vida endast örat kittlas och förnöjes, när den omkligaste grimacerare, den oskickligaste bondlolla, så vida hon har anhang ibland den gapande publiken, skordar allmän beundran, när ändteligen, till vinnande af alla dessa dåliga ändamål, vara theater krifvare satta sig öfver sannolikhet, natur, konstregler och af den goda smaken bestämda föreskrifter, och dymedelst vanja åskådaren vid att bivista spectacle-huset, icke för att der vinna någon föda for sjalen, utan endast tidsfördrif och sinnligt nöje; — hvilken lärer icke då räkna det för en pligt, att anbefalla ynglingar och flickor ett spärsamt nyttjande af detta slags nöjen? Och nu något rorande sjelfva acteurerna: deras stånd har ett gånska lockande och behagligt utseende. Frihet; oberoende af borgerligt samhälls-tvång; stora löner; bifall; publikens odelade tillgifvenhet; tillfället att på scenen offenteligen visa talanger, hvilka utom densamma kanhända for alltid blifvit okända; smicker; godt och gästfritt bemötande af ungt folk och af dem, hvilka äro älskare af konsten; ovanlig ledighet; tillfälle att bese städer och lära känna menniskor: — detta allt kan hos mången yngling, i synnerhet om han har ett ostadigt sinnelag och en illa vald verksamhet att bestrida, blifva en anledning att välja detta stånd, framför allt om han råkar i ett förtroligare omgänge med acteurer och actricer. Låtom oss betrakta saken på närmare håll! Hurudana menniskor äro väl vanligtvis dessa theaterhjeltar och hjeltinnor? Personer utan seder, utan uppfostran, utan grundsattser, utan kunskaper; äfventyrare;

men-

meniskor tagna af det lägsta stånd; fräcka glädje nymfer, — sådana äro de, med hvilka man dageligen lefver i gemenskap, när man egnat sig åt detta stånd. Det är svårt att icke då blifva borttryckt med strömmen, att icke sjunka till botten. Afund, fiendskap och cabal underhålla en oafbruten fiendskap dem emellan. Dessa menniskor äga intet egentligt samband med staten; följagteligen saknas hos dem en betydande anledning att handla ädelt: nämligen afseendet på deras rygte ibland öfriga medborgare. Lägger man nu härtill det föragt, hvarmed, visserligen obilligtvis, många alfvarsamma personer anse dem: så blifver hjertat deraf förbittradt och försämradt. Det dagliga ombytandet af rôler betager caracteren sin enhet; man blir slutligen af vana det, som man så ofta nödgas föreställa; man har ej lof att följa sitt egentliga lynne; man måste ofta spela munter och löjlig, när hjertat sörjer, och tvärtom. Detta leder till förställning. Publiken ledsnar både vid person och hans action; hans maner roa icke mera efter tio år; det så öfverdådigt förvärfvade capitalet blir äfven så öfverdådigt förslösadt; — och sålunda blifver en omklig, torftig, sjuklig ålderdom det sista uppträdet på skådespelare banan.

9

Den som har acteurer och musici under sin uppsigt och direction, den råder jag att ge-

genast i början sätta sig på en viss fot med dem, så framt man icke vill bero af deras bångstyrighet och griller. De hufvudsakligaste punkter, hvilka man härvid har att iakttaga, äro: att visa dem, det man är vuxen sin syssla; att man förstår att bedömma en konstnär och rätta hans misstag; att vänja dem vid punktlighet och ordning, och vid första felsteg, näsvishet eller tygellöshet, behandla dem med stränghet; men för öfrigt i mån af hvar ock ens enskillda talanger och moraliska uppförande, bemöta dem med artighet och utmärkt höflighet, utan att likväl någonsin göra sig till kamrat med dem.

10.

Uppmuntra genom ett afpassadt beröm, men smickra icke, upphöj icke öfver höfvan en ung nybörjare, han vare sig författare eller konstnär! Det är just derigenom man förderfvar de flesta af dem i Tyskland. Det öfverdrifna handklappandet och berömmet gör dem obetänksamma, uppblåsta och högmodiga. De bemöda sig då icke vidare derom, att sträfva till högsta möjliga fullkomlighet, och upphöra att hysa aktning för en publik, som synes så lätt att tillfredsställa. Beklageligen förleder tillståndet af våra tiders litteratur oss alltför lätt till att berömma allt, som icke är rent af galenskap, emedan man nästan är vand vid att läsa endast orimligt krims-

krimskrams, i synnerhet då fråga är om vitterhet och poësi. Låt detta icke alfkracka och förvilla dig, yngling af talanger och smak! Bevara ditt hjerta for afund! Låt tillbörlig rättvisa vederfaras hvarje främmande förtjenst! Sök alltid sådana mäns sällskap, igenom hvilkas omgänge du, till förmån för din konst, kan blifva visare och bättre; men undvik deremot den flora svärmen af låga smickrare och enthousiaster.

11

Så ringa fördel man röner af förtroligheten med konstnärer af det allmänna slaget: så lärorikt och nöjsamt är omgänget med en man, som vet att med sin konst förbinda philosophisk redighet, ordning och snille. Det är en lycka att blifva handledd af en sadan konstnär, hvars snille bildats af kunskaper; hvars blick skärpts genom studerandet af naturen och menniskan, hos hvilken sånggudinnornas milda intryck och behag danat hjertat till kärlek, vänskap och välvillja, och renat sederna. Hans vänliga vältalighet skall muntra oss i ledsnadens och bekymrens stunder, hans omgänge skall försona oss med verlden, när harm och missnöje pråga oss; han skall skänka oss uppmuntran och tröst efter motbjudande, modo amma och torra ämbets göromål; skall lifva vår inbildningskraft och gifva våra nerver ny styrka, när de genom ett långvarigt bemödande blifvit forslappade han skall förvandla den tarfligaste kost till en guda-måltid, vår hydda till en

en helgedom, till ett tempel, och vårt hjerta till ett sånggudinnornas altare.

12.

Man plägar tala mycket om fördelen af Sällskaps theatrar och om deras välgörande inflytelse på ungt folks bildning. Det skulle föra mig för långt; om jag här ville detaljera allt hvad som låter säga sig för och emot denna saken, och hvad jag sjelf mångfaldigt haft tillfälle att anmärka och erfara härvid: en stor del af det, som jag i allmänhet i detta kapitel yttrat om theatern, är äfven användbart på sällskaps-theatrar. Den särskillda försigtighet åter, hvilken man har att iakttaga vid valet af stycken och rôlernas utdelande, när dygdiga unga personer skola uppföra skådespel, faller lätt i ögonen. Jag skulle dock, om jag blefve rådfrågad, på det högsta anbefalla föräldrar ett klokt afseende på deras barns ålder, sinnelag och temperament, såvensom på den grad af bildning och caracters-styrka de redan uppnått, eller ännu icke hunnit förvärfva.

Sjette Kapitlet.

Om omgänget med personer af hvarjehanda stånd i borgerliga sammanlefnaden.

1.

Låtom oss göra början med herrar *Läkare!* Intet stånd är för menniskoslägtet mera välgörande, än detta, när det uppfyller sin bestämmelse. Den mannen, som forskar i alla naturens skatter, som uppspanar dess verkningar, i afsigt att uppsöka medel till lindrande af menniskans, detta skapelsens mästerstyckes, plågor, till motande af de faror, hvarmed dess synliga materiella del hotas hvilka qväfva dess själsförmögenheter, och ofta redan förstöra hela machinen, innan alla dess krafter hunnit utveckla sig: den mannen, som icke skyr åsynen af eländet, jämmern och smärtan, som uppoffrar sin makelighet, sitt lugn, som kanske vågar sin egen helsa, sitt eget lif, för att bistå lidande bröder; denne mannen förtjenar högaktning och varm erkänsla. Han återgifver åt en talrik familj sin beskyddare, sitt stöd, sin välgörare, räddar omyndiga barn, då han räddar deras fader och uppfostrare, återför den älskade maken ifrån grafvens rand i sin trogna hustrus armar. — Med *få* ord: intet stånd har så omedelbart lycksaligt inflytande på samhällets väl, på medborgares lycka, trefnad och tillfredsställelse, som Läkarens. Och

när

när man betänker hvilken mängd af kunskaper härtill fordras! — utan snille kan man icke komma synnerligen långt i något stånd; likväl gifves det vetenskaper, i hvilka en enkel sund tankeförmåga, och ſtundom kanske äfven något mindre, gör rätt god tjenſt; för att vara god läkare deremot fordras ovilkorligen ett upplyſt och högſt redigt hufvud. Snillet gör dock här ej ensamt hufvudsaken; ett outtröttligt ſtuderande är äfven högſt nödigt, så framt man vill hinna långt i denna lärdomsgren. Andteligen, om man besinnar, att dessa kunſkaper, med alla andra dertill hörande ſjärmare vetenskaper, hvari läkarekonſten fordrar underbyggnad, juſt utgöra den vigtigaste, naturligaste och säkraſte kännedomen af den synbara menniſkan — ſtuderandet af naturen i alla dess riken, i alla dess möjliga verkningar, i alla dess beſtåndsdelar; ſtuderandet af menniſkan, dess kropp och ſjäl, dess faſta och flytande delar, dess hela composition, dess sinnesrörelser och lidelser — hvad kan då vara mera lärorikt, tröſtande och uppmuntrande, än en sådan mans omgänge och biſtånd? Men det gifves ibland Æsculapii söner äfven oräknelige af ett helt annat slag; personer, dem doctorshatten meddelat privilegium att på fattiga sjuka anſtälla sina lika så dumdriſtiga, som råa, försök; personer, hvilka anse patientens kropp som sin egendom, som ett kärl, i hvilket de efter behag kunna vräka allahanda flytande och torra materier, för att observera hvilken verkan striden emellan dessa saltartade, sura och spirituösa saker möjligtvis kan alstra, och hvarvid de intet våga, om icke på sin högd det — att ſjelfva kärlet förſtöres. Andra åter felas det, oaktadt de grundligaſte kunskaper, tillräcklig urskillning. De bortblanda sjukdomarnas symptomer, lå-

ta

ta bedraga sig af patientens falska berättelse, forska icke med kall blod, icke med nog flit och djupsinnighet, och förordna i följe deraf medel, som utan tvifvel skulle hjelpa — så framt vi hade den sjukdomen, med hvilken de tro oss vara behäftade. Andra åter hålla sig orthodoxt till ett visst system, en viss auctoritet, ett visst mode, och skjuta aldrig skulden på sin egen blindhet, utan på naturen, om deras läkemedel medföra annan verkan, än den, hvilken de af fördom tilltrott dem; andra åter fördröja sina patienters tillfrisknande, för att jämte apothekaren och fältskären så mycket längre draga fördel af sjukdomen. I hvilken af dessa herrars händer man ock nu må falla, så är man ändock alltid i fara att blifva ett offer för okunnighet, vårdslöshet, envishet eller elakhet.

Likväl är det visserligen, till och med för en Laicus, så framt han eljest har någorlunda förstånd och godt öga, samt dermed förbinder erfarenhet och försvarliga kunskaper, icke just svårt att af uppförandet, af sättet att fråga och förordna, skilja den *grofva* charlatanen ifrån den skickliga läkaren; men att ibland de *bättre* märka den, till hvilken man säkrast kan anförtro sin kropp, det är mycket svårare. Jag skulle derföre anbefalla följande reglor i afseende på omgänget med Läkare:

Lef måttligt i alla afseenden, så kan du se Läkaren hos dig som vän, men du skall sällan behöfva hans hjelp!

Gif noga akt på det, som är skadligt eller tjenligt för din constitution, som bekommer dig väl eller illa! Inrätta ditt lefnadssätt

sätt ſträngt derefter, så ſkall du icke ofta råka i nödvändighet att ſkicka dina penningar till apotheket!

Om man icke är alldeles främmande i phyſiken, derjämte litet bekant med mediciniſka böcker, känner ſitt temperament, och vet till hvilka ſjukdomar man har anlag och hvad ſom verkar på vår kropp, ſå kan man, äfven ofta i alfvarſamma ſjukdomar, vara ſin egen läkare. Hvarje menniſka är, ſå vida hon lefver enformigt, mera blottſtälld för *ett* ſlags ſjukdomar, än för ett *annat*. Studerar hon nu med alfvare denna enda gren af läkarekonſten, ſå ſkulle det vara högſt besynnerligt, om hon icke deri ſkulle ernå tillräfvenlyrs mer, åtminſtone lika ſtor, insigt, ſom en man, hvilken har att öfverſe hela häreu af ſjukdomar.

Fordrar åter nöden, att du vänder dig till en läkare, och du vill utſöka dig en i högen: ſå gif förſt akt på, om mannen har ſundt förnuft; om han i andra mål raiſonnerar med tydlighet, opartiſkt och utan fordomar; om han är modeſt, tyſtlåten, flitig, tillgifven ſin konſt; om han hyſer ett känſlofullt, menniſkoälſkande hjerta; om han plägar beſtorma ſina ſjuka med en mängd ſkiljagtiga läkemedel, eller betjena ſig af de enklare medlen och, om möjligt är, lemna naturen åt ſitt eget lopp; om han anbefaller en diet, inrättad efter hans eget tycke och ſmak; om han förbjuder det, ſom är *honom* vidrigt; råder till det, hvartill *han* har appetit; om han ſtundom motſäger ſig ſjelf i ſitt tal; om han är faſt i ſitt ſyſtem, eller läter vill-

tadt dömdt, om man påstår, att, för att vara god Jurist, det icke fordras mycket sundt förnuft, utan blott minne, slentrian och ett hårdt hjerta; eller att Juridiken icke vore annat, än konsten att på ett privilegieradt sätt beröfva folk sina penningar och ägodelar. Visserligen, om man med en Jurist förstår en man, som endast har sit Jus Romanum redigt i hufvudet, som känner chicanens alla smygvrår, och har studerat Rabulisternas spetsfundiga distinctioner, så kan man hafva rätt; men en sådan vanhelgar ock sitt aktningsvärda ämbete.

Det är dock i sanning bedröfligt — för att icke förtiga det onda — att i detta stånd så många domare och advocater, äfvensom rättegångs-förvaltningen i de flesta länder, gifva ymniga tillfällen till dessa hårda beskyllningar. Der egna sig då de slöaste hufvuden till studerande af Juridiken, hvarmed de icke förbinda några andra kunskaper, men det oaktadt äro så stolte öfver detta miskmask af gamla rommerska, för våra tider föga passande, lagar, att de tro om hvar och en, som icke på sina fem fingrar kan upprepa dessa ädla pandecter, att han lärt allsintet. Hela deras tankeförråd innefattas i alla böckers bok, Corpus Juris, och en sfel civilist är visserligen i sällskapslefnaden den tråkigaste varelse man kan föreställa sig. Oerfarne i alla öfriga menskliga mål, i alla andra snillet upplysande och hjertat förbättrande konster, tillträda de publika ämbeten. Deras barbariska styl, deras årklånga perioder, deras gåfva att göra den enklaste, tydligaste sak vidlöftig och obegriplig, uppväcker äckel

och

och ledsnad hos hvar och en, som har smak och känsla för redighet. Om du ock icke öfverlefver den olyckan, att dina angelägenheter falla i en egennyttig, partisk, lat eller slötänkt domares händer; så är det redan nog af, om din, eller din motparts advocat är en menniska utan känslor, en vinningslysten bedragare, ett fårhufvud, en chicaneur, för att vid en rättegångsfråga, hvilken hvarje fördomsfritt och redigt hufvud kunde afgöra på en timme, blifva uppehållen i flera års tid, se hela hvalf af acter sammanskrifna, och betala tre gånger så mycket i omkostnader, som föremålet för hela tvisten är värdt, ja sluteligen förlora den rättvisaste sak, och lemna din oskridiga egendom i främmande händer. Och om ock ingendera af dessa händelser inträffade, om både domare och advocater vore skicklige och redlige män, så är justicens gång i många länder så beskaffad, att man måste uppnå Methusalems ålder för att öfverlefva slutet af processen. Der försmägta hela familjer i elände och fattigdom, under det skälmar och hungriga scriblerer dela deras förmögenhet emellan sig. Der blifver den mest grundade fordran förklarad för ogilltig, endast för ett litet fels begående mot de antagna formaliteterna. Der måste den fattigare låta det behaga sig, att hans rikare granne röfvar ifrån honom hans fäderne-arf, så snart chicanen finner medel att misstyda ordaförståndet af något gammalt document, eller om den förtryckte icke har tillräcklig förmögenhet att bestrida de till processens utförande nödiga omkostnader. Der nödgas barn och barnbarn med tålamod åskåda, huru deras föräldrars gods, under förevändning af att betala de derå åsamkade skul-

skulder, flera århundraden igenom förblifva i privilegierade tjufvars händer, under det att hvarken sjelfva ägaren eller creditorn drager någon nytta deraf, så snart dessa tjufvar äro nog spetsfundige att uppsätta räkningar, hvilka äro enliga med den brukliga formen, och således till utseendet rigtiga. Der ser man mången oskyldig lemna sitt lif på schavotten, emedan Domarena icke äro så bekanta med oskuldens språk, som med en falsk vältalighets ordvrängningar. Der låta Professorer sina skägglösa disciplar författa domar rörande lif och gods, och gifva den rätt, som bäst betalt deras responsum. — Dock, hvad hjelpa väl alla exclamationer, och hvem känner icke denna förödelsens styggelse?

Jag vet intet bättre råd att meddela, än detta: Man akte sin person och sin förmögenhet för att någonsin falla i rättvisans händer!

Man undvike på allt möjligt sätt hvarje process, och förlike sig hällre med sin motpart, äfven om man är fullkomligen öfvertygad om rättvisan af sin sak, och gifve hällre borrt hälften af det, hvars besittning en annan gör oss stridigt, än att låta det komma till juridisk skriftväxling!

Man hålle sina affärer i så god ordning, afslutne i sin lifstid allt så tydligt och så redigt, att man icke lemnar sina arfvingar någon anledning till rättegångs-tvist!

Har åter den lede fienden vältat oss en process på halsen, så söke man sig en redlig,

lig, oegennyttig och skicklig advocat — ofta får man dock söka denna länge nog — och bemöde sig att komma öfverens med honom så, att man utom hans lagliga arfvode lofvar honom större betalning i mån af tidens korthet, inom hvilken han utforer saken!

Man göre sig beredd på att aldrig återvinna besittningen af sina gods, om dessa en gång råkat i advocaters och curatorers händer, i synnerhet i de länder, der gammal slentrian, sömnagtighet och inconsequence råda i allmänna ärendernas förvaltning!

Man tillåte sig intet slag af mutor! Den som gifver dylika är nästan en lika så arg skälm, som den, hvilken emottager dem.

Man beväpne sig med tålamod i alla de mål, dem man har att afgöra med Jurister af det vanliga slaget.

Man betjene sig aldrig af en sådan i de saker, hvilka böra skyndsamt och enkelt behandlas!

Man vare ytterst försigtig i skrift, tal, löften och påståenden emot Jurister! De fästa sig vid bokstafven. Ett juridiskt bevis är icke alltid ett bevis öfverensstämmande med sunda förnuftet; juridisk sanning är stundom något mer, stundom något mindre, än annan sanning; juridiska uttryck äro icke sällan underkastade en helt annan uttydning, än vanliga uttryck, och juridisk villja ofta motsattsen af det, som man i allmänna lefvernet kallar villja.

3.

Jag kommer nu till *Militär-ståndet.* Om i våra nuvarande krig ännu fäktades man mot man, och konften att döda menniſkor icke vore ſå methodiſk och mechaniſkt inrättad; om endaſt perſonlig tapperhet afgjorde ſtridsmännens lycka, och ſoldaten endaſt ſtridde för ſitt fädernesland, till ſin egendoms och ſin frihets förſvar; då ſkulle äfven ſannerligen ännu icke en ſådan ton råda ibland deſſa mär, ſom nu, då, för att vara en ſkicklig krigshjelte, det fordras kunſkaper af helt annat ſlag, då ett par nya reſſorter, nämligen ſubordination och ett conventionelt begrepp om ära, på visſt ſätt trädt i tapperhetens ſtälle, och deſſa måſte tvinga menniſkor att ſtå ſtilla och låta fienden ſkjuta på ſig på afſtånd, och icke få röra ſig ifrån det ſtället, der Förſtens lidelser befallt dem ſtå och våga ſitt lif för några groſchen. Likväl voro en viſs råhet, tygellöshet och ett förakt för all moral och borgerliga ſedvänjor — likaſom voro deſſa lagar endaſt ſtadgade för fredens barn — ännu i förra hälften af detta århundrade den allmänna caracteren hos militär-ſtåndet, ſå af högre, ſom lägre rang. I våra dagar åter ſer det helt annorlunda ut härmed. Näſtan i alla europeiſka ſtater finner man ibland män och ynglingar i militär-ſtåndet perſoner, hvilka genom inſigter i alla vetenſkaps och konſts grenar, i ſynnerhet dem hvilka höra till deras metier, genom ett modeſt och beſcfvadt uppförande, genom ſträng moralitet, ſagtmod i caracteren och ett nyttigt användande af ſina lediga ſtunder till ſnillets och hjertats bildande, göra ſig värda allmänhetens aktning

och

och kärlek. Jag skulle således icke behöfva meddela några särskilda föreskrifter för omgånget med officerare, om icke dels, som i alla andra stånd, äfven här undantag ifrån det goda ägde rum, dels några andra afseenden icke med stillatigande kunde förbigås: dock behöfver jag härvid icke vara mångordig.

Den som af sitt stånd, sin ålder eller sina grundsattser, hvarken finner sig befogad att låta gäcka eller förolämpa sig, eller kan hafva luft att utplåna ett förolämpande medelst en duell; den gör väl, om han undviker tillfället att vid spel, i dryckeslag eller andra dylika fall, råka i sällskap med *råa* personer af militär-ståndet, eller, om han icke kan undvika dylika tillfällen, uppför sig så varsamt, höfligt och allvarsamt, som möjligt. Emedlertid beror ganska mycket härvid af det rygte, hvari man satt sig, och en hederlig, stadig, redlig och förståndig man plägar till och med af utsväfvande omoraliska personer blifva respecterad och skonad.

Öfver hufvud råder jag att i tal och uppförande vara försigtig emot officerare. Fördomen af en illa beräknad heder, som råder i de flesta arméer, i synnerhet i den franssyska, och som ifrån många andra sidor betraktad kan medföra en nytta, hvilken det vore för vidlöftigt att här detaljera, befaller en officer att icke likgiltigt anse äfven det mindsta tvetydiga ord, som säges honom, utan att genast fordra satisfaction med vapen i hand; och ofta har då ett uttryck, hvaraf man i allmänna lefvernet oklandradt kan betjena sig, för honom ett förolämpande utseende. Man får till exempel väl säga: "Detta

var

ta stånd, och jag har i synnerhet under mitt vistande i Hamburg, Bremen och andra städer, lärt känna några af dem, hvilka i sanning, om de stått på en annan skådeplats, skulle blifvit namnde ibland sin tids största män.

Då man likväl icke behöfver några reglor för att lära huru man bor omgås med visa och goda menniskor, så vill jag här endast tala om uppförandet med köpman af vanliga slaget. Desse blifva vanligtvis allt ifrån sina första ungdoms-år, så väl physice, som moraliter, danade till att endast hafva penningar och ägodelar till sitt ögonmärke, och att icke hafva sinne för annat, än rikedom och vinst, så att de nästan alltid bedömma en menniskas värde efter tyngden af hans penningschatull, och att hos dem: *den mannen är god*, betyder detsamma, som: *den mannen är rik*. Härtill kommer väl ytterligare, i synnerhet i riksstäder, ett begär att öfverträffa andra sina likar i pragt, vid alla de tillfallen, då det faller i ögonen, för att visa, det deras saker stå på en god fot. Men då de med denna böjelse alltid förena sparsamhet och vinningslystnad, och, så snart det icke kan blifva märkt, inom sina hus lefva ytterst indraget och torftigt, och förneka sig ganska mycket: så blifver man der varse en contrast af småagtighet och glans, af girighet och slöseri, af nedrighet och högmod, af okunnighet och pretentioner, som väcker medlidande; och så industriösa köpmän ock eljest äro, så sakna de dock meränds den gåfvan, att göra en liten fête glänsande genom

nom en smaktull anställning och med ringa kostnad föra en anständig lefnad. Med undantag af Hamburg passar väl detta mer eller mindre på alla tyska handelsstäder.

Vill du blifva aktad af denna folkklass; så måste du åtminstone vara kand derför, att dina economiska omständigheter icke äro svaga: välmåga gör på dem det bästa intrycket. Det må vara genom ditt eget förvållande; eller genom olyckor; så skall du äfven med de härligaste; så förståndets, som hjertats, egenskaper blifva föraktad af dem, om du är i torftiga omständigheter.

Vill du beveka en sådan till ett barmhertighets-verk, eller eljest till en ädelmodig gerning: så måste du antingen leda hans fåfänga med i spelet, så att det blifver väl bekant; eller också måste mannen tro, att himmelen hundradefallt skall vedergälla honom hans gåfva, i hvilket sednare fall det blifver ett andäktigt ocker.

Rika köpmän spela, när de spela, vanligtvis om flora summor. De betrakta detta som hvarje annan speculations-handel; men de spela ock då med all möjlig konst och uppmärksamhet. Man tage fig derföre till vara, när man icke förstår spelet, eller handterar det vårdslöst och blott som ett tidsfördrif, att inlåta fig deri med sådana personer.

Låt det för all del icke falla dig in att sätta värde på börd och rang, i synnerhet om du är fattig! Ty då utsätter du dig för stötande förödmjukelser.

Lik-

Likväl plägar i många köpmanshus en man med ſtjerna, ordensband och titlar, gemenligen blifva firad: detta ſker då af högmod, för att visa, att äfven förnäma der njuta gäſtfrihet, eller att man ſtår i förbindelse med hofvet och de förnämſta familjerna.

Äfven den Lärde och Konſtnären blifva här sedde öfver axeln, eller endaſt af fåfänga tålde och höfligt bemötte. En ſådan må aldrig vänta ſig, att hans ſanna värde blifver erkändt.

Då handelns ſäkerhet berör af punktlighet i betalning, noggrannhet och credit, så ſätt dig hos köpmän i rygte för att vara ordhållen och ordentlig betalare: de ſkola då akta dig högre, än mången mycket rikare man.

Man akte ſig, ſå framt man icke ſjelf i grund förſtår handeln, för att låta förleda ſig at köpmän till några gemensamma företag och ſpeculationer. Lofvar företaget annolikt någon ſäker vinſt, ſå aktar köpman ſig nog för att uppenbara ſig för en Laicus, om han ock vore hans bäſta vän, för att låta honom dela fördelen deraf. Sådana tillbud böra således alltid miſstänkas. Att man deſsutom alltid, följderna må vara ſå lyckliga ſom häldſt, kommer till korrta vid ſluträkningen och delningen af vinſten, det förſtås af ſig ſjelft.

Den ſom vill köpa för godt köp, köpe för contant! — Detta är en ganſka känd regel. Man har då fritt val af köpmän och varor, och man kan icke tillräkna någon, om han, i okunnighet om huruvida och huru ſnart

snart han blifver betald, fordrar ett öfverdrifvet pris eller framlemnar det sämsta som han har. Har man orsak att vara nöjd med den mannens uppförande, med hvilken man handlar: så byte man icke om onödigtvis, löpe icke ifrån en köpman till den andra! Man blifver trognare berjent at de personer, som känna oss och dem det är angeläget att bibehålla oss som kunder, och de gifva oss ock, om våra omständigheter så fordra, lättare credit, utan att derföre höja priset på sina varor.

Man afhålle sig ifrån att för den ringa fördel en köpman kan draga af vår obetydliga handel förorsaka honom mycken tidsspillan och omvägar! Denna oled är i synnerhet fruntimren egen, hvilka stundom låta framdraga för tusen daler varor, för att efter ett två timmars bekikande och befingrande köpa för en gyllen, eller och förklara allt hvad de sett för dåligt och dyrt.

Hos smärre köpmän och i de städer, der egenteligen endast kramhandlare bo, har den oartiga plägseden inrotat sig, att desse ofta fordra mycket mera för sina varor, än det hvarföre de slutteligen lemna dem. Andre föregifva med en förställd upprigtighet och redlighet, att de uppgifvit ytterste priset, och låta icke afpruta ett enda runstycke; och då får man ofta betala dubbelt så mycket, som varan är värd. De förre skulle man lätt kunna vänja af med sina småknep, om de mest ansedde i en stad kommo öfverens att aldrig handla med sådana skälmar. Detta judiska förfarande är dock lika så oredligt, som o-

klokt

klokt, af *bägge* nämnda slags christna handlande. De bedraga dermed på sin höjd blott några främmande och sådana, som allsicke förstå sig på varornas värde; hos andra deremot förlora de allt förtroende, och när man väl känner deras sed, så bjuder man dem blott hälften af det de begärt. För öfrigt skall den som vill köpa något hafva ögonen öppna: det är oförnuftigt att affluta en handel af någon vigt, utan att förut hafva förvärfvat sig kännedom om den varans verkliga värde, som man ämnar köpa.

Hvilken stor försigtighet man har att iakttaga vid häfthandeln, det är en bekant sak. Härvid har den fördomen insmygt sig att föräldrar och barn, syskon och vänner, herrar och tjenare, icke tro sig behöfva göra sig någon samvets-förebråelse deraf, att bedraga hvarannan.

5.

Herrar *Bokhandlare* förtjente väl ett eget kapitel. Deri kunde man säga ganska mycket sannt till deras beröm, hvilka icke driva denna handel som en judisk näringsgren, så att de tilläfventyrs litet bry sig om *hurudana* böcker man förlägger och säljer hos dem, allenast de draga vinst deraf, — hvilka det icke är likgiltigt, om man brukar dem till barnmorskor för små krymplingar och missfoster, om de tjena till verktyg för utbredandet af en dålig, fadd, falsk smak och

och ekaka grundsattser, — utan hvilka, som vår Nicolai, äro måne om sanning, cultur och upplysning, — hvilka uppmuntra den misskända borttskymda talangen, framdraga den ur stoftet, sätta den i verksamhet och ädelmodigt understödja den, — hvilka använda sitt dagliga omgänge och sin bekantskap med lärda och böcker dertill, att sjelfve samla sig kunskaper, att bilda sitt snille och blifva fullkomligare menniskor. Härvid skulle då, för contrastens skull, motbilden icke göra ekak verkan. — Bilden af en man, hvilken, sedan under ett halft århundrade de förträffligaste verk gått igenom hans smutsiga, penninggiriga fingrar, ännu alltid förblifvit lika så okunnig och dum — med undantag af hvad de små öckrare-knepen beträffar — som en tio års pojke, — hvilken skattar och köper manuscript och nya böcker efter tjockleken, efter titeln, och efter det förhållande, enligt hvilket han kan förmoda, att en af falsk smak villseledd publik skall gripa derefter, — hvilken, för att underhålla denna falska smak, låter skägglösa ynglingar sammansudla jämmerliga brochurer, romaner och sannsagor, och låter dem utgå i verlden under sin firma (namn), — hvilken med en mycket lofvande mode-titel eller smånätta gravurer utstofferar den ömkligaste smörja, hvars uselhet han sjelf känner, och sedan släpar detta krimskrams med sig till Francfurt eller Leipzig, och der af fala recensenter köper sig ett skamligt beröm för sin lumpsamling, — hvilken bemöter och betalar en man af talanger likasom en dagsverkskarl, drager fördel af en fattig författares torftiga husliga belägenhet, för att betala ett verk, som fordrat tankeförmågans hela spänning, nattvak och verklig påkostnad af

snil-

snille, likasom vore det maculatur, och det, oaktadt han dervid vinner flera tusende, — hvilken, så ofta ett arbete blifver honom tillbudet, med förakt rynkar på näsan och skakar hufvudet, för att komma åt det för få mycket bättre pris, — hvilken, som ibland andra våra vänner i Carlsruhe och Frankenthal, genom eftertryck gör sig till tjuf af andras egendom. Ändteligen kunde jag gifva föreskrifter, huru författare böra omgås med bokhandlare af nämnda slag, för att icke blifva deras slafvar, — huru man kan göra sig vigtig för dem, och i hvilken form man bör gjuta sina snille-producter, så framt man skall vinna förläggare bland dessa vår tids socier. — Men dessa äro till en del skråhemligheter, hvilka ibland oss stora Lärda endast mundteligen fortplantas, och dem man således icke får förråda för den som blott är läsare.

Vid det första flygtiga öfverseendet skulle man tro, att alla bokhandlare, som hade något att förlägga, borde blifva rika. Om man i Tyskland antar tjugufyra millioner innevånare, och sedan räknar, att af hvarje bok tusen exemplar blifva tryckta, så gör detta endast *ett* exemplar på tjugufyra tusen menniskor. — Och hvilken bok kan väl vara så dålig, att icke ibland tjugufyra tusen personer en finge lust att köpa den? Men man blifver snart af en annan mening, när man genomögnar herrar bokhandlares contoböcker; när man erfar, att de af sina ämbetsbröder icke blifva betalte med penningar, utan med maculatur och förlegadt gods, och af andre köpare oftast med löften, äfvensom att

att man ifrån summan af nämnda tjugufyra millioner näſtan måſte afräkna hela bondeſtåndet, och att de ömniga Läs-bibliotheken och eftertrycks fabrikerna tillfoga dem betydlig ſkada.

Dock ännu *en* anmärkning: den som i synnerhet vill ſtälla ſig in hos bokhandlare, den låne och utlåne icke mycket böcker och inrätte inga Läse-ſällſkaper! Man kan sannerligen eljeſt icke tillräkna de ſtackars handelsmännen, om de genom eftertryck, småknep och njugga honorarier, söka ersättning hos ſina colleger, hos publiken och hos författare, när ibland tjugu personer knapt en köper en bok, och de öfrige läsa gratis.

6.

Jag har i denna boks förſta del, då jag meddelade anmärkningar öfver omgänget med menniſkor, talat om uppförandet emot lärare och uppfoſtrare. Under denna klass har jag dock ej innebegripit de så kallade Maitres: de för timman betingade *Läromästare i språken och de fria konsterna.* Om dessa vill jag således här yttra ett par ord.

Det är visserligen ett högst tröttsamt göromål, att till vinnande af ſitt underhåll hela dagen igenom löpa i blåſt och oväder ifrån ett hus i ett annat, och utan att äga fritt val af scholärer nödgas otaliga gånger repetera de förſta principerna för en konſt eller

ett

ett språk. Finner man det oaktadt ibland dessa mästare en man, hvilken, trotts dessa afskräckande svårigheter, är mera mån om de framsteg hans scholärer göra, än om den vinst han drager af sitt yrke, — som är med alfvare angelägen om att med lätthet, grundligt, lifligt och tydligt undervisa i sin konst: så hedre man denne, likasom hvarje annan, hvilken bidrager något till vårt bildande! Man lyde honom! Man låte det icke bero dervid att uthärda lärotimman, utan berede sig dertill i förhand och öfverläse det redan lärda, på det han icke måtte förrätta sitt svåra arbete med ledsnad! Ofta träffar man dock ibland dessa herrar ganska dåliga subjecter: menniskor utan uppfostran och seder, hvilka i det som de skola bibringa andra sjelfve icke hysa några klara begrepp, och alldramindst äga den gåfvan att uppväcka dylika hos sina scholärer, — personer, hvilka, i synnerhet om de hafva att göra med barn, låta dem lära utanläxor, hvarmed de vid tillfälle kunna bedraga de okunniga föräldrarna, hvilka då bekomma stora begrepp om de fortsteg deras söner och döttrar gjort, under det mästaren sjelf är glad deråt, när den ledsamma timman lyckligen förlupit, — personer, hvilka, för att nöjsamt fördrifva denna timma, berätta stadsnyheter, föra sqvaller ur *ett* hus i ett *annat*, eller, som än värre är, utöfva det oädla handtverket af kopplare och kärleksbrefdragare. Jag kan icke nog varna hvar omtänksam fader och dem, hvilka ungt folks uppfostran är anförtrodd, för detta elaka slag af läromästare, och råder att så ofta som möjeligt bivista sådana mästares lärotimmar, dem man icke noga känner. Jag kan icke afhålla mig ifrån att anbefalla denna försigtighet emot Spelmästare. Större delen af

des-

dessa herrar utgöres af ganska lättsinniga, vällustiga och sinnliga personer. Musiken uppväcker känslor, men dunkla känslor, hvilka oftare alstra anlag till vällust, än till renare dygder, mera sysselsätta inbildningskraften, än förnuftet. Derföre gifves det ibland virtuoser så många förderfvade och dumma personer. Helt annorlunda förhåller det sig med stora compositeurer; jag talar här blott om dem som exequera musiken.

7.

En redlig, arbetsam och skicklig *handtverkare* eller *konstarbetare* är en af de nyttigaste personer i staten, och det länder våra seder till föga heder, att vi så ringa akte detta stånd. Hvad har väl den sysslolöse hofsvatsaren, hvad har en rik dagdrifvare, som för sina reda penningar köpt sig titel och rang, att brösta sig öfver framför den flitiga borgersmannen, som på ett tillåtet sätt medelst sina händers arbete förvärfvar sig sitt uppehälle? Detta stånd uppfyller våra första och naturliga behof. Utom det skulle vi med våra egna höga händer nödgas förtjena vår föda och sörja för vår klädnad och alla öfriga lifvets beqvämligheter; händer det åter, att en handtverkare eller konstarbetare (som det verkeligen ofta sker) igenom uppfinnings-kraft och förädlande af sin konst höjer sig öfver det mechaniska, så förtjenar han dubbel aktning. Härtill kommer, att man verkeligen ibland dessa personer, hvilka under sina göromål hafva tillräcklig tid att tänka på

på andra goda saker, stundom träffar de upplystaste hufvuden och män, som äro friare för fördomar, än många, hvilka genom studerande och systemsgriller förvridit sitt sunda förnuft. Man hedre således en rättskaffens och flitig handtverkare, och uppföre sig höfligt emot honom! Man tage sig icke onödigtvis ifrån honom, för att anlita en annan, så länge man är nöjd med hans arbete hans flit och hans priser! Man uppväcke icke skrå-afund ibland dessa personer! Då alla omständigheter äro lika, så föredrage man *den* handtverkare, som är vår granne, framför den längre borrt boende! Man betale ordentligt, punktligt, redbart, och prute icke öfver hvad rätt och billighet fordrar! Oförsvarligt är det förfarande af så många förnäma och till och med rika, hvilka, oaktadt alla de slösande omkostnader de göra, alltid sist tänka på att betala de handtverkare, som arbeta för dem. De förlora kanske på *en enda* afton flera tusende vid spelbordet, och anse det för ärerörigt att uppskjuta med betalandet af dylika spelskulder; deras fattiga skomakare deremot måste, för att erhålla en räkning om tio riksdaler, af hvilka mer än hälften bestå i rent förskott, betalt, förgäfves gå fram och åter i flera års tid och låta borrtvisa sig af en plump hofmästare. Detta störtar mången ärlig, eljest välmående, borgare i fattigdom, eller förleder honom att blifva en bedragare.

Hos handtverkare råder gemenligen den elaka vanan att ljuga. De lofva hvad de icke kunna hålla eller ämna hålla, och åtaga sig mer arbete, än de inom den utsatta tiden

den äro i ſtånd att förfärdiga. Det ſkulle vara mödan värdt, att, i likhet med hvad jag tillförene föreslagit, i anseende till dyra och obilliga köpmän, de meſt ansedde personerne i en ſtad förenade ſig deri, att icke vidare låta arbeta hos en sådan vindspelare. Hvad *mig sjelf* beträffar (som tillåfventyrs alltför pedantiſkt räknar på ordhållighet och ordning): ingår jag alltid med de handtverkare, som arbeta för mig, den öfverenskommelsen, att jag på ögonblicket tager mig ifrån dem, så snart de icke hålla sitt löfte. Jag ſkrifver merändels i deras närvaro upp den timmen, på hvilken de lofva att lemna arbetet färdigt; är nu denna timmen inne, och de infinna ſig icke, så hafva de ifrån bittida på morgonen till sent inpå natten ingen fred för mig och mitt folk. Härigenom, och om man hvarje gång genaſt betalar arbetet vid aflemnandet, vinner man den fördel, att blifva mera sällan bedragen, än andra.

8.

En återkaſtad blick på det som jag sagt om omgänget med köpmän erinrar mig, att jag äfven vid detta tillfälle bort tala om *Judarna*, såsom födda handelsmän. Jag vill derfore här framſtälla det lilla jag rörande detta mål har att föredraga.

I America träffar man ganſka många Judar, hvilka till alla delar i seder och bruk öfverensſtämma med de Chriſtna, ja till och med förbinda ſig med chriſtna familjer igenom ömseſidiga giftermål. I Holland och nå-

gra

gra af Tyfklands ſtäder, i ſynnerhet i Berlin, är många dylika familjers lefnadssätt näſtan allsintet ſkilldt ifrån öfriga religionsförvandters. I thy fall är då en af de orſaker häfven, hvarföre detta folks caracter har så många klandrade egenheter. Visserligen finna beklageligen de fleſte Judar icke längre i högre cultur, än att de borrtbyta ſina seders enfald och ſtränghet emot chriſtna laſter och dårſkaper. En judiſk sprätt, välluſtling eller fritänkare, spelar då merändels en ganſka dålig rôle. Att för öfrigt det högſt oförsvarliga förakt, hvarmed vi bemöte Judarna, — det förtryck, hvari de lefvä i de fleſta länder, och omöjligheten att på annat sätt, än genom ocker vinna ſitt lifs uppehälle, — att detta allt icke ringa bidrager dertill, att dana dem till moraliſkt elaka och leta dem till nedrigheter och bedrägeri, — ändteligen att det, oaktadt alla dessa omſtändigheter, likväl finnes ädla, välvilliga och ädelmodiga menniſkor ibland dem: — är lika så bekant, som ofta sagt. Låtom oss dock här betrakta Judarna, icke sådana, som de under andra omſtändigheter *kunde* vara, eller som *enskillda* subjecter ibland dem äro, utan som vi, enligt pluraliteten, nödgas bedömma deras national-caracter!

De äro outtröttlige, så snart något är att vinna dervid, och deras samband i alla länder, äfvensom deras sed att icke låta afſkräcka ſig genom hvad bemötande eller afſlag som häldſt, kommer dem att göra näſtan omöjliga saker möjliga. Man kan derföre under hand betjena ſig af dem till de vigtigaſte förehafvanden; dock måſte man alltid rikeligen betala deras bemödanden.

De

De äro tystlåtne, när de finna sitt interesse dervid; försigtige, stundom förmycket rädde, dock alltid beredde att för penningar våga det värsta; spetsfundige; listige; ovanligt infallsqvicke; smickrare i högsta grad, och finna således medel att, utan att göra uppseende, förskaffa sig inflytande i de största hus, och drifva igenom saker, dem man utan deras biträde svårligen skulle hafva ernått.

De äro misstrogne. Men om *vi en gång* öfvertygat dem om vår punktligher i betalning och vår ordhållighet, — hafva de ofta afslutat affärer med oss; och veta de, att våra financer icke stå alldeles illa, så kan man ock hos dem finna hjelp, när alla christne ockrare lemna oss i sticket.

Är du åter en dålig hushållare, eller äro dina economiska omständigheter i en tvetydig belägenhet; så blifver ingen lättare varse detta, än Juden. Räkna då icke derpå, att han skall förskjuta dig penningar, eller gör dig beredd på, att, om han vågar derpå löst par speculation, du nödgas sätta dig i förbindelse hos honom emot så hög procent och på sådana vilkor, att din belägenhet derigenom visserligen blifver ännu olyckligare!

Det kostar oändeligen på en Jude att skilja sig ifrån pengar. Om någon, som de icke rätt noga känna, anlitar dem om ett lån: så skola de säkert stämma honom åter till en annan dag. Under tiden efterfråga de hos handtverkare, grannar, betjenter och så vidare, den tillkommande gäldenärens tillstånd till

till punkt och pricka. Kommer denne åter på utsatt tid, så säger Juden sig antingen vara ute, eller begär han uppskof med utbetalningen ännu några veckor, dagar eller timmar. Finnes då i ditt anlete det mindsta spår till förlägenhet och bekymmer om dina omständigheter, elller läser han der för stor glädje öfver den väntade hjelpen, så skall Juden icke skillja sig ifrån sin mammon, om han ock redan begynt att framräkna penningarna. Att han alltid ger dig de minst vigtiga ducaterna, det förstås af sig sjelft. Detta allt måste man göra sig beredd på, nä man kommer i en dylik belägenhet.

I handel med Israëliter af vanliga slaget råder jag att öppna ögonen eller pungen. Det är ganska naturligt, att en Christen icke får förlita sig på deras samvetsgranneliet, på deras försäkringar. Om ni icke bättre förstår er sak, så skola de gifva eder koppar för guld, tre alnar för fyra, gamla varor för nya, och falskt mynt för ägta.

Vill man sälja gamla kläder eller andra saker åt Judar: så söke man att genast komma öfverens med den första, som gör oss ett någorlunda drägligt tillbud! Låter du honom gå bort utan att antaga hans bud, så skall den underrättelsen, att hos dig något är att schjackra, och att man icke bör förderfva handeln för Moses eller Joseph, gå som en löpeld emellan hela Judaskaran, och blifva publicerad i synagogan. I dylika fall hålla de troget tillsammans. Så väl främmande, som inhemske Israëliter skola då hoptals bestorma ditt hus; men hvarje senare kommande

skall

ſkall alltid bjuda något mindre, än de föregående, till dess du antingen åter uppsöker den förſta, hvilken likväl då alltid afprutar något på den ſtraxt i början budna ſumman, eller till dess din vara blifver dig ſå vidrig, att du lemnar henne för halfva värdet åt en annan, ſom ganſka troget inhändigar henne åt den förſtnämnda. Om ock en Jude af vanliga ſlaget bjuder dig ſå mycket för din vara, ſom du möjligtvis tror dig kunna fordra, ſå afgör ej handeln på ögonblicket! Han ſkall eljeſt draga ſig tillbaka, antingen emedan han inbillar ſig, att han kunnat komma åt din vara för bättre pris, eller att något bedrägeri är doldt derunder.

Är man fullkomligt ense om ſin handel med en ſådan Jude, ſå ſkall han ändå förſöka att bedraga oss. Han ſkall vanligtvis ſäga: "att han icke har penningar hos ſig, men att han vill lemna oss ſitt ur eller något annat i underpant. Han vet väl, att man ſallan antar detta. Ger man honom nu credit och varan med, ſå ſläpar han omkring den i hela ſtaden, bjuder ut den till ſalu, och bringar den åter med det tillägget: "att man bör ſlå af något på köpſumman, emedan han förhaſtat ſig". Eller ock kommer han alldeles icke åter, och man får länge och väl löpa efter ſin betalning. Också villja de allför gerna gifva varor i ſtället för penningar, ty ſpeciemynt är likaſom faſtväxt vid deras hjerta. — Allt detta bör man ſöka, om möjligt är, att undvika. Denna nation har för öfrigt något högſt caracteriſtiſkt i allt ſitt väſende. — Jag talar om den ſtora hopen af dem, icke om dem, hvilka

(tor-

(torde hända till sin egen skada) bildat sig efter de Christnas seder. — Man höre, till exempel, musiken i deras synagogor, och det helt egna sätt, hvarpå de exequera densamma! Man åskåde deras dans! Man gifve akt på de sirater, hvarmed äfven de rikaste gamle Judar pryda sina hus och boningsrum: och man skall alltid finna en svag efterapning af tinnarna på Salomons tempel, äfven som mycket användande af scharlakan och rosenrödt, utsydt med tvinnadt hvitt silke, i likhet med de prydnader, som omgåfvo förbundsens ark.

9.

I de flesta tyska provinser lefver *Bonden* i ett slags förtryck och slafveri, hvilket sannerligen ofta är hårdare, än den i andra länder rådande lifegenskapen. Belastad med utlagor, dömd till svåra arbeten, suckande under grymma, hårdhjertade togdars ok, njuta de aldrig lifvets glädje, äga icke skuggan af frihet, ingen säker egendom, och träla icke för sig och de sina, utan endast för sina tyranner. Den, hvilken Försynen försatt i den lyckliga belägenhet, att kunna bidraga något till lättnad och tröst för denna så utomordentligt tryckta, men dock så vigtiga, så nyttiga menniskoklass: o! den förvärfve sig sjelf den ljufva välluften, att sprida glädje i landtmannens små hyddor, och höra sitt namn välsignas af hans barn och barnbarn!

Visserligen äro väl bönderne merändels så hårdnackade, trätgirige, motsträfvige och o-

oförskämda varelser, att de göra äfven den mindsta välgerning till en ovilkorlig skyldighet, — att de aldrig äro nöjde, alltid jämra sig, alltid villja hafva mer, än man kan meddela dem; men äro vi icke sjelfve genom ett länge fortsatt oädelt behandlande och vårdslösande af deras bildning skuld dertill, att låga tänkesätt och böjelser blifva rådande hos dem? och gifves det icke en medelväg emellan öfverdrifven efterlåtenhet och despotisk stränghet och grymhet? Jag påstår icke, att, så länge sakerna stå på den fot de nu äro, en läns-eller egendoms herre bör afsäga sig den rättigheten att bruka sina underhafvande till nödiga dagsverken; men han skall icke, till exempel, endast för att sjelf smaka det vilda nöjet af en hjorts-eller vildsvins-jagt, draga bonden ifrån sitt hem på en tid, då hans närvaro der är oumbärlig till vårdande af hans familjs bästa, och låta honom i flera dagar å rad i en sträng köld löpa omkring med tom mage, för att slutteligen återvända med kylda öron och näsa. Han bör icke eftergifva något af de vanliga och billiga onera; men han skall hafva medlidande med hans omständigheter, afseende på lidna olyckshändelser, och hålla noga hand deröfver, att fogdarne indrifva utskylderna på en tid, då det blifver mindre svårt för den fattiga landtmannen att anskaffa penningar, utan att behöfva förskrifva sin själ och kropp åt Judarna eller hin onde.

Man sladdrar så mycket om sockenskolors förbättrande och upplysningens utbredande på landsbygden; men betänker man äfven

äfvenväl alltid med tillräcklig noggrannhet, huru stor grad af upplysning kan vara tjenlig för landtmannen, i synnerhet för den egentliga bonden? Att man efter hand, mera genom exempel, än genom afhandlingar, söker att förmå bonden att afskudda sig många ärfda fördomar rörande åkerbruket och öfver hufvud taget hela hans inre hushållning, — att man igenom en lämplig skoleundervisning bjuder till att förstöra dåragtiga griller, den grofva vidskepelsen, tron på spöken, häxor och dylikt mera, — att man lär bönderna läsa, räkna och skrifva en vacker stil: allt detta är lofligt och nyttigt. Men att spela allahanda böcker, historier och fabler i händerna på dem; att vänja dem vid att försätta sig i en idée-verld; att öppna dem ögonen, för att låta dem se sitt ömkliga tillstånd, så länge man icke med allvare har för afsigt att förbättra detsamma; att igenom förmycken upplysning göra dem missnöjda med sitt tillstånd och dana dem till philosopher, hvilka deklamera öfver lyckans ojämna utdelande af sina håfvor; att meddela deras seder en viss smidighet och en svag anstrykning af belefvenhet och artighet — allt detta duger sannerligen icke, ehuruväl det å andra sidan är grymt och orättvist, att med föresatts villja *hindra* en dylik upplysnings naturliga framsteg. Man träffar emedlertid här och der gamla landtmän, hvilka utan denna konstiga underbyggnad äga ett så redigt, klart och tydligt begrepp och en så fast caracter, att de kunde komma många höglärda herrar att blygas. I allmänhet uppföre man sig i omgänget med bönder förtroligt, okonstladt, öppet, alfvarsamt, välvilligt, icke pratsamt, och, i mån af omständigheterna, alltid lika: man skall der-

derigenom förvärfva sig deras aktning, deras förtroende, och förmå mycket öfver dem.

Allt det ofvansagda gäller till en del äfven om *Landt-Adel* och andra personer af högre stånd, som lefva på landet. Man antage icke hufvudstadens ton hos dem, tage sig till vara för tomma complimenter, deltage i deras landtnöjen, äfvensom i deras göromål och mödor, och aflägge allt tvång i omgänget med dem, utan att derföre nedsjunka till ett smutsigt och pöbelagtigt uppförande: så skall man vara välkommen hos dem som gäst, granne, vän och rådgifvare.

Sjunde Kapitlet.

Om omgänget med personer af hvarjehanda lefnadssätt och yrken.

1.

Först om de så kallade *Avanturiers!* Jag menar icke härmed de egentliga bedragarena och skälmarna — om dessa skall straxt längre fram blifva taladt! — utan om det oskyldiga slaget af äfventyrare, hvilka, när de alltför ofta råkat i oenighet med madame Fortuna, slutligen blifva så vana vid denna nyckfulla qvinnas små puts och svek, att de alltid å nyo blindt gripa in i lyckpottan.

och

och antingen bliſva knackade på fingrarna, eller en gång nappa åt sig en godbit. De lefva utan någon fast plan för den följande dagen och på blotta hoppet, företaga allt hvad som för ögonblicket tyckes öppna dem en utsigt till föda och underhåll. Der, hvarest en rik enka finnes, en pension, en beställning vid något hof, eller dylikt står att erhålla; der äro de icke senfärdige. De låta döpa om sig, adla sig och omskapa sig, så ofta det fallet dem in och det kan lätta deras förehafvande. Det som icke låter igenomdrifvas af adelsmannen, det försöka de som marquis, som abbé, som officer. Det finnes intet ämne mellan himmel och jord, intet departement, hvari de icke skulle vara beredde att ställa sig i spetsen för affärerna, ingen vetenskap, i hvilken de icke tala med en antagen säkerhet, som till och med stundom förvillar den verkeligen lärde. Medelst en undransvärd smidighet, medelst ett savoir faire, som sjelfva den bättre mannen till en del borde lära af dem, ernå de saker, dem den redligaste och förståndigaste icke en gång har mod att önska sig. Utan djup kännedom äga de just det, hvarmed man här i verlden spelar mästare öfver den sanna visheten — esprit de conduite. Misslyckas deras företag, så störas de likväl icke derigenom i sitt goda humeur; hela verlden är deras fädernesland, och, likasom blinda passagerare, äro de lika så hemmastadde på förvagnen, som i den präktigaste carosse. — Ett godtfromt folk, af sin nomade-lefnad vandt vid att tålmodigt lida och dela så väl glädje som sorg! Hafva de någorstädes spelat ut sin rôle, så snöra de ihop sin lilla kappsäck, och gå ur sina palats lättfotade som en flygtig morgondröm.

Som

Som sällskap bör man icke förakta dessa menniskor! de hafva sett och erfarit så mycket, att deras omgänge icke kan annat, än vara intressant för menniskokännaren; ja, om de icke eljest äro elake, så finner man hos dem deltagande, tjenstfärdighet och höflighet i hög grad. Deremot råder jag igen att ingå något närmare vänskaps-förbund med dem. Man vare icke för förtrolig emot dem, och betjene sig icke af deras biträde till vigtiga ärenders utförande! Dels lider vårt eget rygte deraf, dels kan man icke lofva sig mycken sann hjelp af deras lättsinnighet och caracterslöshet; också pläga de just icke heller vara mycket grannlaga i valet af medlen till vinnande af sina ändamål.

2.

Blotställ icke en dylik avanturier för någon chicane eller annan blygd, om han ock vore af det sämre slaget, när du någorstädes träffar honom i en borgad gestalt, under ett falskt namn, eller smyckad med sjelfgjorda titlar och hederstecken; så framt du icke förbindes dertill af vigtiga skäl, eller din ämbetspligt ålägger dig det! Detta skulle dessutom icke alltid lyckas dig; ty hans oförskämdhet skulle kanhända finna utvägar att låta det oangenäma af ett sådant uppträde återstudsa på dig sjelf. Det kan dock stundom vara nyttigt att emellan fyra ögon låta en sådan herre förstå, att vi äge äran af hans

hans bekantskap och att det kunde stå i vår magt att demasquera honom, men att man vill skona honom. Då skall tilläfventyrs fruktan för att blifva upptäckt afhålla honom ifrån att spela några bofstrek. Men ibland dessa landstrykare finnas utomordentligt farliga menniskor, spioner, förförare, tjufvar och skälmar af alla slag. Icke nog med att hvarje ärlig mans port borde vara igenstängd för dessa, utan de smärre tyske Förstarne skulle äfven handla väl deri, om de mindre inlåto sig med dylikt slödder, hvilket vanligtvis kommer antågandes med fickorna fulla af planer och projecter till landets bästa, till handelns förkofrande, till residensets flor och förskönande, uttränger redliga ämbetsmän ifrån deras sysslor och göra dem misstänkta, fyller sin penningpung med att ruinera landet, visserligen sällan spelar någon lång rôle, men, om det ock nödgas begifva sig borrt med skam och nesa, merändels efterlemnar mycket stiftadt ondt, som det aldrig förmår godtgöra, och finner någorstädes en annan svag herre, med hvilken det å nyo begynner sina operationer. I dessa fall är det en pligt att uppenbarligen rycka larfven undan nidningen; dock göre man icke detta förr, än man har det tydligaste bevis i händer emot honom! ty dylika menniskor äga den gåfvan att föreställa sin sak ifrån sådana sidor, att man vågar ganska mycket, om man angriper dem med osäkra vapen.

3.

Af alla äfventyrare äro, enligt min öfvertygelse, de de föraktligaste, *som göra spel till sitt handtverk.* Då jag nu ämnar tala om dem, får jag äfven tillfälle att säga något om spel i allmänhet och om omgänget dervid.

Ingen lidelse kan leda så långt, ingen kan störta en yngling, en man, ja hela familjer i ett gränslösare elände, ingen invecklar menniskan i en sådan kedja af laster och brott, som den fördömda spelsjukan. Hon alstrar och underhåller alla upptänkliga oädla böjelser: vinningslystnad, afund, hat, vrede, glädje åt andras olycka, förställning, falskhet och förtröstan på en blind lycka. Hon kan leda till bedrägeri, tvist, mord, nidingsverk och förtviflan, och dödar på ett alldeles oförsvarligt sätt den gyllene tiden. Den som är rik begår en dårskap, om han använder sina penningar till så osäkra speculationer, och den som icke har mycket att våga måste spela varsamt, kan icke afvakta lyckans nycker, utan måste vid första vidriga öde rymma fältet, eller ock löper han fara att ifrån en obemedlad man blifva rent af en tiggare. Likväl är den förres dårskap vida större, än den sednares. Sällan dör en spelare som rik; den derföre, som förvärfvat sig förmögenhet på denna dåliga väg, och sedan icke upphör med att spela, den har tiodubbelt orätt. Få personer betänka, att om de dageligen spela, ålägga de sig en årlig *viss* afgift af åtminstone sextio riksdaler, hvilken de måste afdraga ifrån den möjliga *ovissa* vinsten; — nemligen kortpenningar.

Ak-

Akta dig för att med spelare af profession inlåta dig i något spel, om du eljest är mån om att behålla dina penningar!

Tro ingen af dem! i alldeles ingen sak! — De få undantag, då denna regel kunde komma en att begå en orättvisa emot en spelare af profession, som dessutom är en hederlig man, förtjena icke att komma i öfvervägande; och den, som egnar sig åt detta föraktliga lefnadssätt, får icke taga det illa upp, om man tror honom äga det skråets esprit, hvartill han bekänner sig.

Inlåt dig aldrig i några blotta hazardspel! Då de spelas lågt, äro de utomordentligt tråkiga, och att våga större summor åt hazarden är en dårskap. En förståndig man föraktar hvarje verksamhet, hvarvid hufvud och hjerta nödgas slumra, och man behöfver vara en endast medelmåttig räkenmästare, för att öfvertyga sig derom, att vid dylika hazardspel sannolikheten alltid är emot oss. Villje vi åter alldeles icke antaga någon sannolikhet, så bero följderne helt och hållet af en slump: — och hvem lärer väl villja fästa sin lit till en blott slump?

Hvad de så kallade commerce-spel angår, så afhåll dig antingen helt och hållet derifrån, eller lär dem förut mycket väl, och spela med lika så stor uppmärksamhet om höga summor, som om en bagatelle! Lär att vara mästare öfver dig sjelf i spel, och våga icke med oförstånd! Gör dig icke sjelf fattig igenom hopade fel emot uppmärksamhet och konstens reglor, och förorsaka icke dina medspelare ledsnad och otålighet!

Visa

Visa icke elakt lynne, när du får dåliga kort, eller när du förlorar! Den som aldrig vill förlora penningar i spel måste inskränka sig inom att leka blindbock.

Många föregifva alltid, att de hafva vunnit; andra klaga städse öfver förlust. De förre ljuga i sin egen pung; de sednare åter förkunna en sträng dom öfver sig sjelfva. Ty den som oupphörligen tappar är en narr, om han icke upphör med att spela.

Spela icke så odrägligt långsamt, att dina medspelare förlora tålamodet dervid.

Käbbla icke, om dina medspelare begå ett fel!

Yttra ingen högljudad glädje, när du vinner! Detta plägar för den som förlorar vara mera smärtande, än sjelfva förlusten.

Tvinga ingen till spel, om han spelar ogerna eller olyckligt! Detta brukas mångfaldigt af personer, för hvilka det är en angelägenhet af vigt att få sina partier fulltaliga.

— Dock detta ämne är väl knappt värdt en så lång afhandling. — Vändom oss till andra föremål.

4.

Ibland vår tids äfventyrare spela *Andesiare*, *Alchymister* och andre *mystiske bedragare* en icke obetydlig rôle. Detta flags svärmeri, nämligen tron på öfvernaturliga verkningar och uppenbarelser, är ganska smittsamt.

samt. Med känslan af de många tomheter, hvilka alltid skola blifva öfriga i våra philosophiska systemer och theorier, så länge vår själ är inskränkt inom gränsorna af jordiska begrepp, och med det begäret att det oaktadt sträcka sina blickar öfver gränsorna af denna inskränkthet, synes det ganska enligt och menniskan naturligt att a posteriori förklara de oförklarbara sakerna, när hon ingenhvart kommer med bevisen a priori; det vill säga: att af de samlade facta draga sådana resultat, som äro henne behagliga; resultat, hvilka theoretice och igenom syllogismer icke fullständigt kunna utredas. Häraf kommer då, att, för att vinna en mängd af sådana facta, man blifver benägen att anse hvarje saga för sann och hålla hvarje illusion för realitet, för att gifva vigt åt sin öfvertygelse. Ju mera upplyste likväl tiderne blifva, ju flitigare man sträfvar efter att komma sanningen på spåren, desto tydligare blifver det för oss, att vi här på jorden aldrig finne dessa spåren; desto lättare vände vi åter på den förra vägen, hvilken vi hittills föraktat, så länge ännu nya upptäckter stodo att vinna på theoriernas ljusa bana. Jag tror, att detta är den egentliga förklaringen af det phænomenet, som för många synes så högst underbart, — det phænomenet, att i sjelfva upplysningens tidehvarf en blind tro på ammsagor just som starkast griper omkring sig.

Denna publikens förstämning veta en mängd bedragare att begagna sig af, hvilka, dels planmässigt förbundne till det öfriga menniskoslägtets kufvande, dels hvar och en för sig efter tid och lägenhet, ströfva omkring för att blända de skumögda.

Här-

Härvid må de nu syfta åt vår penningpung, eller söka tyranniserå öfver vår villja, eller sträfva efter något annat moraliskt, intellectuelt eller politiskt missbruk, så är det alltid af vigt att vara på sin vakt deremot.

Ehuruväl jag icke kan fulleligen öfvertyga mig derom, att just alla äfventyrare af denna art, att herrar Cagliostro, St. Germain, Schröpfer och consorter, ända ned till den ömkliga stackaren Masius, samt- och synnerligen regeras af en enda driffjäder, och att hvarje af dessa undergörare skulle med sina företag åsyfta ett och samma ändamål: så äro vi dock skyldige dem all erkänsla, hvilka varna oss för dylika äfventyrare, och åtminstone visa oss *hvarthän deras knep kunde leda oss.* För att likväl icke här upprepa hvad så mångfaldiga gånger har blifvit sagdt och ännu alltid säges, vill jag inskränka mig inom följande försigtighets-reglor rörande omgänget med personer af detta slag.

Må det vara oafgjordt, om man kan se andar och göra guld, eller icke! Neka icke det, hvaraf du icke så tydeligen kan bevisa motsattsen, att det blifver alldeles omöjligt att kullkasta dina invändningar! — Ty sådana bevis, hvilka stödja sig på blotta efter godtycke antagna præmisser, kunna blott öfvertyga den, som har lust att blifva öfvertygad. — Men sluta icke af en saks problematiska möjlighet till dess verkliga egenskap, eller bedöm icke moraliska handlingar efter metaphysiska griller! Skulle ock någon igenom förnuftsslut kunna blifva öfvertygad derom, att hvarje synligt väsende är omgifvet af en

mängd

mängd osynliga: så blifver det dock alltid dåragtigt handladt, om detta synliga väsende inrättar sina synliga handlingar mera efter det förmodade osynliga sällskapet, som omgifver det, än efter de förståndiga, verkliga personers seder, ibland hvilka det vistas.

Man vise således både i ord och gerningar mera nit för en outtröttlig nyttig verksamhet, än för speculation; så skola herrar mystici icke lätt sälla sig till oss!

Råke vi åter ut för en dylik undergörare, och det är oss angeläget att närmare lära känna honom och hans system; så akte man sig att i förhand röja något misstroende eller nyfikenhet! Han skall eljest snart märka att med oss icke mycket är att uträtta, att vi icke äro fallne för hans vishetsläror; han skall icke inviga oss i sina hemligheter, icke bevärdiga oss med sina esoteriska undervisningar, och vi skole umbära den förmån, att underrätta oss och våra vänner om sakernas verkliga sammanhang, — oberäknadt det, att det för en förnuftig man verkeligen icke passar sig att låta intaga sig för eller emot en sak förr, än han med kall blod undersökt den, om ock efter utseende allt talade deremot; i synnerhet när det angår ämnen, i hvilka sielfva den visaste under hela sin lifstid famlar i mörkret.

Tror man sig fullt och fast hafva upptäckt ett bedrägeri; så är begabberi och hånskratt icke rätta medlet att omvända svärmare. Man bör då gå steg för steg, och då de yttre sinnena lättare kunna blifva bedragna, än förnuftet, så fordre man, innan man inlåter sig

på

på några uppenbarelser, proof och mystiska företag, att framför allt först den theorien måtte tydeligen blifva oss uppdagad, på hvilken allt detta stödjer sig! och här inlåte man sig icke på några allegoriska och förblommerade talesätt, utan på bestämda, begripliga tyska ord, och på det föreställnings-sätt och språkbruk, som är antaget och öfligt Lärda emellan. Torde hända liggér mycken vishet gömd i den jargon mystici nyttja, men för *oss* kan endast *det* äga värde, som *vi* förstå. Man unne således hvar och en det nöjet, att anse en smutsig kiselsten för en diamant; men om man just icke är en stor kännare af ädla stenar, så säge man i all enfald, utan att blygas derföre, rent ut; "att man icke kan anse denna sten för annat, än en smutsig kiselsten"! Det är ingen skam att icke kunna inse en sak, men det är mer än skam, det är bedrägeri, att villja gifva sig utseende af att förstå något, — som man icke förstår.

Har emedlertid en landtstrykare, en alchymist eller andesiare fattat dig vid din svaga sida och en tid bortåt drifvit gäck med dig — o! hvem har mera varit i dylika personers händer än jag? — och du ändteligen demasquerar skurken: så sky då icke derföre; nej! betänk att det är din pligt, att till varning för andra ärliga, lättrogna menniskor offenteligen blotta bedrägeriet, — om du ock sjelf dervid skulle synas i en mindre fördelagtig dager!

Åttonde Kapitlet.

Om hemliga Sällskaper och omgänget med dess medlemmar.

1.

Ibland de mångahanda skadliga och oskadliga leksaker, hvarmed vårt philosophiska århundrade sysselsätter sig, hörer äfven mängden af hemliga Sällskaper och Ordnar. Man lärer i våra dagar i hvad stånd som häldst finna få menniskor, som icke, föranledde dertill af hågen för så kallade högre kunskaper, af begäret efter en oafbruten verksamhet, af böjelse för sällskaps-lefnad, eller ändteligen af blott nyfikenhet, åtmindstone någon tid varit medlemmar af ett dylikt hemligt Brödra-förbund. Likväl torde det nu ändteligen vara tid att upplösa dessa dels onyttiga och fåniga, dels för sällskaps-lefnaden farliga gillen. Jag har länge nog sysselsatt mig med dylika saker, för att kunna tala af erfarenhet och afråda hvarje ung man, som är mån om att nyttigt använda sin tid, ifrån att låta intaga sig i något hemligt Sällskap, det må vara af hvad namn som häldst. De äro väl icke alla i lika grad, men dock alla utan undantag, lika så onyttiga, som farliga. Onyttiga äro de för det förſta, emedan man i vår tid icke behöfver dölja några för menſkligheten vigtiga lärdomar under hemlighetens täckelse. Chriſtna religionen är så tydlig och tillräckeligen upplyſt, att den icke, som de gamla hedningarnas nationalreligioner, behöfver någon hemlig uttydning el-

eller något tvetydigt lärdomssätt; och i vetenſkaperna blifva de nyaste upptäckter till verldens väl offenteligen kungjorde, ja, de måſte och ſkola alltid blifva offenteligen kungjorde, på det hvarje sakförſtändig må äga tillfälle att pröfva och besanna dem. I de få länder deremot, hvareſt ännu mörker och vidſkepelse råda, der måſte man afvakta den kommande dagens ljus. Man får der icke brådſka med något; man förderfvar ofta mer än man förbättrar, när man vill hoppa öfver de nödiga mellanſtegen; det tjenar till allsintet, att individuer trakta efter att påſkynda upplysningens gång: också förmå de det icke; och om de förmådde det, så är det en pligt att göra det uppenbarligen, så mycket mera pligt, på det andre förſtåndige män, så väl i samma land, som på andra ſtällen, måtte äga tillfälle att dömma öfver upplysarenas kallelse, öfver värdet af de snille-producter, hvilka de utbjuda till salu, och urſkilja, om det, som desse herrar lära, verkeligen är upplysning, eller om de icke tilläfventyrs utprångla ett underhaltigare mynt, än det är, hvilket de förkaſta. Onyttiga äro dylika ſällſkaper vidare, i anseende till ſitt sätt att verka och, som de kalla det, arbeta, emedan de meränsdels sysselsätta ſig med ömkliga småsaker och brimliga ceremonier, tala ett bilderſpråk, som tål alla möjliga uttydningar, handla enligt illa uttänkta planer, äro oförſigtige i valet af ſina medlemmar, följagteligen snart urarta, och, om de ock i början af ſin inrättning kunnat äga några företräden framför de allmänna ſällſkapen, likväl sedermera långt flera dylika bristfälligheter inrita ſig hos dem, än de, öfver hvilka man klagar i allmänna sammanlefnaden. Den, som åtrår att göra något ſtort och nyttigt,

finner dertill i borgerliga och husliga sammanlefnaden ganska många tillfällen; dem nästan ingen enda använder så, som han kunde det. Det borde först blifva bevist, att intet vidare stode att vinna eller utföra på den öppna privilegierade vägen, eller att oöfvervinnerliga hinder lågo i vägen för hvar och en, som med värma ville befordra det godas framsteg, innan man borde äga rättighet att skapa sig en af staten icke sanctionerad hemlig särskilld verkningskrets. Välgörandet behöfver intet mysteriöst täckelse, vänskap måste bero på fritt val, och borgerlig enighet och sällskaplikhet behöfver icke befordras igenom några hemliga vägar.

Men dessa hemliga sällskap äro äfven skadliga för verlden. Skadliga, emedan allt hvad som sker i lönlom med rätta kan misstänkas; emedan styresmännen för borgerliga samhället äro befogade att låta underrätta sig om ändamålet med hvarje verksamhet, hvartill flere förena sig; emedan eljest lika så väl farliga planer och skadliga läror, som ädla afsigter och visa kunskaper kunna ligga dolda under hemlighetens slöja; emedan till och med icke alla medlemmar äro underrättade om dessa skadliga afsigter, dem man stundom plägar gömma under en den skönaste yta; emedan endast medelmåttiga hufvuden låta inpina sig i detta skrufstäd, de bättre deremot antingen snart träda tillbaka, eller stiga till de högsta graderna, der deras snillen ofta urarta och bekomma en förvänd rigtning, eller ock herrska de på de öfrigas bekostnad; emedan merändels några okände sty-

ſtyresmän och ledare ſtå i bakhåll, och det är en förſtåndig man ovärdigt att arbeta efter en plan, som han ſjelf icke tillräckeligen inser, men för hvars nytta och vigtighet personer gå honom i borgen, — dem han icke känner, men dem han måſte göra ſig med ed förbunden, utan att *de* göra ſig *honom* på samma sätt förbundna, utan att han vet till hvem han har att hålla ſig, om man i intet afseende uppfyller hans väntan; emedan vridna hufvuden och ſkurkar berjena ſig härat, uppkaſta ſig till dylika okända ſtyresmän och ledare, och missbruka de öfriga medlemmarna till ſina enſkillda affigter; emedan hvarje jordens son har lidelser, och således förer dessa lidelser med ſig i ſällſkapet: der de då i ſkuggan under hemlighetens masqve äga friare spelerum, än i dagsljuset; emedan alla dessa samfund, igenom ett efter hand ſig insmygande mindre grannlaga val af medlemmar, urarta; emedan de koſta penningar och tid; emedan de leda en ifrån alfvarsamma borgerliga göromål till lättja eller en onyttig verksamhet; emedan de snart blifva en samlings-plats för äfventyrare och dagdrifvare; emedan de gynna allahanda ſlags politiſka, religiösa och philoſophiſka svärmerier; emedan en munklik esprit de corps råder ibland dem och ſtiftar mycket ondt; ändteligen emedan de gifva anledning till cabaler, tvift, förföljelser, intolerance och orättvisa emot sådana män, hvilka icke äro medlemmar af någon Orden, eller åtminſtone icke af densamma.

Detta är min trosbekännelse rörande hemliga ſällſkap! Gifves det ett ibland dem, der mån-

många af dessa bristfälligheter icke råda — vålan! så må det då gälla för ett undantag! — jag känner intet enda af dem, som icke är behäftad med några af nämnda fel och olägenheter. *)

2.

Jag råder således än en gång att icke låta anfäkta sig af denna moderna dårskap: att så litet som möjligt bekymra sig om hemliga sällskaper, om deras ledamöter och om deras företaganden; att icke spilla sin tid med läsandet af deras stridskrifter; att vara försigtig i sitt tal rörande dylika saker, för att icke ådraga sig någon förtret, och hvarken väga något godt eller elakt omdöme öfver dylika systemer, emedan principerna för dem ofta ligga ganska djupt dolda.

3.

Hafva åter nyfikenhet, ett illa ordnadt begär efter verksamhet, förvetenhet, öfvertalande, fåfänga, eller andra bevekelse grunder förledt dig att träda i ett sådant förbund: så tag dig åtminstone till vara för att blifva smittad af dårskaper och svärmerier, att blifva hänförd af en secterisk yrsla! Akta dig för

*) Och ännu (år 1796) är detta min oförändrade tanke om hemliga sällskaper. Jag har icke ändrat henne, oaktadt jag nyligen läst afhandlingen: Ueber geheime Welt- und Regierungs-künste. Jag misskänner ingalunda Hofrådet Weisshaupts redliga afsigter; men hans skäl hafva icke öfvertygat mig.

för att blifva en lekboll eller en machine i förklädda nidingars händer! Fordra, så framt du eljest hunnit öfver barndoms-åren, en tydlig utveckling af hela systemet! Öfvertala icke andra att antaga detsamma, förr än du sjelf är fullkomligen underrättad derom! Låt icke förblinda dig af några gåtlika och skenfagra illusioner, af några öfverdrifna, kjusande löften, af bländande planer till mennisko-slägtets bästa, af några efter första utseendet rena, oegennyttiga och aktningsvärda afsigter; utan fordra oemotsägliga och på facta stödda bevis och en fullkomlig öfversigt af det hela! Förebär man härvid då din mindre värdighet och bristande underbyggnad, så låt underrätta dig om hvilka egenskaper de höga styrande fordra, och pröfva dessa styrande sjelfva enligt den uppgifna måttstocken, för att, likväl med åsidosättande af all egenkärlek, mäta ditt värde med deras! Inlåt dig likväl på intet vilkor deri, att hylla några *okända* hufvudmän, om man ock anförde aldrig så synbart öfvertalande skäl derföre! Var försigtig i det mindsta ord, som du skrifver i Ordens angelägenheter, och ännu mera vig åtagandet af någon edlig eller annan förbindelse! Fordra räkenskap öfver användandet af de penningar, som man låter dig betala! — Och om, med iakttagandet af denna mångfalldiga försigtighet, du antingen ledsnar vid Förbundet, eller Förbundet ledsnar vid dig: så skilj dig derifrån utan buller och tvist, och tala sedan aldrig mera om saken, på det du måtte undvika alla förföljelser! Skulle man äter, det oaktadt, icke lem, na dig i fred, så träd upp offenteligen och sky icke derföre att andra till varning blotta bedrägeriet, dårskapen och ilskan för hela publikens ögon!

För

För öfrigt kan det hvarken blifva eller ens anses för en pligt, att förstöra allt hvad man icke tror vara godt. Man kan theoretice ifra emot många saker i verlden, utan att derföre visa sig som förföljare, hvarigenom man utomdess nästan alltid bidrager att göra det onda värre. Man kan till och med bivista Ordens-samlingar af det mindst skadliga slaget, när man en gång blifvit en medlem deri. De äro, likasom klubbar, befordrings medel för omgänges-vettet; — ja! det kan blifva en pligt att icke draga sin hand ur spelet, om man derigenom kan hindra ett större ondt, eller motarbeta farliga och förnuftstridiga planer.

Nionde Kapitlet.

Om sättet att behandla Djuren.

1.

I en bok öfver omgänget med menniskor synes visserligen ett kapitel öfver sättet att behandla djuren icke vara på sitt rätta ställe. Men det jag har att yttra mig i detta ämne är så litet, och har dock i det hela så mycket inflytande på sällskaps-lefnaden i allmänhet, att jag vågar hoppas, det man förlåter mig detta lilla afvikande från hufvudsaken.

2.

8.

Den rättfärdige förbarmar sig äfven öfver sin fänad. — Detta är ett förträffligt bibelspråk! ja! en ädel, rättskaffens man plågar icke någon lefvande varelse. Om dock de hårdhjertade, grymma, eller, för att fälla ett blidare omdöme, till en del blott lättsinniga, förhärdade menniskor, hvilkas ögon kunna finna fägnad i en ouphörligen jagad hjorts qval, eller ett barbariskt nöje i åskådandet af ett jägtadt djurs dödsångest; om de obetänksamma, hvilka fördrifva tiden med att leka med ett fattigt kräk, som faller i deras barnsliga händer, att rycka vingar och ben af flugor och insecter, eller att spetsa dem, för att se, huru länge ett sålunda plågadt djur kan lefva i convulsiviska smärtor; om de förnäme dagdrifvare, hvilka, för att vinna den äran att fortast rida eller åka i den vid målet väntade ledsnadens armar, till döds piska sina fattiga hästar; om desse och alla de, hvilka icke röras af de utaf menniskan, det grymmaste af alla rofdjur, icke af hunger, utan af sjelfsvåld, ängslade och plågade, oskyldiga kreaturen, — hvilka äro känslolöse för de anklagande suckar och rop, dem dessa olyckliga varelser uppsända till deras och vår gemensamma Skapare; om dessa alla endast ville betänka, att dessa djur väl äro till för vår föda och nytta skull, men icke för att blifva pinade af oss, och att intet kreatur kan hafva rättighet att *leka* med ett annat kreaturs lif; att detta är ett försyndande emot alla lefvande varelsers Fader; att ett djur lika så djupt känner misshandlande, smärtor och den starkares barbariska missbruk, som vi, och torde hända ännu lifligare, emedan hela dess existence beror af sinnliga känslor; att denna existence tilläfventyrs

är

är dess förſta ſteg till uppnående af den högd i ſkapelsen, på hvilken vi nu ſtå; att grymhet emot oförnuftiga varelser omärkligt leder till hårdhet och grymhet emot våra likar. — Ack! att de ville inse allt detta och öppna sina hjertan för ett lifligt medlidande med alla kreatur!

3.

Jag önſkar dock, att man icke måtte skrifva denna exclamation på en orimlig känslighets räkning. Det gifves så blödiga småherrar och nerfsvaga fruntimmer, at de alldeles icke kunna se en enda droppe blod; hvilka väl med god appetit förtära sin rapphöna, men ſkulle falla i svimning, om de finge se en dufva slagtas! Personer, hvilkas pennor och tungor med moraliſkt gift och dolk förfölja sin vän och broder, men medlidande öppna fenſtret för en domnad fluga, på det hon långt ifrån deras ögon — måtte blifva nedtrampad; hvilka onödigtvis jaga sina betjenter omkring hela timmarna i det hiſkligaſte oväder, men deremot hjerteligen ömka den ſtackars sparfven, som, när det regnar, nödgas flyga omkring utan paraplui och öfverrock. Jag hörer icke till dessa söta själar, äfvensom jag icke anser alla jägare för grymma menniskor. — Sådana personer måſte ju finnas, likasom vi, om inga ſlagtare voro i verlden, endaſt måſte lefva af grönsaker. — Men jag påſtår endaſt, att man icke utan ändamål och nytta bör plåga djuren, eller

söka

söka ett förnämt nöje deri, att mäta olika krafter och ſtrida med ett värnlöſt djur.

4.

Jag har aldrig kunnat begripa, huru man kan finna nöje deri, att inſtänga djur i burar och andra dylika ſtängslen. Åsynen af en lefvande varelse, ſom är urſtåndsatt att använda och utveckla sina naturliga krafter, bör icke tågna någon förſtåndig man. Den derföre, ſom vill ſkänka mig en vacker fogel i en hur, kan jag i förhand försäkra derom, att det enda nöje, hvilket han derigenom förſkaffar mig, blifver det att öppna buren, befria det arma djuret ur sitt slafveri och låta detsamma flyga ut i Guds fria luft; äfvenså är ett menageri, i hvilket vilda djur med ſtor koſtnad förvaras inom sina kyffen, enligt min tanka, ett ganſka ömkligt val af tidsfördrif.

5.

Ännu orimligare förefaller det mig, när man förluſtar sig åt en fogel, som nödgas glömma sin vackra vilda sång, för att ifrån morgon till afton qvittra en ömklig polſka eller annan slagdänga, eller när man ger ut penningar för att se en hund, hvilken man lärt att bocka ſig som en dansmäſtare, eller att på en vink af sin mäſtare tillkännagifva huru många ungkarlar finnas ibland åſkådarena.

E.

6.

Ehuru jag tadlat dem, hvilka förfara grymt emot djuren; så måſte jag dock äfven medgifva, att andre förfalla i en motsatt ytterlighet, i det de omgås med kreaturen likasom med menniskor. Jag känner damer, hvilka med mera ömhet omfamna sin katta, än sin ägta make; ungherrar, hvilka noggrannare uppvakta sina häſtar, än sina morbröder och faſtrar; och män, hvilka visa mera ömhet, ſkonsamhet och öfverseende, med sina hundar, än med sina vänner, hvilka måſte låta befolka ſig med loppor. Likväl tyckas somliga djur ſtå i mera anseende, än andra. Ingen ſkäms för att erkänna att han har loppor; vissa andra små insecter deremot får ingen menniſka af uppfoſtran föra med ſig, ehuruväl det ena är lika så mycket ohyra, som det andra, och de sednare icke gifva de förra något efter i sällſkapslikhet.

En naturlig fruktan för vissa djur, till exempel: råttor, spindlar med mera, synes vara vissa personer, i synnerhet fruntimren, medfödd. Skulle äfven en dylik vedervillja, som jag likväl nödgas medgifva, icke efter hand ſtå att öfvervinna, så förmår man dock säkert blifva så mycket mäſtare öfver ſig ſjelf, att man vid åsynen af dessa fiender icke uppför sig och grimacerar så barnsligt, som det vanligen ſker.

De olycklige åter, hvilka blifvit så illa handterade af menniskor, att de (misstrogne mot alla förnuftiga verelser, hvilka så ofta använda ſina förſtånds-förmögenheter till sina bröders ſkada) i ſitt ömma hjertas öfverfull-

fullhet: som gerna vill sälla sig till någon lefvande varelse, behandla en trogen hund som sin enda vän — desse förtjena mera medlidande, än åtlöje.

Tionde Kapitlet.

Om förhållandet emellan författare och läsare.

1.

Jag håller det för billigt, innan jag slutar detta verk öfver omgänget med menniskor, att äfven tala med mina läsare ett par ord öfver våra ömsesidiga förhållanden emot hvarandra. Först således några anmärkningar rörande den kallelse en man kan hafva att skrifva en bok! Jag har vid andra tillfällen yttrat, att jag icke anser våra tiders sätt att författa för annat, än blott för ett slags skriftligt samtal med den läsande verlden, och att man således under ett dylikt vänskapsfullt samtal icke får taga det så noga, om någon gång ett eller annat fåfängt ord undslipper talaren. Man bör således icke tyda det illa, om en författare någon gång förföres af pratsjuka, af begäret att meddela allahanda slags menniskor sina tankar öfver ett visst ämne, och derföre låter trycka något, som icke just innehåller qvintessencen af vishet, qvickhet, skarpsinnighet och lärdom. Man har ju sin fulla frihet att höra, eller icke höra på pratmakaren, — man kan, innan man köper hans bok, förut hos andra göra sig underrättad om

om författaren, — men man har, enligt min öfvertygelse, i intet fall rättighet att säga honom några grofheter endast derföre, emedan hans tryckta försök icke behagar oss, så vida han icke förut bedragit oss med oförskämda och öfverdrifna löften om arbetets förträfflighet. Det är öfver hufvud mycket svårare, än man skulle tro, att bedömma sina egna producter; icke endast derföre, att vår egenkärlek merändels kommer med i spelet, utan äfven emedan de objekter, vid hvilkas granskande vi länge uppehållit oss, just igenom detta samma eftersinnande, hvilket vi användt på dem, kunna för oss hafva blifvit af ett så stort värde, att vi anse våra derom yttrade tankar för högst vigtiga, då likväl allt hvad vi derom ock må kunna säga förekommer andra af föga eller intet värde. Hafve vi nu, som ännu värre vore, icke språket och öfvertalnings-gåfvan i vårt våld, eller äro vi vid elakt humeur vid den tiden, då vi villje sätta våra tankar på papperet, eller glömme, att det ämnet, öfver hvilket vi skrifve, endast derföre ligger oss så mycket om hjertat, emedan det igenom små synnerliga allusioner lämpar sig till vår dåvarande belägenhet, och att dessa allusioner icke alltid låta beskrifva sig; eller om vårt hjerta är för fullt, för att i en systematisk ordning kunna berätta hvad det känner: så händer det, att vi skrifve något, hvilket för oss, som dermed förbinde alla bisaker och närslägtade begrepp, hvaraf det hela kan vinna fullkomlighet, synes ganska nöjsamt, men deremot kommer alla andra att gäspa och uppfyller dem med ovillja emot oss. Huru det således nu lätt kan ske, att till och med en förståndig man, förblindad af sin fåfänga, eller villseledd af ofvannämnda känslor,

slor, författar en bok, hvilken andra menniskor anse för en onyttig och tråkig bok: så får och kan det dock aldrig hända en förständig man, att offenteligen inför publiken anföra något, som strider emot moralitet och sundt förnuft, eller hvarigenom han uppsåtligt tillfogar sin nästa någon skada. Ty om ock en tryckt bok icke kan anses annorlunda, än som ett samtal, så är den dock ett sådant samtal, på hvilket man *så* lång tid haft ledighet att bereda sig, *som* det erfordras för att undvika hvarje omoralisk, rent af förnuftstridig och skadlig tanke. Jag tror således, att det högsta publiken kan fordra af en författare, som uppträder utan för vida sträcka anspråk; är att han med sina skrifter icke skall bidraga till att utbreda sedeförderf, dumhet och intolerance. Allt det öfriga: som kallelsen att blifva författare; valet af ämne; anspråket på beröm och bifall; den deraf förväntade nytta; den möjliga penninge-vinsten; hoppet om odödlighet; — allt detta blifver *författarens ensak*, och det blifver ensamt *hans* skada, om han blottställer sig för den skymfen, att, antingen i hemlighet, eller till fots, nödgas smyga sig ned ifrån Parnassen, eller blifva jagad parforce af den förfärliga recensent-rotan.

2.

När således en författare icke säger något skadligt eller vanvettigt, så bör man tillåta honom att trycka sina tankar; säger han nå-

något nyttigt, så gör han sig derigenom förtjent af publikens erkänsla. — Men är det derföre äfven gifvet, att hans bok skall behaga? Detta är åter en särskilld fråga. — Skall han vinna odeladt bifall af goda och onda, af visa och dårar, af höga och låga? — Bevars! hvem kan väl vara så fåfäng och göra anspråk härpå? Men hvilka nedriga medel väljer icke äfven mången författare, för att endast kunna behaga större delen af läsare? — Den som icke i anseende till formen, iklädandet och titeln af sin bok rättar sig efter det löpande årets smak; den som icke inblandar några små anecdoter; den som icke sörjer före att hans lilla arbete blifver tryckt på fint papper och utsiradt med nätta kopparstick; den som angriper och förlöjligar rådande fordomar, modesystämer, glänsande dårskaper, politisk, ecclesiastik, lärd och moralisk despotism; den som väljer sig en förläggare, hvilken de andre bokhandlarne anse med afund eller hat; den som icke ödmjukt underkastar sig någn höglärd basunblåsares beskydd; den som icke söker att vinna skrikare i publiken och dem hvilka bestämma tonen i den finare verlden; den som uppträder med förmycken blygsamhet; den som tillegnar sin bok åt en man, eller i densamma låter rättvisa vederfaras en man, hvars förtjenster äro afunnade och förföljde; den som har den olyckan att med sina snille-producter väcka mera uppmärksamhet, än hans anspråksdigra kamrater; den som derigenom utom lands förskaffat sig en rygtbarhet, hvilken hans landsmän icke unna honom: — den lärer, åtmindstone i *denna* generation, svårligen göra lycka som författare och se sitt nyttigaste arbete snart behandladt som maculatur. Jag råder derföre att

icke

icke rent af förstumma de oskyldigare af dessa små auctors-knep. Många af dem äro dock alldeles ovärdiga en ädel och förståndig man.

Att i ett skrytande företal tacka allmänheten för dess hittills erhållna bifall; att till fala recensenter insända omdömen öfver sina egna arbeten, dem man sjelf eller en god vän uppsatt åt oss; och hvari man lyckönskar publiken dertill, att *nationens favorit-auctor* å nyo skänkt verlden en vacker bok: dessa och dylika ömkliga knep hjelpa dock endast till en korrt tid. Säkrare än recensioner, ehuruväl icke ofelbart afgörande en boks varagtiga inre värde, är publikens enstämmiga röst. Atminstone är det förlåtligt af en författare, om han icke anser ett verk för rent af odugligt, utan för lämpligt till tidehvarfvets behof, när det i flera år å rad blifvit köpt och läst med begärlighet, å nyo upplagdt och öfversatt; han är då att ursägta, om han ringa aktar på en obehörig konstdomares enskillda tadel, och fortfar att rikta den läsande verlden, så länge dess välvillja för honom varar; men när äfven den förfaller — då är det sannerligen tid att upphöra.

3.

Låtom oss nu tala något om läsarens uppförande och pligter emot författaren! För det första bör, enligt min tanke, den förre aldrig förgäta, att den sednare icke kan rätta sig efter hvarje enskillds smak. Det som för

för dig, i din belägenhet, i din sinnesförfattning, är högst interessant, det synes för en annan kanske utomordentligt tråkigt och af föga värde, och sannerligen! *den* skulle visst vara en trollkarl, som kunde sammanskrifva en bok, i hvilken hvar och en för sina få groschen funne allt hvad han sökte. Det gifves böcker! dem man endast då bör läsa, när man är vid samma lynne, som författaren var, när han skref dem; äfvensom det gifves andra böcker, hvilkas mening och skönhet man *alltid* och vid hvad lynne som häldst kan fatta och göra sig eget. *De förre* äro icke alltid derföre snillefoster af ett stort och sublimt innehåll, eller tvärtom alltid svärmande och feberyrande. *De sednare* innehålla icke alltid derföre endast bestämda, eviga sanningar, grundade på en kall, ovederlägglig, en fullkomlig man endast värdig och orygglig philosophie, eller tvärtom en hvardagslik, utan möda lättsmält själaspis. Var således icke för sträng, min lilla lärda herre! i bedömmandet af en icke eljest illa skrifven bok! eller göm åtmindstone din mening derom inom din hjerna, hvari ofta många tomt rum finnes, och utskrik icke boken! mindst får du låta förleda dig dertill, att, enligt blotta gissningar, vid ett dylikt tillfälle angripa författarens moraliska caracter, att beskylla honom för skadliga afsigter, att gifva hans ord en tvungen förklaring och lömskt uttyda hans vinkar! Döm icke öfver en bok, när du endast läst några få ställen deri, och upprepa icke okunniga, ondskefulla eller fala recensenters beröm eller tadel deröfver.

4.

I anseende till mängden af onyttiga skrifter gör man för öfrigt väl, om man är lika så försigtig i omgänget med böcker, som med menniskor. För att icke slösa förmycken tid på läsandet af onyttiga saker, det vill säga: för att icke låta pratmakare förderfva min tid söker jag att äfven å denna sida icke göra några bekantskaper, förr än det allmänna rygtet gör mig uppmärksam på en god eller synnerligen förträfflig bok. Jag är tillfredsställd inom en liten krets af gamla goda vänner, dem jag ofta och alltid med förnyadt nöje låter skrifteligen omgås med mig.

Här vore väl stället att egna ett eget, icke obetydligt kapitel åt anmärkningar rörande *omgänget med aflidna stora och ädla män*; men detta skulle föra mig för vida. Vigtigt är likväl alltid det inflytande, hvilket studerandet af de förflutna århundradens händelser, af dess mest berömda hjeltars och visas skrifter, har på en mans, så förstånds, som hjertas, odling. Man drömmer sig tillbaka i dessa tider; man lifvas af den anda, som röjer sig i dessa stora mäns ord och gerningar; och i detta afseende har omgänget med aflidna haft större verkan på hufvuden och hjertan, och igenom dem på stora verldshändelser, än omgänget med samtida.

Elfte Kapitlet.

Slut.

1.

Och nu, värdaste läsare, hastar jag att sluta detta arbete om omgänget med menniskor. Innehåller det något, som är värdt eder uppmärksamhet, — blifver denna bok väl upptagen och gillad af publiken: så skall detta förskaffa mig mera glädje, än hittills den bästa framgång någon annan af mina skrifter haft kunnat skänka mig. Åtminstone hoppas jag, att man icke här skall träffa några grundsattser, för hvilka en rättskaffens och förståndig man behöfde blygas, och om ock mitt arbete är utan all annan förtjenst, så tror jag dock, att man ej kan bestrida det den att vara *fullständigt*; ty jag förmodar, att man icke lätt skall kunna uppvisa ett förhållande i sällskapslefnaden, hvaröfver jag icke sagt något. — Väl eller illa, eller båda delarna om hvarannan, eller medelmåttigt ifrån början till slut, — det hör icke mig till att afgöra.

2.

Men att en sådan bok, då man förutsätter nämligen, att dess föremål blifvit behandlade med vederbörlig insigt, erfarenhet och menniskokännedom, kan medföra nytta, icke allenast för ynglingar, utan äfven för mogna män, *detta* vågar jag tryggt påstå. Man fordrar

drar af qvicka och upplysta personer äfven alltid belefvenhet och finare omgänges seder; men man har orätt deri. Detta omgängesvett fordrar kall blod, en uppmärksamhet på småsaker och lappri, som man sällan träffar hos eldiga snillen. En vink deremot i en sådan bok kan göra mången uppmärksam på fel vid behandlandet af menniskor, på fel, dem hans stora liflighet hittills kommit honom att öfverse, utan att derföre afhålla honom ifrån att på *sitt sätt* betjena sig af dessa främmande rön och det oaktadt handla sjelfständigt.

3.

Jag har likväl i detta verk icke haft för afsigt att missbruka menniskor till vinnande af våra afsigter, att efter behag herrska öfver alla, att efter godtycke sätta hvem som haldst i rörelse för våra egennyttiga planers skull. Jag föraktar den sattsen: "att man kan göra af menniskorna hvad man vill, endast man förstår ig på att fatta dem vid deras svaga sidor." Endast en *skurk* kan och vill detta, emedan för en sådan ensam medlen äro likgiltiga till vinnande af hans ändamål; en *ärlig* man kan icke af alla menniskor göra allt, och vill det icke heller; och en man med fasta grundsattser *låter* icke göra allt af sig. Men *det* önskar och *det* kan hvarje redlig och vis utverka, att åtmindstone de bättre låta honom rättvisa vederfaras; att ingen föraktar honom; att han har frid ut-

utom sig; att man lemnar honom i ro; att han med nöje kan njuta omgänget med alla klasser af menniskor; att andra icke missbruka eller leda honom vid näsan. Och om han framhärdar deri att alltid handla consequent, ädelt, försigtigt och redligt, så kan han tvinga sig til allmän aktning, ja! han kan ock, om han studerat menniskorna och icke låter afskräcka sig af några svårigheter, utföra snart sagdt hvad *god* sak som häldst. Att lätta medlen härtill och att föreslå hittill lämpliga reglor, — se der ändamålet med denna bok.

Den likväl, som hela fin lefnad igenom vid hvarje likgiltig handling, vid hvarje obetydligt steg, som han har att företaga, först ville efterse, om han icke dertill funne något recept eller föreskrift i denna bok, den skulle visserligen afsäga sig all caracter och sielfständighet. — Dock! kan väl detta någonsin hafva varit min afsigt? Denna erinran skulle knappt behöfvas, om denna verlden vore mindre full af vridna hufvuden och ondskefulla uttydare.

4.

Att jag vid detta tillfälle nödgats upptäcka många ståndS och samfunds-klassers svagheter, utan att dock på ett oädelt sätt utpeka individuer, detta var väl ganska naturligt. Men ack! hvad hade jag icke kunnat säga, om jag velat utsira min bok med sanna anecdoter, och berätta händelser tagna ur

min

min egen erfarenhet! — Smickrar jag mig väl förmycket, när jag hoppas, att man icke lärer beskylla mig för något dylikt, och åtminstone i *den* punkten låta rättvisa vederfaras mig?

Slut på tredje Delen.

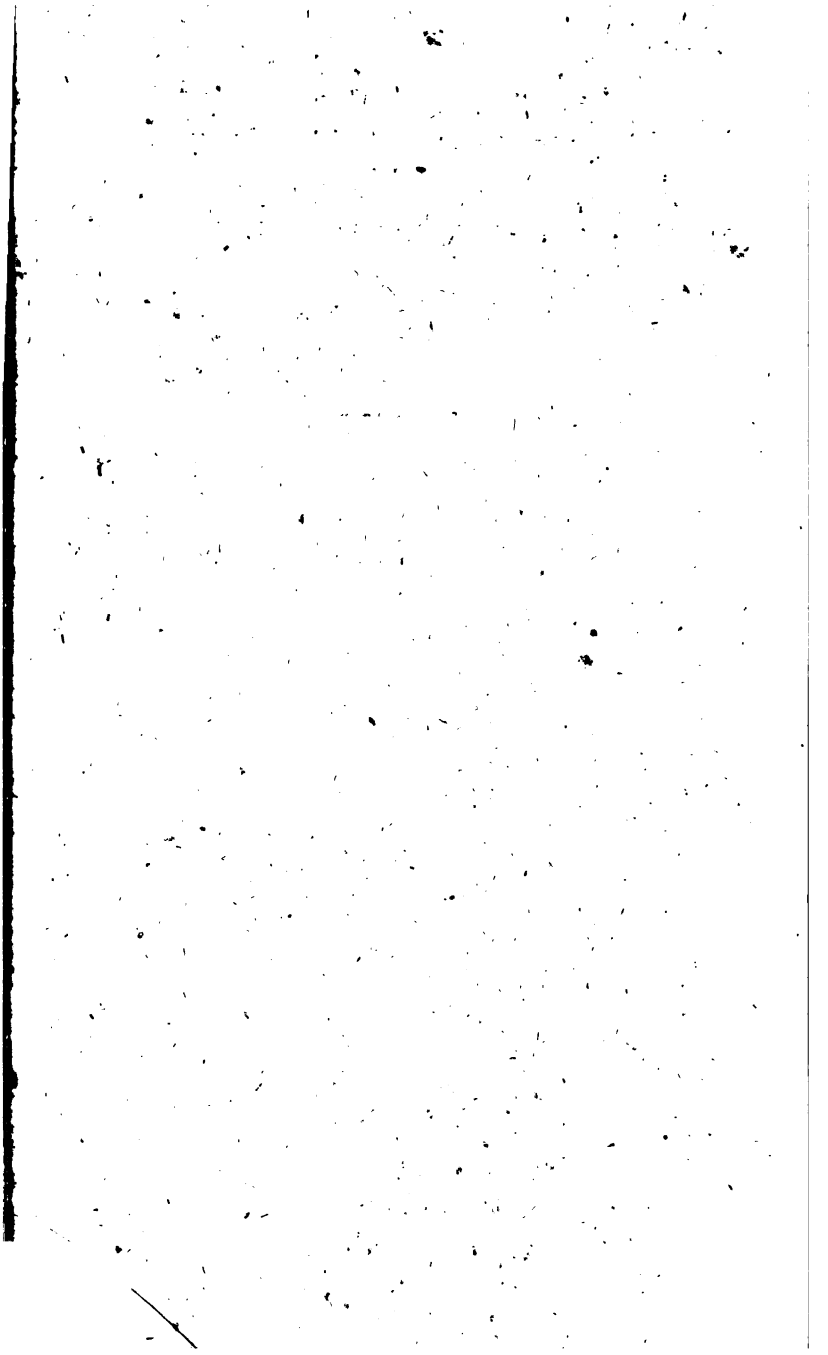

YC144851